Tudor Teodorescu-Braniște

PAVILIONUL DE VÎNĂTOARE

ROMAN

Editura Eminescu

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

PAVILIONUL DE VÎNĂTOARE

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

PAVILIONUL DE VÎNĂTOARE

ROMAN

Ediţie îngrijită de
CONSTANTIN DARIE

1986
Editura Eminescu
BUCUREŞTI, PIAŢA SCÎNTEII 1

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cînd prin anii '50, aflat la o cumpănă a vieții, Tudor Teodorescu-Braniște lăsa definitiv condeiul gazetarului de presă cotidiană pentru a se consacra exclusiv literaturii, el nu făcea, de fapt, decît să se întoarcă la uneltele scriitorului care debutase cu schițe și nuvele încă de pe băncile liceului din Pitești.

Atras, îndată după primul război mondial, în vîltoarea unei gazetării de linia întîi, militantă în slujba celor mai nobile idealuri ale democrației, scriitorul a găsit cu anevoie răgazul necesar pentru a-și croi un drum propriu, notabil, pe tărîmul literaturii.[1] *Cu romanul* Prințul, *scris în anii dictaturii fasciste, cînd a refuzat să lucreze în presă, Braniște a făcut pasul hotărîtor spre o literatură de subtil rafinament psihologic, spre afirmarea matură a talentului său scriitoricesc, ceea ce a determinat critica de specialitate să situeze cartea la loc de frunte în opera sa literară.*

În perioada menționată la începutul acestor rînduri, scriitorul Braniște a pășit la întocmirea unei schițe-program de creație literară pe care și-o dorea dusă la capăt în răstimpul mai multor ani. Avînd în intenție conturarea unei fresce sociale românești a anilor 1880 și 1940, el a înscris, într-o listă de 12 puncte, trei ca-

[1] Cu privire la evoluția prozei lui Tudor Teodorescu-Braniște și la receptarea sa de către critica interbelică, a se vedea prefața lui Valeriu Râpeanu : *Tudor Teodorescu-Braniște, scriitorul,* la romanul *Prințul,* „Biblioteca Eminescu, Editura Eminescu, 1985. De asemenea, a se vedea cronicile lui G. Macovescu, Z. Ornea și Al. George din „România literară" și „Viața Românească".

tegorii de titluri : unele aflate numai în stadiu de proiect, altele pe care le avea pe șantierul de lucru și în fine romanele publicate pînă atunci. La primele șase puncte figurau următoarele titluri : 1. — Orașul dintre dealuri *(epoca 1880—1900, legată de orașul natal, Pitești), în locul căruia a realizat și publicat romanul* Primăvara apele vin mari ; *2.* — Prietenii *(roman rămas în manuscris, neterminat, evocînd crearea primelor cercuri muncitorești la București și în alte orașe ale țării) ; 3.* — Ioana *(roman rămas în manuscris cu titlul* Ibovnica) ; *4.* — Pămîntul *(proiect nerealizat, vizînd o evocare a răscoalelor din 1907) ; 5.* — Țara *(scriere de mare întindere, rămasă în manuscris, de asemenea neterminată, avînd ca fundal anii primului război mondial 1916—1918) ; 6.* — Neamul Măgurenilor, *romanul pe care autorul l-a definitivat după o primă revizuire sub titlul* Pavilionul de vînătoare.

Acest din urmă titlu este romanul care vede pentru prima oară lumina tiparului între scoarțele acestui volum. Pentru perioada interbelică, scriitorul trecuse în continuarea schiței-program pe poziția 7, sub titlul generic Două întîmplări, *romanele sale* Fundătura Cimitirului No. 13 *și* Domnul Negoiță sau individul împotriva statului, *apărute ambele în 1932, pe poziția 8 romanul* Băiatul Popii, *apărut în 1933, la nr. 9 romanul* Prințul, *apărut în 1944, cu ediții ulterioare, la nr. 10 romanul* Scandal, *apărut în 1945, la poziția 11 un titlu nerealizat* — Baronul *(din anii dictaturii antonesciene), iar la nr. 12 un titlu, de asemenea nerealizat, ce urma să se refere la ororile legionare. Într-o notiță anexă la acest program, Braniște creiona și subiectele altor două romane pe care intenționa să le scrie :* 1938 — *evocare a anului de tristă amintire intrat în istorie prin faimosul acord de la München și* Unde sînt oamenii, *scriere ce avea să readucă în actualitate anii odioasei ocupații germane.*

Pavilionul de vînătoare *se înscrie deci în suita de romane prin care Braniște îl poartă pe cititor, ca și* Prințul *de altfel, într-o lume de mult vetustă, o lume care a fost și a cărei dispariție pe arena istoriei era inexorabilă.*

După aprecierile noastre, romanul pare a fi fost scris într-o primă formă în jurul anului '60, revăzut parțial ulterior, cînd autorul a făcut intervenții marginale, corecturi de cuvinte, tăieturi sau adaosuri de fraze și chiar de paragrafe. Am respectat întocmai scriitura originală, aducînd la zi textul numai în ce privește regulile ortografice actuale.

Țin să mulțumesc pe această cale atît directorului Editurii „Eminescu" cît și redactorului de carte care au manifestat nu numai o binevoitoare înțelegere dar și întreaga lor solicitudine pentru a face să apară această nouă carte semnată de Tudor Teodorescu-Braniște.

CONSTANTIN DARIE

1

— Hm! — mormăi boier Hristache Măgureanu, pufnind în mustața sburlită și țepoasă și zvîrlind gazeta pe masă. — Au ajuns toți geanabeții să-și dea cu părerea în treburile țării! Dar la urma urmei, de ce nu? Cei care o cîrmuiesc, nu sînt tot niște geanabeți? S-a întors lumea cu susu-n jos... Biata țară!

Era într-o dimineață senină, pe la începutul lui septembrie 1915. Gazeta, care stîrnise mînia bătrînului boier, cerea să intrăm în război pentru a dezrobi Ardealul și totodată să se înfăptuiască cele două reforme, exproprierea moșiilor și votul universal, care fuseseră anunțate cu un an înainte, dar despre care acum nu mai pomenea nimeni. Pe boier Hristache asemenea susțineri îl înfuriau totdeauna, ceea ce de altfel nu era prea greu, fiind din fire iute la mînie. Sorbi din stahanul de cafea, pe care-l avea în față și, deschizînd tabachera veche de lemn de nuc, își răsuci o țigară și o potrivi în țigaretul de chihlimbar, împodobit cu o mică semilună de aur. Acest țigaret își avea povestea lui. Străbunicul lui boier Hristache, marele vornic Haralamb Măgureanu, fiind trimis de Domnie cu o misiune diplomaticească la Sublima Poartă și dobîndind simpatia marelui vizir, acesta îi dăruise țigaretul cu semiluna de aur, care după aceea a trecut din tată-n fiu în neamul Măgurenilor. Boier Hristache scoase din buzunarul jiletcei un amnar țărănesc, scăpără și aprinse.

Bătrînul își purta cu voinicie anii. Ținerea de minte nu-l înșela niciodată, judecata îi era limpede, vorba

scurtă și poruncitoare, pasul îndesat și iute. Părul sîrmos, tuns perie, sprîncenele stufoase și mustața țepoasă îi dădeau o înfățișare veșnic zbîrlită, drept care țăranii îl porecliseră Ariciul. Boier de modă veche, era împotriva tuturor schimbărilor ce se săvîrșiseră în țară în timpul lungii sale vieți, socotind că din pricina lor merg lucrurile rău. Fiindcă nu mai putea să poarte giubea de pambriu, ișlic îmblănit și iminei de saftian, cum apucase să vadă în copilărie pe tatăl și pe bunicul dumisale, purta haine de dimie, cămăși de pînză țesută în casă și ghete cu gumelastic, respingînd tot ce adusese moda apuseană. Cine nu-l cunoștea, putea să-l ia drept unul din acei negustori care umblă prin sate, ca să cumpere brînză, lînă, paseri. Aceasta, de altfel, i se întîmpla destul de des, mai cu osebire cînd se întorcea de pe moșie.

— I-ascultă, moșule — îl întreba cîte un drumeț — mai e mult pînă-n satu' cutare? De unde putea să știe străinul că unchesul acesta, mărunt de stat și lat în umeri, cu pălăria pleoștită pe ochi, cu haină de dimie și cu bățul de corn în mînă, e bogatul boier Hristache Măgureanu, stăpînul Măgurei, una din cele mai întinse moșii din țară, coborînd din vechiul neam al Măgurenilor, pomenit în cronica țării încă din vremea lui Mihai Viteazul?

În vorbă, bătrînul păstrase toate turcismele și grecismele, pe care le apucase din copilărie, amestecîndu-le cu cele mai neaoșe cuvinte țărănești. Stăpînea deplin limba franceză, pe care o învățase din copilărie cu un perceptor adus din străinătate. Citea aproape numai cărți franțuzești, fiind convins că „românii nu știu să scrie“ și era abonat la „Le Gaulois și „La Revue de Deux-Mondes“, dar să-l fi picat cu ceară că nu ți-ar fi rostit în conversație o vorbă franțuzească, iar cînd vreun cunoscut sau cineva din familie cădea în păcatul acesta, boier Hristache îl țintuia cu privirea-i aspră pe sub sprîncenele stufoase și-i spunea cu dispreț: — Ce, ai luat-o ca bonjuriștii? Își trimisese fiica și cei doi fii să învețe în străinătate, dar el nu ieșise niciodată din țară. Toma, băiatul cel mare, care preluase în vremea din urmă conducerea moșiei, își cum-

părase automobil. Boier Hristache, cînd avea treabă la oraș, se ducea tot cu trăsura cu patru cai înaintași, cum apucase din vechi. Pe moșie umbla călare sau cu cabrioletă, iar drumurile mai mici le făcea cu piciorul. Numai cînd se ducea prin satele de la vale, la capătul celălalt al Măgurei, lua trenul. Fiică-sa, Odette, voise să aducă un valet de la București, care să primească oaspeții și să servească masa în livrea și mănuși albe, după moda cea nouă, dar n-a fost chip. — După ce-oi muri eu ! — a răspuns tăios boier Hristache. În toate acestea, bătrînul era susținut de soră-sa, tante Sophie, domnișoară bătrînă, rea și veșnic încruntată, care conducea cu mînă tare întreaga gospodărie, fiindcă Măriuca Măgureanu, nevasta lui boier Hristache murise de tînără.

În anii din urmă, bătrînul era amărît nu numai de cele ce se petreceau în țară și în lume, ci și de cele ce se întîmplau în propria lui familie. Aparent nu se schimbase nimic și chiar acum, cînd ședea la măsuța de pe terasa castelului și privea în jur, toate erau ca odinioară. Castelul clădit pe la 1750 de Haralamb Măgureanu se înălța uriaș și masiv în lumina dimineții de vară, cu zidurile puternice și cu ferestrele străjuite de drugi de fier, în mijlocul parcului cu copaci bătrîni, cu cărări șerpuitoare, cu chioșcuri de mesteacăn învăluite în perdele de iederă. Viața mergea ca și înainte. În fiecare primăvară, plugurile împînzesc ogoarele și arăturile se fac după cea mai strașnică rînduială. Celelalte munci se împlinesc așijderea, fiecare la sorocul ei. Toamna, sute de care încărcate cu bucate urcă scîrțîind din greu coasta Măgurei. Curtea cea mare din dosul castelului se umple de forfota cărăușilor și argaților, de larma strigătelor și înjurăturilor. Pătulele și hambarele, enorme ca niște dihănii de pe alt tărîm, primesc în pîntecele lor rodul pămîntului. Misiți și negustori de la oraș vin să cumpere și încep tocmeli aprige. Domnu Herșcovici, contabilul mărunt și chel, cu ochelari după ureche și cu mînecuțe de lustriu, nu mai pridideşte scriind în condici intrările și ieșirile. Da, aparent toate sînt ca odinioară. Și totuși s-au petrecut schimbări mari, care îi pricinuiesc lui boier Hristache o adîncă amărăciune.

Fiul său cel mare, Toma, începuse mai demult să-l ajute în conducerea treburilor moșiei. Încetul cu încetul însă, l-a înlăturat cu totul pe bătrîn și acum nu-i mai cere sfatul în nici o împrejurare. Boier Hristache se trezește mereu cu cîte o inovaţie, care necesită totdeauna o mare investiţie de capital. — Ce sînt cheltuielile acestea nesăbuite? O să-ţi pierzi și nădragii de pe tine! O să ne-aduci în sapă de lemn... — se sburlește bătrînul. — Ai răbdare, tată, — răspunde calm Toma. — Banii pe care i-am investit au să dea cîștig bun... Și în adevăr, venitul moșiei crește de la an la an. Boier Hristache însă ar prefera să piardă, ca să-și vadă prevestirile adeverite și autoritatea restabilită. Dar Toma lucrează cu chibzuință și pricepere. A studiat în Franța, a cercetat fermele din Olanda si Danemarca si tot ce face e bine și îndelung gîndit

Între timp, Toma a împlinit patruzeci și unu de ani. — Flăcău unguresc! — îi spunea boier Hristache, pufnind în mustaţa ţepoasă și sbîrlită. — Cată-ţi muiere și însoară-te. Bărbatul care nu se căpătuiește la vreme, cade pe cine știe ce matracucă... Asta de cînd lumea, — îi ţinea isonul tante Sophie. — Lăsaţi că am eu grijă, — răspundea Toma cu liniștea lui obișnuită. Și a avut! Într-o după-amiază, pe cînd își luau ceaiul în holul cel mare al castelului, Toma îi înștiință că a hotărît să se însoare. — Cu cine? — a întrebat boier Hristache, privindu-l pe sub sprîncene. — Cu o domnișoară Constantinescu de la București... — Ce familie e asta, Constantinescu? — a întrebat tante Sophie, încreţindu-și buzele subţiri și uscate. — O familie ca toate familiile... — Cum? O *Constantinească* în neamul Măgurenilor? — a strigat boier Hristache, bătînd cu pumnul în masă de clănţăneau ceștile și farfurioarele. Se făcuse stacojiu la faţă, iar la tîmplă i se zbătea o vînă groasă și vînătă ca o rîmă. — Asta e mezalianţă — ţipa tante Sophie, arătînd cu mîna uscată către cadrele de pe pereţi. Măgurenii în giubele și Măgurencele în malacov priveau cu ochi stinși de vreme. Toma a răspuns calm: — Fiind vorba de însurătoarea mea, mi se pare firesc să-mi aleg nevasta eu, nu dumneavoastră

În zilele care au urmat, au fost discuții aprinse. Tante Sophie a trecut de la amenințări la blesteme. Boier Hristache a vorbit de Măgurenii din veac, care dorm în cripta bisericii din sat și care se vor întoarce cu fața-n jos, ca să nu mai vadă decăderea neamului lor. Nu-i de ajuns rușinea pe care o are cu frate-său, Pierre? Căci tot răul de la el pornește! Mai întîi și-a prăpădit averea în străinătăți, cu tot felul de invenții — balonul cu cîrmă, barca automată și cîte altele — din care nu i-a reușit nici una. Totdeauna i-a luat altul înainte. La sfîrșit, s-a retras la o viișoară din marginea Măgurii, singura care rămăsese nevîndută și s-a însurat cu o țărancă. Sînt atîția ani de atunci și, deși Pierre Măgureanu stă la o bătaie de pușcă de castel, boier Hristache nu i-a călcat pragul, iar cînd se întîlnesc pe drum, întoarce capul și trece mai departe. Ce vrea Toma cu însurătoarea lui? Să-l silească a face același lucru și față de el, de propriul său copil?

Tante Sophie a intervenit cu glasul ei gros, bărbătesc: — Mai așteaptă și tu, băiete! Ta-tu și eu sîntem bătrîni, nu mai avem mult de trăit. După moartea noastră, poți să faci ce vrei...

— Nici atunci! — a strigat bătrînul, trîntind iar cu pumnul în masă și holbînd ochii. Un Măgureanu n-are voie să-și înhame caii cum poftește, ca un om de rînd. El e dator să păstreze rînduiala neamului. Și această rînduială spune că muierea de jos, cînd e cocoțată-n lumea noastră, își pierde ce bruma de minte are și o ia razna... Fieștecare vietate își caută perechea în neamul ei. Cine a pomenit împreunare între șoim și gaiță?

Dar toate au fost de prisos. Toma a rămas neclintit în hotărîrea lui. Cei doi bătrîni l-au vestit că nu vor participa la cununie și nici nu vor îngădui ca aceasta să se facă la Măgura. Toma s-a căsătorit la București în cerc strict intim. După un voiaj de nuntă de trei luni, în Italia, Franța și Spania, s-a întors cu nevastă-sa, Sanda, la Măgura.

În vremea aceasta, boier Hristache și tante Sophie își făcuseră planul lor. Aveau s-o primească pe Constandineasca, (așa-i spuneau), ca pe o intrusă. Astfel, femeia își va da seama că, măritîndu-se cu Toma, nu înseamnă că a fost acceptată în neamul Măgurenilor.

Umilind-o zi de zi în fața slugilor și a musafirilor, pînă la urmă o vor face să-și ia lumea-n cap. În același timp, bineînțeles, Toma se va sătura de ea și într-un an, cel mult doi, se vor despărți.

De-atunci au trecut trei ani. Sanda a fost și este și acum supusă acestui supliciu. Dimineața, cînd familia se adună la ceai, ea spune de fiecare dată : — Bună dimineața, iar seara, cînd se ridică de la masă, le dorește „noapte bună". Boier Hristache și tante Sophie abia dau din cap. În tot cursul zilei, nu numai că nu schimbă nici un cuvînt cu ea, dar nu-i aruncă nici măcar o privire. Toată vremea cei doi bătrîni se fac că nu o văd. Sanda a plîns, s-a zbuciumat, i-a spus lui Toma că nu mai poate suporta tortura aceasta. El a zîmbit : — Ce vrei să le fac ? Nu pot să-i ucid, nu-i așa ? Ai răbdare. Au să moară și ai să scapi de ei... — Dar pînă atunci înnebunesc, Toma ! Înnebunesc, auzi ? — Pentru ce ? Pentru că tata și mătușă-mea nu-ți vorbesc ? Căci altceva n-ai ce să le reproșezi... Nu ți-au spus nici un cuvînt jignitor... — Dar nici cel mai jignitor cuvînt, Toma, nu mă poate umili mai greu decît această permanentă tăcere a lor ! — Exagerezi, *ma petite*... — Toma, de ce nu vrei să ne clădim o căsuță ? Ce ne trebuie ? Un dormitor, o sufragerie și un birou pentru tine... Asta nu poate să coste mult...

Toma o privea, ca și cum Sanda ar fi spus cine știe ce enormitate. Să se mute de la castel ? Cum îi poate trece prin minte una ca asta ? Și auzi ce spune, — „un dormitor, o sufragerie, un birou... asta nu poate să coste mult" — ca și cînd ar fi vorba de bani ! Sanda e fată bună, e drăguță, dar nu poate ieși din carapacea ei. Vede totul în mic, cum a fost deprinsă de acasă... Și fiindcă nu-i putea spune ce gîndea, Toma o bătea ușor pe umăr, zîmbind : — Treci peste aceste mici dezagremente, care de altfel nu contează... Bucură-te de viață ! Față de viața ei de fată săracă, i se părea că existența pe care i-o oferă el acum este atît de minunată, încît merită a fi plătită cu prețul oricărei umilințe. — Da, draga mea, bucură-te de viață ! Cum te învoiești cu calul, pe care ți l-am cumpărat ? Te ascultă ? Bravo... Zilele acestea trebuie să vină un poney pentru docar... Plimbă-te, dis-

trează-te... Din păcate eu sînt așa de ocupat! Îi punea mîna sub bărbie, îi ridica încet capul în sus și o săruta și pleca la treburile lui.

Boier Hristache și tante Sophie vedeau cu necaz că tactica lor dă greș. Sanda era tristă, ofilită, dar nu se dădea învinsă. — Rezistă Constandineasca, rezistă! — spunea cu ciudă tante Sophie. — Obraz gros, ce crezi... — adăuga tante Sophie.

În timpul acesta, o singură bucurie a avut bătrînul, dar nici aceea n-a ținut mult. A convins-o pe Odette să accepte o partidă, pe care boier Hristache o găsea excelentă. Dar cu cîtă greutate! La început nici nu voia s-audă de Jack Voineanu, și-i găsea toate cusururile: că e bătrîn, — auzi dumneata, om de patruzeci de ani, bătrîn... — că e prost, că e antipatic, că nu poate să-l sufere. — Fleacuri, a răspuns boier Hristache. O să te deprinzi cu el și o să-ți fie bine. Așa e căsnicia...

Bătrînul nu voia să-l piardă pe Voineanu, pentru că acesta era ginerele care-i trebuia, fiind om așezat și de familie bună, ocupînd un post destul de însemnat în Ministerul de Externe și avînd o moșie de vreo două mii de hectare, pe care o da în arendă. Dar calitatea cea mai de seamă a lui Jack Voineanu în ochii lui boier Hristache era alta. Cînd s-a întocmit foaia dotală, el n-a cerut să se înscrie partea din Măgura care îi revine Odettei, ci s-a mulțumit să i se constituie o sută de mii de lei venit anual. Unde mai găsește dumnealui asemenea ginere? Oricare altul ar fi cerut ieșirea din indiviziune, ca să știe — „ăsta e pămîntul meu, îl cultiv singur, îl arendez, fac ce vreau, dar e al meu!". Iar boier Hristache tocmai de asta se păzește ca de foc. Cît o trăi el, Măgura să rămînă trup întreg, cum a primit-o de la ta-su și acesta de la cei dinaintea lui. De patru sute de ani Măgura stă în aceleași hotare, cum arată hrisoavele cele vechi și hotărniciile mai noi. Orice împărțire i s-ar părea o profanare, un sacrilegiu. Preferă să dea copiilor un venit cu mult mai mare decît cel pe care l-ar scoate fiecare din ei din partea de pămînt ce i se cuvine, preferă să dea îndoit și întreit, cum i-a dat Odettei, decît să ciopîrțească moșia. Pentru boier Hristache banul n-are valoare, pe cînd Măgura e de neprețuit. Măgura nu poate fi plătită cu tot aurul din lume... De aceea s-a pus pe

capul Odettei și — mai cu binele, mai cu răul — a hotărît-o să se mărite cu Voineanu. Boier Hristache era fericit. Salvase Măgura. Cu Radu știa c-o să meargă ușor. Radu nu vrea pămînt, nu se pricepe la pămînt. El — cu nasu-n cărți... Asta e viața lui. Îi va da în fiecare an venitul hotărît, ca și Odettei, dar moșia va rămîne întreagă. Că astăzi o administrează Toma, e pentru boier Hristache un mare necaz. Dar asta nu-l împiedică s-o apere, ca și cînd ar administra-o el. Mai ales că, în adîncul sufletului, păstrează aceeași veche nădejde : nu se poate să nu facă Toma o greșeală într-o zi, nu se poate să nu piardă niște bani într-una din inovațiile lui ! În ziua aceea, boier Hristache va folosi acest pretext, ca să-l înlăture și să ia dînsul frîul... În fiecare dimineață, bătrînul se ducea să vadă cum merge pepiniera, cum merg serele de flori, ce s-aude la uscătoria de fructe, doar-doar o afla undeva vestea cea bună, vestea cea mare și îndelung așteptată, că treaba merge rău ! Iar cînd vedea că peste tot e bine, că fiecare inovație a lui Toma aduce cîștig bun, boier Hristache se întorcea nemulțumit la castel. A doua zi însă speranța creștea iarăși în sufletul lui, își lua bățul de corn și pornea din nou în inspecție.

Asupra acestora, într-o zi Odette a sosit la Măgura pe neașteptate. Era veselă și zîmbitoare. — Bun venit, fată ! Ce face bărbatu-tău ! — E la București, tată... — Și pe aici nu vine ? — Nu, fiindcă ne-am despărțit... — Ce vorbă-i asta ! — Ne-am despărțit, am divorțat... — Am auzit, că doar nu sînt surd. Dar din ce pricină ? — Nu ne învoim, tată, — a răspuns Odette, cu același zîmbet.

Boier Hristache a început să strige și au urmat alte scene dramatice, în care a intervenit, ca totdeauna și tante Sophie. De un bărbat ca Jack nu te desparți așa, pentru un capriciu, pentru o nebunie. Mîine-poimîine va fi ministru plenipotențiar. Odette i-a rugat însă să nu mai insiste, fiindcă nimeni și nimic nu o poate face să revină asupra hotărîrii ei. Și a rămas la Măgura. Ba mai mult, s-a împrietenit cu cumnată-sa, nevasta lui Toma. — Dacă se poate închipui una ca asta ! — a explodat tante Sophie, pocnind din palme : — Odette a noastră prietenă cu Constandineasca... Toma, la urma urmei, tot are o scuză : e bărbat și-o place ca femeie. Că putea să găsească o mie mai breze ca ea, e altă vorbă.

Dar Odette? Ce poate să găsească Odette la Constandineasca? Ies călare împreună, se duc în vizită pe la moșierii din vecinătate... Asta, Hristache, o face numai împotriva noastră. Și tu nu-i spui nimic și-o lași în nebunia ei...

Boier Hristache primea aceste mustrări cu bărbia în piept și cu sprîncenele încruntate. Cît e domnia sa de dîrz, cu tante Sophie nu se ia la harță. Îi e soră mai mare și măcar că nu are decît trei ani mai mult ca dînsul, s-a deprins din copilărie s-o asculte și să tacă. Așa era pe vremea aceea. Și chiar dacă i-ar spune ceva, tante Sophie ar începe să dezgroape morții, cum are obiceiul și s-ar agăța iarăși de răposata Măriuca. Dumnezeu s-o odihnească-n pace. Dar cu toată grija bătrînului de a ocoli o atît de supărătoare discuție, azi-dimineață tante Sophie nu s-a mai putut stăpîni și a izbucnit: — Dacă e să-ți spun adevărul, numai tu ești vinovat, Hristache! Știi bine cît m-am rugat și m-am pus împotrivă: — Nu te-nsura, omule, cu Măriuca Stanian. Gîndește-te ce e ta-su? Un boiernaș de rînd, cu o prăpădită de moșie de două sute de pogoane. O să zici că nu-ți trebuie avere, că ai destulă... Așa e! Dar dacă mai pui ceva lîngă ceea ce ai, nu strică, Hristache! Și-apoi, boierie îți trebuie, că ești Măgurean get-beget și nu poți să iei pe fitecine... dar nu m-ai ascultat, Hristache! Ai stat trist și îngîndurat și ai început să slăbești și atîta m-ai rugat, c-am zis: bine, ia-o! — Și-a intrat sînge de rînd în familia noastră și s-a stricat neamul... Că purtările lui Toma și ale Odettei vin dinspre partea mă-sii, a Stanienilor! Știi cum a sfîrșit Măriuca, de ne-a aruncat în gura lumii... Și pipăindu-și mănunchiul de chei de la brîu, tante Sophie, măruntă și uscată, cu părul puțin strîns într-un conci minuscul la ceafă, în veșnica ei bluză și fustă cenușie, a pornit ca un vîrtej de pulbere sură, ca să-și verse furia pe slugile de la cuhne...

Boier Hristache a rămas în odaia dumisale, numărînd florile de pe covorul din perete, ca să-și alunge gîndurile. De ce o fi răscolind Sophie trecutul? Bătrînul își amintește prea bine nebunia care l-a cuprins atunci, în tinerețe, cînd s-a îndrăgostit de Măriuca Stanian. Își amintește nopțile fără somn și zilele fără liniște și gîndurile care îl frămîntau necontenit și dorul

care îi ardea sufletul, pînă cînd nu mai putea să rabde, încăleca pe cal și pornea în goană la Humele. Acolo, pîndea ceasuri întregi, ca un făcător de rele, în preajma micului conac al Stanienilor, ca s-o zărească o clipă pe Măriuca, trecînd prin cerdac sau ieșind în curte. A fost ca o furtună, care doboară tot ce îi iese în cale. Furtuni de acestea au fost multe în neamul Măgurenilor și boier Hristache le știe pe toate... După ce s-a însurat cu Măriuca, zbuciumul a contenit. Astăzi, cînd și-amintește vremea aceea, parcă nu-i vine a crede că el a fost cel ce a săvîrșit toate nebuniile de atunci. Dar pentru ce îi amintește Sophie cum s-a sfîrșit povestea? S-a sfîrșit, cum știe toată lumea. Într-o zi, Măriuca s-a dus la pavilionul de vînătoare, s-a urcat în barcă, a vîslit pînă la mijlocul lacului și acolo s-a azvîrlit cu capul în jos... După atîția ani, boier Hristache simte și astăzi împotriva neveste-sii aceeași ură. Pentru ce a făcut asta? Pentru ce l-a aruncat în gura lumii? Căci ani și ani după aceea, moșierii din vecinătate, slugile de la castel și țăranii nu vorbeau decît despre sfîrșitul Măriucăi, jelind-o și ridicînd învinuiri împotriva lui boier Hristache și a lui tante Sophie.

Pe urmă a fost întîmplarea cu fiu-său cel mic, Radu. Acum patru ani, băiatul s-a îmbolnăvit de tuberculoză, boală moștenită desigur de la mamă-sa. Boier Hristache l-a trimis la Davos. Cu ajutorul lui Dumnezeu, băiatul s-a însănătoșit și astăzi după-amiază va sosi la Măgura. Mare bucurie, în adevăr! Dar în lumina ei, se strecoară și o umbră de îngrijorare. Băiatul e încăpățînat și neascultător. Înainte de a cădea bolnav, l-a înfruntat adesea pe boier Hristache. A înfruntat-o și pe Sophie. S-a ciocnit și cu frate-său, Toma. Numai cu Odette se înțelege de minune. Întors acasă, cine știe ce i-o mai trăzni prin cap... Oricum, bine că s-a însănătoșit... Poate că Sophie are dreptate: s-a stricat neamul Măgurenilor.

Prins de gînduri, bătrînul pufăia din țigară, în jețul de răchită împletită. Castelul, clădit în două caturi, își proiecta umbra peste terasa de piatră, împrejmuită cu grilaj de fier. În parc, stejarii bătrîni își împreunau coroanele în uriașe bolți de verdeață. Păsăruicile zburau pe crengi și se jucau în nisipul de pe alei. Din curtea din dos, se auzeau glasurile amestecate ale orătăniilor,

strigătele argaților, scîrțîitul carelor. Da, da, toate erau ca mai înainte, numai neamul Măgurenilor nu mai era cel de odinioară... Pentru toate schimbările din urmă, bătrînul se simte oarecum vinovat față de înaintașii lui, care dorm în cripta bisericii din sat. Nopți întregi nu închide ochii, urmărit de gîndul acesta. Într-o asemenea noapte de nesomn, a hotărît să pună pe cineva să scrie istoria neamului Măgurenilor, de la Mihalcea Măgureanu, care l-a slujit cu credință pe Mihai Viteazul, pînă în ziua de astăzi. Hotărîrea aceasta l-a înviorat și i-a adus parcă o ușurare sufletească. În anii din urmă, boier Hristache citise cîteva studii de felul acesta, despre alte familii boierești, scrise de un oarecare Laurențiu Blebea. Unul dintre ele, cel închinat familiei Vișorenilor, a fost premiat de Academie. Și boier Hristache, care nu mai fusese la București de peste douăzeci de ani, s-a urcat în tren și a pornit în căutarea lui Laurențiu Blebea. L-a găsit într-o casă bătrînească, cu cerdac și boltă de viță în față, pe o stradă tihnită din preajma Observatorului Astronomic. I-a plăcut mai întîi strada umbrită de două șiruri de castani sălbatici, apoi bolta de viță, straturile cu busuioc, măghiran și regina nopții, cerdacul tivit cu un rînd de mușcate invoalte, casa curată cu odăi răcoroase, cu scoarțe românești pe pereți, cu mere și gutui pe dulapuri. Vasăzică, e un om de modă veche... Bun ! După aceea i-a plăcut omul. Laurențiu Blebea, ardelean de baștină, după ce își luase licența în litere la Viena, venise în „țara liberă". Vreme de treizeci de ani fusese profesor de istorie și latină la liceul Sfîntul Sava. Între timp, publicase prin reviste articole de specialitate și rostise cîteva conferințe la Ateneu. Ieșind la pensie, a început să scrie aceste studii despre familii boierești, pe care descendenții le tipăreau pe cheltuiala lor, plătindu-i, bineînțeles, și lui, pentru munca depusă. Nicolae Iorga le lăudase în „Neamul Românesc" și grație lui, una din cărți dobîndise un premiu academic.

A doua zi, boier Hristache s-a întors la Măgura, aducînd cu sine și pe Laurențiu Blebea. L-a instalat într-una din odăile de musafiri și i-a pus la dispoziție biblioteca de la catul al doilea, cu toate cărțile, manuscrisele, corespondența și celelalte documente în legă-

tură cu neamul Măgurenilor. De-atunci sînt două luni. Laurenţiu Blebea s-a aşternut pe muncă şi lucrarea progresează. Pînă la iarnă va fi gata şi la începutul anului viitor va apărea.

De pe terasă, boier Hristache priveşte cu mulţumire la ferestrele deschise ale bibliotecii. Acolo se făureşte zi cu zi cartea, care va fi cea din urmă mulţumire a dumisale, între atîtea necazuri şi mîhniri

2

Dinspre poartă se auzi tropot de cal şi foşnet de roţi în nisipul aleii. Boier Hristache întoarse capul să vadă cine vine. Era vărul, prietenul şi vecinul său de moşie, Alecu Cazimir, în docarul său elegant, tras de un minunat cal murg, care venea în trap întins, cu grumazul încordat, cu capul în piept, cu coama tunsă scurt. Cazimir, ţinînd hăţurile cu stînga, flutură prieteneşte din mîna dreaptă, zîmbind. Boier Hristache dădu scurt din cap. În dimineaţa aceasta, împresurat de atîtea gînduri triste, nu era bucuros de oaspeţi. Şi apoi cu acest văr al său nu se învoise niciodată. Prietenia lor se întemeia mai mult pe faptul că erau vecini de moşie, micul conac al lui Alecu Cazimir de la Lunca aflîndu-se numai la trei kilometri de castelul de la Măgura. În lunile lungi de iarnă, cînd n-ai nimic de făcut, cînd îţi simţi ochii osteniţi de atîta citit, cînd cu ai tăi din casă n-ai ce vorbi, fiindcă nu te mai înţelegi cu ei, e binevenit şi un oaspete ca Alecu Cazimir. Mai aduce o ştire, îţi mai spune o glumă, mai faci o tablă sau o preferansă şi mai trece un ceas. Altminteri nu se potriveau defel. Nu din pricina diferenţei de vîrstă, — Alecu Cazimir avea şaizeci şi trei de ani, — ci din alte principii. Cazimireştii nu aveau decît o boierie de vreo două sute de ani, ceea ce pentru boier Hristache, cu cei peste patru sute şi mai bine de ani ai neamului Măgurenilor, nu însemna nimic. În afară de asta, Cazimireştii nici nu

erau boieri de divan, ci doar boiernași de țară. Nici unul din ei nu ocupase vreo dregătorie. Apoi, toată averea lor, aflată astăzi în stăpînirea lui Alecu, era Lunca, o sută de hectare mari și late, iar conacul nu avea decît patru odăi și cîteva dependințe. Oamenii aceștia, al căror neam nu are vechime mare, care nu au nici moșie întinsă, se dau după toate vînturile. Aceasta era părerea lui boier Hristache. Alecu Cazimir a petrecut în tinerețe vreo cinci ani la Paris, și-a luat o licență în drept, de care nu s-a folosit niciodată, și s-a întors acasă cu un cufăr de cărți și unul de haine, și unele și altele de modă nouă. Lunca îi aduce atît cît să poată trăi în voie, fără să-i dea prea multă bătaie de cap. Un logofăt bătrîn și de credință poartă de grijă ca toate muncile să se facă la vreme, iar toamna se tocmește cu misiții și scoate prețul cel mai bun. În timpul acesta, Alecu citește, iese la vînătoare, face vizite la conacele din împrejurimi, joacă bridge, strălucește în reuniunile boierilor și boierițelor de pe Repedea și la fiecare început de iarnă, pleacă pentru două luni la București. Trage la Hotel Metropol, mănîncă la restaurantul Capșa, se duce la teatru, la concerte și la varieteu, vizitează librăriile, cumpără două-trei tablouri și douăzeci-treizeci de cărți, își mai comandă cîteva costume la Baly, joacă *ecarté* la miză mică și discută politică cu prietenii de la Clubul Agricol și e mulțumit că toți chelnerii și portarii îi spun : — Bine-ați venit pe la noi, coane Cazimir ! În apropierea Crăciunului se întoarce la Lunca, fiindcă „numai la țară sărbătorile își păstrează farmecul lor cel vechi". Om comod, ca să nu-și complice viața, nici nu s-a însurat. Din toate aceste pricini, boier Hristache nu s-a înțeles niciodată cu Alecu Cazimir.

Docarul se opri în fața terasei. Cazimir coborî sprinten :

— Ce-am auzit, Hristache ? Astăzi vine Radu ? Trecui pe la gară și-mi spuse șeful că ați primit telegramă. Adevărat ?

— Vine, da, — zîmbi bătrînul, ridicîndu-se din jețul de pai. Se vede că ai plecat de dimineață de-acasă.

— Da, am avut treabă.

— Ei, am trimis un argat cu o scrisoare, ai s-o găsești acasă. Îți anunțam sosirea lui Radu și te rugam să vii deseară la masă la noi.

— Mai e vorbă? Și să știi, șampania o aduc eu. Am cîteva sticle „Veuve Cliquot" păstrate anume pentru întoarcerea lui...

Un băietan de la grajd veni să ia calul și docarul. Alecu Cazimir, prietenos cu toată lumea, cunoscînd pe nume toate slugile de la toate conacele din ținut, îl întrebă cum o mai duce cu dragostea. O fetișcană de la cuhne aduse dulceață și apă rece pe o tavă de argint vechi, cu înfloriturile patinate de vreme. Cazimir o întrebă cînd se mărită, fiindcă abia așteaptă să joace la nunta ei. Și băietanul și fata se roșiră, lăsară ochii în jos și plecară fericiți îndărăt. Dornic să vadă în jurul lui numai fețe vesele (cele triste, spunea el, îi stricau „apetitul"), boiernașul de la Lunca trecea prin viață risipind glume și surîsuri. Înalt și slab, avea părul alb pieptănat cu cărare la mijloc, nasul acvilin, o minunată mustață *gauloise* și bărbia ascuțită. Purta un costum sport, de culoarea gri, cu patru mari buzunare exterioare, cămașă de mătase cu guler și manșete moi, o cravată impecabil înnodată, în care era înfipt un ac cu o perlă, și ghete lungi, cu vîrful ascuțit. Cu această sobră eleganță bărbătească era tipul omului de lume, așa cum apare în ilustrațiile cărților lui Maupassant, Bourget și Henri de Régnier, edițiile din perioada 1880—1900. Își puse mănușile de piele de Suedia în pălăria de panama, pe care o aruncă neglijent pe un scaun, se așeză într-un jeț și, cu vădita plăcere a omului care știe să scoată chiar și din lucrurile cele mai mici maximum de voluptate, își luă pe îndelete dulceața.

— Așadar, deseară *nous faisons la bombe!* — reluă vorba, tamponîndu-și mustața cu batista de mătase, din care se desprindea o ușoară undă de parfum tabac.

— Da, e o zi mare, — zise boier Hristache, răsucindu-și o țigară din tabachera veche de lemn de nuc.

— Oho! — exclamă Cazimir, învîrtind mîna în aer. Acum pot să-ți mărturisesc că am fost foarte îngrijorat de bietul băiat. Știam, bineînțeles, că la Davos va avea cea mai bună îngrijire, că tinerețea lui poate să facă minuni, dar oricum...

— Ei da, boală grea, firește...

Cazimir își scoase din buzunarul dinlăuntru al hainei un portțigaret de aur, ușor și subțire, și luă o Principesă, cea mai subțire țigară din vremea aceea. O bătu încetișor de două ori pe unghia degetului mare de la mîna stîngă și o aprinse. Avea mîini mari, bărbătești, cu degete lungi, cu unghiile bombate și bine îngrijite. După ce trase primul fum, se întoarse către Măgureanu :

— Ei, Hristache, sper că astăzi ești mai bine dispus...

— De bună seamă, — răspunse acesta, întoarcerea lui Radu e o mare bucurie. Celelalte lucruri însă au rămas cum au fost... Și arătînd cu mîna către vraful de gazete de pe masă, întrebă : — Le-ai citit ?

Alecu Cazimir zîmbi :

— N-am avut timp. Am să le citesc după-masă. Dar ce este ?

— Ce să fie ? Rezbel... (Boier Hristache nu adoptase cuvîntul război). Expropriere... Vot universal... Trei nerozii, una mai mare ca alta. Avem noi hal să intrăm într-un rezbel ca ăsta ? Apoi exproprierea... Să luăm pămîntul și să-l împărțim la țărani. Foarte bine, dar ce-o să mai exportăm ? Grîul țărănesc ? O să fie-n stare țăranul să facă grîu, care să meargă în străinătate ? Și apoi, votul universal... N-a năvălit destulă prostime-n politică, să-i băgăm și pe cei care nu știu nici măcar să se iscălească !

— *Ne t'en fais pas, mon vieux,* — zise Cazimir, lăsîndu-și mîna pe brațul prietenului său.

— Cunosc cîntecul ăsta, Alecule, — se sburli boier Hristache. Nu m-aș aprinde, dacă n-ar fi vorba de biata țară. Orice neisprăvit ia condeiul, așterne pe hîrtie ce-i trece prin cap și apoi aceea se tipărește și alți nărozi citesc și cred că așa e bine... Măgureanu pufni furios pe nas și urmă : — Adevărul e că părinții noștri au lepădat prea devreme giubelele și, odată cu ele, s-au dus și rînduielile cele bune și sănătoase. Copilul nu mai ascultă de părinte, muierea nu mai ascultă de bărbat, iar Dinu Păturică și Tănase Scatiu fac legi și conduc țara... Asta e !

Și, ca totdeauna după asemenea izbucniri, boier Hristache se strînse în fundul jețului, mărunt și spătos, cu capu-n piept, cu părul sîrmos tuns perie, cu sprîncenele

stufoase, cu mustaţa sburlită, în hainele de dimie care-i şedeau băţoase pe trup, ca un arici care şi-a scos ţepii afară

— Dinu Păturică şi Tănase Scatiu sînt mai tari ca noi, — răspunse Cazimir, cu pronunţia lui puţin nazală, puţin tărăgănată, care făcea impresia unei totale indiferenţe. Iar noi, dragă prietene, sîntem prizonierii trecutului. E foarte frumos, dar foarte nepractic, pentru că trecutul ne trage îndărăt. Chiar casele şi toate aceste obiecte vechi, pe care le păstrăm cu pietate, ne împiedică să mergem în pas cu vremea. Şi eu, la Lunca, şi tu, aici, avem prea multe vechituri. Boier Hristache se uită peste umăr la el, ca la un om care şi-a pierdut minţile. Dar Cazimir urmă liniştit : — Da, da, aşa este... Locuieşti în castelul clădit de marele vornic Haralamb Măgureanu şi cînd copiii au vrut să-i schimbe faţada, care — fie vorba între noi — este de un prost gust revoltător, te-ai opus. Şi v-aţi certat doi ani, pînă cînd, aţi ajuns la o soluţie de compromis : să învăluiţi zidurile în această perdea de iederă. Ei bine, *mon vieux*, în aceşti doi ani, pe care voi i-aţi pierdut într-o ceartă inutilă, Dinu Păturică şi Tănase Scatiu şi-au văzut de treburile lor şi au mers înainte. Îţi ţii tutunul în tabachera de nuc a lui boier Anton Măgureanu, îţi fumezi ţigara în ţigaretul cu semilună cumpărat de boier Haralamb Măgureanu cînd a fost la Ţarigrad, şi aşa mai departe...

— În Englitera, — îl întrerupse boier Hristache, — casele şi lucrurile acestea vechi se păstrează cu mai multă pietate decît la noi şi totuşi...

— Ştiu ce vrei să spui, — răspunse Alecu Cazimir. Nu uita însă că Englitera nu are o nobilime de sînge, ci una care se împrospătează necontenit. În veacurile trecute, vestiţi piraţi au fost înnobilaţi, după cum ştii. Mai tîrziu, domnul Disraeli a devenit Lord Beaconsfield. Astăzi oameni de afaceri şi oameni de ştiinţă primesc titlul de lord, iar după războiul acesta, care va zgudui puternic întreaga lume şi deci şi Englitera, Dumnezeu ştie ce are să mai fie. În orice caz, în Englitera, Dinu Păturică şi Tănase Scatiu ar fi fost de mult înnobilaţi, dragă prietene, şi ar fi avut scaun în Camera Lorzilor... *Mais revenons à nos moutons*. Lumea merge înainte şi

nu stă în puterea noastră, s-o oprim. Cu sau fără voia noastră, răsturnările care nu ne plac se produc totuşi *et c'est inutil de gronder les tremblements de terre.*

— Parigorie de om bolnav, Alecule! — izbucni boier Hristache. Vezi bine că am dreptate, dar vrei să mă consolezi. Mulţumesc, nu sînt muiere!

Şi iarăşi se închise în sine, trăgîndu-se în fundul jeţului, ţepos ca un arici.

— N-ai dreptate deloc, — zise Cazimir, stingînd cu multă luare-aminte ţigara în scrumiera de pe masă, ca şi cînd ar fi săvîrşit un lucru de cea mai mare însemnătate. Apoi, lăsîndu-se pe spătarul jeţului, urmă:
— Sîntem bătrîni, Hristache. Anii, pe care-i mai avem, să-i trăim cu înţelepciune. Să nu ne amărîm inutil şi să nu ne înveninăm fără rost. Cu capul pe spate, privind cerul înalt şi senin, descrise cu mîna o curbă largă în văzduh: — Lumea e minunată. Ai noştri sînt, slavă Domnului, sănătoşi. Radu, care a fost la un pas de moarte, se întoarce între noi. Noi înşine ne purtăm bătrîneţea destul de bine. Ce mai vrei?

Boier Hristache dădu din mînă a lehamite şi mormăi cu glas răguşit:

— Întrucît mă priveşte, am trăit prea mult! Dacă muream acu patru-cinci ani, era mai bine.

Se gîndea la Toma, care-i luase din mînă conducerea moşiei, apoi la însurătoarea lui cu „Constandineasca" şi la divorţul Odettei.

— Faptele la care te referi n-au nici pe departe importanţa pe care le-o dai tu şi Sophie. Şi în orice caz, să nu mîniem pe Dumnezeu, Hristache...

În clipa aceea intrară pe poartă Odette şi Sanda, în trapul cailor. Aveau costume bărbăteşti, cu pantaloni bufanţi şi cizmuliţe subţiri şi călăreau scară la scară.

— Aha, *oncl' Alec, mon amour!* Ce plăcere... — izbucni Odette de departe.

Cazimir se ridică să le întîmpine. Boier Hristache îşi vîrî cu grabă în buzunar tabachera şi ţigaretul, îşi luă vraful de gazete de pe masă, îi spuse lui Cazimir „pe deseară" şi, cu capul între umeri, cu paşi mărunţi şi iuţi, dispăru pe uşa cea mare de stejar masiv, cu amîndouă canatele deschise, mistuindu-se în penumbra ho-

lului cu draperiile veşnic lăsate, ca un datornic nenorocit care fuge de nişte debitori cîinoşi.

Odette şi Sanda săriră sprintene din şa. Caii porniră cuminţi, la pas, către grajduri. Sanda întinse mîna lui Cazimir, care se înclină, poate puţin prea ceremonios, ca un vîrstnic om de lume, care păstrează faţă de femei vechea curtenie. Odette zvîrli cravaşa pe-un scaun, pălăria pe altul, mănuşile pe un al treilea şi, repezindu-se la Cazimir, îl îmbrăţişă şi-l sărută pe amîndoi obrajii :

— Nu meriţi, trădătorule, fiindcă n-ai mai dat pe la noi de trei zile, *mais c'est plus fort que moi !* — Apoi îşi aruncă ochii pe masă : — Cafele şi dulceţe, ca de obicei... Şi eu care mor de foame... Mă duc să pregătesc o gustare...

Şi dispăru pe aceeaşi uşă pe care ieşi cu o clipă mai înainte boier Hristache.

Sanda îşi puse cu grijă cravaşa, mănuşile şi pălăria pe un scaun şi se aşeză într-un jeţ. Cu părul negru şi cîrlionţat, atît de negru, încît în lumină avea reflexe albastre, cu sprîncenele în unghi ascuţit, trase parcă cu cărbunele, cu ochii întunecaţi şi mari, avea faţa plină, pometii obrajilor rumeni şi buzele cărnoase şi roşii. Nu se farda niciodată, fiindcă nu avea nevoie să se fardeze. Trupul plin îl avea alcătuit din rotunjimi frumos arcuite şi bine proporţionate. În toată făptura ei, era acea frumuseţe sănătoasă, robustă, în care se simţea pulsaţia unui sînge viu şi a unei vieţi intense.

— *Comment ça va ?* o întrebă cu un zîmbet prietenesc Alecu Cazimir.

Sanda ridică din umeri ; pe faţă îi flutură un surîs plin de tristeţe. Cazimir o bătu uşurel pe umăr :

— Ai răbdare, ai răbdare...

— Dar e foarte greu, — murmură Sanda cu privirile aţintite în gol. E neînchipuit de greu...

Şi, simţindu-şi ochii umezi, întoarse capul în partea cealaltă şi îşi şterse lacrimile pe furiş, cu batista mică, pe care o strîngea nervos în pumn.

— Înţeleg, — spuse cu glas scăzut Cazimir. O ai însă pe Odette, care îţi este bună prietenă.

— Da, este un mare sprijin pentru mine, — zise Sanda îngîndurată. Și întorcîndu-se către Cazimir, adaose zîmbind : — Ea și dumneata...

— O, eu ! — răspunse el, ridicînd din umeri și depărtînd mîinile într-un gest care însemna : „Ce am putut să fac eu pentru dumneata ?"

— Da, da, bunul meu oncl' Alec, — stărui Sanda cu căldură. Mi-ai dat un sprijin sufletesc, pentru care nu știu cum să-ți mulțumesc... Dumneata nu-ți dai seama ce înseamnă să trăiești în această atmosferă de ură, să te simți în toată clipa privită cu ură, învăluită în ură, să respiri ură, să te miști numai în ură ! E îngrozitor... Și-apoi umilința... Sau *mai ales* umilința... Dacă Toma mi-ar fi spus că mă aduce în infernul ăsta, renunțam la tot. Dar nu mi-a spus nimic și incorectitudinea asta nu pot să i-o iert. Trebuia să-mi mărturisească sincer că tatăl și mătușa lui sînt împotriva căsătoriei noastre. Era dator să o facă.

— Cred că nici el nu s-a așteptat la atîta înverșunare din partea lor, — zise Cazimir, în dorința de a împăciui lucrurile. Sceptic și epicurean, își apăra cu grijă liniștea vieții lui. Conversația luase o întorsătură care îl contraria. În concepția lui de om de lume, deprins să cultive nuanțele și jumătățile de măsură, lucrurile nu trebuiau mărturisite cu atîta sinceritate, cu atîta pasiune. Aceste adevăruri întregi i se păreau brutale. Enunțarea lor nu poate duce la nimic. — Ai răbdare, Sanda... *Tout finit par s'arranger*. Astăzi vine Radu. Așa cum îl cunosc, sînt sigur că va fi de partea dumitale...

— Da, — murmură Sanda iarăși îngîndurată, iarăși cu ochii pironiți în gol. Așa crede și Odette. Mi-a vorbit mult de el...

Mulțumit că a scos discuția din făgașul adevărurilor totale, Alecu Cazimir luă tonul glumeț care-i era obișnuit :

— Precum vezi, partidul dumitale crește : Odette, Radu, chiar eu, fiindcă ai avut bunăvoința să mă numeri printre partizanii dumitale... și mai ales Toma...

— A, Toma, — zise Sanda, dînd din mînă, în sensul că „mai bine să nu mai vorbim".

— Ești nedreaptă față de el, — răspunse Cazimir.

Sanda dădu din cap: știe ea ce știe. Țărăncuța care adusese mai înainte dulceața, veni acum cu tava cu gustări. Pășea cu grijă, cu o dungă de încruntare între sprîncene și cu privirea ațintită asupra farfuriilor cu sandviciuri, asupra sticlelor și paharelor, nu cumva să le scape de pe tavă. În urma ei venea Odette. Înaltă și subțire, avea părul blond și fața prelungă, tăiată în trăsături fine. Cazimir o privea cu plăcere. Pentru Sanda avea un simțămînt de simpatie și compasiune, ca pentru o femeie săracă și nefericită. Odette era însă altceva, făcea parte din lumea lui și avea acea distincție pe care natura o prelucrează de-a lungul generațiilor, izbutind să-i dea formă definitivă abia în ultimele exemplare ale familiilor cu vechime de sute de ani. Un astfel de exemplar de mare rasă era Odette, cu picioarele ei înalte și fin arcuite, cu mîna îngustă, cu degetele lungi și fine, cu încheietura subțire, cu pielița obrazului aproape străvezie. Cazimir o contempla ca un estet. Cu ea putea să stea de vorbă fără teama de a se trezi aruncat deodată în matca sincerităților depline, zdrelindu-se de pietroaiele adevărurilor celor mai brutale. Ea avea același cult al nuanțelor și al jumătăților de adevăr, ca și el. Divorțul ei ascundea, desigur, o dramă, ca și căsătoria Sandei cu Toma, poate chiar mai puternică, mai zguduitoare Dar drama aceasta n-o cunoștea decît ea, Odette. Cu discreția pe care și-o impunea din mîndrie, nu o mărturisise nimănui. „Un capitol închis, oncl' Alec, — îi spusese zîmbind lui Cazimir, — și nici măcar un capitol amuzant. *Parlons d'autres choses...*" Sanda, cu frumusețea ei sănătoasă, dar (pentru gustul rafinat al lui Cazimir) puțin plebeie, cu sinceritatea ei deplină, care nu cunoștea nici o reticență, alcătuia fondul, pe care distincția și discreția Odettei ieșeau mai mult în evidență.

Țărăncuța puse tava pe masă și, eliberată de o mare grijă se uită triumfătoare în jur.

— Bravo, Ilenuțo! — zise Odette.

Fata se roși toată și plecă sprintenă, lipăind din tîrlicii de dimie.

— Sanda, oncl' Alec, poftiți vă rog, — zise Odette, turnînd în pahare vermut pentru ea și Sanda și porto pentru Cazimir. — Vii cu noi la gară, să-l primim pe Radu, Oncl' Alec?

— Mai întrebi ? — răspunse acesta, luînd o măslină. Abia aștept să-l văd...

Zărind în buzunarul lui Cazimir o carte, Odette o luă :

— Ceva nou ?

— Balzac, draga mea. Trei sferturi de veac vechime și totuși de o noutate uluitoare.

— *L'Illustre Gaudissart*... Nu cunosc, — zise Odette, mușcînd dintr-un sandvici. Și întorcîndu-se către Sanda, care privea cartea peste umărul ei, i-o întinse. — Cred că nu este din cele mai bune...

— Nu, — răspunse Cazimir, dîndu-i paharul, ca să i-l umple iarăși. Am luat-o la întîmplare din bibliotecă azi-dimineață, cînd plecam spre voi.

— Vechea dumitale manie, — zise Odette rîzînd, — să citești în trăsură...

— Ca să nu rămîn cu mine însumi, fetițo. Sînt cel mai plictisitor companion de drum...

— Fiindcă nu știi să te apreciezi, — zise Sanda, luînd sticla ca să-i umple din nou paharul.

— Ba fiindcă în atît amar de ani mi-am spus tot ce aveam să-mi spun, — răspunse Cazimir zîmbind. Sorbi din pahar și urmă : — De altfel și Balzac mi-a făcut astăzi o festă... A început să-mi spună lucruri triste. Acest Gaudissart este un comis-voiajor. Balzac crede că va fi tipul caracteristic al civilizației de mîine, o civilizație nivelatoare, de obiecte fabricate în serie, o civilizație în care plasatorul de mărfuri va juca un rol foarte important. Și ticălosul de Balzac are dreptate. Sumbra lui prevestire, ca de altfel mai toate prevestirile lui, începe a se adeveri. Oamenii se îmbracă și se încalță la fel, își clădesc case tip, le mobilează cu mobile tip, mănîncă la pensiuni sau la mici restaurante un menu tip, iar cînd își permit luxul unei călătorii, agenția Cook sau alta la fel le oferă excursii tip, plimbîndu-i în grup, ca oile în turmă, sub conducerea unui ghid care le face un program tip și le dă explicații tip... La această nefastă operă de nivelare, se adaugă acest nenorocit război, care a cuprins aproape întreaga Europă și, probabil, se va mai întinde încă. Nu mai există decît o singură gîndire, gîndirea oficială, care se rezumă la unul și același șablon : patrie, eroism, inamic. Toată lumea

gîndește în cor. Cine cugetă altfel, e trădător și e trimis în fața curții marțiale. Cînd primesc gazetele și revistele franceze, odinioară atît de interesante și de variate prin eflorescență și varietatea opiniilor, prin abundența controverselor, am un mare simțămînt de tristețe.

— *Mais tout ça changera après la guerre,* — îl întrerupse Odette.

— *D'accord, ma petite,* dar toate acestea vor lăsa urme, iar ceea ce a fost, nu va mai fi. Mergem către o lume standardizată, în care individualitatea va avea un spațiu de mișcare din ce în ce mai redus, în care gustul, pitorescul, fantezia și capriciul vor fi aproape înăbușite, o lume de oameni în serie, de oameni tip, în care pînă și cultura și distracțiile vor fi tip și în care indivizii, reduși la același nivel de gîndire, constrînși la același stil de viață, vor ajunge să gîndească, să iubească și să urască la fel...

— Să iubească la fel ? Brrr ! *Quelle horreur !* — spuse Odette, scuturînd din umeri, comic îngrozită. — Ce zici, Sanda ?

Sanda răspunse cu un zîmbet vag.

O păsăruică trecu în zbor, ducînd un pai în cioc. O adiere ușoară înfioră bolta de verdeață. Cîteva frunze pălite de toamnă lunecară lin la pămînt. În curtea din dosul castelului, larma de glasuri și porunci contenise. Era vremea amiezii și oamenii ședeau la masă. Se auzeau numai orătăniile, care își urmau viața lor măruntă. Peste tot cuprinsul se așternuse o liniște mare. Numai în fundul rîpei din marginea parcului, Repedea vuia și spumega. Pe drum trecea un car și scîrțîitul lui se auzea cu o stranie limpezime.

O mașină-sport, foarte joasă și cu botul lung, intră pe alee și se opri în fața terasei. Toma Măgureanu se întorcea de pe Moșie. De statură potrivită, lat în spete, cu fața și bărbia tăiate în linii drepte, cu fălcile puternice, cu pasul îndesat, avea înfățișarea omului energic și hotărît, care știe ce vrea și merge drept la țintă.

— Bun găsit, oncl' Alec ! Fetelor, dați-mi și mie ceva rece, că mor de sete. Își zvîrli cascheta pe un scaun, își trecu batista pe frunte și, luînd paharul pe care i-l dăduse Sanda, îl goli pe nerăsuflate. Apoi aprinse o țigară de foi și își trase un jeț lîngă Cazimir : — Venind

de la ogrăzile noastre, am trecut pe la dumneata. De ce n-ai început, domnule, culesul prunelor ? E o vreme admirabilă, dar nu se știe cît o să țină. Eu culeg de ieri și merg în plin...

Mîncă două sandviciuri, unul după altul și începu a vorbi despre recoltă, despre prețuri, despre muncile de toamnă. Vorbea ca omul pe care subiectul îl preocupă și nici nu se gîndește că s-ar putea ca pe ceilalți să nu-i intereseze. Alecu Cazimir îl ascultă vag, încuviințînd din cap. De bună seamă, toate acestea îl priveau și pe el, fiindcă și el voia să vîndă bine, să ia preț bun, să treacă grabnic la muncile de toamnă. În spiritul lui Cazimir însă aceasta era *una* din preocupări, fiindcă mai avea și altele. Pentru Toma Măgureanu se vedea însă că aceasta era unica lui preocupare. „Dintre toți copiii lui Hristache, — își spunea Cazimir — ăsta este singurul Măgurean autentic. Nu are în fața ochilor decît moșia, de cînd se scoală, pînă se culcă. Tot restul universului nu contează."

— Îmi dai o țigară, oncl' Alec ? — întrebă Odette.

Alecu Cazimir îi întinse tabachera deschisă cu un gest plin de curtenie. Apoi își luă și el una, trase un chibrit, îi oferi foc și aprinse și el. Sanda, care nu fuma, ședea mai deoparte, picior peste picior, cu bărbia în pumni, cu cotul pe genunchi, cu privirea ațintită în vîrful cizmulițelor de călărie. Toma vorbea mai departe despre muncile de toamnă, despre plata oamenilor, despre satele în care se găsește mînă de lucru mai multă și mai ieftină, dar ce folos ? Nu poți să aduci țărani din alte părți, fiindcă ți-i ridici în cap pe cei de pe moșie și apoi, cînd ai nevoie de ei, nu vin să-ți muncească. Totul se înșiruia clar, precis, amănunțit și bine orînduit.

— Toma, îl întrerupse Odette, sper că mergi cu noi la gară să-l primim pe Radu. Vine și oncl' Alec.

— Draga mea, sînt dezolat, dar n-am să pot.

Sanda își întoarse ochii către el, cu o privire rece. Toma n-o observă și continuă :

— Trebuie să mă reped pînă la Vadurile. Închipuiește-ți, oncl' Alec, ce s-a întîmplat. Îmi scrie logofătul de-acolo, Oprișan, îl cunoști, om de treabă... Ei bine, îmi scrie că...

Și era gata să înceapă a povesti întîmplarea de la Vadurile. Dar Sanda îl opri :

— Cred că faci foarte rău că nu mergi la gară...

— Asta e și părerea mea, — adaose Odette. Radu are să fie penibil impresionat...

— Ei, asta-i ! — exclamă Toma. Radu are să înțeleagă că am fost reținut de treburi. În definitiv e și moșia lui, nu ? Și dacă mă duc la Vadurile, nu mă duc numai pentru mine, ci pentru toți.

— Du-te mîine la Vadurile, — zise Odette.

— Imposibil, dragă. Îmi scrie Oprișan...

— Dă-l dracului pe Oprișan, — izbucni Odette. E vorba de Radu. Se-ntoarce după patru ani. Și nu vine dintr-o călătorie de agrement, ci știi bine de unde...

— Astea sînt sensibilități deplasate, — replică Toma cu glas hotărît. Radu, slavă Domnului, acum e sănătos și are să înțeleagă că treaba e treabă. La urma urmei ce importanță are, dacă am să-l văd cu o oră mai tîrziu ?

Pe Alecu Cazimir, discuția îl indispunea.

— Eh, copii, — zise el, — călătorului îi șade bine cu drumul...

Odette, Sanda și Toma stăruiră să-l oprească la dejun, dar el se scuză :

— Am treabă la Lunca.

Strigă către grajduri să i se aducă docarul, își luă rămas bun și plecă.

Sanda și Odette se duseră în camerele lor, ca să se îmbrace pentru masă.

— Repede, fetelor, — le zori Toma. Trebuie să plec îndată la Vadurile...

3

Trenul urca încet, gîfîind din greu. Pe dreapta liniei ferate se înălțau dealurile, acoperite de podgorii. Soarele în asfințit le învăluia într-o lumină blîndă. Sus, pe creastă și jos, la poale, se înșiruiau nuci bătrîni, cu frun-

za verde-nchisă, meri și peri încărcați de mere roșietice și de pere aurii. Conacele și cramele se iveau, mici și albe; ca niște căsuțe de păpuși. Coardele de viță, încărcate de ciorchini, se cățărau pe aracii bine aliniați. În stînga liniei ferate curgea Repedea, cu unda ei rece, iute, cum o arată și numele și limpede de puteai să-i numeri pietrele de pe fundul albiei. La coturi și la praguri zvîrlea puzderie de stropi mici, argintii, care descriau mici arcuri în aer și apoi se mistuiau în apă. Sălciile vechi, cu trunchiuri groase, îi străjuiau albia.

Radu Măgureanu lăsă cartea și coborî fereastra. Dinspre rîu veni o învăluire de răcoare. Instinctiv își duse mîna la piept. Era mișcarea cu care își strîngea gulerul halatului, acolo, la Davos, de cîte ori simțea o adiere mai rece. Acum însă, s-a însănătoșit și nu mai are nevoie de asemenea deprimante precauții. S-a însănătoșit de mult, dar bunul doctor Roux l-a mai ținut în sanatoriu încă zece luni. Avea metoda lui și spunea cu mîndrie că, grație acestei metode, nici unul din miile de bolnavi, care i-au trecut prin mînă, n-au mai avut nevoie să se întoarcă la sanatoriu, fiindcă nu i-a trimis acasă, decît cînd erau complet însănătoșiți. Acum o lună, bătrînelul mărunt și uscățiv, cu chelia lucioasă ca o bilă de biliard, cu ochelarii cu multe dioptrii și cu lentilele bombate, l-a examinat îndelung, s-a uitat pe ultimele buletine de analiză și apoi, chinuindu-și bărbuța sură între degetele îngălbenite de tutun, i-a spus cu un zîmbet de mulțumire : — *Maintenant, ça y est !* Poți să pleci acasă. După aceea l-a luat de braț și, ieșind amîndoi pe terasa sanatoriului, i-a ținut o adevărată prelegere : — Ești sănătos, înțelegi ? Ești un om normal, un om ca toți oamenii. Trebuie să scapi de obsesia boalei. Vei trăi deci, cum trăiesc ceilalți oameni. Vei mînca, vei bea, te vei plimba, te vei distra. Dar toate acestea le vei face ca un om rațional, ca un om care-și dă seama că în toate trebuie să păstreze o măsură, ca să nu-și ruineze sănătatea. *Pas d'excès, mon vieux, surtout pas d'excès !* Nu fiindcă ai fost bolnav, — boala trebuie să ți-o scoți din cap — ci fiindcă ești dator să-ți cruți sănătatea, ca orice om inteligent.

Înțelegi? Dumneata nu ești un fost bolnav. Ești un om sănătos, dar nu vrei să-ți bați joc de sănătatea, de viața dumitale. Îți impui o măsură și trăiești cumpătat nu de teama maladiei — maladia e un capitol închis — ci în dorința de a-ți prelungi viața dumitale de om sănătos, ca să te poți bucura cît mai mult de toate bunurile acestei lumi.... — Și cuprinzînd într-o curbă largă parcul sanatoriului, munții din zare și cerul care se boltea înalt, bătrînelul urmă : — De toată minunăția asta trebuie să te bucuri de aici încolo, ca un om sănătos. Înțelegi? Te-ai refăcut fizicește. Trebuie să te refaci sufletește, să-ți refaci psihologia de om sănătos. Insist și repet : de om sănătos. Asta este esențial. Și depinde numai de dumneata. În fiecare zi trebuie să-ți spui : „Sînt sănătos, dar n-am să-mi pierd nopțile, am să beau cu măsură, n-am să fac abuzuri, tocmai ca să-mi conserv sănătatea". Înțelegi? De unde ești? A, mi-ai spus... Din România. Țara dumitale a intrat în război? Nu? Cu atît mai bine... Oh, războiul ăsta! Ce stupidă oroare. Ai moșie, stai la țară? Cu atît mai bine. Să eviți însă singurătatea. Ești sănătos, intră în lume, trăiește între oameni... Înțelegi? Te pîndește însă o primejdie, ca pe orice om care a lipsit patru ani dintre oameni. Primejdia morții te-a făcut, în timpul boalei, să-i vezi în culori mai frumoase, să treci peste tot ce aveau urît și îi crezi mai buni, mai generoși, mai inteligenți. E un proces psihologic explicabil. Îl întîlnim la toți bolnavii din sanatorii și la toți nenorociții din pușcării. Se înapoiază acasă cu iluzii și apoi au dezamăgiri... *Pas d'illusions, mon vieux! Pas d'excès et pas d'illusions!* Iluziile sînt tot așa de vătămătoare, ca și excesele. Spune-ți și repetă-ți că vei regăsi oamenii așa cum i-ai lăsat, numai cu patru ani mai bătrîni, ceea ce desigur nu este în avantajul lor. Nu te aștepta să-i găsești nici mai buni, nici mai înțelepți, nici mai sensibili. Și nu-ți face din asta nici decepție, nici suferință. Așa cum te-am cunoscut în acest lung răstimp, cred că ești înclinat să hamletizezi puțin viața. Îți pui prea multe probleme, vrei să le rezolvi pe toate și mai ales vrei să schimbi pe semenii dumitale. Ți-am citit eseul acela împotriva războiului. Foarte frumos și foarte interesant, dar pre-

cum vezi, oamenii se bat și mor pe toate cîmpurile de luptă. De altfel, revistele noastre elvețiene, în care se publică asemenea lucruri, nici nu ajung pînă la ei. Și chiar dacă ar ajunge, curtea marțială e mai puternică decît argumentele dumitale și ale celor care cred și scriu la fel cu dumneata. Oamenii sînt cum sînt și nu noi îi putem schimba. Îi vor schimba în zeci și sute de ani condițiile de viață, care se vor modifica treptat. Scrie, gîndește, dar nu hamletiza, nu lua nimic în tragic. Viața trebuie gîndită, dar în același timp trebuie trăită. Amintește-ți mereu de Voltaire. A studiat viața, a analizat-o, a luptat împotriva ignoranței și a injustiției, dar a trăit și s-a bucurat de toate desfătările acestei lumi. Urmează-i pilda, prietene...

Bunul doctor Roux... Radu Măgureanu își amintește fiecare frază, fiecare cuvînt al lui. Da, avea dreptate bătrînelul! El, Radu, a hamletizat, a luat totul în tragic. De aceea ajunsese acum patru ani, cînd a căzut bolnav, la acel penibil conflict cu tată-său, cu tante Sophie și cu Toma. Acum s-a încredințat că, cel puțin în privința lui Toma, s-a înșelat complet. L-a socotit, cum i-a și spus-o în față, un om rece, calculat, fără suflet. Și iată că Toma s-a însurat din dragoste, luînd o fată săracă, o domnișoară Constantinescu, profesoară de pian. Acum trei ani, cînd a primit la Davos scrisoarea Odettei, nu-i venea să creadă. Nici astăzi nu și-l poate închipui pe Toma sentimental și romantic, făcînd o căsătorie în care a trecut peste toate considerentele de bani și boierie. Abia așteaptă să cunoască pe femeia care a izbutit să facă această minune. Și totuși *acesta* este adevăratul Toma. Fiecare om e o cutie cu surprize...

E drept că boier Hristache și tante Sophie s-au purtat rău cu mama lui, a lui Radu. El era mic, dar își amintește unele scene. Și astăzi le înțelege în tot tragicul lor. O vede micuță și slăbuță, cu ochii mari, albaștri, trecînd ca o gingașă miniatură prin odăile vaste și pe culoarele interminabile ale castelului de la Măgura, totdeauna tristă și cu ochii-n lacrimi. Tante Sophie nu i-a iertat niciodată că venea din neamul Stanienilor, mici boiernași de țară, cu o sfoară de moșie

de nici două sute de pogoane. Cu vremea, l-a înrîurit și pe boier Hristache, mai ales cînd acestuia i-a trecut înfierbîntarea întîiei iubiri. Astfel biată mamă-sa s-a trezit singură în fața dușmăniei lui tante Sophie și a indiferenței lui boier Hristache, care nici măcar nu-i lua apărarea. Niciodată nu s-a simțit stăpînă în casă. Totdeauna avea simțămîntul că e doar tolerată. Nu putea să dea un ordin servitoarelor, nu putea să hotărască nimic. Toată conducerea casei o avea tante Sophie și o exercita cu brutalitatea ei de fată bătrînă și înrăită, vanitoasă, autoritară și îmbîcsită de prejudecăți. Veșnic jignită, veșnic umilită, biată mamă-sa nu putea decît să rabde. Era vremea cînd divorțul era socotit ca o rușine, ca un scandal. Radu își amintește și astăzi că, de cîte ori el sau Odette făceau cîte o poznă, tante Sophie n-avea altă vorbă decît : „Asta vine de la Stanieni ! Sîngele și năravul lor !" Mamă-sa lăsa capul în jos și își ștergea lacrimile pe furiș.

Lui Radu îi plăcea pianul și mamă-sa cînta admirabil. Dar nu cînta decît cînd se întîmpla ca boier Hristache și tante Sophie să lipsească de-acasă. Lipseau adesea, mai ales în timpul muncilor. Boier Hristache pornea călare pe moșie. Tante Sophie se urca în șaretă și se ducea și ea să supravegheze oamenii. Radu își amintește cum îl lua mamă-sa de mînă și, cu o bucurie de copil, care a scăpat de sub privirea totdeauna încruntată a unor părinți răi, îl întreba : — Vrei să cîntăm la pian ? Hai, hai fuguța... Coborau scara de stejar și se opreau în hol. Mamă-sa deschidea pianul și începea să cînte, iar el stătea lipit de ea și o asculta. O asculta și o privea, fiindcă atunci cînd cînta era mai frumoasă ca oricînd. Într-o zi l-a întrebat dacă nu vrea să învețe și el să cînte. Radu tocmai asta voia. Și a început să-i dea lecții, bineînțeles numai cînd lipseau boier Hristache și tante Sophie. După prima lecție, i-a spus mîngîindu-i părul : — Știi... Radule... am să te rog ceva... Vorbea în șoaptă și cu pauze mari între cuvinte. Astăzi Radu își dă seama că era stînjenită, îi venea greu să spună ce avea de spus. — Tu poți să păstrezi un secret ? — l-a întrebat mamă-sa. Să nu *le* spui că înveți pianul... Auzi ? Ea, care-l învăța totdeauna să nu mintă și nici măcar

să nu ascundă nimic, de data asta era silită să-l învețe nu să mintă, dar să ascundă un lucru. Ce mizerie morală, mai ales pentru un suflet așa de cinstit și de deschis ca al ei...

Din ziua aceea, Radu a înțeles că între el și mamă-sa este o taină și că această taină îi unește și mai mult. Era tocmai în perioada cînd Toma își făcea studiile în străinătate, iar Odette era la pension, la București. Mamă-sa rămăsese la Măgura numai cu Radu. Și Radu era bucuros, era fericit că toată dragostea mamă-sii se revarsă numai asupra lui. Iar taina aceasta, pe care nu o cunoșteau decît ei doi, nu numai că-l lega mai strîns de mamă-sa, dar — își amintește foarte bine — îl umplea de mîndrie și-i dădea un fel de conștiință a superiorității lui. Nu mai era un copil oarecare, un copil ca toți copiii de seama lui, de vreme ce păstra un secret ca acesta. La masă, i se întîmpla uneori să se uite îndelung la tată-său și la tante Sophie. — Ce te uiți asa? îl întrebau ei, totdeauna cu glas răstit. — Mă uit, răspundea el, ridicînd din umeri. Și simțea o bucurie răutăcioasă, spunîndu-și îndesine: „Voi credeți că sînteți cei mai puternici, că știți tot ce se petrece în casă și că mama și cu mine nu facem decît ceea ce ne îngăduiți voi să facem. Așa credeți, dar sînteți niște proști. Fiindcă mama și cu mine cîntăm la pian, eu învăț să cînt la pian și voi habar n-aveți... Și n-o să aflați decît într-o zi, cînd oi fi mare și cînd oi ști să cînt bine, bine de tot. Atunci am să vă chem și am să vă spun: stați colea și ascultați. Și eu am să mă așez la pian împreună cu mama. Și avem să cîntăm la patru mîini. Și voi o să vă mirați și abia atunci aveți să înțelegeți că ați fost niște proști, niște proști mari și că n-ați putut să ne împiedicați de la aceasta..." Gîndul acesta îl făcea să suporte toate jignirile și-i dădea voluptatea răzbunării.

Într-o zi însă, tante Sophie s-a întors de pe moșie mai devreme și i-a surprins la pian. S-a oprit în ușă, slabă și uscată, cu mîna rezemată pe mînerul umbreluței de soare ca pe garda unei săbii și, îngustîndu-și ochii răi și cenușii, a întrebat: — Da' asta ce mai e? Muiere-n toată firea te ții de nimicuri? Ce vrei să

scoţi din copilu' ăsta, un fătălău ? — Ce rău vezi în asta Sophie ? — a întrebat mamă-sa cu glas tremurat. — Auzi vorbă ! Da' cine-a mai pomenit băiat să cînte la pian ? Poate-n neamul vostru, al Stanienilor, dar Măgurenii, de cînd lumea, au fost bărbaţi în toată puterea, nu fătălăi... De-atunci au început în fiecare zi glume grosolane şi ofense pe tema aceasta. Mamă-sa le primea cu fruntea plecată, abia stăpînindu-şi lacrimile. El însă n-a putut răbda pînă la capăt. Într-o zi, cînd tante Sophie l-a făcut iarăşi fătălău, Radu a strigat : — Şi dumneata eşti un bărbăţoi ! — Aşa o porecliseră slugile de la cuhne şi el le auzise. A fost un scandal monstru. Boier Hristache l-a bătut cu cureaua. Mamă-sa a plîns în hohote. Dar după o săptămînă, cînd boier Hristache şi tante Sophie erau iarăşi plecaţi de-acasă, Radu a rugat-o să reia lecţiile de pian.

Uneori mamă-sa îl lua şi plecau pentru două-trei zile la părinţii ei, la Humele. Stanienii aveau un conac mic, pe măsura moşiei : patru odăi şi dependinţele de trebuinţă. Iorgu Stanian era un bătrîn liniştit, cu faţa blajină şi cu vorba moale. Nevastă-sa, Caterina, la fel. După patruzeci de ani de căsnicie, îşi ziceau „frate“ şi „dumneata“. Nu se certau niciodată şi nici măcar nu ridicau glasul unul la altul. Tot aşa frumos vorbeau şi cu slugile. Era atîta linişte acolo, încît Radu, care la Măgura auzea numai poruncile iuţi şi răstite ale lui tată-său şi tante Sophie, a întrebat-o într-o zi pe mamă-sa : — Mamă, de ce nu vrei să rămînem mereu aici ? Cei doi bătrîni se jucau cu el, îi făceau toate voile şi-l răsfăţau în toate felurile. Mamă-sa era şi ea veselă şi fericită. Seara, ostenit de joacă şi de zburdăciuni, Radu adormea devreme. Mamă-sa rămînea de vorbă cu mama ei, Caterina Stanian. Cîteodată Radu se trezea şi, cu ochii împăienjeniţi de somn, zărea pe mamă-sa şi pe Caterina Stanian plîngînd. Într-o noapte, a auzit-o pe mamă-sa spunînd printre lacrimi : — Nu mai pot, mamă, nu mai pot. Au să mă bage în pămînt... Iar Caterina Stanian plîngea şi ea şi, mîngîind-o ca pe un copil, îi spunea : — Ai răbdare, maică, ai răbdare... După două sau trei zile se urcau în trăsură şi se întorceau la Măgura. Şi amîndoi erau trişti ca doi copii care se întorc după va-

canță, la internat. Odată Radu a întrebat pe mamă-sa:
— Mamă, de ce nu vin bunicii niciodată la Măgura?
— Sînt bătrîni, Radule, și nu pot să vină, — a răspuns ea. Mai tîrziu a înțeles însă că, primiți rău de tante Sophie și de boier Hristache, cei doi bătrîni și-au dat seama că nu au ce căuta în casa fetei lor.

Într-o iarnă, Iorgu Stanian a făcut o pneumonie și în cîteva zile a murit. Toamna următoare s-a stins și nevastă-sa. Cuibul de la Humele a rămas pustiu. Boier Hristache a dat moșia în arendă, spunînd că, la douăzeci de kilometri depărtare de Măgura, îi e peste mînă să se ocupe singur de ea. — Măcar dacă ai avea de ce să te ocupi! — a bodogănit tante Sophie. Dar să-ți pierzi vremea pentru nici două sute de pogoane, nu face!

Mamă-sa era tot mai tristă și plîngea tot mai des. Pînă acum se păzea să n-o vadă Radu. Acum, după moartea părinților ei, atît o copleșise durerea, încît nu mai avea nici puterea de a-și ascunde lacrimile și plîngea în fața lui. — Ce ai, mamă? — Nimic, puiule, tresărea ea, aproape speriată, ștergîndu-și ochii cu batista. — Ba eu știu ce ai, mamă, dar nu mai plînge. Că am să mă fac mare și am să te iau cu mine și avem să trăim amîndoi la Humele și pe ei avem să-i lăsăm aici, ca pe niște răi ce sînt... Mamă-sa îl lua în brațe și începea să-l sărute. Radu își simte și astăzi obrajii potopiți de lacrimile ei, calde. Și o aude șoptindu-i printre sărutări: — Nu, puiule, să nu mai spui asta, să nu te-audă, că iar o să te certe și-o să te bată ta-tu și eu nu pot să te scap, puiule, că dacă-l rog să te ierte, abia se-nfurie mai tare.

Radu se mărise, avea zece ani, dar înțelegea mai mult și mai multe decît ar fi fost firesc la vîrsta lui. Mamă-sa slăbea și era tot mai nervoasă și mai înfricoșată. Tresărea la fiecare pas pe care-l auzea pe culoar, la fiecare ușă care se deschidea și în ochii ei mari, se zugrăvea groaza. Odaia ei era alături de a lui Radu; noaptea, ușa de la mijloc rămînea întredeschisă. Adesea, cînd se trezea din somn, el o auzea plimbîndu-se prin odaie. Lampa de pe noptiera ei era aprinsă. Spunea că nu poate să suporte întunericul. Într-o noapte, Radu s-a dat încetișor jos din pat și, pășind în vîrful picioarelor,

s-a uitat dincolo, în odaia ei. Măruntă și slăbuță, într-un halat de casă albastru deschis, cu părul revărsat pe spate, mamă-sa se plimba de la un capăt la altul al încăperii, cu mîinile încleștate, de parcă ar fi vrut să și le frîngă și cu o expresie de desperare pe față. În zilele următoare, Radu a băgat de seamă că mamă-sa nu mai avea răbdare să citească. Venea în odaia lui, se întindea pe pat cu cartea în mînă, dar după cîteva minute, lăsa cartea și rămînea cu ochii pironiți în tavan. De cîteva ori a auzit-o spunînd, ca într-un oftat : — Ah, și vuietul ăsta al Repedei... Ochii i se adînciseră în două cearcăne viorii, iar fața îi era veșnic palidă. Radu încerca să-i citească din cărțile lui sau să-i povestească. Dar ea, atît de atentă odinioară la tot ce făcea și la tot ce spunea el, acum îl asculta cu gîndul aiurea și foarte adesea îl întrerupea : — Cum ai spus, puiule ? Vrei să repeți ? Migrena o chinuia aproape neîntrerupt și, de cîte ori se gîndește la această perioadă a vieții ei, Radu o vede mereu cu mîna la frunte și mirosind batista stropită cu apă de Colonia. De două sau trei ori, uitînd desigur că el este de față, a auzit-o spunînd : — Ah, numai de n-aș înnebuni ! — Mamă, am să-i spun tatii să aducă un doctor, — a răspuns Radu, dar ea a sărit speriată, l-a îmbrățișat și l-a sărutat, rugîndu-l : — Nu, puiule, să nu-i spui nimic. Are să creadă că te-am pus eu și are să mă certe, iar pe tine are să te bată cu cureaua. Și a adăugat printre lacrimi : — Iar eu n-am să te pot scăpa, fiindcă nu m-ascultă, Radule ! În această perioadă, el a băgat de seamă că, la masă și peste zi, boier Hristache și tante Sophie nu vorbeau mai nimic cu mamă-sa și aproape că nu se uitau la ea.

Apoi a venit ziua aceea... Era pe la sfîrșitul lui octombrie. Radu își făcea ora de plimbare prin parc. Se lăsa seara și ploua mărunt, atît de mărunt încît picăturile de ploaie nici nu se vedeau ; își simțea numai obrajii umeziți ca de o pîclă jilavă. Repedea crescuse și vuia cumplit, ca totdeauna în anotimpul acesta. El pășea îngîndurat și trist, pe sub copacii despuiați și negri. Deodată a văzut-o pe mamă-sa ieșind din castel, cu o legătură neagră pe cap și înfășurată într-o mantilă tot neagră, încît fața ei palidă, aproape albă, avea o stranie luminozitate, iar ochii mari, albaștri, o privire ciu-

dată. La vîrsta lui de atunci nu și-a dat seama de toate acestea, dar aceeași stranie luminozitate a feței și aceeași privire ciudată, care lunecă peste lucruri, le-a văzut de-atîtea ori la Davos, la bolnavii care erau duși să moară acasă la ei. Mamă-sa s-a apropiat de el, uitîndu-se cu teamă în jur, l-a cuprins cu brațele și l-a privit îndelung. Nu mai avea mișcările iuți și nervoase din vremea din urmă, nu l-a mai strîns cu patimă la piept și nu l-a mai copleșit sub o ploaie de sărutări. Își petrecuse numai mîinile pe după gîtul lui și îl privea. El a întrebat-o unde se duce pe o asemenea vreme ploioasă. (Știa că, în zile ca acestea, cobora storurile și aprindea lampa din tavan, cea de pe noptieră și lumînările din sfeșnicele vechi, cu cîte trei brațe, ca să fie lumină cît mai multă.) Mamă-sa a răspuns că are treabă în sat, dar se întoarce îndată.. L-a mai privit o clipă, l-a sărutat pe ochi și i-a spus : — Să fii cuminte puiule ! — Apoi a plecat, fără să se mai uite înapoi.

După două ore a venit într-o goană paznicul de la pavilionul de vînătoare. Răsufla gîfîit și îi curgeau șuvoaie de nădușeală pe față : — Coana Măriuca a luat luntrea, s-a dus pe lac și s-a aruncat în apă... Boier Hristache s-a năpustit asupra paznicului, cu un potop de pumni și înjurături : Așa își face el slujba ? cum de-a lăsat-o să se urce-n barcă ? — De unde să știu, boierule, vai de păcatele mele ? — se apăra omul, ștergîndu-și o șuviță de sînge, care i se scurgea din nas, în mustața sură. Radu privea dintr-un ungher al cuhnei, dosit după slugile care se adunaseră buluc. Moș Ioniță vizitiul a ales cîțiva oameni de nădejde, au alcătuit facle și au plecat în noapte. Boier Hristache s-a dus după ei. Pe Radu l-a luat tante Sophie și, după ce l-a certat pentru că venise în cuhne și stătuse ascuns în spatele slugilor, l-a încuiat în odaia lui. N-a închis ochii toată noaptea. A plîns și-a ascultat fiecare zgomot, pîndind întoarcerea oamenilor. Era sigur că vor izbuti s-o scape. Nu-și dădea seama că murise, din clipa cînd o înghițise apa...

Pregătirile înmormîntării și ziua de înmormîntare le-a trecut într-un fel de nedumerire. Acum *știa* că mamă-sa e moartă, dar nu înțelegea încă toată grozăvia faptului. Abia după aceea a înțeles și l-a cuprins

jalea. Ore întregi sta de vorbă cu ea în gînd, repetînd de zeci și zeci de ori aceeași întrebare. — De ce ai făcut asta? De ce m-ai lăsat singur? Cu cît i se lămurea mai limpede vinovăția lui boier Hristache și a lui tante Sophie, cu atît mai vîrtos îi creștea în suflet dușmănia față de ei. Și simțea o adevărată plăcere să facă tot ce știa că-i supără. Bătăile cu cureaua erau tot mai dese și mai neîndurate. A doua zi însă Radu nu mai știa ce să invente, ca să-i supere iarăși, deși nu avea nici o îndoială că va fi bătut. Asta era singura lui răzbunare: să-i vadă cu ochii holbați, cu vinele de pe frunte ieșite în afară, strigînd la el pînă răgușeau. Că plătea această răzbunare cu durerea fizică și cu umilința acelor crunte bătăi, ajunsese aproape să nu-i mai pese. În taină și cu complicitatea slugilor, care îl iubeau, și-a organizat o viață a lui, cu cîteva bucurii, pe care boier Hristache nu le-a aflat nici pînă astăzi.

Au trecut anii. Bătăile cu cureaua nu mai erau cu putință. Și atunci boier Hristache și tante Sophie s-au trezit în fața lor cu un dușman. Un dușman, care-i învinuia fățiș că ei i-au ucis mama. Cei doi bătrîni, strigau, băteau cu pumnul în masă și-i spuneau că este un nemernic și un nerecunoscător. La cearta următoare, Radu repeta învinuirea cu aceeași rece cruzime. Așa a fost viața lui, viața lor, pînă cînd a căzut bolnav.

Acum, cînd se gîndește la toate acestea, i se pare că s-au petrecut cîndva, de mult. Și Radu este hotărît să nu le dea uitării, fiindcă asemenea lucruri nu pot fi uitate niciodată, dar să nu le mai răscolească. De altfel ar fi și de prisos... Boier Hristache și tante Sophie sînt la sfîrșitul vieții lor. Poate că s-au mai îmblînzit, s-au mai umanizat. Pe Toma trebuie să-l fi schimbat în bine căsătoria pe care a făcut-o. Oricît ar spune bunul doctor Roux: — *Pas d'illusions, mon vieux!* — viața schimbă totuși oamenii. Radu a simțit moartea dînd tîrcoale patului în care zăcea. În unele nopți, a auzit-o hîrîindu-i în piept, ca o mașinărie stricată. Au fost seri cînd îi era teamă să adoarmă și se străduia să rămînă treaz, ca să nu moară în somn. Și-apoi ceilalți, cei care mureau în preajma lui... Ce comedie sinistră! Ce joc de-a v-ați ascunselea cu moartea! Fiindcă la Davos nu moare

nimeni. Asta era mîndria tuturor sanatoriilor de acolo. Orice director de sanatoriu, orice medic, orice soră îţi spune şi-ţi repetă întruna: — Nouă nu ne-a murit nici un pacient! — Asta îţi dă curaj: dacă nici un pacient n-a murit pînă acum, pentru ce să mori *tocmai* tu? Te afli, aşadar, într-un loc, unde moartea nu are acces. Oamenii aceştia în alb o ţin la distanţă, ca nişte paznici vigilenţi. Iar Cîrna, cum îi zice Camus, nu se apropie, nu se poate apropia. După cîteva luni însă începi să te lămureşti. Adevărat, la Davos nu moare nici un pacient. Dar unii pacienţi mor, după ce au plecat sau, mai precis, după ce au fost expediaţi de la Davos. Cînd un bolnav se dovedeşte incurabil, cînd toată ştiinţa, experienţa şi ostenelile aparatului medical se dovedesc zadarnice, cînd bietul om se apropie de sfîrşit, atunci direcţia sanatoriului respectiv telegrafiază familiei să vină să-l ia, conform principiului că la Davos nu moare nici un pacient. Şi omul e dus pe targă, după ce bineînţeles medicii şi familia l-au convins că a intrat în convalescenţă şi că abia acasă, peste două-trei luni, se vor vedea roadele tratamentului ce i s-a aplicat. Astfel, în fiecare lună plecau „acasă" cîţiva bolnavi, mai ales toamna şi primăvara. Cei rămaşi ştiau, bineînţeles, ce înseamnă aceste plecări acasă. Toţi însă se prefăceau amăgiţi de acest truc şi, chiar cînd vorbeau între ei, îşi spuneau cu o convingere perfect simulată: — Ai văzut? Cutare a plecat acasă, — dornici să se convingă ei înşişi, să se înşele singuri, să alunge gîndul morţii chiar şi din conversaţiile lor.

Cînd ai trăit patru ani sub spaima morţii, cînd zi de zi ai văzut-o pe feţele celor din jurul tău, ai citit-o pe buletinele de analiză şi pe foaia de observaţie, cînd te-ai pretat tu însuţi la acel jalnic joc de-a v-aţi-ascunselea, numai ca să scapi de obsesia ei şi ca să cumperi, chiar şi cu acest preţ de camătă, iluzia vieţii, în ziua în care medicul îţi spune că eşti deplin însănătoşit şi ştii că pleci cu adevărat acasă, eşti un alt om şi vezi lumea prin altă prismă. Tot ce a fost mai înainte, chiar conflictele cele mai grave, ţi se par lucruri mărunte şi te miri că ai fost în stare să te zbuciumi pentru ele. Un singur lucru are importanţă: viaţa. Viaţa pe care ai învăţat s-o preţuieşti, tocmai pentru că ai fost pe punctul de-a

o pierde. Acum știi cum să ți-o trăiești, cum să ți-o cruți, cum să ți-o întrebuințezi.

Toate acestea Radu Măgureanu le știe cu adevărat. În acești patru ani, a meditat asupra lor îndelung Și-a alcătuit și un plan metodic și amănunțit Fiindcă viața e un lucru atît de însemnat, încît trebuie folosită cu chibzuință. Nici o clipă nu trebuie pierdută inutil. Și nici înveninată cu certuri, care nu mai pot rezolva nimic. Peste o jumătate de oră, cînd va coborî în gara Măgura, va îmbrățișa din toată inima pe tată-său, pe tante Sophie, pe Toma, fiindcă desigur vor veni să-l întîmpine. Prin toată atitudinea lui deschisă și plină de bunăvoință, le va arăta că toate neînțelegerile dintre ei au trecut, că în viața lor de familie începe un capitol nou.

Liniștit în privința asta, se va așterne pe lucru La Davos, în ultimele zece luni, cînd i s-a dat voie să citească două ore pe zi și chiar să scrie, a alcătuit acel eseu asupra războiului, care de fapt este un strigăt de protestare împotriva morții. A trimis textul lui Romain Roland, ale cărui articole pe aceeași temă le citise și îl entuziasmaseră Roland i-a răspuns cu o scrisoare caldă și elogioasă Aceasta putea să fie numai un gest de politețe. După aceea însă, Romain Roland a publicat eseul lui Radu într-o revistă, însoțit de scrisoarea sa. „Gazette de Lausanne“ a recenzat eseul „tînărului scriitor român Radu Măgureanu“, însoțindu-l de aprecieri măgulitoare. Iar foiletonistul de la „Journal de Genève“ s-a grăbit să anunțe „apariția unui nou talent, care știe să dea gîndirii sale sincere o expresie de impresionant patetism“ Încurajat de aceste laude, Radu a mai publicat cîteva poeme în proză închinate vieții și un pamflet împotriva spiritului războinic, care a zvîrlit omenirea în acest cumplit măcel. Evident, toate acestea sînt lucrări de început Radu își dă seama ce este bun în ele, dar și ce este slab și șovăielnic. El știe, de asemenea, că laudele gazetelor sînt ecoul scrisorii lui Romain Roland. Nu se lasă deci îmbătat de aceste elogii, ci este hotărît să citească și să muncească. Numai în felul acesta va fi un adevărat scriitor Totuși, primirea care s-a făcut acestor prime încercări ale lui îi dă speranță și curaj. Celor de la Măgura nu le-a scris nimic în privința aceasta și nu le-a trimis nici revistele în

care a apărut numele lui Are să le spună peste două-trei zile, după ce efuziunile revederii vor trece. Vrea să le facă o surpriză. Desigur, au să se bucure. Fiindcă nu orice străin este primit în publicațiile elvețiene de mîna întîi, cum a fost primit el... Apoi, în liniștea de la Măgura, va scrie cele două eseuri pe care le are în cap, unul despre cauzele războiului, celălalt despre așezarea păcii pe temelii solide, care să facă în viitor cu neputință repetarea unui asemenea masacru. Nu un proiect utopic, cum s-au făcut și mai ales se fac atîtea, ci unul întemeiat pe realități. Pacea eternă trebuie scoasă din domeniul visului și adusă pe pămînt. A strîns o parte din material, a făcut multe însemnări, dar trebuie să mai consulte cîțiva autori. Unii dintre ei se află în biblioteca de la Măgura. Pe ceilalți va căuta să și-i procure. Aceasta face mai mult decît toate certurile, în care și-a irosit timpul și forțele înainte de a se îmbolnăvi. Ei, dar atunci era un copil. Acum e om în toată firea. Acești patru ani din urmă fac cît patruzeci... Radu se uită pe fereastra deschisă. Se apropie de Măgura. Locurile îl întîmpinau ca niște vechi și statornice cunoștințe. Nimic nu s-a schimbat. Și tocmai această neschimbare îi dă o mare liniște sufletească. Era singur în compartimentul de clasa întîi și se bucura de această singurătate, care-i îngăduia să admire în voie priveliștile și să-și urmărească netulburat gîndurile. Uite conacul de la Lunca al lui oncl'Alec. Bunul oncl'Alec ce-o mai fi făcînd ? Dincolo, peste deal, este conacul de la Humele al Stanienilor, bunicii lui, dar nu se vede din tren. Are să se ducă la Humele cît de curînd. Vrea să vadă căsuța aceea, în care și-a petrecut împreună cu mamă-sa singurele lui zile bune din copilărie. Vrea să vadă și mormintele bătrînilor. Să le vadă și să le îngrijească... Uite și pădurea lor, a Măgurenilor, în care s-a plimbat călare de atîtea ori. Uite și iazul, unde a învățat meșteșugul pescuitului. Acum patru ani, cînd a plecat la București, însoțit de Odette, ședea întins pe bancheta vagonului și din cînd în cînd, cu mari eforturi, se ridica într-un cot ca să poată privi pe fereastră. — Ce vrei, Radule ? — îl întreba Odette. — Vreau să văd, — răspundea el. Nu i-a spus gîndul lui întreg. Voia să mai

vadă o dată priveliştile acestea, fiindcă era încredinţat că le vede pentru cea din urmă oară... Dar iată că acum se întoarce iarăşi între ele, însănătoşit deplin. Şi ce minunate i se par! Cu cîtă nerăbdare aşteaptă să se urce în trăsură şi să cerceteze fiecare loc în parte! Are s-o ia şi pe Odette. Veselia ei va fi pentru el o adevărată binefacere. Ei doi s-au înţeles totdeauna foarte bine. În cei patru ani de sanatoriu, scrisorile ei lungi, amănunţite şi pline de vervă au fost marea lui bucurie. În vremea din urmă i-a scris că a venit pentru cîtăva vreme la Măgura. Probabil că bărbatul ei e trimis în vreo misiune. Sau poate că Odette s-a plictisit cu viaţa de dineuri şi recepţii, pe care o duc cei de la Externe. Cu firea ei neastîmpărată, sinceră, spontană, trebuie să se simtă destul de prost în corsetul strîmt al protocolului şi al etichetei diplomatice. S-a întors probabil pentru cîteva luni la Măgura, ca să mai respire. Oricum, bine că e aici şi vor putea fi împreună... Dar uite şi biserica din Măgura. Peste două minute trenul va fi în gară.

Se ridică de pe banchetă şi, îmbrăcînd pardesiul, aruncă o privire în oglinda din peretele compartimentului. Cu toată oboseala drumului, arăta bine. Cele două pete roşietice din pometii obrajilor şi cearcănele albăstrii de sub pleoape dispăruseră demult, iar ochii nu mai aveau sclipirea bolnavă pe care le-o dădea febra. Doctorul Roux are dreptate: e sănătos. N-a scăpat însă de obsesia bolii. Chiar acum, cînd şi-a aruncat în grabă privirea în oglindă, a început să compare înfăţişarea lui de astăzi cu cea de atunci. E mult mai uşor să alungi boala decît ideea de boală. Pînă la urmă însă, va izbuti s-o alunge şi pe aceasta. Un zîmbet de mulţumire şi de încredere îi trecu pe buze. Avea părul castaniu, pieptănat pe spate, cîţiva cîrlionţi, răvăşiţi de curentul de aer care intra prin fereastra deschisă, îi fluturau în jurul tîmplelor. Faţa prelungă, cu trăsături fine, aproape feminine şi ochii verzi, cu genele lungi şi răsfrînte, îi dădeau ceva din aerul Odettei. (Amîndoi semănau cu mama lor, în vreme ce Toma semăna cu boier Hristache.) Scoase recipisa celor două cufere, pe care le dăduse la vagonul de bagaje şi o puse la îndemînă, în buzunarul vestei. Cele trei valize din plasa de sus le

va lua vizitiul. Își potrivi pălăria ușoară, de fetru gri, cu borul ridicat în partea dreaptă și lăsat în jos în stînga. Luă cartea de pe banchetă și o puse în buzunarul dinăuntru al pardesiului, care cădea în falduri largi. Mai aruncă o privire în compartiment. Nu uitase nimic. Mașina aruncă în văzduh un fluierat prelung și trenul își încetini mersul. Radu porni către ușă. Inima îi bătea puternic, ochii i se umeziseră. De cîte ori s-a gîndit în cei patru ani de sanatoriu, la clipa aceasta! Totdeauna îi apărea însă ca un vis depărtat, aproape irealizabil...

4

Vizitiul sări din mers pe scara vagonului :

— Săru'mîna, conașule! Coborîți 'mneavoastră întîi, că eu viu cu bagajele. Și n-aveți grije, că *trinu* stă. A spus dom' șef că nu-i dă drumul, pînă nu mîntuim toată treaba...

Era un băiat tînăr, cu obrazul negricios și bărbierit proaspăt, cu o tăietură de brici în colțul gurii și cu o mustăcioară neagră și subțire. Radu abia avu timp să se întrebe unde-o fi moș Ioniță, vizitiul lor cel vechi. O fi murit? Văzu pe peron pe Odette, înaltă și subțire, într-un elegant taieur de vară, cu o pălărie de pai cu marginile late, împodobită cu un mare buchet de margarete artificiale în stînga și prinsă cu o panglică de catifea pe sub bărbie. Alături abia avu timp să zărească o altă siluetă de femeie, brună și cu ochii negri, probabil Sanda, nevasta lui Toma. În clipa următoare, sărind de pe scara vagonului, se trezi în brațele Odettei, sub un potop de sărutări și crîmpeie de frază :

— Arăți minunat... Nici nu-mi închipuiam... Ce bine că ai venit...

Odette se opri o clipă. Cu mîinile pe umerii lui, îl depărtă puțin de dînsa ca să-l privească în voie și apoi începu iarăși să-l sărute, rîzînd și aruncînd aceleași crîmpeie de frază :

— Fiul risipitor... Te-așteaptă toți... O să petrecem minunat...

— Lasă-l, că-l înăbuși, — glumi oncl' Alec.

Sanda ședea mai deoparte, cu un zîmbet stînjenit. Călătorii ieșiseră la ferestrele vagoanelor și priveau înveseliți această scenă de revedere. Odettei însă puțin îi păsa. Și nu dete drumul lui Radu, decît cînd obosi. Cu răsuflarea întretăiată, cu obrajii împurpurați, cu ochii umezi de lacrimi de bucurie, spuse :

— Iartă-mă, Sanda... Trebuia să ți-l prezint, dar... înțelegi... Să știi, Radule, că e o fată admirabilă și în genul nostru...

Radu îi sărută mîna și se întoarse către Alecu Cazimir, care-l aștepta cu brațele deschise :

— În sfîrșit, mi-a venit și mie rîndul ! — Îl sărută bătrînește pe frunte și ținîndu-i mîna, se trase un pas înapoi : — Eh, așa te vreau ! Ai o mină excelentă... Bravo !

— Și dumneata ești neschimbat, — zise Radu privindu-l cu dragoste.

— Facem și noi ce putem, — zîmbi Cazimir.

Șeful de gară, un bătrîn scund și pîntecos, cu fața roșie de om care mănîncă și bea bine, cu bărbia revărsată peste gulerul prea strîmt, cu tunica plină de pete de mîncare, veni cu acel zîmbet și cu acea grabă umilă, caracteristice micilor funcționari cînd se află înaintea mai-marilor lor sau a puternicilor zilei :

— Săru' mîna, coniță Odette, săru'mîna, coniță Sanda, bine-ați venit, coane Radule, să trăiți, coane Alecule... Am dat jos cuferele și le-am pus în căruță. Am pus și trei geamantane. Altceva mai aveți, coane Radule ? Bun. Atuncea să dau drumul trenului.

Roti șapca în aer de două ori. Locomotiva aruncă un fluierat scurt. Trenul se urni din loc, clănțănind din toate încheieturile. Vreo trei-patru soldați, care se dăduseră jos ca să bea apă de la cișmeaua gării, tunși chilug, cu chipiurile în mînă, ștergîndu-și gura cu dosul palmei, porniră în goană și, urcîndu-se din mers, se cățărară pe coperișul ultimului vagon de clasa a treia, unde alți camarazi ai lor îi primiră cu glume și rîsete, fiindcă erau să piardă trenul. Între ei, un țigan, cu chi-

piul pălit pe-o ureche, descheiat la tunică, scîrţîia dintr-o vioară.

— Ce-i asta ? — întrebă Radu, mirat.

— Afurisitul ăsta de război, coane Radule, răspunse şeful, trecîndu-şi o batistă albastră peste fruntea brobonată de sudoare. Îi cheamă mereu la concentrare. Vai de mama lor ! Thiii, da bine arătaţi, coane Radule, nu vă fie de deochi ! Vorbind, se îndreptară toţi către trăsurile care aşteptau în dosul gării. — Ce spuneam eu, coniţă Odette ? — urmă şeful, zîmbitor şi volubil. Aveţi răbdare, domnilor, că domnul Radu are să se-ntoarcă mai voinic decît mine. Şi iacă, a dat Dumnezeu şi aşa a fost.

Ajungînd în dosul gării, şeful arătă către căruţa încărcată cu cele două cufere mari şi trei valize :

— Să n-aveţi nici o grijă, că le-am aranjat personal, ca să nu se zdruncine şi să nu se strice nimic. — Şi întorcîndu-se către vizitiu : — Băiete, să mîi încet, că acolo sînt lucruri de valoare. Auzi ?

— Eu trec un minut pe-acasă şi pe urmă viu la voi, zise Alecu Cazimir, care venise cu docarul său.

— Să nu întîrziezi, oncl' Alec, — îi atrase luare-aminte Odette.

— Tocmai astă-seară să întîrziez, *ma petite ?* — O bătu uşurel pe obraz şi, fluturînd din mînă, se urcă sprinten şi luă hăţurile. Calul porni în trap întins. Toţi îl petreceau din ochi cu încîntare. Docarul, care strălucea de curăţenie, cu roţile învăluite în cauciuc, calul murg, cu grumazul încordat, cu părul lucios, aruncînd elegant picioarele dinainte, hamul bine strîns şi Cazimir, înalt şi drept, cu ţinuta lui de mare senior, alcătuiau o privelişte într-adevăr minunată.

— Straşnic om, — exclamă şeful de gară şi toţi îi răspunseră cu un zîmbet de încuviinţare.

— Îţi mulţumesc, domnule şef — zise Radu strîngîndu-i mîna.

— Vă rog, se poate ? Pentru nimica... Şi totdeauna la dispoziţia dumneavoastră, — răspunse slujbaşul, înclinîndu-se atît cît îi îngăduia statura scundă şi rotofeie.

— Domnul şef e cel mai serviabil om din lume, — îi spuse Odette.

— Sărut mîna, coniță Odette, sînteți prea amabilă. Sărut mîna, coniță Sanda. Salutări lui boier Hristache și lui conu Toma. Şi mai poftiți pe la noi...

Odette se urcă în stînga, lăsînd ca totdeauna locul din dreapta Sandei. Radu se așeză între ele.

— Gata la urmă ? — glumi șeful, folosind formula cheferiștilor înainte de-a da semnalul de plecare. Învîrti de două ori șapca în aer și spuse vizitiului : — Dă-i drumul, băiete ! Căruța vine în urmă, n-aveți nici o grijă...

Trăsura largă, încăpătoare, porni legănîndu-se lin pe arcurile moi. Soarele apunea în spatele pădurii. Pe fondul roșu, ca de incendiu, al amurgului, copacii cu trunchiurile groase și cu coroanele stufoase, păreau scriși cu cărbunele. Drumul șerpuia între două șiruri de plopi uriași, care își jucau în tremurarea vîntului de seară frunzele argintii. Pe stînga, după o perdea de sălcii, Repedea curgea cu vuietul ei necurmat, împrăștiind o undă de răcoare. Un băiețaș de vreo zece ani, cu pălăria pe-o ureche, cu mîna în șold, cu un sumăieș petec de petec zvîrlit numai pe-un umăr, așa cum îi văzuse el pe flăcăii cei mari, ducea la adăpat doi căluți mici și necăjiți, numai pielea și osul, de puteai să le numeri coastele. Băiețașul se trudea să cînte din frunză, iar căluții pășeau încet, cu capul în pămînt, cu cozile lungi, pline de scaieți. În dreapta drumului se întindea pepenăria, una din mîndriile lui Toma Măgureanu. Printre vrejurile cu frunza lată, se vedeau pepenii verzi și galbeni de toate speciile. În fața unei colibe de crengi uscate, pîndarul, un unchiaș mărunțel și slab aprinsese focul de seară și cocea niște porumbi.

Odette vorbise tot timpul, istorisind mici amănunte comice din viața de la Măgura, punîndu-l în curent pe Radu cu feluritele schimbări și mai ales cu inovațiile lui Toma. Dar Radu, care o cunoștea atît de bine, cu spiritul lui de observație ascuțit în timpul boalei, își dăduse seama de la început că aceasta nu era flecăreala ei obișnuită, ușoară, spumoasă și amuzantă și că, dimpotrivă, de data asta Odette făcea un efort, care-i dădea o vădită nervozitate. „Caută să-mi atragă atenția în altă parte, — își spunea Radu, — ca să uit că tata, tante

Sophie și Toma nu s-au ostenit să vină la gară." Altfel își închipuise el, în cei patru ani de sanatoriu și chiar adineaori, în tren, această întoarcere acasă. Clipa aceasta, care pentru el a însemnat atît de mult, pentru ceilalți n-a însemnat nimic, de vreme ce nici unul din ei nu și-a lăsat treburile, ca să-i iasă în întîmpinare. Avea dreptate bunul doctor Roux de la Davos : — Nu-ți închipui că, în lipsa dumitale oamenii s-au schimbat. Nu. Ei și-au dus mai departe viața lor, au rămas cum erau, cum i-ai lăsat la plecare și-i vei găsi cu patru ani mai bătrîni, ceea ce desigur nu este în avantajul lor. *Surtout pas d'illusions, mon vieux !* — Avea dreptate bătrînelul înțelept și bun. Unde sînt visurile, pe care și le făcea acum o jumătate de oră, în tren ? Visurile de împăcare, de viață nouă și liniștită... Și biata Odette, care se străduiește să glumească, să-l amuze ! Radu ar fi vrut s-o întrebe atîtea lucruri... Ce treburi i-a împiedicat pe cei doi bătrîni și pe Toma să vină la gară ? Cum de nu și-au dat seama, mai ales după conflictele care au fost odinioară între ei și el, că absența lor strică totul ? Și ea, Odette, pentru ce a venit la Măgura ? Pentru ce nu pomenește nimic de bărbatul ei ? S-au despărțit ? Dar cum și pentru ce ? Ce mare decepție i-a zdrobit viața, azvîrlind-o iarăși la Măgura, între boier Hristache, tante Sophie și Toma, cu care nu s-a înțeles niciodată ? Amintindu-și că în scrisorile ei atît de amănunțite, Odette îl anunțase că s-a căsătorit cu Jack Voineanu, fără să-i scrie nimic despre el, Radu își dădu seama abia acum că această omisiune nu putea fi întîmplătoare. Dată fiind firea Odettei și mai ales raporturile de bună înțelegere sufletească dintre ea și Radu, normal ar fi fost să-i scrie cum l-a cunoscut, ce fel de om este, cum și-au aranjat viața împreună etc. Tăcerea Odettei asupra tuturor acestor lucruri îi trecuse neobservată în viața de la sanatoriu, cînd era preocupat numai de boala lui. Acum însă această tăcere îi apărea limpede : Odette se căsătorise desigur împotriva voinței ei. Era încă o ispravă a lui boier Hristache și tante Sophie. Apoi alte întrebări îi veniră în minte. Ce caută pe capră vizitiul acesta nou, pe care el, Radu, nici nu-l cunoaște ? Unde e moș Ioniță, care l-a învățat să călărească și care-i du-

cea, pe mamă-sa și pe el, la Humele, cînd în conacul cel mic trăiau încă cei doi bunici atît de buni și necăjiți? Toate acestea însă nu putea să le întrebe de față cu Sanda. Va trebui să aștepte pînă vor ajunge la castel și va rămîne în odaia lui, numai cu Odette. Dar cum nu înțelege Odette, care e așa de inteligentă, că zadarnic se risipește în această flecăreală? Nu poate să-l amăgească. Nu poate să-i atragă atenția asupra micilor ei povești, oricît de amuzante sînt. Acolo, la Davos, el a învățat să vadă lucrurile și oamenii altfel decît ea, altfel decît ei. Multe din cele care pentru ei sînt însemnate, pentru el sînt nimicuri. Și multe din cele peste care ei trec ușor, pentru el au o importanță hotărîtoare.

Paznicul de la pepenărie, văzînd trăsura de la castel, sări în picioare și-și scoase căciula.

— Oprește, Grigore, — porunci Odette. Ți-l mai aminteşti, Radule? Să vedem, te mai cunoaște? Ia vino-ncoace, moș Niculae...

Bătrînul se apropie cu căciula în mînă:

— Săru' mîna...

— Ia vezi, cine-i dumnealui?

Moș Niculae își lungi gîtul și încruntă din sprîncene. După o clipă, pe fața crestată de dungi adînci, cu țepi albi de barbă și în mustața stufoasă i se ivi un zîmbet:

— D'apoi cum să nu-l cunosc? E conașu Radu al nostru. Și cu familiaritatea slugilor vechi, mai ales cînd socot că li s-a făcut o nedreptate, urmă: — M-oi fi prostit eu, de, dacă nu mai sînt vrednic să am slujbă la iaz, care am slujit patruzeci de ani și acu m-a aruncat la prăpădita asta de pepenărie, da' atîta tot mai țin minte. Săru' mîna, conașule, și bine ai venit sănătos...

Și dădu să-i sărute mîna. Radu și-o trase îndărăt:

— Nu se poate, moșule! Ai uitat cînd mergeam la pescuit împreună?

— N-am uitat, conașule. Alții or fi uitat, da' eu nu. Că doar acolo mi-am petrecut viața, la iaz. Patruzeci și șase de ani bătuți pe muche. Și mă bucur că măcar 'mneatale ți-aduci aminte... Că acuma, uite, păzesc pepenii. Numa de asta mai sînt bun...

— Bine, moș Niculae, — zise Radu, strecurîndu-i o pataca de cinci lei în palmă, — las' că am să vin eu pe la dumneata și avem să vorbim despre toate.

— Să poftești, conașule Măcar atîta bucurie să am, că amărăciuni — berechet...

Trăsura porni. Odette începu iarăși să sporovăiască. Radu tăcea, cu capul în jos. După un timp se întoarse către Sanda, care pînă atunci nu spusese nici un cuvînt.

— Îți cer iertare pentru tăcerea mea și te rog să n-o interpretezi greșit.

— Cum îți poți închipui ? — protestă Sanda.

— Tocmai. Știam că vei înțelege starea mea sufletească, după patru ani...

— Dar bineînțeles ! E foarte firesc.

— Îți mulțumesc.

— De altfel, Odette te-a descris așa fel, încît cred că te cunosc foarte bine, — adause Sanda zîmbind.

— Să nu te iei nici după Odette. Cînd e vorba de mine, exagerează în bine. Cînd e vorba de alții, exagerează în rău.

— Ești nedrept cu ea, zise Sanda. Din tot ce mi-a spus pînă acum despre toți, — și sublinie : — dar absolut despre toți, am văzut că nu exagerează față de nimeni afară de ea, pentru că se... Cum să spun ? Se ia prea în ușor, se subestimează...

— În privința asta ai dreptate, — încuviință Radu.

— Vai, mă copleșiți cu laudele, — glumi Odette.

În zare se înălța Măgura. Toată coasta, de la poale pînă sus, pe creastă, era învăluită într-un desiș de brazi și fagi bătrîni. Pe coamă, în mijlocul parcului, se vedea castelul, iar în spate, acaretele, toate înconjurate cu un zid gros, ca de cetate. Amurgul învăpăia ferestrele înalte, de parcă ar fi ars pe dinăuntru. Trăsura începu să urce pe șoseaua largă, care mergea în serpentină. De-o parte se înălța desișul de brazi și fagi. De partea cealaltă, un parapet de piatră înnegrită de vreme, ici-colo, acoperită de mușchi. Dincolo de parapet se căsca o rîpă adîncă, cu prăvălișul acoperit de tufe și de bălării, iar în străfundul ei curgea Repedea. Vuietul șuvoiului, închis între pereții înalți și înguști ai rîpei, te asurzea.

Negura serii creştea deopotrivă din desişul de brazi şi de fagi şi din rîpă. De altfel, chiar în zilele cele mai însorite şi mai calde şi chiar la amiază, aici era o umbră deasă şi posomorîtă, ca de înserare, şi aerul era totdeauna rece şi umed. Priveliştea era măreață, dar sumbră şi îți dădea de la început impresia unui adăpost vechi, de oameni aspri şi izolați de lume. Ți se părea că viața a rămas la poalele Măgurii şi că aici păşeşti pe alt tărîm. În copilărie, cînd citea basme, Radu îşi închipuia că balaurul şi vrăjitoarea îşi au sălaşurile undeva, prin rîpa aceasta, cu fundul atît de adînc şi acoperit de tufe şi bălării. Ba, într-o zi a întrebat-o cu spaimă pe mamă-sa, dacă vrăjitoarea nu este chiar tante Sophie. Toate aceste închipuiri trecuseră, fireşte, odată cu vîrsta aceea, dar ele îi lăsaseră un simțămînt neplăcut, pe care-l încerca de cîte ori urca la castel.

Trăsura intră pe poarta cea mare, străbătu parcul şi se opri la scara terasei. Uşa de stejar masiv era deschisă. Holul enorm era în semiîntuneric. Pe masa din mijloc era un sfeşnic de argint, cu trei brațe înalte, în care ardeau trei lumînări. Pe pereți, în cadre vechi, Măgurenii şi Măgurencele din trecut. În fund, aceeaşi uriaşă panoplie de postav roşu, cu aceleaşi arme de demult : iatagane turceşti, stilete venețiene, pistoale ghintuite, săbii şi florete, un arc şi o taşcă de piele plină cu săgeți, un buzdugan, o lancie, o flintă, toate sclipindu-şi stins oțelurile vechi în lumina puțină a lumînărilor. Alături masa de mahon, pe care se înşira aceeaşi colecție de ciubuce, narghilele şi lulele. Acestea erau lucrurile către care voia să-l îndemne în copilărie boier Hristache, pentru că erau armele şi narghilelele şi ciubucele Măgurenilor şi fiecare îşi avea povestea ei. Poveşti cumplite, cu lupte şi omoruri, cu sate pîrjolite şi băjenii în munți, cu feciori nesupuşi trimişi în surghiun la mînăstiri, cu fete neascultătoare tunse şi călugărite, cu părinți neînduplecați care îşi impuneau voința cu orice chip. În aceeaşi vreme, mamă-sa voia să-l abată de la toate acestea şi să-l atragă, fără ştiința lui boier Hristache şi a lui tante Sophie, la pianul care se află şi acum în ungherul din dreapta şi la caietele de note care stau legate în pînză mov-cardinal (culoarea

preferată a mamă-sii), în biblioteca turnantă de alături. Radu le cuprinse pe toate dintr-o privire. Nimic nu era schimbat. Nimic nu era nici măcar clintit din locul său. Trei pătrimi din hol erau ocupate ca și înainte de lucrurile Măgurenilor, — divane, sofale, cadre pe pereți, arme, colecție de ciubuce și narghilele. Un singur colț, mai puțin poate decît o pătrime din toată încăperea, adăpostea pianul și caietele de note aduse de mamă-sa de la Humele, dar la care nu cînta decît pe furiș ca să nu-i indispună pe cei doi bătrîni.

Boier Hristache ieși din odaia dumisale, mărunt, țepos și sburlit ca un arici. Într-o mînă ținea o gazetă, iar ochelarii îi atîrnau de șnurul petrecut după gît :

— Eh, ai venit ? Bravo... Se apropie cu pași mărunți și iuți și cu brațele deschise : — Ia să te văd ! — Îl privi pe sub sprîncenele stufoase : — Bravo, foarte bine... — și punîndu-i mîna după gît, îl aplecă puțin, ca să-l poată săruta pe frunte. Apoi îl bătu ușurel pe obraz, repetînd : Bravo, bravo... Ești obosit ?

— Nu, — răspunse Radu zîmbind.

— Foarte bine, foarte bine. Du-te de te schimbă, ca să stăm la masă. Apoi ai să-mi povestești tot... Cum a fost acolo, ce se mai spune prin străinătăți despre blestematul ăsta de război, cum ai călătorit... Firește, n-o să le mîntuim pe toate într-o seară. E poveste lungă, dar ai să mi-o spui pe-ndelete, într-o săptămînă, în două, cît o trebui, fiindcă vreau să știu tot. Aici, ce poți să afli ? Gazetele străine cenzurate, iar ale noastre mai bine n-ar mai fi. S-a întors lumea cu josu-n sus...

Tante Sophie veni dinspre cuhnie, măruntă și uscățivă, cu părul puțin și sur învîrtit într-un conci mic, cu ochii mici și cenușii, cu fața punguită, cu buzele strînse și încrețite, îmbrăcată în veșnica ei bluză și fustă gri, cu același inel de chei la brîu :

— Bine-ai venit, Radule !

Îl sărută pe frunte, îi spuse că arată bine, îl întrebă cum a călătorit. Apoi :

— Mă duc să-ți trimit o slujnică, să-ți ajute la despachetatul lucrurilor, — și se întoarse iarăși în cuhnie, cu graba ei de totdeauna.

Radu se întoarse către Odette și, văzînd că Sanda s-a dus în odaia ei, o întrebă :

— Dar Toma nu-i acasă ?

— Dragă... a avut treabă la Vadurile... Ceva... o încurcătură, încît a trebuit să plece val-vîrtej...

— Am înțeles.

Odette îl luă de braț :

— Nu, Radule, nu fi rău cu el. Nu trebuie să începem așa... Te rog mult. Și lăsîndu-i brațul, adaose :
— Du-te de te schimbă. Cînd ești gata, trimite-mi vorbă, ca să vin la tine. Am să-ți spun multe. Un singur lucru te rog : nu te lăsa impresionat de micile detalii. Da ? Pa...

5

Apartamentul lui Radu se afla la catul întîi, în aripa stîngă a castelului și avea trei încăperi : un dormitor, o cameră de lucru și o odaie de baie. (Introducerea băilor, cu tot confortul modern, era singura modificare, pe care boier Hristache o acceptase fără împotrivire.) Radu trecu nerăbdător prin toate trei încăperile. Pe biroul din camera de lucru, pe măsuța de noapte din dormitor, pe măsuțele din unghere, pretutindeni erau vaze de cleștar pline de flori de cîmp și de bujori, garoafe și trandafiri din serele lui Toma. Radu le privi o clipă, tulburat. Gîndurile triste de adineauri începură să se împrăștie. Era iarăși în odăile lui, unde se retrăgea cu mamă-sa, ca să se joace, ca să-i spună povești, unde se fereca mai tîrziu, după fiecare ceartă cu boier Hristache, cu tante Sophie sau cu Toma ; și unde, adolescent, citise cu pasiunea vîrstei atîtea cărți frumoase și încercase el însuși să scrie cele dintîi poezii. Se apropie de birou. Într-un cadru îngust de lemn negru, era fotografia mamă-sii, cu ochii ei mari și triști. Sub privirea ei a învățat, a citit, a scris, a visat... Sub privirea ei va citi și va lucra și de-aici înainte. Sub privirea ei își va

realiza toate proiectele pe care le are. Căci acestea trebuiesc realizate, indiferent de conflictele care au fost și care poate vor mai fi.

Începu să-și despacheteze lucrurile, scoțînd mai întîi darurile, pe care le adusese. Cumpărase de toate și pentru toți, căutînd să ghicească ce ar dori fiecare. Cutreierase toate magazinele din Berna, Zürich și Lausanne și aceasta fusese cea dintîi bucurie a lui după ce ieșise din sanatoriu. Țărăncuța cu părul ca mătasea porumbului, pe care o trimisese tante Sophie să-l ajute, se mișca neîndemînatică, uluită de atîtea lucruri necunoscute, a căror întrebuințare nici măcar n-o bănuia și vrăjită de atîtea lucruri frumoase, cum nu-și închipuia că se află pe lumea asta.

— Cum te cheamă, fetițo? — o întrebă Radu.

— Ilenuța, — răspunse ea, roșind și lăsînd ochii în jos.

— Frumos nume. Pune, te rog, pe pat lucrurile astea...

Îi dădu mai întîi șalurile, fularele, flacoanele de parfum, cîteva romane recent apărute și cîteva reviste de modă, aduse pentru Odette și Sanda. Apoi un masiv stoc de legături de cap, bluze și șorțuri, cumpărate pentru femeile care slujeau la curte. Ilenuța le privea cu jind.

— Îți plac? Alege-ți ce vrei, — îi spuse Radu.

Fata îl privi neîncrezătoare.

— Hai, alege-ți! — Și văzînd că nu îndrăznește, îi alese el o legătură de cap, o bluză și un șorț, care i se părură potrivite pentru ea. Ilenuța le luă, fericită.

Radu scoase, după aceea, o pijama de casă, o pereche de butoni și cîteva tomuri de memorii și istorie politică pentru boier Hristache; cîteva cravate, cîteva cutii de țigări de foi și vreo zece tratate noi de agricultură, viticultură și pomicultură pentru Toma; un elegant halat de casă, o duzină de pachete de țigarete elvețiene și două sticle de coniac vechi pentru Alecu Cazimir; și le trimise pe toate prin Ilenuța. Îi mai rămăsese o valiză plină de cutii de tutun și de pipe, pe care avea să le împartă el însuși la oamenii de la curte. Tot mîine avea

să rînduiască și cărțile pe care și le adusese și care ocupau un cufăr întreg.

Făcu un duș și începu să se îmbrace, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire în cuprinsul încăperii, ca să vadă dacă cutare sau cutare obiect, de care își aducea aminte, se află la locul său. Și simțea o bucurie naivă, de copil care își regăsește vechile jucării, cînd vedea că nu lipsește nimic. Ca totdeauna după o lungă despărțire (și cu atît mai mult după o despărțire ca aceea pe care o trăise Radu), fiecare lucru avea acum în ochii lui o altă valoare. Ca și priveliștile, pe care le regăsise o oră mai înainte, cînd trenul se apropia de Măgura, lucrurile acestea păreau că-l așteptaseră ca niște prieteni credincioși, spunîndu-i : „Ce-ți pasă de neînțelegerile cu ceilalți, dacă ne ai pe noi ? Între noi ai să-ți duci viața. Aici ai să citești, ai să gîndești, ai să scrii, ai să visezi și ai să te odihnești. Eliberat de teroarea termometrului și a foii de observație clinică, de groaza pe care ți-o pricinuia cel mai mic firicel de sînge din spută, eliberat de cumplita spaimă a morții, ce vrei mai mult ?" Obiectele acestea îi țineau aceeași lecție de înțelepciune ca și bunul doctor Roux. E absurd să ceri oamenilor mai mult decît pot da. Viața trebuie trăită, nu hamletizată.

Radu trecu în fața oglinzii, să-și înnoade cravata. Dușul îl reconfortase. Cămașa și hainele atunci scoase din dulap îi dădeau o plăcută senzație de împrospătare. Obiectele, pe care le regăsise și care-l înconjurau cu muta lor fidelitate, îi stîrneau un liniștitor simțămînt de siguranță și continuitate în viață, după tragica incertitudine în care se zbătuse vreme de patru ani. Incidentul, care-l îndurerase adineauri, începea să-și piardă însemnătatea, rămînînd undeva, mai departe, pe planul ultim al preocupărilor lui. În planul prim se rînduiau gînduri de viitor, proiecte de lucrări și printre ele, excursii, plimbări, divertismente la care visase de atîtea ori în viața cenușie a sanatoriului. În același timp, trebuia să afle ce este cu Odette. S-a despărțit definitiv de bărbatu-său ? Este între ei numai un conflict trecător ? El, Radu, nu-i poate fi de folos cu nimic ? O mediațiune a lui n-ar putea duce la nimic ? O clipă îi reveni în minte chipul tînărului vizitiu cu mustăcioara neagră și sub-

ţire, care venise să-i ia valizele, în locul lui moş Ioniţă. Trebuie să afle ce s-a întîmplat cu bietul bătrîn. Poate că l-a îndepărtat Toma, ca şi pe moş Niculae, pescarul de la iaz, pe care l-a zvîrlit pîndar la pepenărie. Brutalităţile acestea trebuie corectate, îndulcite. Desigur, conducerea unei moşii ca Măgura impune anume măsuri, anume schimbări. Ele trebuie făcute însă fără jignirea oamenilor. În privinţa aceasta va vorbi cu Toma... — Îşi aminti apoi de soldaţii pe care-i văzuse în gară, urcaţi pe acoperişul vagonului de clasa a treia şi de cei patru sau cinci, care coborîseră să bea apă. Îi revăzu tunşi chilug, descheiaţi la veston, cu cămăşile ude de năduşeală, alergînd după tren. Îi stăruia în faţa ochilor mai ales chipul celui din urmă, măruntel şi pirpiriu, care aşteptînd să-i vie şi lui rîndul, nu mai apucase să pună gura la cişmea. Cînd a fluierat locomotiva, s-a uitat întîi la trenul care se punea în mişcare, apoi la şuviţa de apă care curgea rece şi ispititoare, a dat din mînă a pagubă şi a pornit în goană, să se caţere pe scara ultimului vagon. „De cînd cu războiul ăsta, îi concentrează mereu, coane Radule. Nu mai au casă, nu mai au nevastă, vai de mama lor!" Cuvintele şefului de gară îi sunau şi acum în ureche. Nu, războiul dacă n-a putut fi împiedicat, trebuie limitat. Destule ţări au intrat în foc şi destul sînge se varsă. Celelalte trebuie să rămînă în afara conflictului. Şi trebuie luptat din răsputeri pentru a se ajunge la negocieri şi apoi la Pace...

— Pot să intru, Radule?

Era Odette. Radu arătă către lucrurile despachetate şi împrăştiate pe scaune, pe pat, pe masă, pe jos:

— Aici e o harababură groaznică. Hai dincolo...

Trecură în odaia lui de lucru. Lampa cu picior şi cu abajur verde, aşezată pe birou, desena sub ea un larg cerc de lumină, lăsînd încăperea într-o plăcută penumbră. Doi pereţi erau ocupaţi de rafturi înţesate de cărţi. Pe peretele din faţa biroului atîrnau două pînze, un cap de bătrîn de Luchian şi un peisaj de Jean Steriadi, amîndouă dăruite demult de Alecu Cazimir, din colecţia lui mică, dar alcătuită cu multă pricepere. În faţa sobei, era un fotoliu Voltaire, în care îi plăcea lui Radu să citească în serile de iarnă. Prin ferestrele înalte, des-

chise asupra rîpei, venea o undă de răcoare jilavă și pătrundea vuietul puternic al Repedei. Între ferestre se afla un divan acoperit cu o scoarță țărănească veche, cu culorile stinse, iar în fața divanului o măsuță joasă, pe care se afla totdeauna o cutie de lemn de trandafir plină cu țigări, o scrumieră și chibrituri, toate pentru Odette, fiindcă acesta era locul ei preferat, cînd venea să stea de vorbă cu Radu. Acum se mai afla pe măsuță și un vas de cleștar cu un enorm buchet de flori de cîmp.

— Unde le-ai găsit așa de frumoase? — o întrebă Radu.

— De unde știi că le-am cules eu? — răspunse tot cu o întrebare Odette, mîngîind ușor florile.

— Fiindcă predomină culorile tale preferate, *bleu ciel* și mov...

— Sherlock Holmes, — zîmbi Odette, trecîndu-și ușor mîna prin părul lui cîrlionțat.

— Sper că îți reiei locul, — zise Radu.

Odette dădu din cap: „da". În lipsa lui petrecuse multe după-amieze pe divanul acesta, gîndindu-se la mama lor, la copilăria lor, la el, la boala care-l măcina. I se păru însă nepotrivit să i-o spună. Își aprinse o țigară, se lăsă alene pe divan și își puse scrumiera la îndemînă.

— Ne-ai adus daruri minunate, — zise ea. — Toți sînt încîntați. Sanda nu știe cum să-ți mulțumească. *Quant à moi*, știi doar cît îmi plac lucrurile astea...

— Îmi pare bine, — răspunse Radu, trăgîndu-și un fotoliu lîngă ea. Știi, eu nu prea mă pricep, n-am avut prilejul să cumpăr niciodată...

— Te pricepi foarte bine.

Urmă un răstimp de tăcere.

Un fluture de noapte pătrunse în odaie și începu să dea tîrcoale lămpii, rotindu-și umbra pe pereți.

— Are să se ardă, nenorocitul, — zise Odette. A-lungă-l, te rog...

Radu se ridică, îl prinse cu băgare de seamă în pumn și-l zvîrli pe fereastră.

— Nu mă întrebi nimic? — zise Odette, scuturînd încet cenușa țigării în scrumieră.

— Aștept să-mi spui tu, — răspunse Radu, cu glas scăzut.

Odette murmură ca pentru sine :

— Eterna noastră discreție... A ta, ca și a mea... Și, ridicînd brusc privirile către el, urmă cu un fel de pornire : — Știi, Radule, în timpul din urmă m-am gîndit mult la discreția asta a noastră. Nu folosește la nimic. Dimpotrivă. Înăbușim în noi tot ce ar trebui să spunem, să mărturisim. Mă uit la Sanda. Ea spune tot ce simte, tot ce gîndește. E mai bine așa. E mult mai bine. Și găsesc că e și mai cinstit față de tine și față de ceilalți... Nu ?

— De acord. Dar pînă una-alta, văd că te revolți împotriva discreției, dar nu renunți la ea. Nu mi-ai spus nimic din ceea ce...

— Cred că ai înțeles de la început. Am divorțat. N-am vrut să-ți scriu la... *acolo*... ca să... Știu eu ? Ca să nu te impresioneze în rău... De altfel, faptul nu are nici o importanță. Nu e nici o tragedie, nici măcar o dramă...

Radu își puse mîna pe umărul ei :

— Buna mea Odette... Ai suferit mult ?

— Din pricina lui ? — A, nu... Nu ne lega nimic. Vorbea evitîndu-i privirea și rîcîia cu vîrful unghiei o pată inexistentă de pe covor. — L-am luat ca să scap... În sfîrșit, ca să scap de aici. Credeam că o să meargă mai ușor, dar m-am înșelat... Viața cu el era mai groaznică decît viața de-aici.

— Dar ce fel de om era ? — o întrebă Radu, mîngîindu-i cu duioșie umărul. Nu mi-ai scris nimic despre el.

Odette acum contura cu vîrful unghiei o floare a covorului de pe divan :

— Ce puteam să-ți scriu ? Un om submediocru, plat, șters, dar de-o imensă vanitate... Avea geniul banalității și uneori, ascultîndu-l, mă întrebam de unde scoate atîtea locuri comune. Ceea ce îl făcea însă enervant pînă la neurastenie, era emfaza cu care le rostea și mai ales stăruința minuțioasă cu care le argumenta, de parcă ar fi enunțat adevărurile cele mai cutezătoare.

— Un *raseur*, deci.

— *Le roi de raseurs*, Radule ! — zise Odette, ridicînd capul. În ochi avea o licărire de ironie, iar pe buze o fluturare de zîmbet. După tristețea de adineauri, Radu

o regăsea așa cum o știa, cu spiritul ei veșnic înclinat spre caricatură și șarje. Era în stare să vorbească un ceas, ca să-ți demonstreze că vaza asta de flori este o vază de flori. Simțeam că înnebunesc. Intr-o zi i-am spus : „Nu te supăra, dar din tot ce spui tu s-ar putea alcătui o antologie a banalității. In bibliotecile populare, apar cărți despre «Arta de a vorbi în societate» sau cam așa ceva. Tu, dacă te-ai lăsa stenografiat, ai putea să publici fără nici un efort un tratat despre subiectele care nu trebuiesc aduse în nici un caz într-o conversație, fiind cunoscute de ,cel puțin o sută de ani.

— În cazul ăsta, — zise Radu, rîzînd, — nu înțeleg pentru ce spui că te-ai hotărît așa de greu să divorțezi.

— Aveam încă menajamente pentru tata, — zise Odette, lăsînd iarăși ochii în jos și privindu-și unghiile. E stupid, dar așa e... Supunerea, în care m-a ținut în copilărie, a lăsat probabil urme în sufletul meu. Nu aveam curajul să trec peste voința lui.

— Totuși, înainte de-a te mărita...

— Îl înfruntam, da, însă numai în lucruri mărunte, pentru o rochie mai excentrică, pentru o plimbare interzisă, pentru nimicuri d-astea. Cînd a trebuit să iau însă o hotărîre importantă, care știam că va fi împotriva voinței lui, am ezitat. Apoi mi se părea că motivul meu nu era destul de serios. „Divorțez fiindcă bărbatul meu e un *raseur*." Ce puteau să înțeleagă din asta tata și tante Sophie ?

— Întrucît mă privește, găsesc că într-o chestie ca asta, opinia tatii și a lui tante Sophie, n-are nici o importanță. Singurul lucru important e ce crezi și ce simți tu, fiindcă în joc e viața ta, nu a lor. Dar să lăsăm asta... Spune-mi, te rog, cum ai ajuns totuși, să te decizi.

— Printr-un accident, — răspunse Odette, zîmbind cu aceeași sclipire de ironie în ochi. Unul din acele accidente fericite, care soluționează într-o clipă probleme ce păreau insolubile. Într-o seară, la restaurant, l-am surprins pe Jack înghesuind printre blănuri și paltoane pe o garderobieră, care de altfel era foarte nostimă. Atunci, bineînțeles că... Dar asta te rog s-o păstrezi pentru tine. Nu i-am spus-o nici tatii, nici lui Toma. Le-am vorbit numai de oarecare neînțelegeri...

— Totuși, adineauri spuneai că voiai să ai un motiv mai serios, mai grav, — o întrerupse Radu.

— Ca o justificare față de mine însămi. Și-apoi, voiam un motiv serios, dar nu unul umilitor. Or, fericitul accident, nu-i așa...

— Am înțeles. Dar îmi închipui că, întorcîndu-te aici, ai avut discuții cu ei. Pe cînd, dacă le spuneai motivul real...

— N-ar fi înțeles nimic, Radule. Sau ar fi căutat să mă convingă că dau o importanță exagerată unui fapt care... De altfel, după ce am luat hotărîrea de a divorța, m-am simțit alt om chiar față de ei. Și cînd au încercat să mă facă să revin la Jack i-am repezit... Da, i-am repezit pur și simplu.

— Foarte bine ai făcut.

— De-atunci, — adause Odette rîzînd, — nu pot să spun că sîntem în război, dar în orice caz oștile stau față în față și ostilitățile pot începe dintr-o clipă în alta. Acum însă sînt pregătită, sînt foarte bine pregătită...

— Nici nu știi cît mă bucur cînd te aud vorbind astfel — spuse Radu, bătînd-o pe umăr.

Pe culoar răsună pasul îndesat al lui Toma, care după o clipă se ivi în ușă, cu un zîmbet larg pe fața-i pătrată :

— Eh, bine-ai venit, *dom'le !* Măi, da' ce mină excelentă ai... — Se îmbrățișară. Apoi Toma continuă cu vorba lui apăsată : — Sper că nu te-ai supărat, fiindcă n-am putut veni la gară. Odette și Sanda spuneau că...

Odette se ridică de pe divan și, trecînd lîngă Toma, îi făcu semn cu cotul. Apoi interveni cu o vioiciune forțată :

— Mai bine mulțumește-i pentru cadouri, Toma.

— Așa e. Cravatele sînt superbe, țigările excelente, dar cărțile le bat pe toate. Nu cunoșteam editura asta. Are studii mai bune decît cele din Anglia și din Germania. Da' de unde ai ghicit că mă interesează cultura orezului ?

— Mi-ai scris că reflectezi să faci o orezărie, — răspunse Radu.

— Da ? Ți-am scris ? Am uitat. Cîte am pe cap... Problema unei orezării mă preocupă, în adevăr. Mă preocupă de mult, dar acum, cînd a izbucnit războiul, chestia

a devenit actuală. Importul de orez merge din ce în ce mai greu, iar dacă intrăm și noi în război, cum pare probabil, atunci are să înceteze cu totul. Pe unde să-l aducem? Atunci o orezărie mare, cum plănuiesc eu, ar fi o adevărată binefacere pentru țară și ar avea o rentabilitate colosală. Am citit mult în privința asta. Cele trei cărți pe care mi le-ai adus tu, mi se par însă cele mai interesante. Îți mulțumesc. Treaba este destul de complicată, în primul rînd pentru că are riscuri serioase și în al doilea rînd pentru că necesită o investiție masivă...

Radu îl asculta, străduindu-se să-și ascundă plictiseala și simțămîntul de contrarietate, pe care i-l stîrnise frate-său. Se întorsese de pe moșie, știa că el, Radu, este în apartamentul lui și, în loc să vină să-l vadă din prima clipă, socotise nimerit ca mai întîi să se îmbrace pentru masă, iar după aceea să se uite și prin cărțile pe care i le adusese. Iar cînd, în sfîrșit, s-a decis să vină, n-are altceva de vorbit decît despre importanța și rentabilitatea culturii orezului...

— Ceea ce mă face să ezit, — urmă Toma —, este lipsa de oameni, de care mă izbesc în toate zilele. Uite chiar astăzi... Voiam să vin la gară, cînd primesc un bilet de la Oprișan, într-un ceas să fiu la Vadurile. Am lăsat tot și m-am dus. Ei, ce crezi că se-ntîmplase?

Sanda veni într-o goană, roșie toată și gîfîind:

— Bine, dragă, n-ați auzit gongul? N-ați auzit nici docarul lui oncl' Alec?

— Cu fereastra deschisă nu se aude decît Repedea, — răspunse Odette.

— Veniți îndată, — zise Sanda, trăgîndu-l pe Toma după ea. Boier Hristache e foc și pară și în plus îl mai pisează și domnul Laurențiu Blebea...

— Dar ăsta cine mai e? — întrebă Radu pe Odette, pe cînd scoborau scara.

Odette îi spuse că boier Hristache vrea să publice o istorie a Măgurenilor, iar Laurențiu Blebea, profesor pensionar, a acceptat s-o scrie. Radu zîmbi:

— Aș fi curios să știu cum o să-l treacă în istoria Măgurenilor pe oncle Pierre cu țăranca lui...

Dar Odette nu mai avu timp să răspundă, fiindcă ajunseseră în ușa sufrageriei.

6

— Hai, hai, c-au mîncat și ăi care-au pierdut boii! — zise boier Hristache cu tonul lui răstit. Apoi se întoarse către profesorul Laurențiu Blebea, cu care vorbise pînă atunci : — M-ai întrebat pentru ce în unele documente ai găsit numirea Măgura Roșie. Am să-ți explic îndată. Acum vreau să-ți prezint pe fiul meu, Radu, care a sosit astăzi din străinătate. Ți-am vorbit de el... Radule! Domnul profesor Blebea, care lucrează la istoria Măgurenilor...

Profesorul se înclină cu acea politețe puțin rigidă, caracteristică ardelenilor :

— Onorat de cunoștință! Și arătînd către boier Hristache, urmă : — Excelența sa mi-a spus că aveți înclinațiuni și preocupări literare. Îmi voi îngădui să vă solicit sprijinul în lucrarea pe care am început-o...

— Bucuros, dar nu cred să vă pot fi de prea mult folos, — răspunse evaziv Radu.

— Să ne așezăm, — zise boier Hristache, luîndu-și locul obișnuit în capul mesei.

În rînduirea celorlalte locuri, boier Hristache nu acceptase nimic din moda occidentală. În dreapta dumisale ședeau Laurențiu Blebea și Toma, în stînga Alecu Cazimir și Radu. În capătul celălalt ședea tante Sophie, care avea și misiunea de a împărți mîncarea, avînd de-o parte și de alta pe Odette și Sanda. Așa hotărîse odată pentru totdeauna boier Hristache : „Femeile între ele, bărbații între ei, cum am apucat din vechi!"

Ilenuța, fetișcana cu părul ca mătasea porumbului, îmbrăcată în bluza și cu șorțul dăruite de Radu, servi țuica în țoiuri cu gîtul lung. Țuică de treizeci de ani, galbenă ca chihlimbarul, pe care neștiutorii o luau drept coniac. Boier Hristache ridică țoiul :

— Bine-ai venit, Radule! Și-ți mulțumesc pentru daruri. Mi-au plăcut. Mai ales cărțile... — Apoi se întoarse către Toma: — Ei, pentru ce te-a chemat Oprișan la Vadurile? Te-ai întors de-un ceas și n-ai catadicsit să-mi spui.

— Abia am avut timp să mă schimb și să-l văd pe Radu, tată...

— Bine, bine. Scuze se găsesc peste tot locul. Nu mă interesează. Spune-mi ce a fost la Vadurile.

Toma istorisi întîmplarea. Oprişan, logofătul din partea locului, om de credinţă, dar mînă tare, era de mai multă vreme în neînţelegere cu satul. În preajma secerişului, neînţelegerea s-a agravat. Nemulţumiţi, oamenii n-au vrut să iasă la muncă. Oprişan a adus oameni din alte părţi, care la ei acasă nu aveau de lucru.

— Cu încuviinţarea ta? — întrebă boier Hristache, uitîndu-se ţintă pe sub sprîncenele stufoase, la Toma.

— Nu, — răspunse acesta.

— Atunci să-l pedepseşti, — izbucni boier Hristache, trîntind cu pumnul în masă. Oprişan e slugă veche. Ştie foarte bine că n-am îngăduit niciodată să se aducă oameni străini pe moşie. Toate muncile le-am făcut cu oamenii noştri, buni, răi, cum au fost. Dacă aduceam din alte părţi, cei de-aici ce să facă? Cum şi-a îngăduit, ticălosul, să facă una ca asta? Mîine mă duc la Vadurile şi am să-i trag un zavrac, să mă ţie minte... Mai dă-mi o ţuică, fată!

— Am făcut pui cu smîntînă, Radule! — zise tante Sophie, împărţind mîncarea în farfurii şi începînd, după obicei, cu boier Hristache. Ştiu că-ţi place şi unde ai fost nu cred să fi mîncat.

— Mulţumesc, — zîmbi Radu. În adevăr, n-am mîncat defel.

Boier Hristache se întoarse către profesorul Laurenţiu Blebea, ca să reia discuţia întreruptă:

— M-ai întrebat adineauri de ce în unele documente se află numirea Măgura Roşie. Uite de ce. Satul din vale s-a numit dintotdeauna Măgura. Iar înălţimea aceasta, pe care a fost vechea aşezare a Măgurenilor şi pe care apoi, pe la 1750, a fost zidit castelul, s-a numit multă vreme Măgura Roşie, din pricina luptelor ce s-au dat aici şi a sîngelui care a curs. De cîte ori năvălea turcu-n ţară, tăia şi pîrjolea pînă aici, la poalele Măgurei, dar aici i se înfunda. Ţăranii din sat, înarmaţi şi conduşi de boierii Măgureni, le ţineau piept şi-i respingeau. Au murit mulţi ţărani şi mulţi Măgureni. Pe scoarţa Evangheliei, pe care ţi-am dat-o, se află o însemnare făcută de marele spătar Barbu Măgureanu. El spune acolo că într-o singură luptă au căzut cei doi fii ai săi, Gheorghe şi Ion, împreună cu peste o sută de

țărani. Despre Ion dă și amănuntul că a fost tăiat în ușa bisericii, pe cînd lupta să-i împiedice pe păgîni a intra înlăuntru.

Boier Hristache se înfierbîntase, ca totdeauna cînd se întorcea cu gîndul către trecut. Glasul, de obicei uscat și rece, i se încălzise; fața palidă prinsese o ușoară rumeneală, iar ochii îi sclipeau. Luă de cîteva ori din mîncare și apoi urmă:

— Dacă vei merge dumneata pe Valea Repedei în sus, în mai toate satele vei găsi biserici de trei, de patru sute de ani. Ce dovedește asta? Asta dovedește că niciodată turcu n-a putut să treacă mai departe de Măgura. Satele de la deal au fost cruțate de pîrjol și bisericile au rămas neatinse. În această privință, am și un document. Iancu Calistrat, un boiernaș din Stroieni, sat care se află la o poștă mai sus de Măgura, îi scrie pe la 1600 și ceva lui fecioru-său, care se însurase și se așezase la Rucăr. Și după ce-i dă tot felul de știri despre familia lor, după ce pomenește și de o datorie de o mie de galbeni, pe care băiatul nu i-o plătise, îi spune că prin părțile acestea a dat iarăși turcu', prădînd și arzînd totul. Noi însă, adaugă Iancu Calistrat, am fost păziți de urgie, fiindcă pîlcul care venea asupra noastră a fost oprit și nimicit de Măgureanul cu oamenii săi, la Măgura ce i se zice Roșie de cît sînge a curs pe pămîntul ei. Cam așa sună scrisoarea. Eu am cumpărat-o de la un descendent al acestui Iancu Calistrat, acum vreo treizeci de ani, și cînd vei ajunge cu studiul documentelor la această epocă, o vei găsi. Pe cît am putut să-mi dau seama, numirea Măgura Roșie apare numai în scrisori și însemnări personale. În zapise, hrisoave și alte acte oficiale, găsim Măgura pur și simplu. Ceea ce înseamnă că Măgura Roșie a fost o numire dată de oamenii din partea locului. Ei, dar despre asta și multe altele, o să mai vorbim, după ce vei fi studiat dumneata toate documentele. Vei vedea atunci că neamul nostru a fost un neam de oameni dîrji, mîndri și viteji.

Boier Hristache, care de obicei ședea cu capul în piept, strîns în desine ca un arici, înălță deodată fruntea:

— Nu vei găsi între ei, Domnule Blebea, nici un trădător și nici un intrigant. Mulți boieri din trecut s-au

pus, după cum știi, în slujba turcului, în slujba rusului sau chiar în slujba amîndurora. Printre aceştia nu vei găsi nici un Măgurean... Ei, alte timpuri, alţi oameni...

— Ce se potriveşte! — bodogăni tante Sophie, împărţind friptura de pui.

— Vă mulțumesc, Excelenţă, pentru lămuririle ce mi-aţi dat, — răspunse Laurenţiu Blebea. Nu am ajuns încă la epoca şi la documentele de care mi-aţi vorbit. Le voi studia cu toată atenţia şi socot că va trebui să le reproducem în lucrarea noastră.

De cînd începuse să scrie monografiile diferitelor familii boierești, profesorul ardelean umblase prin lumea aceasta și se deprinsese cu oamenii ei. Boier Hristache însă îl impresionase în chip deosebit. Era un exemplar cum nu mai întîlnise pînă acum. Mai întîi nu știa ce titulatură să-i dea. În alte familii, problema era simplă: toți erau prinți și prințese. Aici, lucrul era însă mult mai complicat. Laurențiu Blebea nu putea să-i spună bătrînului Măgureanu „boier Hristache", cum îi ziceau ceilalţi. Socotea că ar fi, din partea lui, o familiaritate nepermisă. Să-i spună „Domnule Măgureanu", iarăși nu mergea. Și atunci, cu acel respect pe care-l au ardelenii pentru titluri, pentru cele academice ca și pentru cele de noblețe, bietul om se oprise la formula „Excelență", foarte utilizată în Austro-Ungaria. El nu știa însă că formula aceasta era cea mai nefericită. În adevăr, pentru boier Hristache „Excelență" însemna „Domnule ministru". Iar dînsul nu avea pentru nimeni atîta dispreț, ca pentru toți miniștrii — prezenți, trecuți și viitori. Aceștia erau, după părerea lui, niște reproduceri în serie ale lui Dinu Păturică și Tănase Scatiu și nu făcuseră altceva decît să nenorocească țara. Iar cei cîțiva boieri de sînge, care făceau politică în partidul conservator, erau în ochii lui și mai vinovați „pentru că au intrat în aceeași ciorbă cu Păturică și Scatiu" Boierii, dacă nu mai pot conduce, dacă au fost atît de slabi încît au lăsat să li se smulgă hățurile din mînă, nu le rămîne decît să stea deoparte și să-și vadă de moșiile lor Cum a putut prințul Gheorghe Cantacuzino să îngăduie în preajma lui pe un avocățel ca Take Ionescu, „șapte pantaloni", fecior de negustor, fără neam, fără tradiție? Cînd a văzut asemenea înjosire, boier Hris-

tache a înapoiat gazeta partidului, la care era abonat, scriind pe banderolă cu creion albastru : „Refuzat". Astfel a rupt singura legătură pe care o mai avea cu partidul conservator. Nemțoiul, cum îi zicea boier Hristache lui Carol I, văzînd că roșii sînt mai mulți, mai gălăgioși și mai tari, s-a dat cu ei. Să-i fie de bine ! Sînt patruzeci și mai bine de ani de cînd roșii l-au bătut cu mere murate la Iași și au lipit bilete de închiriat pe palatul regal din București Nemțoiul s-a înfricoșat că-și pierde tronul și a trecut de partea lor. Boierii n-au fost în stare să-l înfricoșeze Singur Lascăr Catargiu i-a spus odată : „Aiasta nu se poate, Sire." Ceilalți i-au cîntat în strună și au început a se întovărăși și a se încuscri cu negustorimea bogată și obraznică, pierzîndu-și rangul și autoritatea. Singura consolare a lui boier Hristache erau articolele politice ale lui Eminescu, pe care le citea și le recitea cu nesaț.

Cînd Laurențiu Blebea îi zicea Excelență, ca unui ministru oarecare, bătrînul simțea că se încrețește carnea pe el El era Hristache Măgureanu pur și simplu și numele acesta făcea mai mult decît toate titulaturile din lume. Cînd profesorul ardelean a rostit întîia oară nefericita lui formulă protocolară, tante Sophie l-a fulgerat cu privirea, Toma a înghețat și singură Odette abia își stăpînea rîsul, toți trei așteptînd ca bătrînul să explodeze. Spre marea lor surprindere însă, explozia nu s-a produs. Pentru că boier Hristache, care repezea pe toată lumea, avea pentru Laurențiu Blebea o adevărată slăbiciune Îi plăcuse de la început căsuța lui de la București. Îi plăcuseră după aceea manierele și judecata lui de om de modă veche, politețea lui ceremonioasă și demnă, vorbirea lui plină de respect, dar fără urmă de umilință, ținuta lui dreaptă, cu gîtul vîrît în gulerul înalt și lucios, cu hainele negre bine îngrijite și cu ghetele cu gumilastic, la fel cu ale lui boier Hristache Apoi profesorul acesta era un modest, dar vrednic urmaș al marilor dascăli ardeleni și în sufletul bătrînului, ca al tuturor celor din generația sa, Ardealul avea un răsunet puternic. (Cînd el îi spunea lui Alecu Cazimir că „n-avem ce căta în război" că „nu sîntem pregătiți pentru război", el o spunea cu mînie și du-

rere.) În sfîrșit, Laurențiu Blebea mai avea în ochii lui încă un merit : în loc să intre în politică, el se apucase de o treabă mult mai folositoare — scrie studii despre familiile noastre boierești. Pentru toate aceste motive, boier Hristache îi îngăduia să-i zică Excelență și își înăbușea mînia, făcîndu-i o concesie pe care n-ar fi făcut-o nimănui pe lume.

În seara aceea, Laurențiu Blebea voia să afle de la Radu Măgureanu ce se spune în străinătate, ce se crede despre războiul care începuse de un an și cîteva luni. Pentru el ca ardelean, războiul acesta trebuia să aducă eliberarea Ardealului. El primea la Măgura în fiecare zi „Epoca" lui Nicolae Filipescu și „Adevărul" lui Constantin Mille și citea plin de însuflețire articolele și discursurile prin care se cerea imediata intrare în acțiune. Din păcate însă, guvernul stăruia în politica de neutralitate. Laurențiu Blebea începuse să-și piardă speranța și încrederea. Printre îndoielile care-l bîntuiau, se ivise un gînd nou : „Franța și Anglia nu ne vor părăsi." Despre toate acestea, nu vorbise niciodată cu boier Hristache. Ținîndu-se în limita rînduielilor strict protocolare, nu-și îngăduise să aducă în discuție subiectul acesta, deși era preocuparea lui de căpetenie, după cum nu atacase nici un alt subiect. Se mulțumise să-și spună părerea numai asupra temelor pe care le ridica boier Hristache. Iar boier Hristache nu discuta cu Laurențiu Blebea decît un singur subiect : istoria Măgurenilor. Pe Radu Măgureanu însă își putea permite să-l întrebe ceea ce voia să afle :

— Noi, aici, — începu profesorul, — știm numai cum merg luptele pe diferitele fronturi. Ziarele nu pot scrie în vreme de război, ce gîndesc bărbații de stat din Apus. Dumneavoastră însă trebuie să știți mai mult. Ce se spune, ce se crede acolo despre problema noastră românească ?

— Domnule profesor, — răspunse Radu, — am adus cu mine cîteva ziare străine și vi le voi da bucuros. Mare lucru nu aveți să aflați însă. Franța și Anglia sînt angajate, după cum știți, într-o luptă grea și conducătorii lor sînt preocupați în primul rînd de problemele legate direct de această luptă : armament și muniții. De bună

seamă, ei ar dori să intrăm și noi în război, fiindcă am fi un aliat în plus. Clemenceau, de pildă, se ocupă adesea de politica României în gazeta lui...

Urmă o lungă discuție, în care interveniră pe rînd Toma, Odette și Alecu Cazimir, fiecare spunîndu-și părerea sau invocînd un articol ori un discurs citit în ziarele străine. Francofil convins, Cazimir era încredințat că Germania va fi învinsă. Odette se gîndea cu groază la posibilitatea ca „boșii" să intre în Paris. Toma credea orbește în forța Angliei. Boier Hristache își mînca liniștit felia de tort. Radu băgase de seamă că în tot timpul mesei, Sanda nu spusese nici un cuvînt și se întreba care să fie cauza acestei ciudate tăceri. Iar Laurențiu Blebea vedea cu tristețe că discuția s-a depărtat cu totul de ceea ce îl interesa pe el.

Alecu Cazimir, cu îndemînarea lui de *viveur*, desfundă două sticle de șampanie și ridică paharul pentru întoarcerea lui Radu. După ce închinară, Laurențiu Blebea reluă discuția :

— Eu cred totuși că guvernul nostru se va decide...

— Să intre în rezbel ? — îl întrerupse boier Hristache. Dar cu ce ? Se bat uriașii, domnule Blebea, iar noi, piticii, dacă ne vom vîrî între picioarele lor, vom fi striviți. N-ai văzut ce a pățit Serbia ? Pufni furios în mustățile țepoase și urmă scurt, tăios, cum îi era obiceiul : — N-avem armată, n-avem generali, n-avem conducere politică, n-avem nimic. Cînd se-ncurcă armăsarii, să nu s-amestece cîrlanii !

Laurențiu Blebea era consternat. Asta este, se întreba el, părerea Excelenței sale ? Atunci care va fi soarta Ardealului ? Ceilalți tăceau stînjeniți. Numai tante Sophie încuviință din cap. Toma, consternat de izbucnirea bătrînului, voi să intervină :

— Nu se poate spune...

— Ce, — făcu boier Hristache, țintuindu-l cu privirea. — Nu se poate spune ? Mă oprește cineva ?

— Îmi dați voie să spun și eu un cuvînt ? — întrebă Alecu Cazimir cu pronunția puțin nazală și tărăgănată și cu un zîmbet fin în superba lui mustață galică.

Boier Hristache trînti tabachera pe masă și începu să-și răsucească o țigară cu mîinile tremurînde de furie.

— Vreau să lămuresc cîteva lucruri, — continuă Cazimir, — pentru ca Domnul Laurenţiu Blebea să nu tragă din cele ce s-au spus o încheiere greşită. Noi toţi am vrea să venim cu o clipă mai devreme în ajutorul fraţilor noştri de peste munţi.

— Fireşte, — încuviinţă boier Hristache.

— Ştirile care vin de-acolo, domnule profesor, ne sîngerează inima. Situaţia este însă grea şi trebuie să alegem momentul cel mai prielnic, pentru ca intervenţia noastră să-şi ajungă scopul. Altminteri, riscăm nu numai să nu liberăm pe fraţii noştri de peste munţi, dar să cădem şi noi în robia în care se află ei. Trebuie deci să ne înarmăm, să ne însuşim noile metode de luptă, ca să intrăm cît mai pregătiţi cu putinţă. Ne aflăm în faţa unui nou fel de a duce războiul.

Cazimir dezvoltă tema, folosind tot ce citise prin cronicile militare din ziare, şi apoi conchise :

— Asta a vrut să spună Hristache Măgureanu.

— În privinţa aceasta, aveţi dreptate, — zise Laurenţiu Blebea. Nimeni nu cere o hotărîre pripită...

Odette se întoarse către Alecu Cazimir şi-i spuse în şoaptă :

— Vrăjitorule !

Atmosfera se limpezise.

Radu Măgureanu ar fi vrut să spună că nu este vorba numai de soarta oamenilor din cîteva provincii, stăpînite cu silnicie de o ţară sau alta, — Ardealul, Bosnia şi Herţegovina, Alsacia-Lorena etc. — ci de soarta întregii omeniri, că, dacă masacrul acesta nu a putut fi împiedicat, singurul mijloc de a răscumpăra măcar în parte sîngele vărsat şi vieţile pierdute este să se caute o nouă aşezare internaţională, mai bună şi mai dreaptă. Îşi dădu însă seama că ar înăspri inutil lucrurile şi renunţă. Dar renunţarea aceasta îi lăsă un simţămînt neplăcut. Nu era oare o laşitate ? O primă concesie făcută spiritului şi armoniei familiei ? Ca să-şi alunge acel simţămînt neplăcut, de umilinţă şi mustrare, îşi răspundea singur : Nu. Ceea ce are el de spus e mult prea important, ca să încapă într-o discuţie uşoară, de sfîrşit de masă. Iar ca să facă o conferinţă, ar fi ridicul. Şi apoi niciodată nu-şi pusese în gînd să conver-

tească pe boier Hriștache, tante Sophie sau Toma. Simțămîntul neplăcut stăruia totuși.

Ilenuța aduse alte sticle de șampanie.

Cînd se întoarse în apartamentul lui, Radu scoase din valiză caietul de însemnări zilnice și voi să scrie ceva. Impresiile lui din ziua aceasta erau însă prea proaspete și prea confuze. Un lucru era totuși limpede : doctorul Roux avea dreptate, — oamenii rămîn așa cum au fost. Boier Hristache a rămas cu vechea lui deprindere de a porunci și cu același dispreț pentru cei din jurul său. Își enunță părerea, de parcă ar da o poruncă și nici măcar nu se ostenește să o argumenteze. Ca și în trecut, Toma e împotriva adevărurilor supărătoare. În casa „noastră", în familia „noastră", totul trebuie să se petreacă „decent". Toți trebuie să facă deci concesii. Toți, afară bineînțeles de el. Sceptic și epicurean, oncl' Alec vrea să realizeze armonie generală, să creeze o ambianță de glumă și surîsuri, fiindcă fețele posomorîte îl indispun : „Viața e așa de scurtă..." Ce se întîmplă însă cu Sanda ? Pentru ce a tăcut tot timpul ? E imposibil să fie atît de proastă, încît să nu poată spune cinci cuvinte într-o conversație superficială, lipsită cu totul de adîncime și de subtilitate. Iar dacă nu se simțea bine, n-ar fi venit la masă. Va trebui s-o întrebe mîine pe Odette.

Cît despre el, în seara asta și-a dat seama mai limpede ca oricînd ce are de făcut. Inutil să se piardă în discuții iritante, care nu duc la nimic. A venit hotărît să lucreze și va lucra. Trebuie să aștearnă pe hîrtie ceea ce crede că are de spus. Acesta este rostul vieții lui și nu trebuie să-l piardă din vedere nici o clipă.

Cînd se întinse în pat, toate aceste gînduri începură a se estompa. Se afla în odaia lui, între lucrurile lui. Nu mai era obligat să se culce în fiecare seară la ceasul nouă, pentru ca a doua zi să se supună aceluiași monoton program de sanatoriu. Termometrul, foaia de temperatură și toate îngrijorările de odinioară au rămas acolo, la Davos. Mîine dimineață se va urca în docar și va porni să-și revadă locurile, pe care nu le-a mai văzut de patru ani. După-amiază se va odihni două ore și apoi va începe să lucreze la eseul despre viitoarea așezare a păcii. Și din toate aceste bucurii mici, dar

noi, se închega imensa bucurie a însănătoșirii. Suflă în lampă și întunericul nu-l mai tulbură, pentru că nu mai simțea moartea dînd tîrcoale prin jurul patului. Toate celelalte nu au nici o importanță...

7

Apartamentul lui Toma și al Sandei se afla în aripa dreaptă a clădirii și cuprindea un birou, un salon și două dormitoare despărțite prin camera de baie. Sanda venise de la masă mai abătută ca oricînd. Pînă acum, spectacolul umilinței ei fusese închis în cercul familiei. Sadica răzbunare a celor doi bătrîni nu era cunoscută decît de Toma, Odette și oncl' Alec. Sanda suferea, dar începuse oarecum să se deprindă. Vara aceasta a apărut însă la castel Laurențiu Blebea, un străin. Iar astă-seară a sosit și Radu. Doi spectatori în plus. Ce vor crede despre ea? Își vor spune desigur că, pentru onoarea de a se numi doamna Sanda Toma Măgureanu și pentru plăcerea de a se lăfăi în bogăție acceptă o stare de înjosire pe care n-ar primi-o nici cea din urmă slujnică. Și Sanda își aminti cu amărăciune cum a început toată această tristă poveste.

Ce planuri, ce visuri...

Toma o întîlnise în casa unor prieteni ai lui, unde ea dădea lecții de pian copiilor. Primele două sau trei întîlniri au fost cu totul întîmplătoare. Toma venise la ora ceaiului. Stăpîna casei avea oarecare simpatie pentru Sanda și după lecție, o reținea totdeauna la ceai. După aceea, Toma a venit încă de patru sau cinci ori, la aceeași oră și tocmai în zilele cînd ea avea lecție cu copiii. Cu instinctul ei de femeie, Sanda și-a dat seama că venea pentru ea, bineînțeles cu simpla intenție a unei aventuri trecătoare. Îi plăcea tinerețea și frumusețea ei naturală. Sanda nu utiliza nici un fard. Totuși, umerii obrazului îi erau totdeauna rumeni, buzele de un roșu viu, genele lungi și răsfrînte, iar sprîncenele

păreau trase cu cărbunele. Ținea fruntea sus, era dreaptă fără să facă nici un efort și avea pasul ferm și elastic. De vreo două ori, Toma a condus-o cu mașina lui acasă. În tot acest timp, el se menținea în sfera banalităților curente : ce compozitori preferă, ce cărți a mai citit, ce spectacole a mai văzut. Într-o seară, a invitat-o la masă și Sanda a primit invitația. În viața ei strîmtorată și monotonă, era un divertisment. Știa ce are să i se propună, dar tot așa de bine știa că are să-l respingă și faptul în sine îi măgulea oarecum vanitatea ei de fată săracă. Cînd Toma a rugat-o să-și aleagă restaurantul, ea a indicat Continentalul, ca să-l asculte și pe Cristache Ciolac. Toma a fost decepționat. Ar fi preferat să petreacă seara într-o cameră separată. Nu i-a spus nimic, dar Sanda a înțeles totul. Cînd în timpul mesei Toma a ajuns la aluziile obișnuite în asemenea împrejurări, Sanda i-a răspuns zîmbind : — Nu am nici talent și nu mă simt nici ispitită de profesia de metresă. Asta nu din considerente morale, ci dintr-un punct de vedere practic și realist. — Între o situație strălucită, dar cu veșnicul risc al provizoratului, și una mediocră, dar definitivă, o prefer pe cea din urmă. Natura m-a cruțat de morbul romantismului. Sînt o femeie cu capul pe umeri și știu că visul fiecăruia din noi este ca zmeul pe care-l înalță copiii în zilele cînd bate vîntul : dacă îi dai sfoară fără socoteală, vrînd să-l vezi ridicîndu-se cît mai sus, eșuează între sîrmele de telegraf sau în coroana unui copac și nu-ți rămîne decît să-l contempli ca pe o lamentabilă epavă. Dacă vrei să-l ferești de un sfîrșit atît de trist, trebuie să-l ții scurt, la altitudini minore. Fac parte dintre oamenii cărora viața nu le îngăduie decît visuri foarte modeste.

— Și care e visul dumitale modest, — a întrebat Toma, turnînd vin în pahare. — Din păcate, nu-i chiar așa de modest, ba e chiar îndrăzneț. Visez un om de treabă, căruia să-i pot acorda încrederea și simpatia mea și care să fie funcționar la stat, cu un salariu de circa două sute de lei pe lună, pentru ca, adăugînd cele vreo două sute pe care le cîștig eu, să putem duce o viață cruțată de lipsuri. Toma a privit-o cu ironică mirare : — Și asta numești dumneata un vis îndrăzneț ? — Vai, ce puțin cunoști viața, Domnule Măgureanu ! — a excla-

mat ea. Te asigur că e mult mai ușor să fiu metresa dumitale, decît nevasta unui om cum ți l-am descris adineauri. Pentru dumneata sînt o fantezie pe care o cumperi cu o sumă derizorie față de veniturile dumitale, pe cînd pentru el sînt o realitate, care intră în viața lui și prin urmare trebuie să-și facă în prealabil toate socotelile. Oamenii săraci nu au voie să ia nimic în ușor, pentru că viața lor este de o tragică seriozitate. Sanda a sorbit din paharul de vin și — luînd un măr din fructieră, a urmat : — Idealurile noastre mediocre sînt mult mai greu de realizat decît marile dumneavoastră fantezii. În periferia orașelor, sînt nenumărate fete bătrîne care nu și-au găsit Făt-Frumosul așteptat, deși acesta nu era decît un modest slujbaș de stat. Ceea ce îți spun, e foarte banal, știu, dar asta e viața noastră. Privind îngîndurată peste capetele celor de la mesele din fața ei, Sanda a adaos : — Prefer viața aceasta, decît să trăiesc în bogăție, dar împotriva firii mele. Cred că acesta este cel mai cumplit supliciu : să trăiești împotriva firii tale...

Discuția aceasta, Sanda și-o amintește cuvînt cu cuvînt. Ce mîndră era atunci că i-a putut spune toate astea cu fruntea sus ! Și ce triumfătoare s-a întors la miezul nopții în biata ei cameră mobilată, cu lucruri puține, vechi și sărace și cu iz de igrasie ! După aceea, Toma și-a repetat tot mai des invitațiile. Stătea seri întregi cu ea, fără să mai facă nici o aluzie la vechile lui intenții. Vorbeau ca doi prieteni, despre toate cele. Într-o zi, i-a spus zîmbind : — M-am hotărît să fiu Făt-Frumosul dumitale, modestul funcționar de care mi-ai vorbit în seara aceea la Continental. Ca și el, mi-am făcut toate socotelile și aș fi fericit, dacă dumneata n-ai avea nimic împotrivă. Sanda a crezut că glumește. Dar Toma nu glumea. Ce s-a petrecut cu el, în el, nu poate înțelege nici astăzi. S-a prins în propriul lui joc, în lațul pe care i-l întinsese ei ? De o mare pasiune nu poate fi vorba. Și înainte de nuntă, și după, în călătoria de trei luni, pe care au făcut-o în Italia, Franța și Spania, Toma s-a arătat calm și cumpănit, cum îi este firea. Mai tîrziu, cînd s-au întors la Măgura, cînd cei doi bătrîni s-au ferecat în disprețuitoarea lor tăcere și cînd el n-a ridicat nici degetul cel mic ca s-o

apere, l-a întrebat : — Dacă nu ţii la mine — şi nu ţii, de vreme ce accepţi să fiu umilită în faţa ta şi nu protestezi — pentru ce ai făcut asta ? Pentru ce te-ai însurat cu mine ? El a bătut-o încetişor pe umăr, ca totdeauna : — Dai prea mare importanţă unor fleacuri... Încetul cu încetul, Sanda a început să bănuiască adevărul. Îşi aminteşte şi acum acele zile cînd dibuia cu gîndul, de parcă ar fi pipăit cu degetele o rană. Şi cu cît mergea gîndul mai departe, cu atît simţea că rana e mai întinsă şi mai dureroasă. Ea nu era pentru Toma decît o nevastă comodă şi atîta tot. Nici o fată, nici o femeie din lumea lui, deprinsă să-şi petreacă viaţa în baluri, recepţii, dineuri şi serate, n-ar fi acceptat să-şi închidă viaţa la Măgura, lîngă un om veşnic preocupat de agricultură, recoltă, munci, tocmeli şi preţuri şi între doi bătrîni care, chiar dacă şi-ar fi dat din toată inima încuviinţarea la căsătorie, erau totuşi ursuzi, sîcîitori şi autoritari. Cine ar fi suportat singurătatea şi atmosfera sumbră de la castel, tăcerea de gheaţă a atîtor camere nelocuite, în care cînd şi cînd trozneşte cîte o mobilă ? Şi acel nesfîrşit lanţ al zilelor de toamnă tîrzie, cu ploaia care bate în geam, cu vîntul care chiuie sub streşini, cu negura care perdeluieşte zarea şi din pînza căreia se înalţă, ca nişte fantome, copacii cu crengile negre şi despuiate ? Şi acele zile şi nopţi de iarnă, cu viforniţe care urlă şi gem, troienind cărările ? Nu, nu, Toma şi-a făcut foarte bine socotelile. Orice femeie din lumea lui i-ar fi cerut să-şi schimbe viaţa, să părăsească Măgura cel puţin din toamnă pînă în primăvară şi s-o ducă la Bucureşti sau chiar în străinătate. Sanda însă, aşa cum o cunoscuse în lungile lor discuţii, înainte de a-i propune căsătoria, era singura care putea să accepte această viaţă. Seratele, balurile, petrecerile nu o ispiteau. Nu avea părinţi, nu avea rude pe care să dorească să le vadă. Nu aducea în existenţa lui Toma riscul nici unei complicaţii. Dacă boier Hristache şi tante Sophie o umileau, avea să rabde. Dacă monotonia de la Măgura o plictisea, de asemenea, avea să rabde.

Această bănuială a Sandei s-a transformat în certitudine într-o zi, cînd Odette a scăpat o vorbă plină de înţeles. În ziua aceea, Sanda era copleşită de tristeţe şi plînsese mult. Odette, în bunătatea ei, căuta s-o

consoleze. Și vorbindu-i întruna și aducîndu-i tot felul de argumente, la un moment dat i-a spus : — Dar tu nu înțelegi că Toma te iubește ? Tu ești singura cu care s-ar fi putut înțelege, fiindcă ești o femeie fără pretenții... Cuvîntul acesta a scăpărat în mintea Sandei, luminînd deodată totul, ca un fulger în noapte. Așadar, asta era ea pentru Toma, o femeie fără pretenții... O femeie care nu avea să-i schimbe cu nimic viața, care nu trebuia să-l tulbure cu nimic și nici să se amestece cît de puțin în treburile lui. O femeie care avea să stea lîngă el, ca un cîine sau ca o pisică, mulțumită că i se dă mîncare, apă și din cînd în cînd o mîngîiere. Demnitatea ei jignită, sufletul ei îndurerat, gîndurile, dorințele și năzuințele ei nu-l interesau. În clipa aceea, Sanda a văzut limpede cei trei ani de căsătorie, ca un tablou acoperit cu o pînză care deodată e trasă deoparte. L-a văzut pe Toma, totdeauna grăbit, totdeauna preocupat de ceea ce a făcut sau de ceea ce avea de gînd să facă. Și s-a văzut pe sine, singură, totdeauna singură, trecîndu-și zilele în salonul din apartamentul lor, cu o carte în mînă și nopțile în dormitorul ei, în care Toma venea cînd avea poftă... Da, Odette avea dreptate : el a luat-o fiindcă e o femeie fără pretenții. A luat-o, cum ar fi luat un cal bun, o trăsură comodă, o mașină rezistentă sau cum alți boieri de țară, văduvi ori holtei vîrstnici, trăiesc și uneori se și însoară cu menajera care le conduce menajul.

Ce putea face, ce-i rămînea de făcut ? Să se întoarcă la București, într-o cameră mobilată, cu iz de mucegai și lucruri vechi și urîte. Să-și reia lecțiile de pian, alergînd de la o casă la alta cu caietul de note subsuoară, îmbulzindu-se și cățărîndu-se în tramvaiele aglomerate, ca să evite dojeni umilitoare și mutre acre pentru o întîrziere de cinci minute. Să respingă invitațiile vreunui tată sau vreunui frate de-al elevelor ei, dornic de o aventură. Să dejuneze singură, în grabă și cu banul numărat într-un birt de mîna a treia, cu fata de masă murdară, cu furculița tocită, păstrînd între dinți zgrunțuri din nisipul cu care a fost frecată, cu farfuria de mîncare rece, sleită, pe marginea căreia a rămas întipărită amprenta digitală a chelnerului și toate astea, sub privirea vînzătorilor de prăvălie și a micilor funcționari de

la mesele vecine, care o dezbracă din ochi. Iar seara să se întoarcă în aceeași cameră mobilată, între aceleași lucruri urîte și străine, între pereții care iarna nu se încălzesc niciodată de ajuns, iar vara păstrează toată zăpușeala de peste zi. Să-și facă la spirtieră două ochiuri și un ceai. Să mănînce obosită, tristă și descurajată, privind în cadre aceleași fotografii ale gazdei și ale rudelor ei, oameni străini, care parcă o întreabă ce caută acolo, ce caută în viața asta fără nici o zare, ce urmărește, ce vrea, ce așteaptă ?

Sanda simțea că nu are curajul să reia această existență. Și atunci o cuprindea o ură înverșunată împotriva lui Toma. Pentru ce a luat-o, pentru ce a scos-o din făgașul vieții ei ?

Tot mai des îi venea în minte povestea tragică a Măriucăi Măgureanu. Toma îi spusese vag că mama lui a suferit o boală de nervi și s-a sinucis. Odette i-a povestit însă toată întîmplarea. Cum era firesc, Sanda a simțit o mare simpatie pentru biata moartă. În lipsa lui Radu, se ducea adesea în odaia lui ca să privească fotografia de pe birou, singura fotografie a Măriucăi Măgureanu din tot castelul. Trăsăturile ei fine, privirea plină de bunătate și mai ales acel zîmbet trist, de femeie învinsă de soartă, i s-au întipărit în minte. De fiecare dată însă, Sanda își spunea cu un fel de înverșunare : „Dacă *ei* își închipuie că voi face ceea ce a făcut Măriuca Măgureanu și că vor scăpa tot așa de ușor și de mine, se înșală."

O adiere rece clătină draperia și pătrunse în dormitor. Florile din vaza de pe masă fremătară înfiorate. Sanda își strînse rochia de casă în jurul trupului. Alături, în birou, se auziră pașii îndesați ai lui Toma. Sfîrșise socotelile, la care lucrase pînă atunci și se ducea să se culce. Trecînd prin fața ușii ei, bătu și intră. Era într-un halat de casă de mătase și avea în mînă țigara de foi pe jumătate fumată. Se așeză pe un scaun și își trase scrumiera lîngă el :

— Ei, ce impresie ți-a făcut Radu ? Și fără să aștepte răspunsul, urmă : — Să știi că e un băiat remarcabil. Are unele bizarerii de caracter, dar, trebuie să recunosc, e inteligent și agreabil. Bizareriile astea se ex-

plică în bună parte și prin boala lui... Luă cartea, care sta deschisă pe masă și, întorcînd-o, ca să vadă coperta, citi titlul : *„Le lys rouge“* ... Bună ?

— Anatole France, — răspunse vag Sanda.

— Ei, da, trebuie să fie interesantă. Cu atîtea treburi, îmi pare rău că n-am timp să citesc. Trase din țigară și urmă, uitîndu-se îngîndurat prin fereastra deschisă, în noapte : — Astăzi, la Vadurile, am avut de furcă cu țăranii, pînă i-am domolit. Nu știu ce-o să fie mîine, cînd s-o duce tata... El se duce să-l judece pe Oprișan și are dreptate, a făcut o neghiobie, și putea să iasă bucluc. Dar mă tem că oamenii, cînd l-or vedea pe bătrîn, or să vină cu noi pretenții, cum au obiceiul... Ar fi mai bine să nu se ducă, dar nu pot să-l opresc... Își înăbuși cu palma un căscat, strivi țigara în scrumieră și se ridică : — Sînt groaznic de obosit, noapte bună...

În urma lui, Sanda luă cu două degete țigara și-o zvîrli pe fereastră

8

Cînd deschise ochii și, în locul camerei de sanatoriu se văzu în odaia lui de la Măgura, Radu zîmbi fericit. Soarele de toamnă pătrundea prin fereastra deschisă Vuietul Repedei se auzea mai puternic, mai mînios. Trebuie să fi plouat la munte. Un fluture alb intră în odaie, îi făcu ocolul și se așeză pe o floare din vaza de pe masă.

Radu se bărbieri, își făcu baia și se îmbrăcă, fredonînd „Madelon“. Cînd trecu în birou, Ilenuța îi aduse cafeaua cu lapte cu miere, unt, șuncă și pîine prăjită. Fata purta cu aceeași mîndrie tulpanul, bluza și șorțul aduse de Radu.

— S-au schimbat obiceiurile ? — întrebă el. Boierii nu mai iau ceaiul în sufragerie ?

— He-he, — făcu fata rîzînd și sticlindu-și dinți-șorii mici, cu strungăreață la mijloc, — 'mnealor au luat ceaiul și au plecat ehe, de cînd!

— Ce vorbești?

— Da, — urmă fata, care prinsese curaj. Domnu' mare a plecat la Vadurile să-l judece pe nea Oprișan, Domnu' Toma e pe moșie, cuconițele au plecat călare, numa Domnișoara e acasă...

(Domnișoara era tante Sophie.)

— Bine, spune, te rog, să pună calul la docarul meu, că peste un sfert de ceas plec și eu...

Fata dădu să iasă, dar Radu își aduse aminte de ceva:

— Da' ce cal îmi pune, Ilenuțo?

— Calu' mneatale, Vîntuleț...

— Mai trăiește?

— Cum să nu trăiască? Doar nu-i bătrîn...

— Așa e. Bravo... Du-te fuga și pe urmă vino îndărăt.

— Acușica...

Pînă să-și termine cafeaua, Ilenuța se întorsese. Radu o încărcă cu un maldăr de șorțuri, tulpane, bluze, lulele, cutii de tutun și se duse să le împartă. La cuhne, la odăile slugilor, în ograda din dosul castelului, pretutindeni, slugile vechi îl primiră cu dragoste, fiindcă îl știau de mic, iar cele noi, care nu-l cunoșteau, cu sfială. Cîteva bătrîne își șterseră lacrimile cu colțul șorțului, amintindu-i cum venea la ele cînd era „numa atîtica" să mănînce cosac cu mujdei și mămăligă. Vreo doi-trei argați cocîrjați de ani lăcrimară și ei, istorisind cu glas tremurat cum îl duceau cu ei pe moșie:

— Și biată cucoana Măriuca, Dumnezeu s-o ierte, tare-ți mai purta de grijă și se temea să nu ți se întîmple ceva...

Radu asculta înduioșat. Crîmpeie de amintiri din copilărie, demult uitate îi apăreau deodată în fața ochilor. Ș peste toate se înălța figura blîndă și îndurerată a mamă-sii, cu ochii ei mari și buni.

— Dar moș Ioniță, vizitiul, unde e?

— Acasă la el, — răspunse unul dintre bătrîni.

— E bolnav?

— Nu, n-are nimica...

— Atunci de ce a plecat ?

Unchеșul schimbă priviri cu ceilalți.

— Haide, spune, — îl îndemnă Radu.

— Apoi, n-a plecat el, l-a dat afară Domnu' Toma.

— De ce ?

— Io știu ?

Radu puse în docar cutiile de tutun și lulelele, bluzele și tulpanele care-i mai rămăseseră, îi dădu o bucățică de zahăr lui Vîntuleț, se urcă și plecă.

În urma lui, slugile își priveau mulțumite darurile, fiecare uitîndu-se să vadă ce a primit celălalt.

Vîntuleț, cal cuminte, coborî în trap domol drumul în serpentină, învăluit în umbra lui rece și jilavă, avînd într-o parte balustrada de piatră înnegrită de vreme și ici-colo cu pete verzi de mușchi, iar dincolo de balustradă rîpa adîncă în fundul căreia clocotea și mugea Repedea, iar pe partea cealaltă zidul verde al Măgurii. Radu avu și de data asta simțămîntul neplăcut că se află într-un loc străin, sălbatic, dușmănos, și că sus, pe culme, trebuie să fie un adăpost de oameni aspri, izolați de lume. Cînd sfîrși serpentina și ieși în șoseaua națională, care se desfășura în plin soare, străjuită de cele două șiruri de plopi, se înseninã.

În sat, se opri la casa lui moș Ioniță vizitiul. Bătrînul trebăluia prin curte. Cînd auzi duruit de roți, își puse mîna streașină la ochi și deodată izbucni :

— Io-te minune ! — dădu să se îndrepte spre casă, ca s-o cheme pe babă, dar se răzgîndi și porni către Radu, strigîndu-și femeia peste umăr : — Babo ! Ia vin, babo, să vezi cine-a venit... Să trăiești, Domnișorule, și Dumnezeu să te ție, cum te văd eu acuma... N-auzi, babo, să vii'ncoace ? Ei, drăcie...

Înalt și falnic, cu părul tuns scurt, cu ochii mici și vioi, cu mustața stufoasă, bătrînul vorbea întruna, mai spunîndu-i o vorbă lui Radu, mai strigîndu-și baba care zăbovea, dînd mereu din mîini și negăsindu-și locul. Abia se mai domoli din acest frămînt de voie bună, că văzu în drum calul și docarul și începu iarăși să se tulbure :

— Io-te și Vîntuleț ! Nu l-am mai văzut de cînd am plecat de la curte. Ceilalți cai tot i-am mai zărit, cînd se duceau la gară, cînd se-ntorceau, da' pe el deloc ! Măi, Vîntuleț...

Ieși în drum, bătu calul pe grumaz, îl frecă la ochi și după urechi, de parcă venea de la cine știe ce drum lung. Vîntuleț îl privi cu ochi buni și prietenoși, ca pe o veche și bună cunoștință.

— Pîn-acu' doi ani l-am îngrijit și l-am plimbat, Domnișorule, și mereu îi spuneam : Măi, Vîntuleț, are să vie Domnișorul Radu, măi... Da' de-acu' doi ani, cînd am plecat de la curte, nu l-am mai văzut, cum îți spusei. Se trase un pas înapoi, ca să-l vadă mai bine și dădu din cap, în semn de încuviințare : — Bun ! I-a purtat de grijă și băiatu' ăsta nou, care-a venit în locul meu. Îmi place. Bun !

Baba, scundă și uscățivă, veni cu pași mărunți :

— Domnișoru' Radu al nostru ! Mulțumescu-ți ție, Doamne ! — Făcu o cruce mare și, înălțîndu-se în vîrful picioarelor, își șterse gura cu colțul tulpanului și-l sărută pe amîndoi obrajii. Apoi izbucni deodată către bărbatu-său : — Da' tu ce faci, măi moșnege ! Stai și te uiți la Vîntuleț și lași pe Domnișoru' Radu-n poartă. Tu tot cu caii, cum te-am pomenit... Poftim, Domnișorule, că moșneagu' ăsta s-a smintit de tot, de cînd nu mai are caii de la curte... Poftim, și lasă-l încolo...

Moș Ioniță venea în urma lor, zîmbind în mustața stufoasă și dînd din mînă, în semn că, „așa e ea, cap de muiere, ce să-i faci !"

Bătrîna așternu învelitoarea albă ca zăpada pe măsuța din cerdac, în umbra unei perdele verzi de viță de vie și scoase două scaune :

— Ia stai, Domnișorule, stai...

Dar Radu, tulburat și el, abia acum își aminti că are la docar oarecari daruri pentru cei doi bătrîni și se duse să le aducă. Și dacă pentru celelalte slugi cumpărase la întîmplare, pentru ei alesese într-adins. Se întoarse cu o broboadă de lînă, o bluză și un șorț, toate de culoarea cenușie, pentru babă și cu o minunată pipă elvețiană și cîteva cutii de tutun pentru unchiaș.

— Ia vino, babo, — izbucni iarăși moș Ioniță, tulburat și bucuros, — vino să vezi ce ne-a adus Domnișoru'...

Luă luleaua, o cumpăni în mînă, o depărtă de ochi ca s-o vadă mai bine și pocni din degete, cu un gest tineresc : — Strașnică. Domnișorule ! Apăi știu că am cu ce să mă fălesc, cînd oi ieși Duminica la cîrciumă...

Deschise o cutie de tutun și-l mirosi : — Mmm ! Asta zic ș' eu tutun...

Baba aduse dulceață de coacăze și apă rece :

— Tare-ți mai plăcea, cînd eram noi la curte... Și am făcut înadins, să am cînd oi veni 'mneatale. Și uite că mi-a ajutat Dumnezeu să nu mor pînă nu te văz... Ia poftim ! Da' astea ce sînt ?

— Ce să fie ? — zise moș Ioniță. Daruri pentru tine... Cînd le-oi pune pe tine, ai să fii ca o mireasă.

— Ci taci, măi omule, că ți-ai pierdut și ce bruma minte ai avut, — îl certă baba, rușinată de asemenea vorbă nepotrivită la bătrînețea lor. Pipăi broboada între degete : — Ce mai lînă ! Apăi la iarnă, poa' să fie gerul cît de mare, că asta-i mai bună ca zece sobe... Și bluza-i bună... Să trăiești, Domnișorule...

Bătrînul își aprinse luleaua și pîcîia plin de mulțumire :

— Grozav trage ! Ca a mai bună sobă !

Radu îl întrebă cum a fost cu plecarea lui de la curte. Bătrînul lăsă capul în jos, mîhnit :

— Apăi cum să fie, Domnișorule ? M-a dat afară Domnu' Toma, ca pe a mai netrebnică slugă...

— Dar de ce ?

— A zis că m-amestec unde nu-mi fierbe oala

— Și în ce chestie te-ai amestecat ?

— L-a luat pe Niculae de la iaz, care te învăța să pescuiești...

— Știu, l-a dus la pepenărie.

— Așa. Și eu m-am dus ca slugă bătrînă ce sînt și i-am spus : „Dom'le Toma, nu e drept. Omu' e în toate puterile și-și împlinește datoria cum se cuvine.“ I-am vorbit cu frumosu', Domnișorule, că doar mă știi. Și pentru asta mi-a poruncit să plec...

— Și tata ? — întrebă Radu.

Bătrînul dădu din cap cu mîhnire :

— Am fost și la dumnealui, i-am spus și-a zis că bine-a făcut Domnu' Toma. Atunci mi-am luat baba și-am venit la casa mea din sat. Dacă așa au socotit dumnealor, ce puteam să fac ? Moș Ioniță tăcu o clipă, ca să-și înghită nodul care i se pusese în gît. Apoi, uitîndu-se în drum, la Vîntuleț, adause : — Nu-mi pare rău decît de cai...

Baba, care stătea în picioare în spatele lor, își ștergea lacrimile cu dosul palmei.

— Treaba asta n-are să rămînă așa, moș Ioniță, — zise Radu înfierbîntat. Am să vorbesc chiar astăzi cu tata și cu Toma și din două una : ori vii îndărăt la curte, ori ai să treci vizitiu la Humele, la moșia mamei, de care am de gînd să mă ocup eu de-aici înainte... De altfel, poate că o să mă instalez acolo, la conac...

— La Humele ? — îl întrebă bătrînul cu mirare. Păi 'mneatale nu știi ?

— Ce să știu ?

— Păi Domnu' Toma a vîndut Humele de doi ani !

— Cum se poate una ca asta ?

— Iaca bine. Eu chiar m-am mirat că 'mneatale ți-ai dat învoirea pentru vînzare, că doar știam cît îți plăcea la Humele cînd trăiau bătrînii, Dumnezeu să-i ierte, și te duceam împreună cu coana Măriuca, fie-i țărîna ușoară...

— Nu mi-am dat nici o învoire, — zise Radu.

Îi dăduse lui Toma o procură generală, dar, cînd o semnase, nici prin gînd nu-i trecuse că o să înstrăineze Humele, fără să-l întrebe. Faptul i se părea urît și josnic, pentru că era un fel de a lovi în amintirea mamei lor. Radu era furios, dar se stăpînea. Întrebă numai :

— Dar pentru ce s-a hotărît să vîndă ?

— Zicea că-i e peste mînă să vază de moșie, că n-are decît o sută de hectare și e prea departe...

— Douăzeci de kilometri mari și lați, — zise Radu.

— Păi eu nu știu ?

Radu stătu o clipă copleșit de gînduri, de tristețe, de silă. Apoi se ridică :

— În orice caz, chestia dumitale nu rămîne așa. Am să vorbesc cu ei...

— Domnișorule, — zise bătrînul cu glas blajin, — nu-ți mai pierde vremea și nu te mai necăji degeaba. Cînd boier Hristache și Domnu' Toma își pun în cap ceva, nu-i poate opri nimeni... Sînt altfel de oameni, Domnișorule, nu-s ca dumneata și ca mine. Nu te supăra că ți-o spun, da' așa este...

Radu asculta cu tristețe, fiindcă își dădea seama că bătrînul are dreptate. Îi spuse totuși că nu are să lase lucrurile așa, își luă rămas bun și plecă.

9

Cel dintîi gînd al lui Radu fu să se întoarcă la castel și să aibă o răfuială cu boier Hristache și cu Toma. Simțea svîcnetul sîngelui în tîmple și îi vîjîiau urechile. Intrase în una din acele mînii pe care el le numea „măgurene" și în clocotul cărora ar fi fost în stare de orice. Dar mîniile acestea erau ca furtunile primăverii — iuți și trecătoare. În urma lor, Radu se simțea înjosit și deprimat și își spunea cu tristețe: „Sîngele Măgurenilor!" În dimineața aceea de toamnă, în drum spre castel, gonea cît putea calul, ca să ajungă mai degrabă. Vîntuleț întorcea capul și-l privea cu mirare. Știa că stăpînu-său e om cuminte și nu-i cere niciodată să iasă din trapul lui domol. Ce l-o fi apucat astăzi? Radu își aduse aminte că Toma a plecat pe moșie, iar boier Hristache s-a dus la Vadurile și nu se vor înapoia decît la vremea prînzului. Ce să caute deci la castel? Întoarse calul și-l lăsă în pas liniștit. Are să-i facă o vizită lui oncle Pierre...

Dintre Măgureni, Radu, de cînd se mărise, era singurul care se ducea din cînd în cînd să-l vadă. Îl ispitea viața furtunoasă a bătrînului, încercările lui în domeniul zborului, experiențele făcute cu o primă barcă cu motor și toată această nobilă pasiune de inventator, în care își cheltuise toată averea. La castel nu se vorbea nimic despre toate acestea și numele lui Pierre Măgureanu nu era pomenit niciodată. Dar Radu, stăpînit de pasiunea cititului, cotrobăind prin enorma bibliotecă a Măgurenilor, găsise într-o zi, undeva, într-un raft mai dosnic, un vechi almanah al „Adevărului". Răsfoindu-l, a dat peste un articol în care Alexandru Ciurcu vorbea despre anume experiențe făcute în tinerețe, pe lacul Leman, în

Elveția, cu motor perfecționat de el. Și Ciurcu amintea că, înaintea lui, bunul său prieten Pierre Măgureanu experimentase un motor propriu, dar din nefericire avusese un accident cumplit, în care era să-și piardă viața. Lîngă acest almanah, Radu a descoperit în același raft o colecție de vechi gazete și reviste străine, care cuprindeau articole și fotografii despre „îndrăznețul inventator român Pierre Magureano". Radu le-a citit pe toate cu pasiunea cu care, doi-trei ani mai înainte, citise poveștile lui N. D. Popescu și „Haiducul" Bucurei Dumbravă. Oncle Pierre se integra în această fascinantă frescă de eroi viteji, care înfrîngeau toate legile și rînduielile statornicite. Dar pe cînd haiducii existau numai în cărți, oncle Pierre își ducea viața la o bătaie de pușcă de Măgura, unde îi rămăsese ultima ciosvîrtă din marea lui avere, o vie de patru pogoane și o casă cu trei odăi. Cum să reziste Radu la tentația de a-l vedea, de a-l cunoaște pe acest om excepțional? Oprelistea hotărîtă cu strășnicie de boier Hristache, sub amenințarea bătăii cu cureaua, l-a făcut totuși să șovăie, pentru că Radu cunoștea prea bine cureaua și furia bătrînului. Ispita însă era mai puternică chiar decît această înfricoșătoare opreliște. Cu cine să se sfătuiască? În Toma nu avea nici o încredere, Odette era la pension, la București, iar mamă-sa, căreia îi încredința odinioară toate gîndurile, murise. Radu avea totuși la curte un înger ocrotitor. E drept că acest înger nu semăna defel cu îngerii zugrăviți pe pereții bisericii din sat, fiindcă nu avea aripi și nu zbura. În schimb, avea o bărbuță sură, o lulea din care pîcîia toată ziua, o privire blajină și era mai mare peste cai, chemîndu-se pe numele său cel adevărat moș Ioniță vizitiul. Dar mai cu osebire, acest înger cu bărbuță sură avea un dar al lui de a găsi leac împotriva tuturor poruncilor lui boier Hristache. De cîte ori hotăra bătrînul ca Radu să stea în casă, să nu se ducă la vie sau la ogrăzi, să nu se dea cu sania pe ghețuș, să nu iasă călare, să nu se plimbe prin parc și cîte și mai cîte, căci toată copilăria lui s-a petrecut numai între asemenea interdicții și pedepse, el se ducea la îngerul lui ocrotitor și își măr-

turisea durerea. Iar îngerul îl întreba : — Şi vrei să mergi fără să ştie boierul ? Radu dădea din cap de sus în jos. Atunci îngerul se scărpina cu o mînă în bărbuţă, uitîndu-se în focul din vîrful lulelei, pe care o ţinea în mîna cealaltă ; după care răspundea simplu : — Se poate. Şi în adevăr, se putea. Cu ajutorul lui moş Ioniţă, Radu îşi împlinea voia, iar boier Hristache nu afla niciodată. Într-o zi, băiatul l-a întrebat cu admiraţie de unde scoate toate aceste şiretlicuri şi vicleşuguri. — Din lulea, — a răspuns îngerul păzitor şi-a adaos : — Da' vezi că trebuie tutun... Mai mult n-a fost nevoie să spună, fiindcă Radu înţelesese. Şi de-atunci a avut grijă să întreţină necurmat sursa de inspiraţie a lui moş Ioniţă, aducîndu-i fie un pumn de tutun furat din chiseaua de cleştar a lui boier Hristache, fie bani, ca să-şi cumpere un pac şi-o cărticică de la cîrciuma din sat.

Cînd a descoperit în raftul cel dosnic din bibliotecă tipăriturile care vorbeau despre isprăvile de tinereţe ale lui oncle Pierre, Radu s-a dus la moş Ioniţă, la grajd şi i-a povestit cu însufleţire tot ce citise. Vizitiul nu s-a arătat prea entuziasmat, avînd în această privinţă punctul său de vedere. Mai întîi, socotea el, omul are pentru drumurile şi treburile lui boul şi calul, iar ţiganul, fiind sărac, are măgarul, dobitoc răbdător, care se mulţumeşte cu nimica toată. Mai mult nu trebuie. Că iacătă, a venit *trînu* şi de-atunci s-a scumpit pîinea, rachiul şi tutunul şi toate merg în lume anapoda. În al doilea rînd, chibzuia moş Ioniţă, Domnu' Per (aşa-i zicea lui Pierre Măgureanu) şi-a prăpădit averea şi asta nu trebuia s-o facă. Şi vizitiul îl judeca din această pricină cu toată asprimea, cum judecă îndeobşte ţăranul pe cel care, avînd cel mai de preţ bun din lume, pămîntul, n-a fost în stare, dacă nu să-l sporească, măcar să-l păstreze. Dar aceste socoteli moş Ioniţă le păstra numai pentru sine. Dacă Domnişoru' vrea să meargă la Domnu' Per, se poate. — Da' n-o să afle tata ? — a întrebat Radu. — Nici pasărea măiastră n-are să ştie, — a răspuns vizitiul. Şi aşa a fost. Oncle Pierre l-a primit cu bucurie. Omul acesta, cu mintea plină de formule matematice şi ecuaţii algebrice, cu o memorie prodigioasă, graţie căreia putea să facă în gînd calculele cele mai complicate, era în realitate un

visător și un sentimental. Colegii lui de la Charlottenburg, unde fusese șef de promoție, îl porecliseră „mașina de calculat". Dar în afară de memorie, Pierre Măgureanu dovedea în găsirea celor mai dificile soluții o rapiditate și o ingeniozitate uluitoare. Cei mai severi și exigenți profesori îi prevedeau un viitor strălucit. Și l-ar fi avut, fără îndoială, fiindcă, abia ieșit de pe băncile vestitei școli de inginerie, i s-au oferit angajamente și contracte care-i asigurau onorarii fabuloase. Enorma lui avere i-a îngăduit să le respingă fără nici o părere. Fiindcă acest eminent matematician era un poet, un poet al cifrelor. Pentru el cifrele nu erau decît mijlocul de exprimare al cutezătoarelor lui visuri. S-a aruncat deci în domeniul invențiilor, pierzîndu-și averea și primejduindu-și de cîteva ori viața. N-a izbutit să realizeze nimic, dar experiențele lui au servit celor care au venit după el și în cîteva tratate celebre numele lui a fost menționat printre marii premergători. Ruinat, s-a întors la via și la căsuța care-i mai rămăseseră. Aici s-a însurat cu o țărancă frumoasă, care era cu douăzeci și trei de ani mai tînără decît el. Boier Hristache i-a întors spatele și a interzis copiilor să-i calce pragul. În singurătatea lui, singurul din familie care venea să-l vadă și petrecea seri întregi cu el era Alecu Cazimir. Pierre Măgureanu nu se socotea însă nici învins, nici umilit. Cu firea lui mîndră, ținea fruntea sus. Își îngrijea cu pricepere via, iar nevastă-sa, Zinca, înjghebase o gospodărie împlinită. Duceau o viață cumpătată, dar cruțată de lipsuri. Se abonase la trei reviste de specialitate din străinătate și urmărea cu pasiune noile invenții și realizări. Apariția lui Radu, care pe atunci nu avea decît cincisprezece-șaisprezece ani, l-a mișcat și l-a tulburat. Vizitele s-au repetat, totdeauna în taină, ca să nu afle boier Hristache. Pentru aceasta, Ioniță vizitiul, care-l însoțea, avea drumurile lui ocolite și nenumărate alte vicleșuguri. Bătrînul avea cu băiatul lungi și plăcute discuții, în care Radu găsea un refugiu spiritual față de veșnicele bruftuieli ale lui boier Hristache și tante Sophie. Aceste tainice întîlniri cu oncle Pierre i-au lăsat o amintire tot așa de luminoasă ca și vizitele pe care le făcea împreună cu mamă-sa la bunicii de la Humele. Alături de ele se rînduiau, de asemenea, vizitele la Alecu Cazi-

mir. Toate laolaltă aveau caracterul unor evadări din atmosfera rece și ostilă de la castel. La început, impresia aceasta era confuză. Cu trecerea anilor, ea a devenit tot mai clară. Iar la Davos, în lungile ore de meditație (mai ales în primii doi ani, cînd nu avea voie să vorbească decît strictul necesar), a ajuns la încheierea că adevărata lui viață de pînă atunci se petrecuse în afara casei părintești. (Aceasta va explica toată atitudinea de mai tîrziu a lui Radu.) În cei patru ani de sanatoriu, el a stat în strînsă corespondență cu unchiu-său și la fiecare Crăciun și Paști i-a trimis, prin mijlocirea unei librării din Zürich, cîte un voluminos pachet de tratate și reviste de știință.

Acum, Radu se întorcea cu alte daruri la căsuța de sub vie, dar nu în taină, după iscusitele plănuiri și sub ocrotirea lui moș Ioniță vizitiul, ci singur și fără nici un ascunziș, pe drumul cel mare. Opri docarul în fața porții și intră în curte, încărcat cu cele două pachete aduse din Elveția.

Oncle Pierre ieși în cerdac :

— *C'est toi, mon petit ? Ha-ha-ha,* — izbucni în rîsul lui plin și răsunător.

Înalt și spătos, avea un cap de o frumusețe sălbatică, cu ochii mari și negri, cu fața brăzdată de cute adînci, cu o coamă de păr alb, cîrlionțat și cu o barbă stufoasă și răvășită (Radu își spunea că așa trebuie să fi fost dacii cei vechi sau cel puțin căpeteniile lor.)

— Vii încărcat ca Moș Crăciun. Ha-ha-ha ! Un Moș Crăciun cam tinerel, dar în sfîrșit... — Luă pachetele, le puse pe masă și Radu se trezi înșfăcat de brațele încă vînjoase și cufundat în puhoiul bărbii, din care se desprindea miros de tutun. Apoi, ținîndu-l mereu de umeri, se trase îndărăt, și-l privi cu ochii umeziți de lacrimi : — Ai o mină excelentă ! Ha-ha-ha !... De altfel mi-ai scris de la Davos, știam că ești bine... Eh, tinerețea... Roti mîna în aer, într-un gest larg : — Tinerețea învinge totul, ha-ha-ha ! Ia stai, stai jos, iar mie dă-mi voie să văd ce mi-ai adus. Începu să desfacă primul pachet, dar se întoarse iarăși către Radu : — Am dat în mintea copiilor, sînt nerăbdător să-mi văd jucăriile. Ha-ha-ha !

După ce desfăcu pachetul, luă cu grabă cărțile, își puse ochelarii și citi titlurile, autorii, murmurînd tot timpul :

— Interesant... Foarte interesant... A, studiul ăsta e grozav, am citit o recenzie și voiam să-l comand, dar n-am avut... Și făcu din degetul cel mare și din arătător gestul numărării banilor. — Ha-ha-ha... Bravo! Iarna asta o să am ce citi. Și astea ce sînt? A, țigări... și încă multe... O să am și ce fuma! Ha-ha-ha... — Desfăcu și pachetul al doilea și se trase un pas îndărăt, cu brațele în văzduh, ca în fața unei mari și plăcute surprize : — Ce minunății, *mon petit*, ce minunății... — Pipăi cu voluptatea cunoscătorului stofa de haine, rufăria fină și cravatele : — *Comme dans le bon vieux temps!* Ha-ha-ha!... — Și găsind dedesubt o stofă de rochie : — Et ça? Pentru Zinca? *Tu es très gentil!... Vraiment...* — Emoționat, fericit, îl însfăcă iarăși pe Radu și-l cufundă încă o dată în torentul bărbii. — Ha-ha-ha! Zinca, vino, te rog, încoace să vezi ce ne-a adus Radu...

La patruzeci de ani, Zinca se mai îngrășase, dar își păstra încă trăsăturile de odinioară, ovalul pur al feței, nasul drept și gura tăiată în trăsături fine. Ceea ce îi dădea însă un farmec straniu, era cununa de păr ruginiu, sub care fruntea părea neobișnuit de luminoasă și ochii mari, puțin oblici, de culoarea prunii brumate. Se mișca lin, unduios, ca țărăncile care trec pe drum torcînd sau purtînd cofa cu apă pe cap. În atitudinea și în gesturile ei, se simțea însă teama și șovăiala femeii strămutate în altă lume decît cea în care s-a născut și a trăit pînă la măritiș și care se întreabă în fiecare clipă dacă n-a greșit cu ceva.

— Ia uite, Zinco, ce stofă minunată, ha-ha-ha, — spunea Pierre Măgureanu, îndemnînd-o și încurajînd-o. Cu un gest de mare croitor, îi potrivi stofa de pe umăr pînă în talie : — Ia uite... Și ochii lui aveau o privire de dragoste tîrzie, o privire care nu mai era sclipirea patimii de odinioară, ci dobîndise o profunzime dureroasă și aproape tragică.

Zinca își luă stofa de pe umăr și o cercetă cu obrajii împurpurați de bucurie.

— Tare frumoasă, — zise ea. Mulțumesc...

— Îți place... Bravo! Ha-ha-ha! Și Pierre Măgureanu o bătu ușurel pe umăr, fericit de fericirea ei. Acum ia, te rog, minunățiile astea, ca să liberăm masa și adu-ne o cană de vin și o gustare... Așa...

Zinca luă darurile și ieși. Oncle Pierre își opri un pachet de țigări din cele aduse și aprinse una. După ce trase primul fum, stătu o clipă, ca și cînd ar fi așteptat ceva. Apoi izbucni cu entuziasmul lui obișnuit:

— Excelent tutun! Ha-ha-ha...

În drum, Vîntuleț bătu din picior. Oncle Pierre se uită peste poartă și se încruntă, de parcă și-ar fi amintit un lucru neplăcut. Și își amintise în adevăr că Radu venea totdeauna pe furiș. Cum de făcuse acum imprudența să lase docarul în fața porții? Dacă trece tată-său, frate-său sau cineva de la curte și-l vede, bietul băiat are să aibă neplăceri. Pierre Măgureanu nu vorbise niciodată cu Radu despre aceasta, cum nu vorbise nici despre raporturile lui cu boier Hristache. Acum voia să-i atragă atenția asupra imprudenței lui, dar se simțea stînjenit. Tuși, ca un om care nu știe cum să înceapă vorba, se mișcă pe scaun și, în sfîrșit, găsi formula:

— Cred că ar fi bine să băgăm docarul înlăuntru...

— Nu-i nevoie, oncle Pierre, — răspunse Radu zîmbind.

Apoi îi istorisi pe scurt cum a aflat de la moș Ioniță vizitiul că, în lipsa lui, boier Hristache și Toma au vîndut Humele fără să-l întrebe, deși știau cît ține el la petecul acela de pămînt și mai ales la conacul bunicilor lui.

— *Mon petit... mon pauvre petit,* — murmura bătrînul, bătîndu-l încetișor pe umăr.

— Acum, continuă Radu, — sînt decis să clarific definitiv raporturile dintre mine și ei, așa că puțin îmi pasă de ce vor spune, cînd vor afla că am fost la dumneata...

— Hm, — făcu bătrînul îngîndurat. Hm... Înțeleg durerea ta... Nu știu însă dacă e bine să începi o discuție cu ei. Iartă-mă că mă amestec, dar...

— Oncle Pierre, se poate să spui asta?

— Mulțumesc, *mon petit*. Și, fiindcă îmi dai voie, am să-ți spun gîndul meu întreg. O discuție, o clarifi-

care de raporturi, cum spui tu, e bună, dacă poate duce la un rezultat. Cu Hristache și cu Sophie însă, mă tem că ai să te necăjești degeaba... Totul depinde de un singur lucru : ce ai de gînd să faci ? Vrei să rămîi toată viața sau o vreme mai îndelungată la Măgura ? Atunci, firește, trebuie să ajungi la o precizare a raporturilor dintre voi, căci de o clarificare nu poate fi vorba. Sper însă că n-ai de gînd să te îngropi aici...

— Nici nu mă gîndesc, — zise Radu și-i spuse că a început să scrie, că a publicat unele lucruri...

Bătrînul se însenină :

— Eh, bravo, bravo... Și iarăși răsună rîsul lui plin :
— Ha-ha-ha ! Eu totdeauna am avut încredere în tine... Și cum spui ? Te-a lăudat Romain Rolland ? Bine, dar asta e extraordinar ! Și unde sînt poemele și articolele acelea ? Nu mi le-ai adus ? *Est-ce possible, mon petit ?* Te rog să mi le aduci cît de curînd. Nu-ți închipui cu cîtă nerăbdare aștept să te citesc...

Zinca așeză pe masă tava cu gustări și cana de vin și dădu să se retragă, dar Pierre Măgureanu o opri :

— Stai, te rog, să ciocnim un pahar cu Radu... cu Radu al nostru ! Așa... Radule, am să-ți dau un vin, de care nu mi-e rușine. Ai să vezi... Umplînd, își urmă vorba : — Auzi, Zinco ? Radu al nostru publică articole în gazetele din Elveția... Înțelegi ? Și se vorbește acolo despre el, cum se vorbea acum patruzeci de ani despre mine... Înțelegi ? Așa... Ha-ha-ha... Să trăiești, Radule, să trăiești !

Femeia ciocni, sorbi din pahar și-l puse pe masă. Mai stătu o clipă și apoi plecă, lin și neauzită de ceilalți, așa cum venise.

— Așadar, ai scris împotriva războiului, — continuă oncle Pierre. — *Bravo, mon petit !* Ce barbarie, dragul meu... Războiul a fost totdeauna odios, dar acum... Să dărîmi catedrale, să bombardezi orașe lipsite de apărare, *quelle tristesse !* Și mașinile, Radule... Bătrînul înălță capul și urmă cu o înflăcărare plină de gravitate :
— Mașina, lucrul cel mai de preț pe care l-a făcut omul... Mașina, care trebuia să-i ușureze munca, să-i dea mărfuri mai multe și mai ieftine, să scurteze distanțele... Ei bine, *mon petit*, să iei minunea asta, care se cheamă mașina și s-o pui în slujba morții și a dis-

trugerii... ce oroare! Așadar tu ai scris despre toate astea, da? Ei, sigur că ai spus și lucruri mai interesante, firește... Să-mi aduci articolele, te rog... Și cît de curînd... Auzi? Vreau să le...

Se opri în mijlocul frazei și își duse mîna dreaptă la inimă. Obrazul și buzele i se făcuseră albe ca hîrtia.

— Ce este, oncle Pierre? — întrebă Radu alarmat, sărind de pe scaun cu brațele întinse, ca să-l sprijine.

Bătrînul mișcă încet mîna stîngă, făcîndu-i semn să stea jos. Fața îi era crispată, ca în cleștele unei mari dureri; sub ochi i se adînciseră două cearcăne vinete; pe frunte i se iviseră broboane de sudoare. După cîteva secunde însă, trăsăturile începuseră să i se destindă, obrazul își reluă culoarea galben-bătrînească și respirația reintră în ritmul ei normal.

— Nu e nimic, — zise zîmbind, dar cu vocea încă slabă. Își muie buzele în paharul de vin și, trecîndu-și batista pe frunte, adause: — O mică pană de motor... Am mai avut cîteva...

După cinci minute, perora iarăși cu gesturi mari și glas puternic, iar rîsul lui plin răsuna din nou sub tavanul scund al cerdacului: — Ha-ha-ha! — Dar Radu îl asculta cu tristețe, pentru că în clipa cînd bătrînul își dusese mîna la inimă, el văzuse pe fața lui moartea, așa cum o văzuse de atîtea ori pe chipurile bolnavilor de la Davos, cînd veneau familiile să-i ia ca să moară acasă.

10

Boier Hristache s-a dus la Vadurile și l-a bruftuit pe logofătul Oprișan, cum știe dumnealui să bruftuiască, răcorindu-și sufletul nu numai de necazul acesta, ci și de toate celelalte pe care le avea acasă. E ușor s-aduci țărani din alte părți, cu plată mai mică, dar după aceea? Treaba asta a făcut-o și boier Hristache prin anii '85—'86 și la început a mers, a mers chiar

foarte bine. Țăranii din partea locului, văzînd că rămîn neînvoiți, au scăzut prețul și au primit cu supunere toate condițiile dumisale. Dar a venit răscoala din Martie '88 și oamenii au pus mîna pe furci și pe topoare, spărgînd, prădînd și jefuind. Că după aceea au venit roșiorii și i-au trecut pe sub trăgători, iar căpeteniile au înfundat pușcăria, e adevărat. Dar boier Hristache a rămas cu paguba și cu rușinea, fiindcă s-a scris în gazete și s-a vorbit în parlament despre învoielile neomenoase de la Măgura și numele dumisale a fost terfelit în toate felurile. De atunci a dat poruncă să nu se mai aducă oameni străini pe moșie, iar ticălosul de Oprișan, călcînd porunca, ar fi meritat mai mult decît o bruftuială. Ei, dar nu mai sînt vremurile de altădată...

Drumul de la Vadurile trece prin fața viei lui Pierre Măgureanu și boier Hristache a văzut în poartă docarul și calul lui Radu. Nemaipomenit! Netrebnicii ăștia de copii și-au pus în gînd să-l bage-n mormînt. Domnu Radu îndrăznește să facă vizite lui Pierre, iar Odette se pupă-n bot cu Constandineasca lui Toma! Asta nu poate să meargă așa.... Chiar astăzi are să-i cheme și are să-i pună la locul lor. Să afle ipochimenii, că atîta vreme cît trăiește dumnealui, n-au să-și facă de cap și n-au să-și joace caii cum li-e pofta! Radu nu s-a întors încă? Atunci să vină Odette...

Boier Hristache se afla în odaia dumisale de la parter, o încăpere enormă, dar mohorîtă și neprimitoare, înțesată de mobile vechi și greoaie, — un pat larg, două dulapuri de haine, unul de cărți, două scrinuri de palisandru, un birou vechi pe care se aflau maldăre de gazete și reviste vechi, — toate înghesuite unele într-altele. Ferestrele dădeau către curtea din dos, unde forfoteau cu mare larmă oameni, care, vite și orătănii. Din lemnul mobilelor, din macatul de pe pat, din faldurile draperiilor de catifea vișinie, din covorul de Smirna, care acoperea un perete întreg, se desprindea un miros greu de tutun.

Bătrînul ședea la birou, cu fața încruntată, cu bărbia în piept, sburlit și țepos ca un arici și bătea nervos darabana pe postavul verde, tăiat de vreme și cu pete vechi de cerneală. În fața lui, pe marginea scrumierei, o țigară aprinsă înălța în aer o șuviță subțire de fum.

Odette intră cu mersul ei falnic și totuși atît de plin de feminitate, cu fruntea sus, cu pasul ferm și elastic. Purta o rochie ușoară, de mătase înflorată, care îi dezvăluia gîtul subțire și înalt și brațele superbe. Bănuia că tată-său o chemase ca s-o certe pentru prietenia ei cu Sanda și era hotărîtă să precizeze odată pentru totdeauna raporturile dintre ei. Se așeză în jețul din fața biroului, picior peste picior și după ce își aprinse o țigară, întrebă :

— Pentru ce m-ai chemat, tată ?

— Nu bănuiești ? — mormăi boier Hristache, privind-o pe sub sprîncene.

— Deloc.

— Te rog să-mi explici, ce înseamnă prietenia ta cu Constandineasca, — zise bătrînul ridicînd tonul.

— A, asta este ! — răspunse Odette rîzînd, cu un ton voit de ușoară dezamăgire, ca să dea impresia că se aștepta la ceva mult mai interesant. Știa că felul acesta de-a bagateliza discuția îl irită pe tată-său și tocmai de aceea îl folosea. Apoi urmă, ca și cînd ar fi vorbit despre lucruri de la sine înțelese : — Dar, bine, dragă tată, Constandineasca, de care vorbești dumneata, este nevasta lui Toma, nora dumitale și cumnata mea. După cum vezi, mă silești să spun cele mai exasperante banalități... Îmi permit să-ți amintesc, de asemenea, că, în copilărie, *j'ai encaissé* nenumărate certuri de la tante Sophie și bătăi de la dumneata, pentru că nu eram destul de politicoasă față de rudele care veneau la noi... Cred că nu-mi ceri acum să...

— Sfîrșește odată cu ipocrizia asta ! — strigă bătrînul, izbind cu pumnul în birou.

În clipa aceea o ura. Își stăpînise copiii prin înfricoșare și bătaie. Totdeauna le poruncise ce să facă și ce să nu facă, dar niciodată nu le spusese pentru ce, nu căutase să-i convingă și să și-i apropie. Acum, cînd nu mai putea să-i înfricoșeze și să-i bată, răzvrătirea lor îl înfuria. Această furie era însă dublată de un dureros simțămînt de neputință. Dacă nici asupra lor nu mai are nici o putere, dacă nici în casa lui nu mai e stăpîn, pentru ce mai trăiește ?

— Ştii foarte bine, — urmă boier Hristache, — în ce condiţii a intrat Constandineasca în familia noastră. Şi ai văzut că în faţa mea, nici Toma nu îndrăzneşte să-i adreseze cuvîntul.

— Am văzut şi consider asta *une dégoutante lâcheté* din partea lui, — răspunse Odette, rostind în franceză expresia care i se părea prea tare.

— Laşitate dezgustătoare respectul faţă de tatăl lui? — se înfurie boier Hristache, împingînd mai departe scrumiera din faţa sa. — Frumoasă judecată! Te felicit...

— Din respect faţă de dumneata, zise Odette, privindu-l drept în ochi, — trebuia, dacă vrei, să nu se însoare cu ea. Bineînţeles, după concepţia dumitale, *qui n'est pas la mienne.* Dacă s-a însurat însă, nu are dreptul să-şi înjosească nevasta.

Boier Hristache o privea cu ochii îngustaţi. Fata aceasta atît de frumoasă, mîndră şi dîrză, atît de promptă şi de ingenioasă în replicile ei, era fata lui şi bătrînul îşi dădea seama că, fără să vrea, o admiră. Dacă această admiraţie ar fi fost însoţită de simţămîntul iubirii paterne, ea i-ar fi încălzit inima, l-ar fi îmbunat şi i-ar fi dus pe amîndoi la o înţelegere. Lipsită însă de acest simţămînt de iubire, admiraţia pe care i-o stîrnise o clipă fata îl înverşună şi mai tare împotriva ei, după cum în marile dueluri oratorice sau în conferinţele diplomatice, cînd unul din parteneri se trezeşte fără voia lui fermecat de arta şi iscusinţa celuilalt, îl urmăreşte după aceea cu o ură şi mai neînduplecată, tocmai pentru că l-a făcut să treacă prin acest moment de slăbiciune, umilindu-l în proprii săi ochi. „Cum seamănă cu mamă-sa", îşi zise bătrînul. Era o asemănare pur fizică, pentru că Măriuca Măgureanu nu cutezase şi nu avusese niciodată tăria să i se împotrivească, aşa cum i se împotrivea Odette. Dar chiar această asemănare pur fizică fu de ajuns, ca odată cu imaginea moartei, să-i răscolească şi ura cea veche. Pentru ce s-a aruncat în apă? (În conştiinţa lui, bătrînul era încredinţat că Măriuca nu avusese nici un motiv să se sinucidă.) Pentru cîteva discuţii care au fost între ei? Dar numai pentru atît o femeie sănătoasă nu-şi pune capăt zilelor. Şi apoi dis-

cuțiile acelea de unde au pornit? Măriuca își apropiase fata și băiatul și le dădea o educație greșită, făcînd din Odette o răsfățată și din Radu un fătălău, cum s-a și dovedit după aceea, cum se dovedește, în privința Odettei, chiar în discuția aceasta. Boier Hristache a luat măsuri de îndreptare. Era datoria lui de tată. Pe Odette a internat-o în pension, la București. De Radu a început să se ocupe el însuși și Sophie. Cu asprime? Poate. Dar numai cînd a fost nevoie. Așa a fost crescut și el, boier Hristache. De asprimea părintelui, n-a murit nici un copil pînă acum. Unde dă tatăl, crește carnea. Iar dacă are să-și facă vreo imputare, e că n-a fost destul de aspru. De aceea, îl înfruntă acum Odette, de aceea l-a înfruntat de atîtea ori Radu, înainte de a pleca la Davos. Cînd a văzut atitudinea lui boier Hristache, Măriuca a hotărît să se răzbune. Asta a fost sinuciderea ei — o răzbunare. Ca să-l arunce în gura lumii, ca să dea de vorbă prostimii... După moartea ei, boier Hristache a luat cu străjnicie toate măsurile ca să-i șteargă amintirea. În tot castelul nu există nici o fotografie a Măriucăi, afară de cea de pe biroul lui Radu. Ar fi luat-o și ar fi ascuns-o și pe aceasta, dar Radu căzuse bolnav și n-a vrut să-l mai întărîte. Toate lucrurile ei sînt închise în pod. Numele ei nu e pomenit niciodată în discuțiile lor. Singură Sophie îl rostește cîteodată, dar numai cînd se ceartă cu el și cînd nu mai este nimeni de față, — niciodată în prezența copiilor. Iată însă că această străjnicie se dovedește fără folos. Moarta îi apare iarăși în fața ochilor, sub chipul Odettei și ceea ce n-a putut face, cînd era în viață, săvîrșește acum prin graiul fetei. Răzbunarea începută prin actul sinuciderii continuă prin copii. Căci moarta i-a furat copiii, copiii lui, ai lui boier Hristache...

Toate aceste gînduri se depănară în cîteva secunde, în mintea bătrînului și sub puterea lor izbucni cu o mînie sporită:

— Să nu-ți închipui că, dacă ți-am tolerat divorțul, am să-ți îngădui să-ți faci de cap în casa mea!

— Mi-ai tolerat divorțul? — strigă Odette, ridicîndu-se.

Stătea dreaptă în fața lui, cu scăpărări de furie în ochi, cu fața albă ca varul. O șuviță i se desprinsese din păr și își flutura umbra jucăușă pe tîmpla pe care îi zvîcnea o vînă subțire, viorie. Toată durerea și umilința de a fi acceptat o căsătorie impusă, cu un om care avea douăzeci și mai bine de ani mai mult decît ea, și pe care nu-l iubea, nu-l putea suferi, pentru ca la urmă să-l găsească înghesuind între paltoane și blănuri o garderobieră de restaurant, toate nopțile acelea de silă, cînd se simțea mînjită și îmbălată de dezmierdările lui istovite și aproape neputincioase, tot acest jalnic început de viață, cu prăbușirea tuturor visurilor ei de fată, tot ce-i ascunsese pînă acum bătrînului, dintr-un simțămînt de mîndrie, discreție și decență, tot ce se străduise să îngroape în străfundul sufletului ei și să-și alunge din amintire, izbucni deodată la suprafață, ca o drojdie urîtă și rău duhnitoare.

— Divorțul meu ? — întrebă Odette, aplecîndu-se asupra biroului. Dar înainte de divorț a fost căsătoria și aceasta e opera dumitale. Frumoasă operă ! E rîndul meu să-ți spun : te felicit din toată inima. Un an încheiat ai stăruit să-l iau pe Jack și fiindcă mă împotriveam, dumneata și tante Sophie mi-ați făcut viața imposibilă. Ajunsesem să am în casă, în casa „dumitale", situația pe care o are Constandineasca...

— Pentru că Jack e un bărbat bun. Ți-o spun și astăzi.

— Bărbat bun ? Odette nu mai putu să se stăpînească. — Ei bine, află că bărbatul bun, pe care mi l-ai ales, a eșuat în brațele unei garderobiere de restaurant, sperînd probabil că aceasta îi va trezi *une virilité depuis long temps fatiguée*...

Odette se opri, ca să-și aprindă o țigară.

Boier Hristache ședea tăcut, cu capul în piept. Destăinuirea fiică-sii nu-i stîrnise revolta pe care o spera ea. Bărbatul are dreptul să facă orice. Cu o singură condiție : să-și stăpînească femeia. Vina lui Jack Voineanu era că nu se dovedise vrednic de aceasta. Idiotul !

Odette trase un fum de țigară și, cu capul puțin pe spate, îi dădu drumul în aer. Nările trandafirii aveau o ușoară vibrație nervoasă.

— De altfel, — urmă ea cu glas domolit, — e inutil să mai discutăm. Nu ne înțelegem, nu ne putem înțelege. *C'est notre destin...*

— Pentru că nu vrei să mă asculți, mormăi boier Hristache.

— Tocmai, — încuviință ea. Nu înțeleg să-mi trăiesc viața după concepțiile dumitale și ale lui tante Sophie.

— Și atunci ce vrei să faci? — întrebă bătrînul, cu o licărire de speranță. Credea că Odette vrea să se instaleze la București sau să plece în străinătate. I-ar fi trimis bucuros, în fiecare an, partea ce i se cuvenea din venitul moșiei, iar Odette ar fi putut să trăiască larg și după capul ei. Boier Hristache un singur lucru voia: să scape de împotrivirea ei și, mai ales, să nu o mai vadă încurajînd și ocrotind pe Constandineasca. Aceasta ar fi rămas singură, căci Alecu Cazimir, cu firea lui de om comod și cu grija de a nu-și crea complicații, îi acorda un sprijin discret și cu totul relativ, iar Toma, după cum băgase de seamă bătrînul, se arăta față de ea tot mai rece. Fără Odette, Constandineasca și-ar lua catrafusele și ar pleca. La toate acestea bătrînul se gîndise adesea, în nopțile lui de nesomn, ca la o soluție ideală. Nu o propuse totuși Odettei, ca să nu poată spune că o alunga din casă. Dacă însă ea singură a ajuns la aceeași dezlegare a unei situații, care — hotărît — nu mai poate dura, cu atît mai bine.

— Cum te-ai gîndit să aranjăm lucrurile? — întrebă iarăși boier Hristache, îmblînzit de speranța care începea să se precizeze.

— Foarte simplu, — răspunse Odette. Facem partajul moșiei, îmi iau partea care mi se cuvine, îmi clădesc un conac și...

Boier Hristache țîșni de pe scaun, izbind cu amîndoi pumnii în birou. Capacul călimării clănțăni cu un sunet metalic, iar tocul și creionul jumătate roșu, jumătate albastru, săriră din locurile lor.

— Ce-ai spus? Partajul moșiei? Partajul Măgurei?

Ca totdeauna cînd se înfuria, vorbea gîfîit, împiedicîndu-se în cuvinte. Obrazul i se făcuse stacojiu, iar ochii mici i se holbaseră și pe albul lor se iviseră vinișoare sîngerii. Sub mustața țepoasă și sburlită, în colțurile gurii, apăruseră două șuvițe de spumă. Era așa

cum îl văzuse Odette de atîtea ori în copilărie, cînd o chema ca s-o bată. Numai că atunci, își spunea ea cu mirare, bătrînul îi părea mai înalt, mai spătos, mai înfricoșetor.

— Știi tu ce e Măgura? Pentru tine, pentru voi toți, e o moșie ca oricare alta... O împarți, o ciopîrțești, îți iei halca ta, ca dintr-o vită tăiată, și gata. Peste o săptămînă sau peste o lună, ai să tai altă vită, că sînt, slavă Domnului, destule... Ei, nu, fată, nu! Măgura e altceva... Nu te-ai ostenit niciodată s-o străbați, de sus, de la Cornu, pînă jos, la Dănești. Ce știi tu, ce știți voi? Nimic... Ia să mergi într-o zi cu mine... A, dar nu cu sufletul ăsta nepăsător și poate chiar înrăit. Nu. Ca să înțelegi Măgura, trebuie să te apropii de ea cu simțire și cuget curat...

Acum, bătrînul se plimba prin odaie, cu mîinile în buzunar, cu privirea ațintită undeva, departe. Părea că nu mai vede nimic din tot ce-l înconjoară și că vorbește pentru sine. Odette băgă de seamă că trăsăturile i se îmblînziseră, în ochi avea o lumină de duioșie și glasul uscat și poruncitor îi era acum cald și vibrant.

— Sus, la Cornu, e pădurea... Pădurea Cornu, că la vale mai sînt încă trei: Măgura de-aici, Viforeanca și cea de la Stăurani. Mari și frumoase tus-trele, nimic de zis. Cornu stă însă deasupra tuturor. Pe urmă, cum cobori mai jos, locuri de pășune, ca sub munte... Dar ce locuri, ce iarbă grasă, de un verde întunecat și lucios, cum nu găsești nicăieri, ce priveliști și, cînd vine vremea cositului, ce mireasmă! Te îmbată, nu altceva... Și să vezi vitele mari, grase, puternice, împrăștiate peste tot locul... Și mai sus, în munte, turmele de oi și stînele și bacii... Mai la vale, avem stupăria cea mare. Cinci mii de stupi și mierea aurie și limpede ca raza soarelui și dulce și parfumată! De aceea am așezat-o acolo. Flori ca acelea nu găsești în altă parte...

Și bătrînul, călătorind mai departe cu gîndul, trecu în ținutul de dealuri, înșirînd cele patru podgorii mari, pomenind de strugurii de masă ai uneia, de feluritele vinuri ale celorlalte, de vremea culesului, cînd te îmbată mirosul mustului; se opri la o fîntînă de sub deal, făcută de un unchi al lui, Pătrașcu Măgureanu, ca să-l

pomenească trecătorii însetați; intră într-o bisericuță veche, declarată monument istoric, în cripta căreia își doarme somnul de veci mătușă-sa, Matilda Măgureanu, femeie falnică și frumoasă, de care s-a îndrăgostit Marele Duce cînd a venit cu oștile muscălești în țară, în anul '78; și apoi, ajungînd în satele de la șes, vorbi de pămîntul negru și gras și zugrăvi lanurile de grîu legănîndu-se lin în bătaia vîntului, ca o nesfîrșită mare aurie.

— Asta e Măgura: un singur trup. Și oprindu-se în fața Odettei, urmă cu o tristețe pe care ea nu i-o cunoștea: — Și minunăția asta vrei s-o împarți, s-o mutilezi? Ce să împarți? Ce să iei? În munte și mai la vale, se face laptele și carnea și mierea. În podgorii, se face vinul. La cîmp, se face pîinea. Vrei să le desparți? Te rabdă inima? Știu, legea îți dă dreptul ca să ceri partajul. Dar pentru ce? Îți ai venitul tău asigurat. Sper că nu-l bănuiești nici pe Toma, nu mă bănuiești nici pe mine, că am fi în stare să-ți luăm o centimă din ce ți se cuvine...

— Tată, — îl dojeni Odette.

— Lasă-mă să-ți spun tot. N-am vorbit niciodată cu voi despre lucrurile astea.

— Dacă ai fi vorbit, poate că ne-am fi înțeles mai bine.

— Nu știu. Venitul fiecăruia din voi vă îngăduie să trăiți cum vreți. Țin însă să-ți spun un lucru. Partea mea o depun în fiecare an la Casa de depuneri, fiindcă n-am încredere în bănci și în mofturile astea de modă nouă... Vă trebuie bani? Luați cît poftiți. Nu mă interesează, nici nu vă întreb măcar pentru ce îi luați... Sînt bătrîn, n-am pe ce cheltui. Îi depun acolo, la păstrare. Dacă îi vreți acuma, poftim... Dacă vreți să așteptați pînă oi muri, tot ai voștri o să fie, că doar n-o să-i iau cu mine în groapă. Așadar, bani cîți vreți, fără nici o discuție. Nu-mi cereți însă Măgura... Iar dacă porniți la judecată și veniți cu portăreii să vă pun în posesie și să ciopîrțiți moșia, să știți că mă băgați în mormînt...

Bătrînul se lăsă ostenit pe scaunul de la birou și începu să-și răsucească o țigară. Gîfîia ca după un drum lung, iar mîinile îi tremurau.

— Tată, — zise Odette, — eu ţi-am vorbit de partaj, pentru că în... Cum să spun?... În situaţia în care ne aflam adineauri, nu vedeam altă soluţie. Dacă tu însă crezi şi mă asiguri că pot rămîne aici, avînd libertatea de a-mi duce viaţa aşa cum cred eu... *parce que je ne suis plus un enfant, n'est-ce pas?* ... Atunci e de la sine înţeles că renunţ la partaj, fiindcă nu mai am nici un motiv ca să-l cer. Te rog să faci un efort, ca să poţi înţelege situaţia mea...

— Bine, bine, ai să rămîi aici, — mormăi boier Hristache, lipindu-şi ţigara. — Acuma du-te... Sînt obosit...

„Ce mult trebuie să iubească Măgura, dacă mi-a acceptat această condiţie", îşi spuse Odette, îndreptîndu-se către odaia ei.

Boier Hristache scoase amnarul şi îşi aprinse ţigara. Îşi dădea seama de tîrgul pe care îl încheiase şi se simţea trist şi umilit. Renunţase la autoritatea lui în casă, îi acordase Odettei toată libertatea, chiar şi pe aceea de-a ocroti pe Constandineasca, numai ca să salveze Măgura. Şi în adevăr, o salvase. Dar pînă cînd?

Prin ferestrele deschise asupra curţii din dos se auzeau glasurile slugilor şi ale argaţilor:

— Fă, spune la cuhnea boierilor că Domnu' Toma nu poa' să vie la masă. A poruncit să-mi dea mîncarea să i-o duc la ogrăzi...

— Las' că spui acuşica, — răspunse un glas piţigăiat de femeie.

— Şi adu repede mîncarea, s-o duc, că se face Domnu' Toma foc şi pară!

— N-ai plecat la pădure, bă Ionică, s-aduci lemne pentru cuhne? Apăi cînd o veni Domnu Toma o să vezi tu pe dracu...

Se auzi tropot de cal şi alt glas de argat:

— Măi, oameni buni, ia spuneţi-mi, fraţilor, unde-i Domnu' Toma. Că vin de la Stăurani şi am un *belet* pentru 'mnealui de la logofătu' nostru...

— Apăi Domnu' Toma e la ogrăzi...

Glasul piţigăiat de femeie răsună din nou:

— Care-ai *vint* să iei mîncarea lui Domnu' Toma, mă? Mneatale eşti? Ia-o şi du-te...

Şi alt glas de argat:

— Ce, fa, Domnu' Toma nu vine la masă ? Ei, buclucu' dracului ! Aveam să-l întreb ceva...

Domnu'. Toma'n sus, Domnu' Toma-n jos, numai Domnu' Toma. Boier Hristache se ridică și închise ferestrele. Își aminti vag că mai avea ceva de făcut. A, da. trebuia să vorbească și cu Radu, trebuia să-l admonesteze pentru vizita ce făcuse lui Pierre Măgureanu. După discuția cu Odette însă, totul i se părea de prisos. Dînd din cap cu silă, scoase dintr-un scrin un vraf de hîrtii și documente vechi și începu să le claseze, ca să le predea lui Laurențiu Blebea, pentru istoria Măgurenilor

11

Întorcîndu-se de la oncle Pierre, Radu Măgureanu se gîndea la discuția pe care trebuia s-o aibă cu boier Hristache și cu Toma, despre vînzarea moșiei Humele, despre Ioniță vizitiul, dat afară cu atîta neomenie și despre Niculae, pescarul de la iaz, azvîrlit fără pricină la pepenărie. Încă din copilărie, Radu, trăind mai mult în singurătate, mai ales după moartea mamă-sii, se deprinsese a vorbi cu el însuși. După fiecare ceartă sau bătaie, se închidea în odaia lui și, ca mai toți copiii în asemenea împrejurări, imagina scene cumplite, în care boier Hristache și tante Sophie își primeau pedeapsa cuvenită pentru nedreptatea și cruzimea lor. Înainte însă de a-i sancționa, Radu le ținea în gînd lungi discursuri de admonestare, învinuindu-i că au ucis pe Măriuca Măgureanu și vărsîndu-și tot năduful lui de copil prigonit. Mai tîrziu, cînd s-a mărit, a început să alcătuiască în gînd cele dintîi versuri și poeme în proză, să discute cărțile citite, să imagineze dialoguri între el și autorii preferați. După aceea, la Davos, în lungile zile petrecute în șezlong pe terasa sanatoriului, în tăcerea impusă de boală, aceste convorbiri cu el însuși au ajuns obișnuință. Îndeosebi cînd voia să smulgă de la docto-

rul Roux, de la asistenţii săi sau de la sora care-l îngrijea, vreo încredinţare sau vreo mărturisire în privinţa evoluţiei maladiei, cînd i se părea că unul din ei sau toţi laolaltă îi ascund vreun simptom de agravare, Radu, ca de altfel toţi bolnavii, îşi pregătea în gînd întreaga discuţie, căutînd întrebările cele mai dibace, menite să-i surprindă şi să-i pună în încurcătură. După ce discuţia avea loc nu numai în imaginaţia lui, ci şi în realitate, el o relua iarăşi în gînd, analizînd fiecare cuvînt, fiecare gest, fiecare privire a doctorului şi a ajutoarelor sale, ca să vadă dacă nu a fost înşelat şi dacă încurajările ce i s-au dat sînt sincere sau nu.

Acum, în vreme ce Vîntuleţ îl ducea în trap domol către castel, Radu îşi pregătea în gînd discuţia ce trebuia să aibă cu tatăl şi cu fratele său, alegîndu-şi argumentele şi chiar frazele ce va folosi, străduindu-se să-şi imagineze obiecţiunile lor şi căutînd contra-argumente, cu care să dărîme aceste obiecţiuni. În cursul acestei discuţii închipuite, se pasiona şi se înfierbînta ca şi într-o discuţie reală, simţind cum îi năvăleşte sîngele în tîmple, şi cum inima îi bate mai tare ca de obicei. Ca un text care, înainte de a fi trimis la tipar, suportă numeroase corectări, scurtări şi adăugiri, Radu reluă de cîteva ori prima versiune, revizuind-o şi cizelînd-o neîncetat. După o vreme, cînd pasiunea care îl anima, începu a se linişti, se simţi obosit şi descurajat. La ce vor duce toate acestea ? Va fi încă o ceartă între el şi ei, le va spune tot ce crede şi atîta tot. Moşia şi micul conac de la Humele se află în mîini străine. Lui nu-i rămîn decît amintirile şi o mare părere de rău. Atunci îi răsări deodată în minte soluţia cea mai bună, dar la care, în furia care-l stăpînise, nu se gîndise pînă în clipa aceea. Abia după ce vîrtejul furiei trecuse, gîndul îi apăru în toată limpezimea lui : trebuia să răscumpere Humele. Era mai întîi o datorie faţă de memoria mamei lui. Era apoi singura adevărată răzbunare împotriva lui boier Hristache şi a lui Toma, mai tare decît orice discuţie, mai tare decît toate argumentele, învinuirile şi cuvintele zdrobitoare, pe care şi le pregătise în gînd. Şi cum adineaori, după furia care-l stăpînise în timpul acelei discuţii, imaginare, se simţise deodată obosit şi descurajat, tot astfel, acum, gîndul răscumpărării moşiei îl

învioră și-i pricinui o stare de adevărată fericire Da, va răscumpăra Humele și se va muta în conacul cel mic, conacul bunicilor. Acolo va trăi liniștit, înconjurat de singurele amintiri bune, pe care le are din toată chinuita lui copilărie Acolo va putea să scrie tot ce are de scris. Își aminti cum o întrebase odată pe mamă-sa : „Mamă, de ce nu rămînem noi la Humele ?" Gîndul de-atunci avea să se înfăptuiască, din nefericire însă fără mamă-sa. Odette, desigur se va recăsători și își va reface viața. Pînă atunci însă, poate să stea și ea la Humele Asta ar fi pentru el cea mai mare bucurie De moșie nu se poate ocupa, fiindcă nu se pricepe la plugărie și nici nu vrea să intre în îndeletniciri, care l-ar abate de la rostul vieții lui — scrisul Așa că moșia o va arenda. Își va păstra conacul cu acaretele, livada din dosul conacului și petecul de vie de peste drum, adică locurile pe unde se plimba cu mamă-sa și care-i plăceau ei atît de mult Va clădi pentru arendaș o casă, undeva, la capătul celălalt al satului De altfel și conacul de la Humele trebuie reparat și modernizat, fără a-i strica însă farmecul de casă bătrînească Va scoate dușumeaua de scînduri și va pune parchet ; va face două odăi de baie, una pentru el, alta pentru Odette sau alți musafiri ; va face ferestre noi, care să se deschidă înlăuntru, ca să poată sta deschise chiar cînd bate vîntul, fiindcă el are totuși nevoie de aer ; cam astea vor fi toate schimbările În privința mobilei, își va aduce lucrurile lui de la Măgura, de care e legat prin atîtea amintiri și pianul mamă-sii Va lua, de asemenea, toate lucrurile ei, care acum zac în podul castelului...

Încălzit de imaginea conacului renovat și mobilat cu toate obiectele, care îi erau atît de dragi, pentru că din ele se desprindea figura luminoasă a mamei lui, Radu alcătui în grabă și planul de realizare a visului său Va telegrafia chiar astăzi lui Heim, omul lor de afaceri Acest Heim i-a arătat totdeauna dragoste. În copilărie, îi aducea jucării De cîte ori venea cu treburi la castel, după ce isprăvea ce avea de vorbit cu boier Hristache, Heim întreba respectuos prin servitoare dacă conița Măriuca binevoiește a-l primi. Conița Măriuca îl primea totdeauna bucuroasă, și, deși nu avea nici o treabă cu el, ședeau de vorbă cîte un ceas încheiat. Ce vor-

beau, Radu nu știe. Era mic și ședea pe divan, cu jucăriile lui. Știe numai că mamă-sa îl asculta cu plăcere pe Heim și adesea izbucnea în rîsul ei limpede ca sunetul unui clopoțel de argint. Au fost poate singurele dăți cînd Radu a văzut-o rîzînd. După moartea mamă-sii, cînd el s-a mai mărit, Heim venea să stea de vorbă cu el. Atunci a înțeles de ce conița Măriuca îl primea cu atîta plăcere și de ce rîdea cu atîta poftă. Heim știa o mulțime de lucruri, le istorisea cu mult haz și în fiecare glumă a lui era un grăunte de înțelepciune. Dar mai era și altceva. Între alți moșieri, ale căror grîne le vindea el, erau și bunicii de la Humele. Acolo o cunoscuse pe conița Măriuca, în vreme cînd era Domnișoara Stanian. După ce a devenit Măriuca Măgureanu și mai ales cînd bătrînii Stanian nu mai veneau la castel, Heim aducea vești de la ei și le ducea știri despre fata lor. Drumurile ei la Humele nu puteau să fie prea dese. Boier Hristache nu le vedea cu ochi buni. Totdeauna între un drum și altul treceau trei și patru luni. În aceste lungi răstimpuri, oficiile de curier amabil, inteligent și dibaci ale lui Heim erau deosebit de prețioase. Cînd Radu a cunoscut toate acestea, între ei s-a legat o prietenie strînsă, deși Heim avea aproape patruzeci de ani, iar Radu numai saptesprezece.

Da, va telegrafia chiar astăzi lui Heim. Pînă atunci însă nici o vorbă lui boier Hristache, lui Toma sau chiar Odettei. Planul acesta trebuie să rămînă o taină a lui, pentru ca atunci cînd moșia va fi răscumpărată, surpriza să fie cu atît mai mare. Boier Hristache și Toma vor turba de furie, iar Odette va triumfa alături de el...

12

Odette nu-i spuse nimic lui Radu despre discuția pe care o avusese cu boier Hristache. De vreme ce lucrurile s-au aranjat, pentru ce să-l mai supere? Radu s-a însănătoșit, dar trebuie totuși cruțat. Și apoi sînt destule con-

flicte în aer, gata să izbucnească în orice clipă... Cînd o afla Radu că s-a vîndut Humele...

În schimb, boier Hristache abia aşteptă să se întoarcă Toma de pe moşie şi îndată ce auzi zgomotul maşinii, trimise să-l cheme. Toma se înapoie devreme, dar nu veni numaidecît. Sîcîielile bătrînului începuseră să-l enerveze de la o vreme încoace. Prea îl chema pentru orice fleac şi prea voia să se amestece în toate cele! După ce făcu un duş şi îşi schimbă hainele, Toma trecu pe la Sanda, care citea în dormitorul ei. O întrebă ce mai face şi, ca totdeauna, fără să mai aştepte răspunsul ei, începu a vorbi despre treburile lui. Culesul prunelor mergea mulţumitor, dar nu cum ar fi trebuit. Fiind o muncă uşoară, se face mai mult cu femei, copii şi codane. Copiii şi codanele se iau la hîrjoană şi pierd vremea degeaba. Argaţii stau cu gura pe ei, dar nu poţi să pui cîte un argat în spatele fiecăruia. De aceea, a rămas să mănînce la ogrăzi, ca să-i supravegheze mai de-aproape. Sanda asculta indiferentă. Toma o bătu uşurel pe umăr, îi zîmbi şi trecu în birou, ca să vadă corespondenţa. Între ziarele la care era abonat şi cîteva scrisori de afaceri, era una de la un prieten din Bucureşti. Acesta îl înştiinţa că în cercurile bine informate se vorbeşte de o remaniere a guvernului. Se caută un ministru de agricultură „om de meserie..." Din pricina concentrărilor masive din ultima vreme, ţăranii fiind chemaţi la regimente, braţele lipsesc şi plugăria suferă. În acelaşi timp, armata cu efectivele sporite cere tot mai multă pîine. Tocmai acum însă, perspectiva războiului impune crearea de mari stocuri de rezervă. În faţa atîtor probleme, primul ministru a spus intimilor săi: „Găsiţi-mi un plugar priceput." Între alte nume, a fost rostit şi acela al lui Toma Măgureanu. Deci Toma să vină imediat la Bucureşti. Urmau frazele obişnuite. „Nu e vorba de ambiţia ta, fiindcă ştiu că nu eşti un vînător de situaţii. Cînd însă ţara are nevoie de tine, un refuz echivalează cu o dezertare." Toma simţi cum i se umflă pieptul şi respiră adînc, cu un surîs de mare mulţumire pe faţa-i pătrată. Puse scrisoarea în buzunar şi plecă la boier Hristache: „Ce dracu o fi mai vrînd bătrînul?" Trecînd prin hol, zări pe Ilenuţa, care se ducea să pună masa de seară. Îi porunci să aducă în odaie la „Domnu' mare" două ţuici şi o gustare. De-

junase în fugă și-i era foame. „Cel puțin să nu mă piseze tata pe uscat."

Bătrînul ridică nasul din documentele de familie, pe care le citea și le clasa pentru Laurențiu Blebea. Toată ziua la asta lucrase, găsindu-și un fel de uitare și de alinare după discuția cu Odette. Își scoase ochelarii și își șterse ochii obosiți și înroșiți cu batista. Apoi îl întrebă pe Toma cum merge culesul. Acesta îi spuse cam tot ce-i spusese și Sandei, dar mai amănunțit. Ilenuța aduse tava cu țuică și gustări și abia îi făcu loc pe birou, printre vrafurile de gazete, cărți, hîrtii și documente. Toma umplu țoiurile și luă o felie de salam. Boier Hristache nu luă decît o măslină, — nu voia să-și strice ce bruma poftă de mîncare mai avea, — și sorbi din țoi. Apoi începu vorba, cam greoi, cam stînjenit.

— Știi că azi am avut o discuție cu Odette...

Nu putea să-i spună lui Toma că o muștruluise pentru prietenia ei cu Sanda și că de-aici pornise toată cearta. Și se simțea umilit că el, părintele autoritar de odinioară, acum trebuia să ascundă anume lucruri, chiar față de copiii lui, ba uneori chiar să mintă, cum se vedea silit în cazul de față :

— Am chemat-o în chestia divorțului ei...

„Minte, își spuse Toma. Odette e de șase luni la Măgura. A avut tot timpul să discute despre divorț. Și apoi ce puteau să-și mai spună astăzi, cînd procesul s-a sfîrșit și sentința a rămas definitivă ? A chemat-o s-o certe, fiindcă e prea prietenă cu Sanda. Am simțit demult că prietenia lor îl scoate din sărite." În această privință, Toma era, bineînțeles, de partea Odettei. Deși dragostea lui pentru Sanda slăbise cu totul, atitudinea celor doi bătrîni față de ea îl jignea. Era atins, nu în iubirea lui pentru ea, ci în propria-i vanitate. Sanda e nevasta lui și, *oricine* ar fi ea, bătrînii sînt datori s-o respecte. S-o respecte pentru *el*. Fiindcă el duce în spinare moșia, cu toate grijile și alergăturile. Toate acestea încă nu le spusese niciodată lui boier Hristache și nici nu se gîndea să i le spună, ca să nu-l stîrnească și mai mult împotriva lui. Iar pe tante Sophie o cruța și chiar o cultiva, din altă pricină : voia să-i smulgă un testament prin care să-l lase succesor. Această dorință a lui Toma nu pornea din lăcomie, ci tot din vanitate, — din vanitatea de mare plu-

gar. De cînd administra Măgura, se deprinsese să lucreze pe suprafețe mari. Succesul primelor lui inovații îl amețise. Cînd vedea în vitrină la Ciobanu, cea mai de lux băcănie din București, pe etichetele sticlelor de vin de la Capșa și din vagonul restaurant sau în vitrinele florăriilor de pe Calea Victoriei „Produsele domeniilor Măgura", alături de „Produsele domeniilor Barbu Știrbey" și de „Corcova" lui Anton Bibescu, creștea inima în el de mîndrie. Boier Hristache gospodărise pînă atunci cu metodele lui bătrînești. Produsele Măgurei se vînduseră foarte bine, dar nimeni nu știa că ele vin de la Măgura. Și-apoi, la ceea ce vînduse pînă atunci boier Hristache, el adăugase alte specii de fructe, de struguri, de vinuri, plus serele de flori. Astăzi pe fiecare pachet de unt, pe fiecare borcan de miere, pe fiecare ladă de fructe, pe fiecare sticlă de vin sau de țuică, stă scris : „Produsele domeniilor Măgura." Și ca un prinț de coroană, care abia așteaptă să moară tată-său, ca să se urce pe tron, Toma abia aștepta să moară boier Hristache, ca să-și adauge numele : „Produsele domeniilor Măgura", iar dedesubt : Toma Măgureanu.

Dar dacă într-o zi se va face partajul moșiei ? Dacă viitorul bărbat al Odettei nu se va mulțumi numai cu venitul, ca imbecilul de Jack Voineanu, și va cere, cum e firesc, să se delimiteze partea ce se cuvine nevestei-sii, fie ca s-o plugărească el, fie ca s-o arendeze ? Dacă Radu, cu ura lui împotriva bătrînilor, cu gărgăunii care-i umblă prin cap, va avea într-o zi un incident mai serios și își va cere și el partea ? Dacă tante Sophie, stăpînită deopotrivă de bigotism și megalomanie, își va lăsa partea ei prin testament cine știe cărei mînăstiri sau instituții de binefacere, care să-i poarte numele ? Asta-i o familie de nebuni. Fiecare are mania lui. El singur e sănătos... Partea lui ar fi de circa o mie cinci sute de hectare. Prea puțin, pentru marile lui planuri de viitor. Mai ales dacă face și orezărie. De aceea are neapărată nevoie de partea mătușii-sii, tante Sophie. Cu aceasta ar face vreo trei mii cinci sute de hectare. Nu e cine știe ce, dar e ceva. Poate să lucreze, să inoveze, are unde să se miște. Pe o mie cinci sute de hectare e paralizat, se înăbușe, nu poate face nimic. Ca să dobîndească bunăvoința bătrînei, a în-

ceput să se arate cît mai rece față de Sanda, ceea ce îi este cu atît mai ușor, cu cît nu mai ține la ea. A organizat apoi o întreagă aparatură de atenții și gentileți, față de care tante Sophie a și început să dea semne de slăbiciune. Dacă va fi nevoie, Toma va accepta chiar și divorțul. *Paris vaut une messe.* Bineînțeles că îi va face Sandei o situație frumoasă. Îi va cumpăra o casă și îi va asigura un venit fix, ca să nu mai fie nevoită să muncească. După ce a fost nevasta lui, nu poate să se mai întoarcă la lecțiile de pian. În calculele lui însă, divorțul rămîne o soluție *in extremis*. Întîi, pentru că i se pare o capitulare umilitoare pentru el. În al doilea rînd, pentru că, cel puțin acum, nici nu poate fi vorba de aceasta. Cînd oamenii din anturajul primului ministru se gîndesc să-i propună un portofoliu ministerial — și unul din cele mai importante — un proces de divorț ar strica totul. Dacă va fi numit, tată-său și tante Sophie vor fi atît de măguliți, încît îi vor ierta chiar și căsătoria cu Sanda...

Pînă atunci, Toma voia să știe ce a fost între Odette și boier Hristache. În familia asta de maniaci, nimic nu trebuie pierdut din vedere. Din nimic te poți trezi cu cine știe ce complicație.

— Și ce ți-a spus Odette ? — întrebă Toma, frămîntîndu-și nervos mustața tunsă pe buză.

— Ce mi-a spus ? — Boier Hristache ridică privirile încărcate de mînie : — Mi-a spus că, dacă nu ne înțelegem, e foarte simplu... Auzi ? Foarte simplu... Va cere partajul Măgurei, își va clădi un conac și va trăi după capul ei ! Asta numește ea „foarte simplu".

— I-auzi, dom'le ! — zise Toma, luînd altă felie de salam.

Cererea Odettei nu-l revoltase defel. Dimpotrivă, intra într-un anume compartiment al planurilor lui. În adevăr, Toma își dădea seama că exproprierea rurală se va face. Șchioapă, strîmbă, cum o ieși, are să iasă totuși. Proprietarii rurali, care alcătuiesc partidul conservator și sînt destul de numeroși chiar în partidul liberal, vor avea destulă înrîurire, ca să scoată o lege cît mai blajină. Oricît de blajină va fi însă, legea va atinge totuși marile latifundii, cum este Măgura. Moșierii, care nu făcuseră încă ieșirea din indiviziune, se grăbeau să împlinească

formele, împărţind miile de hectare între fii şi fiice. În felul acesta, fiecărui succesor în parte i se va aplica o cotă mai redusă. Toma voia să facă acelaşi lucru cu Măgura, care s-ar fi împărţit, — de formă, fireşte, — între cei trei succesori şi cei doi bătrîni, adică în cinci moşii diferite, cu cinci proprietari. (Astăzi Măgura era trecută în registre numai cu doi proprietari, boier Hristache cu şase mii de hectare şi tante Sophie cu două mii.) Li se va lua ceva, dar nu prea mult. Dacă însă legea îl găseşte pe boier Hristache singur cu şase mii de hectare, i se va aplica o cotă mult mai mare. Toma, care cunoştea însă ideile bătrînului, nu îndrăznea să-i propună această soluţie. Cum războiul şi problemele de politică externă aruncaseră exproprierea pe planul ultim, el ştia că nu are nici un motiv să se grăbească. Se gîndise chiar să facă „o manevră de învăluire“ a bătrînului prin Alecu Cazimir, cu care avea de gînd să vorbească îndată ce va sfîrşi muncile de toamnă. Oncl' Alec era cel mai indicat să-i explice situaţia şi necesitatea unui partaj „de formă“, moşia rămînînd în realitate în situaţia de acum şi schimbîndu-se numai situaţia juridică. (La un partaj real s-ar fi opus şi Toma, nu din motivele romantic-sentimentale ale bătrînului; ci pentru considerentul practic că el nu-şi putea aplica planurile decît pe o suprafaţă întinsă.) Dacă însă Odette, cu totul străină de aceste calcule, a pus problema deschis, din motivele ei personale, Toma nu putea decît să-şi spună : „cu atît mai bine“.

— I-auzi, dom'le ! — repetă el, vrînd să simuleze indignarea, dar neizbutind să realizeze decît o aparenţă de surprindere aproape plăcută. Îşi trase scaunul mai aproape de birou şi, lăsînd aperitivul în părăsire, se întoarse cu mult interes către boier Hristache : — Şi, mă rog, cum vede ea chestia asta ? Sper că nu are intenţia nici să-şi arendeze partea, nici să se apuce s-o plugărească singură, nu-i aşa ? Se gîndeşte probabil la un partaj de formă...

— De formă, de neformă, — răspunse boier Hristache, — nu mă interesează şi nu primesc nici un fel de partaj. Ai înţeles ? Cît despre gogoriţa cu exproprierea, de care am auzit că s-au speriat unii proprietari şi au început să-şi împartă moşiile la copii, află că eu nu mă

sperii. Mă enervează toţi neisprăviţii, care agită problema prin gazete, cînd nu ştiu nici să deosebească grîul de secară şi secara de orz, dar, repet, nu mă sperii. Războiul a amînat exproprierea la calendele greceşti. Cînd s-o pune iarăşi problema, om vedea... Pînă atunci, nu accept nici chiar partajul de formă, pe hîrtie... Fiindcă azi îl faci pe hîrtie şi mîine, Odette sau Radu şi-o iau în cap că sînt proprietari şi sînt în stare să arendeze sau să vîndă cine ştie cui...

— Nu cred, tată, că vreunul din ei ar îndrăzni să meargă aşa de departe.

— De ce să nu cred ? — se burzului bătrînul. Dacă aţi început să vă însuraţi şi să divorţaţi fără voia mea, sînteţi în stare de orice...

Toma socoti prudent să nu mai stăruiască. Problema nu era urgentă. Iar dacă va intra în guvern, va fi în măsură să o discute cu alt prestigiu decît acum.

— Bine, tată. Am să vorbesc chiar astă-seară cu Odette.

Boier Hristache dădu din cap, vrînd să arate că e sătul pînă în gît de povestea asta şi mormăi în silă :

— Nu mai e nevoie... Am vorbit eu...

Tîrgul, pe care îl încheiase cu Odette, îl apăsa şi îl umilea. În odaie, lumina se împuţinase. Odată cu negura serii, bătrînul se simţea învăluit într-o amărăciune adîncă. Nu-l mai ascultă nimeni, nu mai are nici o putere.

Toma se ridică :

— Eu trebuie să plec mîine la Bucureşti.

— Acu, în toiul treburilor ?

— Sînt chemat în chestia vînzării grîului — minţi Toma.

— De ce nu l-ai chemat pe Heim aici ? Cum pleci şi laşi lucrurile baltă ?

— Am să rînduiesc tot ce trebuie făcut în lipsa mea şi am să te rog şi pe dumneata să mai arunci un ochi unde trebuie.

„Bine am ajuns ! Mă lasă înlocuitor“, gîndi boier Hristache, dar nu mai zise nimic, ci doar ridică din umeri.

13

Sanda rugă pe Odette să explice lui Radu situația, pe care i-au creat-o cei doi bătrîni, în viața de la castel. Ea îl cunoaşte prea puțin, ca să poată avea cu el o convorbire atît de intimă. Radu trebuie să cunoască însă realitatea, ca să înțeleagă tăcerea şi în genere atitudinea ei rezervată. Odette ştia că această explicaţie îl va înfuria pe Radu şi mai ales îi va răscoli toate dureroasele lui amintiri despre mama lor, care cu atîția ani în urmă trăise aceeaşi dramă. În dorința ei de a-l cruța, nu-i vorbise nimic despre situația Sandei şi era hotărîtă să amîne cît va putea o lămurire în această privință. Acum însă, fiind rugată de Sanda, trebuia să-i împlinească dorința, pe care, de altfel, o găsea deplin întemeiată.

În dimineața următoare, Odette intră în biroul lui Radu :

— Te deranjez ?

— Cum poți pune o asemenea întrebare ? — protestă el, lăsînd cartea din mînă şi ridicîndu-se.

Odette îşi luă locul „ei" pe divan, punîndu-şi scrumiera şi chibriturile la îndemînă. Radu îşi trase un scaun lîngă ea.

— Am să-ți spun un lucru neplăcut despre Toma, dar n-aş vrea să te superi, — începu Odette, trecîndu-şi degetele prin părul lui cîrlionțat.

— A, draga mea, despre Toma sînt pregătit să aflu cele mai neplăcute lucruri, — răspunse Radu, gîndindu-se la vînzarea moşiei Humele.

— Nu-mi place să te aud vorbind aşa, Radule...

El ridică din umeri.

Alegîndu-şi cuvintele cele mai şterse şi căutînd să îmbrace totul într-o formă cît mai învăluită, Odette îi spuse că cei doi bătrîni vorbesc foarte puțin cu Sanda şi că din pricina aceasta, nici ea, bineînțeles, nu poate să ia parte la discuțiile din casă. Cu vremea însă, lucrurile se vor aranja. Sanda, *qui est très raisonable,* nu ia lucrurile în tragic, aşa că...

— Am înțeles, — o întrerupse Radu. — Se repetă povestea mamei... Am impresia însă că, de data asta, nu

și-au găsit femeia care le trebuie. Nu o văd pe Sanda aruncîndu-se în apă... Mi-ai spus adineauri că ea te-a rugat să-mi vorbești. La rîndul meu, te rog s-o încredințezi de toată simpatia mea. Dacă crede că îi pot fi de folos în vreun fel, îi stau la dispoziție.

Radu se ridică și începu să se plimbe prin casă, enervat :

— De altfel, dragă Odette, s-au adunat cam multe și cred că în curînd va trebui să am o explicație cu tata și cu Toma...

— Nu, Radule, te rog să amîni orice explicație. E inutil să înveninăm raporturile dintre noi și ei. Știi cît sînt de intransigenți. Nu ne rămîne decît să facem toate concesiile cu putință, ca să nu ajungem la o ruptură.

Radu se opri în fața ei, cu brațele împreunate pe piept și o privi zîmbind.

— Buna mea Odette... Dădu din cap cu tristețe și urmă : Nu te supăra, dar de data asta sîntem în dezacord.

— Noi doi, cei mai buni prieteni ? — încercă să glumească ea.

El continuă, ca și cînd n-ar fi auzit-o, dar cu un ton adînc, grav :

— Eu vin din lumea muribunzilor, Odette. Și acolo am înțeles că viața e un lucru prea mare, prea frumos, prea însemnat, ca s-o fărîmițăm în compromisuri și renunțări, spunîndu-ne : voi renunța la părticica asta și la cealaltă, ca să nu supăr pe cutare sau cutare... Cînd cineva se așază în fața vieții tale și te desparte de ea, impunîndu-ți concepția lui de viață, e ca și cînd s-ar așeza în fața ferestrei și ți-ar lua lumina. Dă-l deoparte, fiindcă altfel nu-i cu putință. Ai înțeles, cred, că nu-ți vorbesc de o existență de desfrîu sau de alte asemenea stupidități. Vorbesc de dreptul fiecăruia de a-și trăi viața în înțelesul mare și nobil al cuvîntului, dreptul de a-ți afirma personalitatea, de a nu te simți încătușat de nimic și de a nu fi silit să respecți decît principiile etice, sau, mai simplu, cele zece porunci ale Decalogului. Acelea sînt singurele interdicții logice, sănătoase și imperios necesare unei societăți organizate. Orice altă opreliște e o silnicie absurdă și o resping fără ezitare...

Radu se așeză pe scaun și luînd mîna Odettei, îi vorbi privind-o drept în ochi :

— Ceea ce au făcut tata și tante Sophie cu mama e o crimă. Ceea ce au făcut cu tine, silindu-te să te măriți cum te-ai măritat, e o infamie. Ceea ce fac cu Sanda, e altă infamie. Și tu îmi ceri să închei un compromis cu crima și cu infamia ? Dar aceasta nu se cheamă compromis, draga mea, ci complicitate.

— Îmi dai voie ? — îl întrerupse Odette.

— Te rog, — încuviință el, lăsîndu-se pe spătarul scaunului.

— Vezi, Radule, am să-ți spun ceva, care are să te surprindă. Tata mi-a vorbit zilele trecute de Măgura... Nu numai de castel, de sat, ci de toată moșia, de sus, de la Cornu, pînă jos... Am și uitat numele satelor de la vale. Ei bine, mi-a vorbit cu atîta căldură, cu atîta poezie, încît am văzut în el un alt om...

— Și ai uitat că e același care a ucis pe mama ? — o întrebă Radu, aplecîndu-se către ea și privind-o cu ochi mari și cu fața crispată. — Ai putut să uiți asta ? Spune, te rog, ai putut să uiți ?

— Știi bine că nu... Vreau să-ți spun...

— Să nu-mi spui nimic, Odette, — zise Radu cu asprime. — Tata are două idei fixe : Măgura și neamul Măgurenilor. Astea nu sînt nici convingeri, nici idealuri. Sînt două manii, pentru care e în stare să sacrifice orice și pe oricine. Pentru mine, Măgura e o moșie ca oricare alta și neamul Măgurenilor e o familie ca atîtea altele. Nu-ți dai seama că el trăiește în plin ev mediu ? Cine nu crede în Măgura și în neamul Măgurenilor este eretic și trebuie pus pe rug. Asta e concepția lui și asta explică totul...

Aflînd situația Sandei, Radu ținu să-i arate toată simpatia lui. Îi împrumută cărți și discută cu ea despre cele pe care le citise, iar la masă, în chip ostentativ, căuta să vorbească mereu cu ea. Boier Hristache și tante Sophie abia se stăpîneau să nu izbucnească.

14

Cum primi telegrama lui Radu, Isidor Heim se înfăţişe la castel:

— Bine-aţi venit, Domnu' Radu...

Misit de case mari, se îmbrăca îngrijit şi se purta foarte politicos, dar demn. Părul încărunţit înainte de vreme contrasta cu mustaţa şi bărbuţa de un negru mat şi bine potrivite din foarfec. Avea faţa prelungă şi slabă, nasul acvilin, ochii mici şi inteligenţi. Cincisprezece ani lucrase pentru sucursala din Bucureşti a vestitei case Louis Dreyfus din Paris. Cu patru ani în urmă întemeiase „Agenţia I. Heim — vînzări-cumpărări" şi de-atunci lucra pe cont propriu, avînd o clientelă numeroasă şi aleasă. Cunoştea fără greş toate varietăţile de grîne, toate preţurile şi variaţiile lor, iar în negocieri era pe cît de iscusit, pe atît de corect. Prezentabil ca înfăţişare, agreabil în raporturi, moşierii spuneau despre el: „A, dacă toţi ovreii ar fi ca Heim..." În drumurile lui la ţară, pe care le făcuse totdeauna cu o maşină de piaţă bună şi bine întreţinută, îşi lua o carte şi citea; iar cînd găsea un partener plăcut era bucuros să discute şi altceva decît afaceri. Din observarea oamenilor şi a vieţii lor, îşi făcuse o filozofie a lui, sceptică şi uşor surîzătoare.

Radu îl primi cu toată simpatia, pe care i-o purta. Apoi sună şi ceru dulceaţă şi cafele. Heim îşi arătă bucuria că îl vede sănătos şi cu o mină excelentă. Discuţia zăbovea în întrebări de sănătate, de afaceri, de familie, ca între doi oameni care nu s-au văzut de atîta vreme. Radu se simţea stînjenit să deschidă vorba despre Humele. Hotărîrea lui de a răscumpăra moşia arăta în chipul cel mai limpede că boier Hristache şi Toma o vînduseră fără să-i ceară consimţămîntul. Cu toată furia, pe care o avea împotriva lor, ar fi dorit ca acest act incorect din punct de vedere moral să rămînă cunoscut numai în cercul familiei. Cum însă răscumpărarea nu se putea face decît prin Heim, acesta avea să afle adevărul şi din pricina aceasta ezita să înceapă discuţia. Isidor Heim însă nu cunoştea numai calităţile de pă-

mînt și varietățile de grîne, ci și oamenii și tocmai această însușire îl ajutase, mai mult decît toate celelalte, să ajungă unul din acei mari intermediari de pe piața Bucureștiului. Înțelegînd stînjenirea lui Radu, hotărî să înceapă el vorba, ca să-i ușureze situația :

— Ei, Domnu' Radu, s-au schimbat multe în lipsa dumneavoastră.

— Nu prea văd ce s-a schimbat, — răspunse Radu zîmbind.

— Adevărat, — zise Heim, plimbîndu-și privirea peste rafturile cu cărți și peste mobile, — zidurile, lucrurile și oamenii sînt la fel. S-au petrecut totuși unele schimbări. Și cu aerul că aruncă vorba la întîmplare și că îi aduce la cunoștință un fapt cu totul neînsemnat, adause : — Ați aflat de pildă că s-a vîndut Humele...

— Tocmai în privința asta voiam să-ți vorbesc, — spuse Radu, ușurat că a ieșit din impasul sufletesc în care se afla. Vreau să răscumpăr moșia. Și cum vînzarea s-a făcut desigur prin dumneata, cunoști pe cumpărător și poți deci să mă ajuți.

— Vînzarea nu s-a făcut prin mine, — răspunse Heim, mîngîindu-și bărbuța neagră. — Îmi dați voie să aprind o țigară ?

Radu trase sertarul biroului, scoase o cutie de țigarete elvețiene și i-o oferi.

— Mulțumesc, Domnu' Radu. Și după ce trase primul fum, întrebă : Dar despre ce vorbeam ? A, da... despre Humele. Cum v-am spus, vînzarea n-am mijlocit-o eu.

— Dacă nu cunoști afacerea, dacă nu-l cunoști pe cumpărător, — zise Radu dezamăgit, — mă tem că n-ai să-mi poți da mîna de ajutor pe care o așteptam de la dumneata.

— Misitul, care nu cunoaște decît afacerile încheiate de el, — rosti Isidor Heim cu tonul grav cu care își enunța sentințele și aforismele, — poate să se lase de meserie și să se facă spițer, moașe comunală sau chiar popă, asta, bineînțeles, dacă are șansa de a nu fi ovrei. Dumneavoastră vreți să răscumpărați moșia și o vom răscumpăra.

— Îți mulțumesc, dar înainte de a intra în amănunte, aș vrea să-mi spui tot ce știi despre felul cum s-a făcut vînzarea.

— Acum doi ani, cam pe vremea asta, m-a chemat Domnu' Toma și mi-a spus că vrea să vîndă Humele. „Bine, zic, dar cum facem cu Domnu' Radu?" — „Am procură", zice dumnealui. — „Procură știu că aveți, dar i-ați scris, l-ați întrebat?" — „Dacă mi-a dat procură, ce să-l mai întreb?" — mi-a răspuns cam supărat. Eu, Domnu' Radu, nu mă emoționez, cînd se supără un client pe mine, fiindcă, vedeți dumneavoastră, clienții mei cîștigă mai multe parale de pe urma mea, decît eu de pe urma lor, așa că nu eu am nevoie de ei... Cînd Domnu' Toma mi-a spus că are procură și prin urmare nu este nevoie să vă ceară consimțămîntul, am înțeles. Adică am înțeles că nu ne putem înțelege, ceea ce este esențial în unele împrejurări. Și atunci m-am dus acasă și mi-am văzut de treburi....

Radu era tulburat, și fiindcă Heim știa în afacerea asta mai mult decît el, reticențele lui de pînă acum nu mai aveau nici un rost.

— Nu-ți poți închipui cît mă bucur, — spuse el cu însuflețire, — aflînd că n-ai fost amestecat în vînzarea asta...

— Domnu' Radu, — zise Isidor Heim, luînd iarăși tonul grav, — misitul care nu știe să refuze afacerile nerentabile și pe cele neconvenabile, va rămîne toată viața misit de cafenea, va lucra, cum se zice, pe picior și nu va ajunge niciodată adevărat om de afaceri.

— Acum să discutăm răscumpărarea, domnule Heim. Țin să-ți spun că nu mă interesează prețul. Dau oricît...

— Domnu' Radu, — îl întrerupse misitul, — să nu spuneți niciodată în dragoste „te iubesc pe vecie" și în afaceri „dau oricît". Astea sînt angajamente nelimitate, de care trebuie să vă feriți ca de foc.

Metodic și precis, Heim îi arătă cum va face afacerea. Cumpărătorul era un colonel pensionar, care habar n-avea de plugărie. Se încurcase în socoteli și intrase în conflict cu țăranii...

— Dacă îi oferim prețul pe care l-a plătit, plus un cîștig de zece la sută, va fi foarte bucuros să scape de Humele. Colonelul nu trebuie să știe însă că vă vinde dumneavoastră, fiindcă atunci ar cere mult, foarte mult. Vom face deci două vînzări, una fictivă, către un om

de încredere al meu și apoi alta reală, către dumneavoastră.

— Dar crezi că vom izbuti ? — întrebă Radu, căruia nu-i venea să creadă că visul lui, marele lui vis, se va înfăptui așa de ușor.

— Domnu' Radu, — răspunse Heim cu zîmbetul lui aproape imperceptibil, care se vedea mai mult în sclipirea ochilor decît pe față, — pentru mine, răscumpărarea asta e o jucărie. Vă repet : puteți considera afacerea făcută. Am să vă pun însă două întrebări. Prima : ați mai vorbit cu cineva de afacerea asta ?

— Cu nimeni.

— Nici cu boier Hristache ? Nici cu Domnu' Toma ?

— Ți-am spus : cu nimeni, absolut cu nimeni. Dar pentru ce mă întrebi ?

— O afacere, — rosti Isidor Heim, reluînd tonul grav, — e ca o fată mare : cu cît se vorbește mai puțin de ea, cu atît se mărită mai repede. Asta a spus-o, mi se pare, Zeilig Sor, care a fost un misit genial, dar ghinionist, așa că în viața lui a făcut mai mult cugetări, decît afaceri.

— Bine, — zise Radu, rîzînd, — dar de ce mă întrebi tocmai de tata și de Toma ?

— Cînd vrei să răscumperi un lucru, — zise Heim, lăsînd privirile în jos și plimbîndu-și mîna pe marginea biroului, — e bine să nu știe cei care l-au vîndut...

Ilenuța aduse tava cu dulceață și cafele, purtînd-o cu atîta grijă, de parcă ar fi avut în mînă cel mai primejdios explozibil, o puse pe masă și, liberată parcă de o mare povară, plecă sprintenă și vioaie. Heim își luă dulceața, goli paharul de apă și urmă :

— Așadar, pînă acum nu știe nimeni că aveți de gînd să răscumpărați Humele. Vă rog să păstrați același secret și de-aici încolo, fiindcă aceasta ne facilitează realizarea afacerii. Îngăduiți-mi să vă pun și cea de-a doua întrebare : ce aveți de gînd să faceți cu Humele ?

— A, — zise Radu, rîzînd, — am înțeles. Te temi că am să mă apuc de plugărie și am să pierd bani. N-ai nici o grijă. Moșia o voi arenda, iar eu voi păstra conacul, livada din spate și petecul de vie de peste drum...

— E tocmai ceea ce voiam să vă sfătuiesc, — în-

cuviință Heim. Mi-ar fi părut rău să vă apucați de plugărie și să părăsiți scrisul...

— Dar de unde știi că scriu? — întrebă Radu surprins.

Heim trecu iarăși la tonul grav:

— Omul de afaceri care nu urmărește în fiecare zi cota bursei în *Neue Zürcher Zeitung*, nu e om de afaceri, ci un simplu misit; iar dacă, avînd această gazetă în mînă, citește numai cota bursei, e un idiot...

— Ai citit foiletonul, în care era reprodus aproape în întregime eseul meu despre război și scrisoarea lui Romain Rolland...

— Am citit și vă felicit, — spuse Isidor Heim, cu glas solemn. Apoi, privind fotografia de pe birou a Măriucăi Măgureanu, rosti îngîndurat: — Sufletul coniței Măriuca în clipa aceasta se bucură și vă binecuvîntează...

— Ți-aduci aminte, cum veneai la noi? — întrebă Radu înduioșat.

Heim dădu din cap: cum să nu-și amintească?

— Îmi sună și acum în urechi rîsul ei cristalin, — urmă Radu, privind și el fotografia. — Numai dumneata o făceai să rîdă... Dar ce-i spuneai, ce-i povesteai?

— Ce poți spune unui suflet necăjit? Glume, Domnu' Radu.

Heim se ridică și se încheie la haină:

— Nu aveți nici o grijă, vă voi căuta la București un apartament, care să vă convie. Trei camere, hol, odaie de baie și bucătărie, mai mult nu vă trebuie.

— Ce apartament? — întrebă Radu nedumerit. — Nu-mi trebuie nici un apartament. Eu nu pot să stau la București. Mie îmi trebuie aer...

— Știu, — zîmbi Heim. — Dumneavoastră vă trebuie Humele și le veți avea. Pentru toată lumea însă, m-ați chemat astăzi ca să vă caut un apartament la București.

Radu izbucni în rîs.

— Domnule Heim, — zise el, luîndu-l de braț, — știu că ești cel mai de treabă om din lume. Explică-mi, te rog, cum poți fi totuși, atunci cînd trebuie, atît de viclean?

— Cu viclenia ne apărăm de cei răi, iar cu omenia ne apropiem de cei buni. Totul este să nu-i con-

fundăm pe unii cu alții, — răspunse Heim. Apoi, avînd aerul că vorbește iarăși de un lucru lipsit de orice importanță, adause: — După ce facem răscumpărarea, poate vă mutați la Humele... Luă un volum din bibliotecă, și începu a-l răsfoi, urmîndu-și vorba. — Deși nu sînt decît douăzeci de kilometri, clima mi se pare mult mai blîndă... Mai ales pentru dumneavoastră...

Puse volumul la loc și se uită la ceas:

— O, e tîrziu... Ce repede trece vremea, cînd ai o discuție plăcută!

Radu îl conduse. Coborînd scara, Heim își arătă părerea de rău că nu a putut vedea pe boier Hristache, care era plecat pe moșie și pe Toma, care se afla la București, întrebă de tante Sophie și îl rugă să le transmită respectuoasele lui omagii, apoi vorbi de război, iar cînd ieșiră în parc, se uită îngrijorat pe cer:

— Mi se pare că o să plouă... Și privind mereu cerul, ca și cînd nu l-ar fi preocupat decît amenințarea ploii, rosti cu același ton indiferent: — Acum că v-ați întors în țară, Domnu' Toma nu mai are nevoie de procura pe care i-ați dat-o... Aduceți-i aminte să v-o restituie... Dumnealui are atîtea treburi... Dar m-am luat iarăși cu vorba și norul acela nu stă pe loc... Rămîneți cu bine, Domnu' Radu...

Îi strînse mîna și se urcă grăbit în mașină.

15

— Coniță, — zise Ilenuța, ghemuind între degete o cută a iei, — a venit Domnu' Grigorescu de la Gorganu și întreabă dacă-l primiți...

Sanda lăsă cartea pe genunchi și se uită îngîndurată pe fereastră. N-ar fi vrut să-l primească, dar afară cernea o ploaie măruntă și mohorîtă, priveliștea era învăluită în pîclă și Sanda se simțea atît de singură...

— Du-l în salon, Ilenuțo, și roagă-l să aștepte un minut.

Sanda își scoase capotul și, deschizînd dulapul, își alese o rochie de culoare închisă, potrivită cu ziua aceasta mohorîtă; îndată o puse la loc. Nu-i plăcea, i se părea că o îmbătrînește. Luă altă rochie, dar iarăși se răzgîndi. Un zîmbet îi trecu pe față. „Ce Dumnezeu! M-am prostit de tot. Parc-aș fi o fetiță de pension." Dar în ciuda dojanei, pe care și-o făcea singură, nu se putea decide asupra rochiei. Și ca să-și găsească o îndreptățire, își spuse: „La urma urmei, nu-i decît un joc. Poate că Toma va fi puțin gelos și se va apropia iarăși de mine". Își dădea seama că, în realitate, era mai mult decît atît. Grigorescu îi făcea curte, o curte respectuoasă, neîndemînatică și timidă, de om sincer, onest și nedeprins cu femeile și tocmai asta o atrăgea pe Sanda. Dacă cei doi bătrîni nu ar fi umilit-o cu atîta înverșunare sau dacă, lovită zilnic de aceste umilințe, ar fi găsit un reazem și o mîngîiere în dragostea lui Toma, străduințele lui Grigorescu ar fi rămas fără urmare. Dar Sanda se simțea părăsită, singură. Cuvintele bune pe care i le spunea din cînd în cînd oncl' Alec, prietenia Odettei și acum, în urmă, a lui Radu, nu-i erau de ajuns, ba uneori i se părea că purtarea lor pornește din milă și atunci se simțea mai înjosită, mai nenorocită. În starea aceasta se afla cînd Grigorescu a început să se apropie de ea, cu gesturi și aluzii sfioase și pline de respect. În toată atitudinea lui era o rugă, o implorare și Sanda își dădea seama că el o privește, nu ca pe o femeie potrivită pentru o aventură trecătoare, ci dimpotrivă, ca pe un suprem ideal, pe care nu-l va atinge niciodată. În convorbirile lor scurte, ocolite și învăluite, nu-și spuseseră nimic precis. Totul plutea în vag și avea pentru Sanda un farmec inefabil, după atitudinea grosolană a celor doi bătrîni și după răceala jignitoare a lui Toma. Din purtarea lui reținută și gravă, Sanda a înțeles că Grigorescu are pentru ea o dragoste adîncă, temeinică și, cum se întîmplă totdeauna cu femeile umilite și dezamăgite, cînd întîlnesc o astfel de iubire, ea s-a simțit înălțată în ochii ei și a început să-și redobîndească încrederea în sine. Prinsă în angrenajul vieții ei de la castel, lovită moralmente de cei doi bătrîni și decepționată și revoltată de indiferența lui Toma, Sanda era prea îndurerată, prea

zdrobită, ca să se mai poată supraveghea și ca să poată urmări clipă cu clipă ceea ce se petrecea în sufletul ei. Se lăsa purtată de simțirea ei, ca de o undă lină, caldă și reconfortantă, după o îndelungată plutire în ape reci și bîntuite de furtună. Nu se întrebă unde o va duce această undă. Îi era de ajuns că ea o smulgea, fie și numai pentru cîteva clipe, din viața tristă de la castel. „Mă simt bine și nu fac nimic rău“, își spunea Sanda, convinsă că așa este. În timpul acesta, fără să vrea și fără să-și dea seama, în străfundul ființei ei se înfiripa un început de iubire. Și nu numai de iubire, ci și de caldă recunoștință pentru bărbatul care, ridicînd-o din înjosire și umilință, îi reda conștiința valorii ei. Cînd aceste două simțăminte începură a se contura, Sanda nu-și mai putea spune „nu fac nimic rău“, cum își spusese pînă atunci. Educată în severe principii morale, de o mătușă a ei, care o crescuse după moartea părinților ei, Sanda avea și o fire dreaptă, cinstită. Cu toată purtarea lui Toma, cu toată ura pe care o avea împotriva lui, ea nu-și recunostea dreptul de a-l înșela și nici nu concepea că s-ar putea împărți între doi bărbați. Iubirea, așa cum o înțelegea și cum o simțea Sanda, trebuia să fie totală. Pentru ea nu exista decît o singură soluție : divorțul, după care trebuia să urmeze recăsătoria Bărbatul pe care îl iubea trebuia să fie al ei, numai al ei, iar ea a lui, numai a lui și amîndoi să trăiască laolaltă, fiindcă viața e un lucru prea serios, ca să poată fi împărțit și fărîmițat. Perspectiva unei vieți de întîlniri tainice, urmate de întoarceri acasă cu trecerea din brațele amantului într-ale bărbatului și cu toate minciunile menite să întretină această existentă dublă, o dezgusta. Această perspectivă era respinsă deopotrivă de firea ei onestă și sinceră, ca și de temperamentul ei pasionat.

Pasionat, nu în sensul unor dezlănțuiri tumultuoase, ci în acela al unei năzuinți către o iubire realizată integral La acestea, se mai adăuga un fapt : Sanda citise de curînd *„Anna Karenina“* și acest roman al adulterului, cu toate complicațiile lui, o impresionase și o zguduise profund. Criza prin care trecea ea avea oarecare puncte comune cu criza care o dusese pe eroina lui Tolstoi la un atît de tragic sfîrșit. Îngrozită, Sanda în-

cercase mai întîi să curme ușoara ei cochetărie cu Grigorescu. Cîteva săptămîni evitase să-l mai vadă.

Grigorescu era avocatul lui Toma și oarecum prieten cu el. Toma era atît de pasionat de plugărie, încît voia să-i facă pe toţi prietenii lui plugari. „De ce nu-ţi cumperi, dom'le, o fermă?" — era vorba lui obișnuită. Grigorescu găsise o fermă la Gorganu, în apropiere de Măgura, și o cumpărase, nu atît convins de Toma, cît din cauză că avea ceva bani, pentru care căuta o investiție sigură. În drumurile lui, Toma se abătea des pe la Gorganu, îi dădea sfaturi și îndrumări, îl punea să scoată pomii bătrîni sau care nu erau de soi, înlocuindu-i cu puieţi din pepiniera lui și simţea o adevărată plăcere și mîndrie să se ocupe de ferma lui Grigorescu. „— Ai văzut dom'le, cum se face treaba?" — îl întreba el încîntat. La rîndul său, Grigorescu venea adesea la Măgura, cu diferite treburi avocăţești. El și-a dat seama de la început de situaţia Sandei la castel. Între ei s-a legat o prietenie, care în scurtă vreme a devenit *une amitié amoureuse*. Cînd Sanda a început să-l evite, el i-a simţit lipsa. De cîte ori venea la Măgura și Sanda nu se arăta, Grigorescu pleca nemulţumit, trist. Ea, de asemenea, cînd stătea închisă în dormitorul ei și știa că Grigorescu discută cu Toma în biroul de alături, simţea dorinţa să-l vadă. Toma era și el contrariat: — „Ce ai, dragă, cu Grigorescu? În definitiv, e un om simpatic." După un răstimp, Sanda începu să-și facă iarăși apariţia, cînd venea Grigorescu.

Într-o zi, Sanda primi vestea că unchiul ei, fost mic funcţionar și apoi pensionar la calea ferată, un bătrîn ursuz și zgîrcit, a murit și i-a lăsat prin testament căsuţa lui de pe o stradă lăturalnică din dosul Gării de Nord. Ea îl rugă pe Grigorescu să se ocupe de formele ce trebuiau făcute. (În această perioadă, boier Hristache și tante Sophie făceau în faţa lui Toma tot felul de glume pe seama acestei succesiuni, felicitîndu-l pentru „chilipirul" care i-a venit.) Grigorescu găsise astfel prilejul unor dese vizite la Măgura. Raporturile dintre ei se menţineau însă, formal, în faza aceleiași prietenii dintru început, abia colorată de o ușoară tandreţe.

În după-amiaza aceea, ploioasă și înnegurată, Sanda își alese în sfîrșit o rochie, își potrivi părul pe tîmple

şi, cum nu se farda niciodată, aruncă din fugă o privire în oglindă. Abia atunci simţi bătăile mai precipitate ale inimii şi o uşoară căldură în obraji. „Hotărît lucru, m-am prostit de tot“, — se dojeni singură. Aşteptă cîteva clipe să se mai liniştească şi trecu în salon. Mihai Grigorescu sta în picioare lîngă fereastră şi răsfoia o carte luată de pe o etajeră, unde îşi ţinea Sanda cîteva din volumele ei preferate. Cînd auzi uşa se întoarse.

— Mă tem că te-am deranjat, — zise el, sărutîndu-i mîna. — Nu? O spui numai din amabilitate, ştiu eu... N-aş fi venit, dar voiam să te pun în curent cu ceea ce am făcut în chestia succesiunii dumitale...

Sanda se aşeză pe canapea, iar Grigorescu îşi trase un scaun lîngă ea şi începu a-i înşira actele şi formalităţile care fuseseră împlinite. Sanda îşi aminti că despre cele mai multe din ele îi vorbise la o întrevedere anterioară. Aşadar, gîndi ea cu un simţămînt de bucurie, Grigorescu venise numai ca s-o vadă şi alesese probabil ziua aceasta, tocmai pentru că îl ştia pe Toma plecat la Bucureşti. Ascultîndu-l distrată, îl privea necontenit, silindu-se să pară atentă şi preocupată de ceea ce îi spunea el. Îi plăcea omul acesta înalt şi voinic, cu faţa rasă, cu părul negru şi pieptănat cu cărare într-o parte. O meşă îi luneca mereu pe frunte şi el o aducea mereu la loc, cu o mişcare nervoasă a mîinii. Vorbea cu uşurinţă şi glasul lui avea vibraţii adînci, bărbăteşti. În totul avea o înfăţişare de om sincer, deschis, pe care poţi să te bizui şi căruia poţi să-i încredinţezi fără teamă orice taină. Sanda ştia de la Toma că Grigorescu era băiat de oameni săraci, (tată-său fusese funcţionar la prefectura de Ilfov,) că se ridicase singur şi la treizeci şi cinci de ani izbutise să-şi creeze o clientelă bună, fiind socotit unul din avocaţii cei mai buni şi cei mai serioşi.

— Eh, — spuse el zîmbind, — asta e tot ce am avut să-ţi spun în chestia succesiunii. Am ţinut să vin astăzi pentru că mîine, poimîine, peste o săptămînă, nu cred că vei mai avea timp să mă primeşti.

— De ce să n-am timp? — întrebă Sanda mirată, înălţînd sprîncenele, ceea ce făcea ca ochii ei mari şi negri să pară şi mai mari.

— Fiindcă Doamna Sanda Toma Măgureanu, soția ministrului de Agricultură, va avea atîtea dineuri, recepții și alte obligații mondene, încît nu va mai dispune de timpul liber, de care dispunea conița Sanda de la Măgura...

— Cum, cum ? — întrebă Sanda, de data asta încruntînd din sprîncene.

Îl ascultase distrată, ca și pînă acum, și bucurîndu-se mai mult de înfățișarea lui decît de ceea ce îi spunea, așa că nu prinsese înțelesul ultimei fraze. Mai ales că și Mihai Grigorescu, împotriva obiceiului său, vorbise foarte repede, cu o nervozitate pe care zîmbetul lui de om leal, deschis, nu izbutea să o ascundă.

— Eh, poftim ! exclamă el. Înainte de-a fi „doamna ministru“, ai și adoptat discreția necesară în această nouă calitate.

— Nu înțeleg nimic din toată această poveste. Te rog vorbește lămurit...

Atunci Grigorescu îi spuse că la București se dă ca sigură intrarea lui Toma în guvern.

— Nu cred, — zise Sanda.

— Coniță dragă, l-am întîlnit pe Toma ieri dimineață la Capșa. Am luat ceaiul împreună și l-am întrebat, iar el mi-a confirmat că a fost chemat la București în chestiunea aceasta, rugîndu-mă însă să păstrez toată discreția cuvenită în asemenea împrejurări. Dumitale nu ți-a spus nimic ?

— Nimic, — răspunse Sanda, privind îngîndurată în gol.

Nu o preocupa ministeriatul lui Toma, ci altceva. Înțelesese pentru ce Mihai Grigorescu se grăbise să vină, într-o zi de lucru, cînd avea procese și mai ales pe o vreme atît de mizerabilă. Înțelesese și această ciudată nervozitate a lui. Fiindcă în mod obișnuit Mihai Grigorescu avea calmul sufletesc caracteristic oamenilor buni, sinceri și cu o viață crutată de tulburări, — acel calm care se transmite ca un fluid liniștitor și celor din jurul lor. Lîngă el, Sanda, deși nu-i vorbea niciodată de zbuciumările ei, simțea totuși cum aceste zbuciumări se domolesc. „Ce o fi avînd astăzi ?“ — se întrebase Sanda, pînă în clipa în care el îi istorisise

întîlnirea de la Capșa, cu Toma. Atunci, cu instinctul ei de femeie, şi-a dat seama de întreaga situaţie. Într-o secundă ea refăcu în gînd raţionamentul pe care şi-l va fi făcut, probabil, Mihai Grigorescu: Toma ajungînd ministru, s-ar putea ca Sanda să se simtă măgulită şi să se apropie iarăşi de el; o apropiere a Sandei de Toma însemna însă, implicit, o depărtare a ei de Grigorescu. Cuprins de îngrijorare, îşi lăsase procesele din ziua aceea, se urcase în maşină, trecuse în fugă pe la Gorganu şi venise la Măgura, sub un pretext ridicul, în realitate ca să vorbească cu ea. „Ce prostuț e!" — își spuse Sanda cu un simțămînt de iubire și de duioșie pentru el. „Puțin îmi pasă că Toma va fi ministru, cum puțin îmi pasă că port astăzi numele Măgureanu. Pentru mine acesta este un nume ca oricare altul, după cum Toma e un bărbat ca toți ceilalți. Ruptura dintre mine și el este definitivă. Dacă m-a luat, socotindu-mă o nevastă comodă și atîta tot și dacă e în stare să mă lase umilită de tatăl și de mătușa lui, fără să-mi ia apărarea, nimic nu mai poate schimba această situație. Numirea lui Toma sau zvonul că va fi numit mi-a adus însă un lucru și acesta este cel mai important: mi-a adus încă o dovadă că Mihai (în gînd începuse să-i spună Mihai) mă iubește și tremură să nu mă piardă. Ce prostuț e! Trebuie să-l liniștesc îndată". Instinctiv, Sanda își dădea seama că această scenă de cîteva minute, în care nu se rostise nici un cuvînt de dragoste, îi apropiase mai mult decît cea mai patetică mărturisire, cum nu ar fi putut să-i apropie decît o mare primejdie sau o mare fericire.

— Domnule Grigorescu, — începu ea, dînd fiecărui cuvînt un înțeles aproape solemn și uitîndu-se țintă în ochii lui, — nu știu dacă Toma va fi sau nu ministru. Întrucît mă privește, îi doresc din toată inima să fie, fiindcă aceasta îi va face plăcere. Pentru mine însă, numirea lui nu are absolut nici o importanță. Poate fiindcă nu sînt o femeie orgolioasă... Se opri o clipă și apoi adăuse zîmbind: — Sau poate fiindcă sînt atît de orgolioasă, încît în nemăsuratul meu orgoliu am nevoie de alte satisfacții, aparent mai mici, în realitate însă mult mai mari sau, dacă vrei, mai profunde... — Respiră adînc și continuă: — în ce privește temerea dumitale că,

fiind „doamna ministru", nu voi mai avea timp să te văd, să stăm de vorbă ca doi prieteni, ca doi buni prieteni, trebuie să-ţi spun că această temere m-a jignit...

— Coniţă Sanda, îţi cer iertare, dar...

Ea îl opri mişcînd uşor din mînă:

— Ştiu că n-ai vrut să mă jigneşti, ştiu... Te încredinţez însă că, chiar dacă Toma va fi ministru, eu voi rămîne, cum ai spus adineauri şi mi-a plăcut mult cuvîntul dumitale, tot „coniţa Sanda de la Măgura... De altfel nici nu am să stau la Bucureşti, ci aici, la Măgura..."

Mihai Grigorescu îi luă mîna şi, înclinîndu-se adînc, i-o sărută. Cînd îşi înălţă iarăşi capul, Sanda îi văzu faţa şi ochii scăldaţi în lumina unei nemărginite fericiri. Amîndoi îşi dădeau seama, plini de bucurie, dar şi de teamă, că între ei se petrecuse ceva grav; că de la prietenia tandră, care-i legase pînă acum, o forţă misterioasă, pornită din străfundul fiinţei lor şi mai tare decît toate judecăţile şi raţionamentele, îi împinsese deodată, în mai puţin de zece minute, pe o culme de pe care nu mai puteau da îndărăt, nu mai puteau face cale întoarsă şi nu le rămînea decît ori să se ţină toată viaţa strîns înlănţuiţi, ori să se prăbuşească în abis. Amîndoi aveau simţămîntul că şi-au spus tot ce aveau de spus şi că orice cuvînt ar fi acum de prisos. Fiindcă acum îi frămînta o singură întrebare: ce va fi de-aici încolo? Ca şi cînd le-ar fi fost smuls un văl de pe ochi, fiecare vedea cu limpezime, că *aşa* nu mai pot trăi.

Mihai Grigorescu şedea pe scaun, cu coatele sprijinite pe genunchi şi cu ochii în jos. Sanda şedea pe canapea, cu capul rezemat în palmă. Deşi nu era decît ceasul patru după-amiază, în salon lumina se împuţinase. Afară ploaia se cernea mereu, măruntă şi tristă, iar negura se împînzea tot mai deasă. După un lung răstimp de tăcere, el se îndreptă din şale, respiră adînc şi întrebă cu glas scăzut:

— Mîine dimineaţă eşti acasă? Pot să-ţi trimit o scrisoare?

Ea îşi trecu mîna pe tîmplă, ca după o ameţeală şi răspunse cu anevoinţă, ca şi cînd nu şi-ar fi găsit cuvintele:

— Mîine ?... Da... sînt acasă...

El se ridică, respiră încă o dată tot așa de adînc, îi sărută mîna și plecă.

Ea rămase îndelung cu ochii pironiți asupra ușii, care se închisese în urma lui. Apoi deodată se frînse de mijloc, căzu pe canapea cu capul în mîini și începu să plîngă.

A doua zi, dis-de-dimineață, Ilenuța bătu încetișor în ușa dormitorului și intră în vîrful picioarelor, ținînd o scrisoare cu două degete, de parcă i-ar fi fost teamă să o apuce cu toată mîna.

— A adus-o un argat de la Gorganu, coniță, și așteaptă răspuns...

Sanda se ridică de pe pernă și se așeză pe marginea patului. Era istovită. Toată seara, pînă după miezul nopții, se frămîntase cu tot felul de gînduri în legătură cu marea schimbare care se produsese în viața ei. După primele clipe de fericire, o împresuraseră îndoielile și întrebările. Făcea bine ? Făcea rău ? Nu se bucurase tot astfel, cu ani în urmă, în ziua cînd Toma îi propusese s-o ia de nevastă ? Credea în el atunci, cum crede astăzi în Mihai. Nu se înșală oare încă o dată, cum s-a înșelat atunci ? La urma urmei, ce știe ea despre Mihai ? Nimic. I se pare că e un om sincer, leal, serios. Dar tot așa i se păruse și Toma. După aceea însă... Hărțuită de atîtea tulburătoare întrebări, viața i se înfățișase în toată nesiguranța ei, ca o loterie, ca un joc de hazard. Ca un joc de hazard, în care mizezi toată năzuința ta către o existență liniștită, mulțumită. Fiindcă ea atîta voia : liniște și mulțumire. Nu-și face visuri irealizabile, nu cere imposibilul. Doamne, pentru ce tocmai aceste două lucruri, liniștea și mulțumirea, sînt atît de greu de dobîndit ? — După miezul nopții, a căzut într-un somn adînc, dar n-a dormit decît trei ore. Cînd s-a trezit, a tras un chibrit și s-a uitat la ceas. Era patru fără un sfert. Și-a amintit deodată scena din ajun, cu Mihai Grigorescu și s-a simțit mai înseninată. Un om *ca el* nu poate s-o mintă, nu poate s-o înșele. Mihai nu are în viața lui nici una din complicațiile pe care le are Toma. Toma e stăpînit de toate prejudecățile de familie, rang și boierie. Mihai e un om la fel cu ea, din aceeași lume. Și cu cît adîncea mai mult

comparaţia dintre ei, cu atît se încredinţa mai temeinic că trebuie să-l urmeze pe Mihai. Căsătoria cu Toma îi apărea ca o greşeală a ei. Ar fi trebuit să-şi dea seama dintru început că nu avea ce să caute în lumea *lui*, în lumea *lor*. Bineînţeles, ea nu cunoştea această lume şi credea că intră în familia Măgureanu ca în orice altă familie. Cînd a cunoscut-o, era prea tîrziu. Acum, are prilejul să iasă din acest vis urît, populat de fantome şi strigoi ca boier Hristache şi tante Sophie, şi să păşească iarăşi în viaţa adevărată, cu oameni adevăraţi, oameni ca toţi oamenii. Astfel, îndoielile, care o frămîntaseră seara, se împrăştiară şi viaţa cea nouă, viaţa alături de Mihai, cu Mihai, i se înfăţişa netedă şi luminoasă.

Cînd Ilenuţa îi aduse scrisoarea, Sanda rupse plicul şi citi:

De alaltăieri dimineaţa, după întrevederea cu T., şi pînă ieri după amiază, cînd am venit la Dumneata, am fost cel mai nefericit om din lume. Credeam că te voi pierde şi, fără Dumneata, viaţa îmi părea fără sens şi fără ţintă. Într-o clipă însă, cu cîteva cuvinte, m-ai făcut omul cel mai fericit. Poţi să rîzi de mine, dar eram atît de copleşit de această fericire, încît n-am putut să-ţi spun ceea ce îţi scriu acum.

Îmi dau seama că, după decepţia şi suferinţele pe care le-ai avut, ai toate motivele să priveşti oamenii şi viaţa cu neîncredere. Te rog, te implor să înlături neîncrederea aceasta în ceea ce mă priveşte. Te cunosc şi mă cunosc îndeajuns, ca să te pot asigura că vom avea o viaţă de deplină înţelegere şi că nu am decît o singură dorinţă, aceea de a te face să uiţi prin ce ai trecut.

Te rog răspunde-mi dacă eşti de acord să te desparţi imediat de T. şi să te căsătoreşti cu mine.

Sanda îşi duse mîna la tîmplă, ca să potolească zvîcnirea precipitată a sîngelui şi citi încă o dată scrisoarea. Se aştepta la această propunere. O ştia din ajun, din clipa cînd Mihai o întrebase atît de tulburat dacă poate să-i scrie. Nu avea nici o îndoială în această privinţă. Aşa cum îl cunoştea pe Mihai, el nu putea să-i ceară,

nu putea să-i propună altceva. Şi totuşi acum, cînd citea rîndurile lui, nu-i venea să creadă... Aşadar, va scăpa din infernul de la castel? Şi nu va fi silită să se întoarcă la existenţa tristă, strîmtorată şi singuratică de profesoară de pian, ci îşi va reface viaţa, alături de omul pe care îl iubeşte? Asta îi propune Mihai? E adevărat? Şi prostuţul de el se îndoieşte că ea va primi? Abia acum îşi dădea seama că propunerea lui Mihai, pe care ea o socotise drept o certitudine, nu fusese decît o speranţă, dar o speranţă de care se agăţase cu atîta putere, încît îi dăduse forţa unei certitudini. Iar realizarea acestei speranţe şi mai ales chipul simplu în care se produsese, îi stîrnea un simţămînt de mare fericire, dar în acelaşi timp îi dădea şi conştiinţa situaţiei tragice în care se aflase pînă atunci. „Ce m-aş fi făcut, dacă nu mi-ar fi ieşit în cale? Ce m-aş fi făcut, dacă nu mi-ar fi propus să-mi refac viaţa alături de el?" Şi Sanda avu iarăşi pentru Mihai acea pornire de dragoste, dublată de recunoştinţă, care este începutul iubirii celei mai trainice. Îşi vîrî picioarele în pantofii de casă, de lîngă pat şi, numai în cămaşa de noapte subţire şi străvezie, trecu la micul *secretaire* de lîngă fereastră, unde îşi făcea puţina ei corespondenţă. Fără să se aşeze pe scaun, deschise mapa, luă un plic şi o hîrtie şi scrise: „Fără nici o ezitare — da", punînd dedesubt iniţiala S. În aceeaşi clipă însă ghemui hîrtia în pumn, luă alta şi scrise din nou: „*Din toată inima, — da.* S." Lipi plicul şi, fără să mai pună adresa, îl întinse Ilenuţei. Dar mîna se opri la mijlocul drumului. În răstimp de o secundă, îi apăruse în faţa ochilor chipul uscat şi zbîrcit al lui tante Sophie, cu ochii aceia înguşti, cenuşii, răi.

— Argatul e la cuhne? — întrebă Sanda, păstrînd scrisoarea. Spune-i să-şi ia calul şi să vină la uşa din faţă, am să-i vorbesc.

Îmbrăcă în grabă un halat şi, înnodînd cordonul din mers, coborî în fugă scara, străbătu holul cel mare şi ieşi la uşa care da spre terasă. Ca şi în ajun, burniţa mărunt. Argatul de la Gorganu îşi scoase căciula:

— Săru' mîna.

Sanda îi întinse scrisoarea şi abia atunci îşi aminti că nu luase bani la ea, ca să-i dea ceva. Se gîndi să

se întoarcă sus, dar în orice clipă putea să apară boier Hristache sau mai ales tante Sophie, cu privirea ei iscoditoare (De Odette și Radu nu se temea.) Rosti stînjenită :

— Dă, te rog, scrisoarea asta Domnului Grigorescu...

— Da, coniță, — răspunse omul, vîrînd plicul în sîn. Că mi-a și spus să viu într-o goană, că nu pleacă la București, pînă n-aduc răspuns de la 'mneavoastră... Săru' mîna.

Calul aștepta cuminte, cu capul în jos. Din coama lungă picurau stropi de ploaie. Argatul își puse căciula, își netezi mustața pe oală, încălecă și porni. Sanda îl petrecu din ochi de-a lungul parcului, pînă îl văzu ieșind pe poartă. Apoi se întoarse în dormitor și, luînd scrisoarea, pe care o lăsase zvîrlită pe plapumă, o mai citi o dată cu un zîmbet în colțul gurii. Trase sertarul de la micul ei *secretaire,* o puse în fund, așezînd deasupra alte scrisori fără importanță, și după ce răsuci cheia, o scoase din broască și o ascunse în dulap, sub un teanc de batiste.

Se uită la ceas. Era prea de dimineață. Cu atît mai bine ! Simțea o mare dorință să fie singură, numai cu gîndurile ei. Își luă baia în grabă și îmbrăcă costumul de călărie. Cînd coborî în sufragerie, nu găsi pe nimeni. Boier Hristache plecase pe moșie cu noaptea în cap, cum făcea în fiecare zi, de cînd plecase Toma la București. Tante Sophie era la cuhne. Odette și Radu nu se sculaseră încă. Sanda își luă ceaiul fără să se așeze pe scaun și apoi, urcînd scara de la camera Odettei, ciocăni și o întrebă prin ușa închisă dacă vine să-și facă obișnuita oră de călărie.

— Pe mizeria asta de vreme ? — întrebă Odette. Nici nu mă gîndesc...

Un sfert de ceas mai tîrziu, Sanda galopa nebunește, cu fața în ploaie și în vînt și simțea o plăcere copilărească, pe care nu o mai simțise de multă vreme și care i se părea nouă, proaspătă, înviorătoare. O vreme merse fără țintă, cu gîndurile împrăștiate. Apoi își aduse aminte de argatul cu mustața pe oală și de vorba lui : „Că mi-a și spus să viu într-o goană, că nu pleacă la București, pînă n-aduc răspuns de la

'mneavoastră". Prostuțul de el! Se mai îndoia de răspunsul ei... Acum a plecat la București fericit.

Sanda întoarse calul și porni spre Gorganu. Cunoștea ferma lui Mihai Grigorescu, fiindcă fusese adesea cu Toma, dar fusese cuprinsă deodată de o aprigă dorință să vadă singură, cu gîndurile ei de acum, locul unde va începe o viață nouă.

16

Toma spusese că nu va sta la București decît două, cel mult trei zile. Prietenii lui însă nu-l lăsară să plece. Trebuia să vadă cîțiva miniștri, pe care îi cunoștea și să-și asigure sprijinul lor. La început, Toma refuză orice demers de acest fel. Deși voia să fie ministru și, de cînd primise scrisoarea prietenului său, nu se mai gîndea decît la aceasta, mîndria îl împiedica să se coboare la rolul de solicitant. I se explică însă că nu e vorba de nici o solicitare, ci de simple luări de contact în cadrul unor mese intime, unde Toma avea să-și expună programul de lucru. Era firesc ca viitorii săi colegi de cabinet să știe, cel puțin în linii generale, cum avea de gînd să lucreze Toma, mai ales că activitatea lui angaja răspunderea întregului guvern. Astfel pusă problema, el nu mai putu să ridice nici o obiecție. În același timp, se mai produse un fapt, menit să-i măgulească vanitatea. Cîțiva mari moșieri, care îl cunoșteau, unii din partidul liberal, alții din rîndurile opoziției conservatoare, veniră să-l vadă și stăruiră să primească portofoliul Agriculturii. Argumentul lor era următorul: este în joc soarta marei proprietăți rurale; exproprierea trebuia făcută „cu moderație" și nimeni nu era mai indicat pentru aceasta decît Toma Măgureanu. „Nu este vorba, ziceau ei, de interesele noastre personale, ci de interesul superior al țării. Numai marea proprietate, cu formidabilele ei resurse, poate produce grîul de calitate superioară, cerut pe piețele occidentale. Grîul țără-

nesc, scos de pe un lot de două-trei hectare și acela lucrat cu un plug și doi boi, nu va ajunge niciodată marfă de export." Toma Măgureanu apărea astfel salvatorul singurei bogății a țării, care sta pe aceeași treaptă cu petrolul. În fiecare zi primea vizite la hotel și era invitat la mese și la ceaiuri, unde nu i se vorbea decît de această mare misiune a lui. La rîndul său, cu spiritul lui practic și cu o bună cunoaștere a problemelor agriculturii, își expunea programul în fraze clare și concise și făcea pretutindeni o impresie excelentă. Astfel, deși nu fusese încă numit ministru, Toma era „omul zilei" și simțea primele efluvii ale succesului.

După patru zile, îi scrise o lungă scrisoare lui boier Hristache. Nu pomenea nimic de eventualitatea intrării lui în guvern, ca să nu apară ridicol, în cazul unui eșec. Îi dădea numai îndrumări în privința muncilor de toamnă, folosind însă formule ocolite, ca să nu-l jignească și repetînd mereu : „cred că ar fi bine" sau „dacă și dumneata ești de acord".

Bătrînul nu bănuia pentru ce întîrzie Toma la București, fiindcă Sanda nu comunicase nimănui cele aflate de la Mihai Grigorescu. „O să vie iar cu cine știe ce inovație", își spunea boier Hristache. Nu-și făcea însă inimă rea, ba dimpotrivă, era foarte bucuros că lipsa lui Toma se prelungește. La început primise cu amărăciune rolul de „om în loc", socotindu-l firește umilitor. A doua zi însă, cînd s-a urcat în docar și a pornit pe moșie, a uitat că situația aceasta este provizorie. Bucuria de-a conduce, de-a administra, de-a hotărî, și de-a da porunci l-a cuprins din prima clipă, ca o beție plăcută care-i amintea vremea de odinioară. Măgura, care fusese atîția ani în mîna lui Toma, era iarăși în mîna lui și bătrînul avea simțămîntul de bucurie, de putere, de triumf al amantului, în clipa cînd, după o îndelungată despărțire, își regăsește femeia iubită. Și Măgura îl aștepta ascultătoare, supusă, iubitoare, de parcă i-ar fi spus : „el m-a luat, eu n-am vrut, eu pe tine te așteptam..." În fiecare zi boier Hristache se scula cu noaptea în cap, dar în loc să vegeteze în odaia lui, unde auzea mereu același cîntec, „Domnu' Toma a zis", „Domnu' Toma a poruncit", se urca în docar și pleca.

Vîntul și ploaia îl înviorau și se simțea întinerit. Dar mai ales se simțea ieșit dintr-o lungă și grea umilință, cu atît mai grea cu cît, din mîndrie, o închisese în fundul sufletului său. Ar fi putut să meargă pe moșie și înainte, cînd Toma era la Măgura, dar pentru ce? Ca să se plimbe? Ca să dea porunci, pe care mai totdeauna fiu-său le schimba? Ca să rămînă de rîsul argaților? Nu, boier Hristache știa foarte bine că nu încap două săbii într-o teacă și cînd Toma, pe nesimțite, a luat frînele conducerii, cînd s-a văzut înlăturat, s-a ferecat în odaia dumisale, de unde ieșea numai la masa de prînz și de seară, ca să bodogănească și să pufnească pe nas, veșnic nemulțumit.

Acum însă era altceva. Toma lipsea și boier Hristache putea să dea iarăși porunci, simțea iarăși voluptatea de a conduce. Cu aceeași frenetică grabă a amantului care, regăsindu-și femeia iubită, știe totuși că îi va fi luată în curînd și tocmai această dureroasă conștiință a fericirii lui vremelnice și precare îl face să se dezlănțuie în îmbrățișările cele mai pătimașe, căutînd în focul lor nu numai uitarea suferințelor pricinuite de despărțirea din trecut, ci și a celor, mult mai grele pe care știe că i le va pricinui inevitabila despărțire de mîine, boier Hristache căuta ca în aceste zile, cînd Toma lipsea, să folosească fiecare ceas și fiecare clipă. La masa de prînz nu venea niciodată și locul lui din capul mesei rămînea liber. Mînca pe cîmp, în fugă, se urca în docar și pleca mai departe. De vreo două ori și-a luat geamantanul, s-a urcat în tren și a pornit să vadă satele de la vale, dormind peste noapte, ca pe vremuri, în micile conace de acolo sau în casele logofeților. Nu simțea nici foamea, nici setea, nici osteneala. Ar fi vrut să facă toate muncile deodată și acum, cît lipsește Toma. Păcat că nu-i încă vremea culesului, ca să culeagă și viile! Să se facă însă arăturile de toamnă și să se facă fără întîrziere. Să iasă toate plugurile, toți argații, toți logofeții.

— Hei, ați început să vă lăsați pe tînjală, — striga bătrînul, cînd ajungea într-un sat. Cu mine nu merge așa...

Și, cum împlinirea atîtor munci pe o moșie atît de întinsă cerea timp, bătrînul se necăjea, striga, răcnea,

vinele de pe tîmple i se îngroșau ca două rîme, iar oamenii se uitau pe furiș unii la alții, ridicînd din umeri. Cît se aflau sub privirea lui aspră, se făceau că se grăbesc, că muncesc cu toată rîvna. Dar boier Hristache nu avea vreme de pierdut. Cum vedea treaba pornită într-un loc, se urca în docar, dădea bici calului și pleca mai departe. În urma lui, oamenii își făceau semnul crucii, de parcă ar fi scăpat de Necuratu'.

— Ce-o fi, mă, cu Ariciul ?

— Ce să fie ? A intrat în anul morții...

— Nici pomeneală ! Ăsta nu mai are moarte. La uitat Dumnezeu pe pămînt... Da' se află și el în treabă, cît lipsește Domnu' Toma...

Căci toți, de la logofeți și argați, pînă la oamenii învoiți pe moșie, îl priveau cu aceeași tăinuită lipsă de respect și făceau în spatele lui aceleași glume crude, pe care le fac elevii la școală, cînd, în lipsa profesorului lor, se trezesc pe catedră cu fostul profesor, acum pensionar, venit ca să țină locul celuilalt vreme de cîteva zile. Asprimea lui nu-i înfricoșează, știind că e un simplu suplinitor, care nu are nici o putere. Iar cînd bătrînul iese din clasă, izbucnesc toți în rîs : „Ce e, mă, cu moșu' ?"

Acestea însă boier Hristache nu le știa. El pleca fericit că a pus rînduială într-un loc și dornic să ajungă cît mai degrabă în satul celălalt, fiindcă pretutindeni i se părea că găsește greșeli săvîrșite de Toma și că oamenii își fac de cap. Dar între două sate găsea vechile priveliști, pe care nu le mai văzuse de atîția ani și simțea o mirare și o bucurie de copil, văzînd că fiecare părticică din Măgura a rămas așa cum o știa. Numai oamenii se schimbaseră. Adesea, cînd întreba de primarii și notarii cei vechi, de logofeții și argații cu care lucrase, i se răspundea că au murit și atunci, rămînea o clipă îngîndurat, trăgîndu-și nervos mustața țepoasă. Erau oameni de vîrsta lui sau cu cîțiva ani mai puțin. Nu mai fusese de mult prin satele acestea de la vale, dar în vremea aceasta, stînd închis în odaia dumisale, chipurile lor îi răsăriseră în fața ochilor, de cîte ori se gîndise la trecut, la vremea cînd conducea dumnealui moșia. Acum, cînd afla că au mu-

rit, avea un simțămînt de singurătate și își dădea seama că e bătrîn, că îl așteaptă și pe el aceeași soartă. Iar Măgura, minunea asta care nu este o moșie, ci altceva, un fel de ființă vie, o femeie iubită cum nu se mai află alta pe lume, va rămîne singură și el nu are să o mai vadă niciodată, niciodată nu are să se mai bucure de desfătările ei. După o clipă însă, boier Hristache se smulgea din împresurarea gîndurilor triste și se îndrepta din spete. Mărunt și îndesat, dar sprinten încă, țepos ca un arici, se urca în docar și pleca mai departe.

Prin gări, găsea adesea pe vechii șefi de stație, care îl primeau cu plecăciuni, îi luau geamantanul din mînă, îl pofteau în birou, îi aduceau biletul de tren, îl însoțeau la urcarea în vagon și îi căutau compartimentul și locul cel mai bun. Erau însă și gări unde veniseră șefi și impiegați noi. Aceștia nu-l cunoșteau și văzîndu-l în hainele de stofă groasă, țesută în casă, cu panamaua veche și ponosită, cu ghetele de box cu gumilastic, mic de stat și cu bățul de corn cu țepuș de fier la vîrf, îl credeau un negustor de brînză sau de lînă și nu-i dădeau nici o atenție. Boier Hristache se înghesuia la casa de bilete printre țăranii grăbiți, care nu-l luau în seamă și se simțea iarăși singur, bătrîn, uitat de oameni.

Cînd se întorcea însă la castel, în timpul mesei de seară, îi istorisea lui tante Sophie tot ce a făcut pe moșie, ce greșeli a găsit, ce porunci de îndreptare a dat. Vorbea ca totdeauna, în fraze scurte, cu ton autoritar. Bătrîna îl asculta tăcută. Numai din cînd în cînd, îi arunca pe sub sprîncene o privire de dispreț din ochii cenușii, mici și răi: „A dat în mintea copiilor! Se amăgește singur, de parcă Măgura ar fi o jucărie. Peste o zi-două, vine Toma și răstoarnă tot ce a făcut el. He, dacă n-a fost în stare să țină hățurile în mînă... Și în vremea asta, Constandineasca își bate joc de noi. Uite-o cum vorbește și cum chihotește cu Radu și Odette!“ — și ochii mici și răi se întorceau către Sanda. Fiindcă Sanda, în adevăr, de cînd hotărîse să se despartă de Toma, urmînd a se căsători cu Mihai Grigorescu, era alta parcă. Tăcută și tristă pînă acum, începuse să vorbească, să glumească, să rîdă. În ochii mari și negri, odinioară umbriți de mîhnire, avea o licărire nouă. Bu-

zele rumene și cărnoase îi dezvăluiau dinții albi și puternici. Ofilită atîta vreme de suferință ca o floare sub arșița lui Cuptor, se deschisese deodată, înviorată de o ploaie binefăcătoare și toată ființa ei își redobîndise frumusețea sănătoasă și plină de viață, cu care venise acum trei ani la castel.

Odette remarcase cea dintîi această schimbare și o întrebase cu prietenia ce-i purta : — Ce e cu tine ? Nu te mai recunosc. — Ce să fie ? Nimic, — răspunsese Sanda rîzînd și clătinîndu-și buclele negre, care-i încadrau obrajii rumeni. Odette era însă prea femeie ca să se lase înșelată de un răspuns ca acesta. Ea își dădea seama că în sufletul Sandei s-a petrecut o schimbare, o mare schimbare și, cum la castel nu veneau mulți bărbați, nu-i fu greu să găsească pricina : vizitele lui Mihai Grigorescu. Necunoscînd însă hotărîrea luată de ei, credea că-i vorba de un simplu „flirt", care la urma urmei ar putea să meargă și mai departe. De ce nu ? Toma merită cu prisosință o solidă pereche de coarne și Sanda are tot dreptul să i le pună. Numai să nu bănuiască ceva scorpia de tante Sophie, că e dezastru !

Dar scorpia de tante Sophie nu bănuia nimic. Iar dacă i-ar fi spus cineva că Sanda are de gînd să se despartă de Toma, ca să se mărite cu „un avocățel" ca Mihai Grigorescu, ar fi zis : „Unde dă Dumnezeu !" — și-ar fi făcut semnul crucii, ridicînd ochii către icoană, dar n-ar fi crezut odată cu capul. După socotelile bătrînei, Constandineasca n-a rîvnit decît să-l ademenească pe Toma și să ajungă Doamna Sanda Toma Măgureanu, ce n-a visat neam de neamul ei. Acum, după ce s-a instalat tabla-bașa în neamul și averea Măgurenilor, greu s-o alungi, iar de bună voie n-are să plece cît e lumea. Ar fi fost un mijloc : să se poarte toată lumea cu ea mai rău decît cu o slugă, cum au făcut cu răposata Măriuca, de-a ajuns să se arunce în lacul din pădure. Ei, dar una a fost atunci și alta acum. Măriuca nu avea pe nimeni în jurul ei, iar Constandineasca o are pe Odette, îl are pe Radu și chiar pe caraghiosul de Alecu Cazimir, care îi sărută mîna, îi împrumută cărți și vorbește cu ea de parcă ar fi o prințesă. Zadarnic a încercat tante Sophie să-l zgîlțîie pe boier Hristache și să-l facă să-și vină în fire. Za-

darnic îi toacă la cap: „Tu nu vezi, omule, că Odette, Radu și Alecu Cazimir, prin purtarea lor față de Constandineasca, ne calcă în picioare?“ Boier Hristache își vîră capul între umeri, se sburlește ca un arici și mormăie un fel de făgăduială, precum că are să pună el ordine în toată harababura asta, dar de făcut nu face nimic. Ce să mai vorbim, Hristache nu mai e omul care a fost. A îmbătrînit, și-a pierdut vlaga, își rîd copiii de el... Iacătă, chiar acum, la masa asta de seară, în vreme ce el spune ce a făcut pe moșie, Radu și Odette glumesc cu Constandineasca, iar ea zburdă și nechează de fericire. Ipocrita! Cînd e Toma de față, face pe trista și pe nenorocita, ca să-l înduioșeze ca un prost ce e... Iar acum, cînd Toma e plecat, chihotește și se rînjește de ți-e mai mare sila!

Dar nici asta n-o să mai meargă multă vreme! Fiindcă tante Sophie, văzînd că nu se mai poate bizui pe boier Hristache, a trecut la alte măsuri, mai tainice, dar în care crede cu toată puterea. Alaltăieri seară a chemat la dînsa pe Stanca țiganca. Stanca țiganca e aproape de o vîrstă cu dumneaei și a făcut parte din sălașul de robi ai tatălui dumisale. Cînd a venit dezrobirea, ceilalți țigani s-au împrăștiat în cele patru vînturi, cătînd fiecare un rost în lume. Stanca a rămas mai departe, la curte, slujind cum slujise și pînă atunci. Cînd au cocîrjat-o anii, tante Sophie i-a dat loc de casă în marginea satului. Stanca și-a făcut o cocioabă ca vai de ea și trăiește cum dă Dumnezeu, mai din buruienile de leac strînse și meremetisite după știința ei, mai din farmece, mai din ghicitul cu ghiocul. Tante Sophie crede în acestea, cum crede în toate lucrurile vechi. Păi cine a scăpat-o de răposata Măriuca? Stanca țiganca... Și dacă atuncea farmecele ei au fost bune, de ce n-ar fi bune și acum? — Scapă-mă de Constandineasca, Stanco, cum m-ai scăpat de Măriuca! — i-a spus tante Sophie. — Fă-i de urît, fă-i ce-oi ști, numai să plece odată și să n-o mai văd în ochi... Stanca și-a rînjit gingiile fără dinți și-a dat din cap: — N-ai grijă, că știu eu ce să-i fac! Dacă nu s-o da și asta cu capu-n lacu' din pădure, să n-am parte de ziua de mîine. Mă duc la noapte-n cimitir să prinz un liliac, că dacă nu-i prins în cimitir n-are putere. Iar mîine,

după ce oi face ce știu eu, am să-ți aduc un anume oscior, care e bun pentru ce ne trebuie nouă. Iar dumneata ai să treci oscioru-ăla de trei ori pe clanța ușii și apoi tot de trei ori pe piciorul de la căpătîiul patului, dinspre partea unde doarme dumneaei. După aceea, să arzi oscioru-n foc, că nu e bine să-l ții în casă, avînd în el putere de la Necuratu. Peste trei zile ți-oi mai aduce ceva și peste șapte altceva... Numa' să-mi dai trei bănuți de aur de la o salbă veche, care ai purtat-o mneatale, ca să-i îngrop în cimitir, în locul unde-oi prinde liliacul, că fără asta nu se poate. Iar dacă te-oi îndura să pui în tăgîrța babei și ceva de-ale gurii, mare pomană ți-oi face cu mine. Că s-a stricat lumea, cucoană, și nu mai are credință în cele vechi și tare greu o mai duc. Mă crezi că n-am pus nimic în gură de trei zile ? Asta mi-e crucea... Și m-aș ruga, cucoană, și pentru un car de lemne, că iacă, s-a stricat vremea și ca mîine vine iarna și-o să degere baba-n cocioabă ca o nenorocită. Bogdaproste !

Azi-dimineață, Stanca i-a adus osciorul de liliac și, cînd Sanda a ieșit să-și facă plimbarea călare, — dacă s-a mai pomenit să te plimbi pe asemenea ploaie ! — tante Sophie a făcut întocmai cum a învățat-o țiganca. Iar acum, cînd Sanda rîde cu atîta poftă, tante Sophie clatină din cap, punguindu-și buzele subțiri și încrețite : „Bucură-te, bucură-te, că nu știi ce te așteaptă !"

Laurențiu Blebea asculta cu politicoasă luare-aminte măsurile luate de boier Hristache la moșie. De vreo două ori a încercat să pună în curent pe Excelența sa cu mersul studiului său despre neamul Măgurenilor. Laurențiu Blebea e om conștiincios și dorește ca Excelența sa să știe că el lucrează zece ceasuri pe zi, că a clasat toate documentele, alcătuind planul întregii lucrări. Excelența sa l-a întrerupt după primele cuvinte :

— Foarte bine, foarte bine ! Dumneata lucrează mai departe și apoi avem să citim împreună capitolele, pe care le-ai redactat. Zilele astea însă sînt ocupat cu moșia și nu am nici o clipă liberă...

Într-o seară, boier Hristache întorcîndu-se mai devreme de pe moșie, ședea în odaia dumisale și răsfoia ziarele, așteptînd să se facă ora mesei. Citea numai titlu-

rile, sărind de la unul la altul, fiindcă acum nu-l mai supărau nici articolele în care se cerea intrarea în război, nici ce scria despre expropriere și despre votul universal. Dacă pînă și istoria Măgurenilor, la care lucra cu atîta rîvnă Laurențiu Blebea, începuse să-și piardă din importanță, cum erau să-l intereseze balivernele unor gazetărași, care habar n-au despre ce scriu? Acum bătrînul avea treabă cu moșia și afară de asta nu voia să mai știe de nimic. Frunzărind astfel un ziar de seară, găsi la „ultima oră" un reportaj în care se anunța apropiata remaniere a guvernului și probabila intrare în minister a lui Toma. Bătrînul mări fitilul lămpii, își potrivi mai bine ochelarii pe nas și citi tot articolul. Altă dată ar fi urmat una din obișnuitele explozii de furie. Toma Măgureanu într-un guvern liberal, cînd știut este că liberalii au adus toate nenorocirile asupra țării? Toma Măgureanu în partidul lui Dinu Păturică și al lui Tănase Scatiu? Cu neputință... — Așa ar fi izbucnit boier Hristache odinioară. Acum însă a rămas cu gazeta în mînă, cu ochii în gol și cu zîmbet în mustața țepoasă. O fi adevărat? N-o fi una din obișnuitele minciuni ale acestor gazetărași? Căci dacă ar fi adevărat, bătrînul ar fi cel mai fericit om din lume. Ca ministru, Toma ar trebui să se mute la București, bineînțeles cu nevastă-sa, așa că boier Hristache ar rămîne să conducă singur treburile moșiei și în același timp, ar scăpa și de Constandineasca... Numai de-ar fi adevărat!

17

— Ei, cum a mers, Sanda, în lipsa mea? — întrebă Toma și, ca de obicei, fără să mai aștepte răspunsul, urmă: — Sper că nu te-ai plictisit prea mult. Desigur că Odette și Radu s-au ocupat de tine...

Sosise cu o jumătate de oră mai înainte, făcuse un duș, se schimbase și acum se plimba prin salon, cu o

mînă în buzunarul hainei încheiate la două rînduri de nasturi, iar în cealaltă ţinînd ţigara de foi.

— Am întîrziat cam mult la Bucureşti şi probabil că... — Era să spună : „probabil că tata mi-a făcut nenumărate încurcături pe moşie", dar se opri. Gîndul acesta nu trebuia mărturisit Sandei. — Probabil că zilele acestea voi avea mult de lucru.

Vorbea ca totdeauna, cu aerul şi cu tonul omului sigur de sine, care ştie ce vrea şi nu se îndoieşte că va ajunge la ţintă :

— Da, o să am mult de lucru, dar nici la Bucureşti nu am stat degeaba. Au tras de mine în toate părţile. Dejunuri, ceaiuri, dineuri... Au fost zece zile foarte obositoare. Mai ales pentru mine, deprins cu viaţa liniştită de aici... Dar ce puteam să fac ? — Ridică din umeri în semn că altă ieşire nu avea, potrivi cu piciorul un colţ al covorului şi continuă : — În faţa stăruinţelor lor, a trebuit să accept. Remanierea guvernului se va face peste o lună sau două. Primul ministru are nevoie de timp, ca să găsească o compensaţie pentru actualul titular de la Agricultură. Probabil că îi va da o legaţie în străinătate. Va trebui să ne mutăm la Bucureşti. I-am spus lui Heim să ne caute o casă spaţioasă în Parcul Filipescu... Cred că...

Şi în vreme ce vorbea, plimbîndu-se prin salon, Sanda îl asculta, netezind marginea cărţii, pe care o ţinea pe genunchi. Aşadar, Toma hotărîse totul, chiar şi mutarea la Bucureşti, fără să o întrebe, fără măcar să-i spună ceva din toate acestea. Iar ea trebuia să-l urmeze ca o căţeluşă credincioasă. Ce surprins are să fie mîine sau poimîine, cînd îi va spune că s-a hotărît să divorţeze ! Abia atunci are să înţeleagă că pentru ea, onoarea de a fi Doamna Sanda Toma Măgureanu nu înseamnă nimic.

Vorbind mai departe despre amănuntele mutării la Bucureşti, despre mobilele pe care le va lua de la Măgura, despre cele pe care va trebui să le cumpere cu obişnuita lui precizie, Toma se aşeză pe scaunul, pe care, cu cîteva zile mai înainte, şezuse Mihai Grigorescu, tulburat, cu capul în mîini şi cu meşa de păr negru căzută pe frunte. În aceeaşi clipă, Sanda îl văzu pe Mihai aievea şi fără să vrea, îşi dădu seama de

marea deosebire dintre ei : Mihai sensibil, emoţionat, copleşit de fericire; Toma rece, calculat, minuţios în tot ce spunea, preocupat numai de el şi de moşie pînă acum, de el, de moşie şi de ministeriatul lui de-acum înainte. „Doamne, cum am putut să-l iubesc, cum am putut să cred în el, cum am putut să nu-mi dau seama cît e de sec şi de uscat pe dinlăuntru, cît e de lipsit de suflet? Niciodată în trei ani şi mai bine nu l-am văzut tulburat aşa cum era Mihai în ziua aceea... În ziua cînd mi-a propus să mă mărit cu el..." Şi Sanda revăzu scena, de parcă s-ar fi petrecut ieri. Era în odaia ei de la Bucureşti, cu mobile multe, vechi şi urîte. Toma a venit, cum venise de atîtea ori, ca să o ia la restaurant, ca să facă o plimbare la Şosea, ca să meargă la un teatru. Sanda îl aştepta gata de plecare. Nu avea decît să-şi ia mantoul din cuier şi să-şi pună mănuşile. Toma a oprit-o cu un gest: — Îmi dai voie un moment? — Sanda s-a aşezat pe un scaun şi îi era ciudă, fiindcă nimerise tocmai scaunul cu spătarul descleiat, pe care îi spusese de atîtea ori proprietăresei să-l dea la reparat, că plăteşte ea cît o costa. Neputînd să se rezeme de spătar, trebuia să stea dreaptă şi i se părea că e ridiculă. Toma s-a aşezat în faţa ei, ţinînd mîinile pe marginea mesei, care îi despărţea. A răsucit de cîteva ori între degetele mînii drepte inelul de aur vechi, pe care îl poartă la mîna stîngă (inelul cu sigiliul Măgurenilor de odinioară) şi acesta a fost singurul gest de emoţie, dacă va fi fost cu adevărat un gest de emoţie. Apoi i-a spus cu un zîmbet uşor în mustaţa groasă, tunsă pe buza de sus: „M-am hotărît să fiu Făt-Frumosul dumitale, modestul funcţionar pe care îl aştepţi. Mi-am făcut toate socotelile, ca şi el..." — Vorbea liniştit, sigur de sine, sigur că nu va fi, că nu poate fi respins. Asta a fost clipa cea mare, asta a fost tot. Cum de n-a înţeles de atunci?

— Acuma, — spunea Toma, ridicîndu-se, — trebuie să vorbesc cu tata, să văd ce s-a făcut pe moşie şi după aceea cu Radu... Închipuieşte-ţi că, prins de atîtea treburi, n-am avut timp să-i dau socoteala, să ştie cît a primit la Davos, cît mai are de primit. I-am spus contabilului să-i facă un extras de cont şi vreau să i-l

prezint chiar astăzi. Lucrurile acestea nu trebuiesc amînate, nici chiar între frați...

Scutură cenușa țigării în scrumieră, apoi se apropie de Sanda, o luă de bărbie și-i ridică ușor capul în sus :

— Ai o mină excelentă ! Ai făcut ora de călărie în fiecare zi ? Bravo...

Îi zîmbi, o bătu încetișor pe umăr și plecă. Pe cînd cobora scara, se gîndea la discuția pe care urma să o aibă cu boier Hristache. „O să înceapă cu teoria lui : Dinu Păturică, Tănase Scatiu și alte baliverne de astea ! Va trebui să înțeleagă însă că sînt chemat la un post greu și de mare răspundere." Gîndind astfel, Toma era cu desăvîrșire sincer și convins, pentru că așa îi vorbiseră vreme de zece zile toți prietenii lui de la București și pentru că el însuși, ca orice om, era înclinat să creadă tot ce-i măgulea vanitatea și tot ce convenea planurilor lui.

— Eh, ai venit ? — zise boier Hristache, dîndu-i mîna.

Toma începu să-i spună că s-a dus la București ca să trateze vînzarea grîului. (Bătrînul știa că asta este o minciună, dar nu ridică nici o obiecție.)

— La București, m-am trezit însă atras într-un adevărat *guet-appens*... — Și Toma îi înșiră amănunțit toate insistențele care s-au depus pe lîngă el, ca să primească Ministerul Agriculturii, toate ceaiurile și mesele la care a fost invitat, stăruind asupra fiecărui nume, în speranța că astfel îl va impresiona pe tată-său. Apoi ajunse la argumentul, pe care îl credea hotărîtor : — E vorba întîi de organizarea agriculturii în această perioadă de concentrări masive și deci de lipsă de brațe la țară și, în al doilea rînd, de expropriere, de salvarea marii proprietăți, dînd totuși țăranilor ceva, fiindcă așa nu mai merge. Le-am expus în linii generale concepția mea și, dacă ai timp, vreau să ți-o supun și dumitale, fiindcă știu ce îndrumări prețioase poți să-mi dai cu experiența și cu priceperea pe care o ai...

„Bate din pinteni să fie ministru, i-e teamă că eu am să mă împotrivesc și-mi vine cu tot felul de mofturi și de marafeturi, — își spunea boier Hristache, răsucindu-și o țigară. — Nu-și dă seama că numele

Toma Măgureanu face mai mult decît titlul de ministru. I se potrivește vorba lui Paul Louis Courier despre Bonaparte, cînd acesta s-a încoronat împărat : *il aspire à descendre,* trage a mic... Dar Toma habar n-are de asemenea lucruri. N-a citit decît cărți de plugărie, ca și cînd plugăria s-ar putea învăța din cărți. Dacă vrea să fie ministru, n-are decît... La minister o să-l mai oprească directorii și tot n-o să facă atîtea prostii, cîte am descoperit că a făcut pe Măgura, după capul și cărțile lui ! Pentru ce o fi umblînd însă cu baliverne de-acestea ? Auzi dumneata, are misiunea să salveze marea proprietate. Marea proprietate o s-o salveze marii proprietari, care au cuvînt hotărîtor și la liberali și la conservatori. Și la urma urmei, o să se salveze singură, fără proprietatea mare țara se duce peste cap. Dar ce zor am să-i spun gîndurile mele ? Să vedem mai bine unde vrea să ajungă." Și aprinzînd țigara, boier Hristache începu să asculte mai atent ceea ce îi spunea Toma, iar la sfîrșit dădu din cap, în semn de încuviințare :

— Bine. Dar o să trebuie să te muți la București...

— Altfel nici nu se poate. I-am spus lui Heim să-mi caute o casă și, îndată ce-mi scrie că a găsit ceva convenabil, o iau pe Sanda și plecăm...

— Foarte bine, foarte bine ! — zise boier Hristache, abia stăpînindu-și bucuria. — Eu îți doresc succes...

„A îmbătrînit bietul tata, — își spuse Toma, plecînd de la bătrîn. Altădată ar fi tunat și ar fi fulgerat." Trecu în curtea din spatele castelului, unde era administrația Măgurei, o clădire de vreo zece camere, cinci birouri și cinci pentru locuințele funcționarilor. Toma intră în prima încăpere, unde lucrau administratorul Vasilescu și contabilul Herșcovici. Amîndoi se ridicară în picioare, urîndu-i bun sosit. Vasilescu absolvise școala superioară de agronomie de la Herăstrău, avea vreo treizeci de ani și purta un costum de piele de drac, cu haina încheiată pînă sus, pantaloni bufanți, jambiere de piele și bocanci. Herșcovici era bătrîn, pleșuv și miop, și purta mînecuțe de lustrin, ca să-și ocrotească mînecile surtucului destul de ponosit de altfel.

— Ce mai e nou ? — întrebă Toma, aruncînd o privire asupra încăperii și văzînd cu mulțumire că în lipsa lui nu s-a produs nici o schimbare.

Vasilescu ar fi vrut să-i spună multe noutăţi în legătură cu măsurile luate de boier Hristache, dar nu-i spuse nimic. Dacă Toma intră în guvern, cum scriu gazetele, boier Hristache rămîne stăpîn la Măgura. Pentru ce să se pună el, Vasilescu, rău cu bătrînul ? De aceea îşi pregătise din vreme răspunsul :

— Pe la noi bună pace, Domnule Toma, dar după cîte am citit în ziare, dumneavoastră ne aduceţi noutăţi mai importante...

— A, făcu Toma, dînd din mînă plictisit, — ziarele o iau totdeauna înainte. Mi s-a făcut, în adevăr, o propunere însoţită de multă stăruinţă, dar n-am vrut să mă angajez... Îmi trebuie un răgaz de gîndire. Şi aşezîndu-se pe un colţ de birou, în vreme ce Vasilescu şi Herşcovici şedeau respectuoşi în picioare, le spuse în cîteva fraze ceea ce dorea să se ştie ; că situaţia agriculturii este foarte grea, că nu-şi poate lua răspunderea decît în anumite condiţii şi că, deocamdată, vrea să ştie cum stau treburile la Măgura.

Vasilescu îi răspunse cu precizia pe care ştia că o cere totdeauna Toma, cît s-a arat, unde a mers culesul prunelor mai bine, unde mai slab şi din ce pricină, ce mai rămîne de făcut în zilele următoare şi aşa mai departe. Toma îl asculta dînd din picior şi netezîndu-şi mustaţa tunsă pe buză. În lipsa lui se lucrase destul de mult. „S-a lăsat bătrînul în scări !". Apoi îl întrebă pe Herşcovici dacă a făcut extrasul de cont pentru Radu. Contabilul îi întinse foaia de hîrtie plină de cifre. Toma îşi aruncă ochii pe ea, o împături şi, după ce mai dădu cîteva ordine, plecă.

Radu se afla în biroul său şi scria.

— Ce faci Dom'le ? — îl întrebă Toma zîmbind.

Acest „Dom'le" nu-l utiliza decît faţă de Radu şi îl rostea cu o uşoară notă de ironie, pentru firea lui visătoare, pentru preocupările lui literare şi poate chiar pentru certurile lor din trecut.

— Prea onorat de întrebarea dumneavoastră, Excelenţă ! — răspunse Radu, înclinîndu-se ceremonios.

Era foarte bine dispus, fiindcă primise veşti bune de la Heim. Colonelul pensionar, care cumpărase Humele, era gata să revîndă moşia la un preţ convenabil. În trei-patru zile urma să se semneze actul, la tribunalul din

orașul de reședință a județului, cumpărătorul fiind un om de încredere al lui Heim, așa cum hotărîse el dintru început. Știrile acestea îi pricinuiseră lui Radu o bucurie înfrigurată, nervoasă, ca în ajunul unui mare și fericit eveniment, care știi sigur că se va produce și totuși ai vrea să se producă mai repede.

— Îmi pot permite să întreb pe Excelența sa, cum se simte după acest lung voiaj? — întrebă Radu tot așa de ceremonios.

— Haide, haide, ce mă iei așa? zise Toma, încercînd să pară că acceptă tonul glumeț.

În realitate însă îl irita. Îi plăcea să glumească pe seama lui Radu, dar nu și Radu pe seama lui. Mai ales cînd era vorba de lucruri, cărora el le atribuia o mare importanță, ca de pildă această apropiată intrare a lui în guvern.

— Ia loc, — îi spuse Radu, arătîndu-i fotoliul din fața biroului, — și dacă vrei, dacă nu sînt indiscret, spune-mi și mie ce-i cu povestea asta...

— Tu indiscret? Vorbești copilării, — răspunse Toma așezîndu-se picior peste picior. — Uite cum a fost...

Era bucuros că frate-său îl întreabă și că poate vorbi în toată voia. Cu boier Hristache fusese tot timpul stînjenit, fiindcă se aștepta ca bătrînul să se supere și să-l repeadă. Față de administratorul Vasilescu și de contabilul Herșcovici, ar fi fost ridicol să intre în amănunte. Cît despre Sanda, era încredințat că va înțelege foarte puțin din ceea ce avea el de spus. Cu Radu însă era altceva. Lui putea să-i istorisească tot, adică tot ce era măgulitor pentru el, pentru Toma. Mai ales că Radu îl privise totdeauna ca pe un bun plugar și om cu spirit practic, iar Toma își dăduse seama de acest lucru. Acum avea prilejul să-i arate că el nu este numai atît; că într-o situație grea, cum este aceasta, s-a recurs la el, fiindcă este nevoie de el, de capul lui, de ideile lui. În viața lor de familie, Toma fusese, (bineînțeles pînă cînd se însurase cu Sanda), copilul răsfățat al lui boier Hristache și tante Sophie. El era cel mai supus, cel mai ascultător, cel mai ordonat. Radu era veșnic răzvrătit, iar cînd nu era răzvrătit, era tăcut, închis în el sau cu capul în nori. Cei doi bătrîni însă își dădeau seama că

Radu, chiar și în certurile lui cu ei, era mai inteligent, mai viu, mai spontan. Din pricina aceasta îl urgiseau și mai rău, dar cîteodată le scăpa cîte un cuvînt de prețuire, firește, cînd Radu nu era de față. Și cum boier Hristache și tante Sophie, cu temperamentele lor impulsive, nu știau și nu puteau să-și ascundă adevăratele lor simțăminte, Toma a înțeles de mic că el era iubit pentru calitățile lui minore, dar că Radu, deși privit cu ură, era totuși apreciat pentru inteligența lui. Această înțelegere, la început nedeslușită, i s-a lămurit deodată într-o zi, cînd tante Sophie îi spunea lui boier Hristache : — Nici în privința asta n-ai avut noroc ! (Ar fi putut să spună „n-am avut noroc", dar îi plăcea să lovească fără cruțare în frate-său, de cînd se căsătorise cu Măriuca.) Toma e bun, e ascultător, nimic de zis, dar prea e încet la minte. Eh, dac'ar avea capul lui Radu... Ușa de la odaia lui boier Hristache era crăpată și Toma a putut să audă limpede cuvintele acestea. Pe atunci avea doisprezece-treisprezece ani, dar ele i s-au întipărit în minte și în neînțelegerile de mai tîrziu dintre el și Radu, ele au avut un rol hotărîtor.

Acum, cînd știa că va intra în guvern, Toma putea să-i arate lui Radu că nu-i este cu nimic inferior, ba chiar dimpotrivă. Avînd simțul măsurii, nu cădea în laude ridicole, știind să dea gîndurilor lui o formă decentă și, cînd era nevoie, chiar modestă.

„Alții, gîndea el, fac politică, pierd vreme și bani, candidează în alegerile parlamentare, uneori se aleg, adesea cad, se bat pe locurile de prefecți, deputați și senatori și tot nu ajung miniștri. Eu nu am făcut politică, nu m-am înscris în nici un partid, dar au recurs la mine pentru valoarea mea personală." Vorbind însă cu Radu, gîndul acesta îmbrăca forma următoare :

— Treaba nu-i așa de ușoară, dragul meu. În partidul liberal sînt oameni, care au făcut sacrificii, care au pierdut vreme și bani, care au fost prefecți, deputați, senatori, care au state de serviciu. Cînd s-a pus în discuție numele meu, fiecare din ei a spus : — Pentru ce Toma Măgureanu și nu eu ? Ce a făcut Toma Măgureanu pentru partid ? — Și eu recunosc, trebuie să recunosc că oamenii au dreptate. Eu n-am făcut nici un sacrificiu, eu am administrat Măgura, adică mi-am

văzut de treburile mele. Că am izbutit cîteva lucruri în plugărie, asta nu înseamnă nimic... Ce aport pot aduce eu? Un program de lucru...

În clipa aceasta intră Odette, cu fruntea sus, cu pasul ferm, dar elastic, cu ţigara în mînă:

— Bun venit, Toma! Bună Radule... — Şi aşezîndu-se în jilţul din faţa lui Toma, urmă zîmbind: — Ce faci, dragă? Ne dai emoţii de astea? Mă laşi să aflu din ziare că voi fi soră de ministru?

— Începi şi tu? zise Toma, schiţînd un gest de comică apărare. — În casa asta nu mai e de trăit... Dar să lăsăm fleacurile, fiindcă nu pentru asta am venit la tine, Radule. Uite, dragul meu, un extras de cont, ca să ştii ce ai primit în aceşti patru ani şi ce mai ai de primit. Şi scoţînd un mic creion de aur legat de lanţul de la ceasornic, începu: — Ai primit la Davos...

Radu întinse mîna peste birou şi acoperi foaia de hîrtie.

— Lasă prostiile astea. Spune-mi, te rog, ce mai am de primit?

— Bine, dar trebuie să ştii...

— Trebuie să ştiu ce mai am de primit, Toma. E singurul lucru care mă interesează.

— Măi băiatule, cu sistemul ăsta n-o să ajungi prea departe, — îl dojeni Toma.

— Nici nu ţin, — răspunse Radu, rîzînd.

Toma ridică din umeri: „la urma urmei te priveşte".

— Mai ai de primit 412 950 lei per 31 Decembrie 1914. Acum o să vindem recolta din anul acesta. Preţurile sînt bune. Englezii cumpără tot, ca să nu aibă nemţii ce cumpăra şi astfel să-i înfometeze...

Dar Radu nu mai asculta. Aflase ceea ce voia şi anume că are destui bani ca să poată răscumpăra Humele şi chiar mai mult decît îi trebuia.

Către seară sosi şi Alecu Cazimir şi îl felicită pe Toma din toată inima. Ca toţi oamenii lipsiţi de orice vanitate personală şi mulţumiţi cu viaţa pe care o duc, Cazimir se bucura sincer de cîte ori un prieten sau o rudă avea un succes. Odette şi Sanda îl certară că n-a mai dat pe la Măgura de atîtea zile şi îl declarară, ca totdeauna, trădător.

— Nu-mi dau voie nici să mă apăr, — se plînse el lui Radu și Toma, cu obișnuitul surîs în superba lui mustață galică. Ședeau de vorbă în saronașul de lîngă sufragerie, așteptînd ora mesei și Ilenuța servise aperitivul Oncl' Alec gustă din paharul de porto și urmă :

— Văd că în gazetele franțuzești se discută cum ar putea fi folosite femeile în vreme de război. *Mais c'est trés simple*... Să le facă judecători militari. O curte marțială alcătuită din femei ar funcționa admirabil și cred că nici un inculpat n-ar scăpa de pedeapsa capitală..

— Ei bine, spune ce ai în apărarea dumitale, — zise Odette rîzînd.

— A trebuit să-mi culeg prunele, să trăiți ! — răspunse Cazimir, luînd atitudinea unui soldat în fața judecății.

— Și ai avut nevoie de atîtea zile ?

— Da, să trăiți, că noi lucrăm mai încetinel, după moda veche...

— Ce zici Sando ? — întrebă Odette.

— Ei, hai, achitați-l, — interveni Toma, și făcînd cu ochiul, adaose : — Avînd în vedere vîrsta înaintată...

— A, pardon ! — protestă Cazimir. Dacă e vorba așa, prefer să fiu condamnat...

— Bun, — zise Odette. Ești condamnat ca treizeci de zile de-aci înainte să vii în fiecare zi la Măgura...

— Accept cu entuziasm ! — zise Cazimir, ridicînd mîinile în văzduh.

Apoi, îl luă de braț pe Radu și trăgîndu-l mai deoparte, îi spuse în șoaptă :

— Am trecut astăzi pe la Pierre și mi-a spus că ai fost să-l vezi. Era fericit... Dar Hristache a aflat ?

— Cred că da.

— Și n-a zis nimic ?

— Nimic.

— Mare minune, — zise Cazimir. Își scoase tabachera, luă o „principesă" și, după ce o scutură ușurel, după obiceiul lui, pe unghia degetului mare de la mîna stîngă, o aprinse : — Ca să-ți spun drept, am venit cam îngrijorat. Mă temeam că Hristache a început iarăși cu ciudățeniile lui și voiam să aplanez lucrurile... Deși nu meriți...

— De ce oncl' Alec ?

Cazimir îl trase încetișor de sfîrcul urechii :

— Se poate să scrii lucruri așa de frumoase, să ai un asemenea succes în presa elvețiană și bătrînului tău oncle' Alec să nu-i spui nimic ?

— Am vorbit așa de puțin împreună și n-am avut prilejul să-ți spun — se dezvinovăți Radu roșind la față ca un copil. După aceea urmă cu căldură : — Dar în afară de oncle Pierre, dumneata erai singurul căruia voiam să-i arăt articolele acelea...

— Le-am citit la Pierre (Radu i le trimisese a doua zi după vizita lui, printr-un argat.) — Foarte bune, *mon vieux*. Bine gîndite și bine scrise... Și arătînd din cap către ceilalți, întrebă : — Dar lor, nu le-ai spus încă ?

— Nu, — răspunse Radu, încruntînd din sprîncene, — și te rog să nu le spui nici dumneata. Nu e momentul. Poate mai tîrziu.

— *Entendu*, — încuviință Cazimir și, luîndu-l de umăr, se apropie de Odette, Sanda și Toma, care continuau o conversație fără importanță.

Boier Hristache se ivi în prag, venind dinspre odaia dumisale. Se opri o clipă, le aruncă o privire pe sub sprîncene și, cu pașii lui mărunți și iuți, se îndreptă către Cazimir, cu mîna întinsă :

— Eh, ai auzit Alecule ? Toma are să intre în guvern.

— Am auzit, Hristache, și te felicit din toată inima, — răspunse Cazimir cu glasul lui puțin nazal, puțin tărăgănat.

— Pe mine ? — întrebă bătrînul, punîndu-și bărbia în piept și luîndu-și înfățișarea lui zburlită și țeapănă. Pentru ce mă feliciți pe mine ? Eu n-am nici un merit. Felicită-l pe el...

— L-am felicitat.

— Eh, atunci foarte bine. Și îndată schimbă vorba : — Ai cules prunele ? Ești mulțumit ? Bravo...

Cînd bătu gongul, trecură în sufragerie. Laurențiu Blebea, care intra în clipa aceea pe ușa dinspre hol, se îndreptă către Toma, cu un zîmbet larg pe fața roșie și bine bărbierită, strînsă în gulerul înalt și lucios.

— Îngăduiți-mi să vă felicitez...

Vorbea mai ceremonios ca oricînd. Ceilalți în loc să se îndrepte către locurile lor, rămaseră în picioare, într-o atitudine stînjenită. Pe de o parte nu voiau să-l jignească printr-o lipsă de atenție pe profesorul ardelean, care se vedea bine că acordă acelui moment o solemnitate deosebită; pe de altă parte se temeau de o izbucnire a lui Hristache Măgureanu, care pufnea nervos în mustața țepoasă.

— Sînteți chemat, — continuă Laurențiu Blebea, adresîndu-se mereu lui Toma, — să urmați marea tradiție a boierilor Măgureni al căror glorios trecut am fericitul prilej să-l cercetez din însărcinarea Excelenței sale...

Oncl' Alec se aplecă la urechea lui Radu și îi șopti cu îngrijorare:

— *Mais, mon petit, ce brave homme est le roi des gaffeurs!*

Toma însă asculta grav și cu vădită mulțumire. Laurențiu Blebea își continuă micul *spech*, pe care îl alcătuise din vreme:

— După Mihalcea Măgureanu, mare ban al Craiovei sub Mihai Viteazu, după Haralamb Măgureanu, mare vornic sub Constantin Mavrocordat, dumneavoastră...

— Ei da, da, — întrerupse boier Hristache, așezîndu-se la masă și vîrînd colțul șervetului în deschizătura gulerului, — Toma are să intre în guvern. E foarte bine, firește, e foarte bine. Ce ne-ai gătit astă-seară, Sophie?

Laurențiu Blebea rămase descumpănit. Roșeața de pe față i se urcase pînă sus, pe tîmplele tunse cu mașina numărul zero. Toma se grăbi să-i mulțumească, strîngîndu-i mîna, iar Alecu Cazimir își aduse aminte, ca din întîmplare, de o anecdotă politică în legătură cu o remaniere de guvern din Franța și o povesti cu talentul lui de *causeur*, înveselind pe toată lumea. Numai tante Sophie rămase încruntată.

După ce s-au servit cafelele, boier Hristache și tante Sophie s-au retras în camerele lor.

Ceilalți s-au reîntors în salon. Din tavanul înalt, candelabrul împrăștia o lumină palidă, tristă. Oncl' Alec și Toma se așezară la masa din mijloc, ca să-și facă obișnuita lor partidă de ecarté. Într-un sfeșnic de argint

masiv cu două brațe, două luminări își jucau ușor flăcăruile, scoțînd în relief trăsăturile fine ale lui Cazimir și liniile energice, hotărîte, ale lui Toma. Mai departe, Laurențiu Blebea și Radu stăteau în picioare, discutînd despre mersul războiului. Odette se așezase într-un colț de canapea, picior peste picior, cu țigara în mînă și răsfoia plictisită ultimul număr din *L'Illustration*, sub lumina unei lămpi cu abajur albastru, fixată pe un gheridon înalt. Lîngă ea, Sanda, cu brațele împreunate pe piept, cu capul dat puțin pe spate, privea în gol. Tapetul vișiniu, mobilele masive și greoaie, draperiile de catifea verde-închisă, care cădeau în falduri nemișcate, uriașa oglindă ovală cu reflexe obosite de apă stătută, peste care n-a mai trecut de mult și nu va mai trece niciodată un suflu de vînt, o adiere de viață, covorul de pe jos, cu culorile stinse de ani, toate i se păreau vechi, întunecate, triste. În tot acest decor, numai soba de teracotă albă se desprindea luminoasă, neverosimil de luminoasă, dar și ea împrăștia căldură puțină și miros de funingine, cum se întîmplă totdeauna în primele zile friguroase, cînd se face focul întîia oară. Căldura aceasta puțină și mirosul acesta de funingine îi aminteau Sandei cea dintîi zi de școală după vacanța de Crăciun, cînd se întorcea la pension cu regretul bucuriilor care trecuseră și cu tristețea zilelor monotone care o așteptau

Afară, ploaia de toamnă tîrzie bătea cu putere în ferestrele înalte, vîntul vuia în parc, fremătînd copacii desfrunziți, iar Repedea clocotea mînioasă. Sanda simți cum o cuprinde descurajarea, ca o apă care creștea pînă la genunchi, pînă la mijloc, pînă la gît. Pînă acum totul i se păruse așa de simplu! Nu trebuia decît să vorbească cu Toma, să pună la punct detaliile procesului de divorț și apoi să plece la București, unde o aștepta Mihai Grigorescu. Acum în salonul acesta mohorît, enorm și abia încălzit, între lucrurile acestea vechi și greoaie, cu ploaia care bătea în geam, cu vîntul care vuia în parc, cu Repedea care mugea furioasă, totul i se părea foarte greu, foarte complicat. Fără să știe de ce, avea simțămîntul că niciodată nu va putea să scape din castelul acesta cu ziduri atît de groase și de înalte, dintre oamenii aceștia atît de ciudați. Clătină nervos din

cap, spunîndu-și : „Prostii!“ Da, își dădea seama că toate sînt prostii, că teama aceasta nu are nici o îndreptățire și e pricinuită desigur de o slăbire a nervilor. A trecut vremea cînd o femeie putea fi ținută cu forța între zidurile unui castel depărtat și singuratic. Și apoi pentru ce să o țină? Boier Hristache și tante Sophie vor fi dimpotrivă foarte bucuroși, cînd vor afla hotărîrea ei de a se despărți de Toma. Iar Toma s-a depărtat atît de mult de ea și e atît de fericit că va intra în guvern, încît se va învoi să divorțeze, fără nici o greutate. Dar în ciuda acestui raționament, Sanda simțea cum o cuprinde o frică ciudată, o frică pe care nu putea să și-o explice și care nu se întemeia pe nimic, dar care era cu atît mai puternică și mai copleșitoare, paralizîndu-i judecata și voința. Castelul acesta, clădit pe o coamă de deal, singuratic, cu încăperi multe, reci și neprietenoase, cu oameni răi și neînduplecați în răutatea lor, nu era totuși un castel al Zmeului din basmele copilăriei, nici al duhurilor necurate și al fantomelor din romanele de odinioară. El nu stă sub puterea nici unei vrăji și a nici unui blestem. E o locuință neplăcută pentru ea, dar numai atît. Mîine dimineață poate să încalece pe cal, să se ducă oriunde și să nu se mai întoarcă niciodată între zidurile, mobilele și oamenii aceștia atît de ostili. De toate acestea, Sanda își dădea seama foarte bine. Totuși simțea în jurul ei o forță tainică, obscură, care o înlănțuia, o forță mai puternică decît toate raționamentele ei. Poate că și Măriuca Măgureanu își va fi spus că e liberă să plece oricînd, că va pleca mîine sau peste o săptămînă, dar pînă la urmă nu a plecat, ci s-a aruncat în lacul din pădure, acolo, în fața pavilionului de vînătoare. Pentru ce nu a plecat? Pentru ce nu s-a dus la părinții ei, la Humele? Cine a oprit-o? „Doamne, simt că înnebunesc“, își zise Sanda. Avea senzația că stă aplecată asupra unei prăpăstii fără fund, iar prăpastia pe care o vedea aievea, îi era bine cunoscută. Era rîpa, în adîncul căreia curgea Repedea, așa cum o văzuse de atîtea ori de la fereastra salonului ei. Cei doi pereți se căscau larg, ca o enormă gură de monstru, gata să o înghită și apoi se apropiau deodată unul de altul. Pămîntul argilos și sfărîmicios avea o culoare roșiatică, tufe de bălării țîș-

neau din amîndouă părţile, mişcate necontenit de vietăţi iuţi şi nevăzute. Undeva, în adînc, vuia Repedea, dar ochiul nu putea pătrunde pînă acolo. Ca să-şi alunge gîndurile şi imaginea aceasta, Sanda îşi trecu mîna pe frunte, simţind sub degete broboane de sudoare rece.

— Ce e cu tine? Nu te simţi bine? — o întrebă Odette, întorcînd capul către ea.

— Nu ştiu ce am... parcă o ameţeală...

Odette zîmbi:

— Ameţeală? Poate vrei să-i faci lui Toma surpriza unui copil...

— Ce idee! — zise Sanda.

Dar Odette nu o mai asculta. Răsfoia mai departe numărul din *L'Ilustration*, cu acelaşi aer plictisit, ţinînd între degete ţigara care se stinsese de mult. Vorbiseră aproape în şoaptă, încît ceilalţi nu auziseră nimic.

Un copil? Un copil cu Toma? Şi tocmai acum? — se întrebă Sanda înspăimîntată şi instinctiv îşi duse mîna la pîntec, dar nu simţi nimic. Apoi şi-o retrase cu o mişcare grăbită, de teamă să nu o vadă ceilalţi şi mai ales să nu o vadă Toma. Nu, nu e cu putinţă! Totuşi tulburări de felul acesta a mai avut de cîteva ori. Cum de nu s-a gîndit de la început? Dar nu, nu se poate, nu se poate... Prea ar fi groaznic, prea ar fi nedrept! Acum, cînd totul este pregătit, cînd în sfîrşit are să plece de aici, cînd o aşteaptă Mihai... Un copil ar complica totul, ar face imposibil divorţul sau în orice caz l-ar amîna pentru multe luni de zile. Ar rămîne desigur soluţia cealaltă. Pentru asta însă Toma nu trebuia să ştie, nu trebuie să afle nimic... Dar nu, nu-i cu putinţă! Prea ar fi absurd. A fost numai o glumă a Odettei, o glumă proastă şi atîta tot. În orice caz, trebuie să găsească un pretext, pentru ca mîine să plece la Bucureşti, să-l întîlnească pe Mihai, să se sfătuiască împreună şi să meargă la un doctor, pînă nu e prea tîrziu...

Sanda se uită speriată în jur, dar îşi dădu seama că nimeni nu a băgat de seamă tulburarea ei. Toma şi oncl' Alec îşi urmau partida de cărţi ca în atîtea alte seri, — oncl' Alec cu eleganţa lui obişnuită, cu un zîmbet fin în frumoasa-i mustaţă galică, aruncînd mereu cîte o glumă; Toma masiv, cu faţa pătrată tăiată în linii dure, cu havana în colţul gurii, sub mustaţa tunsă

pe buză, tăcut, concentrat, adîncit în joc, luînd totul, chiar și distracțiile, în serios. Odette răsfoia plictisită numărul din *L'Illustration*, stînd picior peste picior în colțul ei de canapea. Laurențiu Blebea îi explica lui Radu ceva, cu multă căldură, trecîndu-și cînd și cînd mîna peste tîmpla tunsă cu mașina numărul zero; în deschizătura gulerului înalt și lucios, cu colțurile răsfrînte, mărul lui Adam se înălța și cobora jucăuș, iar cravata i se strîmbase puțin, dar foarte puțin. Radu încuviința din cap și cu fața fină, cu trăsături aproape feminine, arăta o nesfîrșită bunăvoință față de inimosul profesor ardelean; o șuviță cîrlionțată din părul castaniu și mătăsos își juca umbra subțiratecă pe fruntea înaltă, palidă, bombată. Și Sanda, amintindu-și și de boier Hristache și de tante Sophie, care se retrăseseră în odăile lor, avu iarăși impresia, pe care o avusese de atîtea ori, că oamenii aceștia nu alcătuiesc o familie, că nu sînt uniți prin nimic, că fiecare trăiește cu gîndurile lui, fiecare își duce viața și își urmărește ținta lui și că, locuind sub același acoperiș și întîlnindu-se la masă, sînt ca niște străini, pe care întîmplarea i-a adunat în aceeași pensiune. Ea însăși nu era decît o străină, clientă a aceleiași pensiuni. Gluma de adineaori a Odettei îi reveni în minte și simți un fior de groază între spete. Un copil cu Toma? Asta însemna să trăiască toată viața între oamenii aceștia, cu care nu avea nimic comun. O viață lipsită de orice înțelegere sufletească, de orice afecțiune, de orice undă de căldură... Nu se poate, a fost numai o glumă a Odettei. Un copil după trei ani de căsnicie? Mîine trebuie să se ducă la București, să-l întîlnească pe Mihai.

Ceasornicul vechi și mare de pe comoda dintre ferestre arăta nouă și un sfert. Ce greu trece vremea! Sanda simți că nu mai poate sta nici o clipă între oamenii aceștia, că trebuie să se închidă în dormitorul ei, cu gîndurile care o frămîntau și cu imaginea lui Mihai. În parc se auzi un claxon de automobil. În coridor zdupăiră pașii Ilenuței, care gonea să vadă cine a venit. În salon toți rămaseră neclintiți, ascultînd zgomotele de afară. „Doamne, dacă o fi Mihai? Dacă vine să mă ia, să mă salveze?" își spuse într-o pătrime de secundă

Sanda. Era unul din acele gînduri copilărești care ne trec o clipă prin minte, în momentele de mare încordare, de spaimă sau de deznădejde, cînd simțim nevoia să fim ajutați. Știm că nu este decît o iluzie, un vis ce nu se poate împlini, dar în fragmentul acela de secundă ne spunem : „dacă s-ar întîmpla totuși așa", pentru ca apoi, cînd vedem că minunea nu s-a înfăptuit, conștiința singurătății noastre în spaima sau deznădejdea prin care trecem, să ne apară și mai vie, mai puternică, mai înfricoșătoare.

La capătul coridorului se auzi un glas din gît, ca un croncănit de cioară :

— Să trăiești, Ilenuțo ! Ia, te rog, cele două valize de la mașină...

— E Pantazi, — spuse Toma fără nici o bucurie. — Radule, vrei să-l primești tu ? Joacă, oncl' Alec, e rîndul dumitale...

Radu se duse să întîmpine pe noul sosit și în aceeași clipă, Sanda se ridică cu grabă :

— Pe mine mă iertați, sînt obosită, — și ieși.

Îi era cu neputință să mai suporte și pe Pantazi Măgureanu. La rîndul său, Laurențiu Blebea, înțelegînd că a sosit un prieten sau poate cineva din familie și socotind că nu se cade să tulbure prin prezența lui asemenea revedere, spuse noapte bună, se înclină ceremonios și plecă.

La capătul coridorului, croncănitul de cioară continua :

— He-he, Radu ! Bun găsit, *mon vieux*... Ilenuța, nu pune paltonul în cuier că e ud leoarcă, fată. Să-l întindem pe un scaun... Știi ce-i afară, *mon cher ?* Potopul lui Noe... A pătruns ploaia prin capota mașinii și m-a făcut... *comment on dit ?*... ciuciulete. *Et par dessus le marché*, am avut și o pană de motor, care ne-a ținut două ore în plin cîmp. Ilenuțo, să punem și pălăria pe un scaun, ca să nu se strice borul, *ma petite*...

În salon, partida de ecarté continua.

— Odette — zise Toma împărțind cărțile, — bietul Pantazi trebuie să fie nemîncat. Vrei să te ocupi puțin de el ? Și cu ocazia asta spune la bucătărie să se facă un rînd de cafele pentru toți și să ne mai dea ceva. Ce preferi, Oncl' Alec ? vin, coniac, porto ?

— Vin, dacă nu ai nimic împotrivă, — răspunse Cazimir, filînd cartea cu mîinile lui bărbătești, puternice și cu unghiile bombate și bine îngrijite

— Vin și fructe, — adause Toma.

După ce își așeză meticulos galoșii, paltonul, pălăria și fularul, toate vechi, uzate, dar bine păstrate, Pantazi Măgureanu se îndreptă spre salon, urmat de Radu. Era mic de statură, și adus din spate, ținea capul înclinat într-o parte, avea umărul drept mai sus decît cel stîng, iar fața îi era spînă și zbîrcită, ca de muscal. Din toate aceste pricini, unii îi ziceau „baba turcească", iar alții „Mișca", după numele vestitului muscal din București. Pătimaș jucător de cărți și mare amator de femei frumoase, pe care bineînțeles că trebuia să le plătească enorm, dată fiind făptura lui schiloadă, tocase în scurtă vreme o avere formidabilă și, la vîrsta de patruzeci de ani, ajunsese să trăiască pe spinarea rudelor, trecînd cu cele geamantane vechi și ponosite de la un conac la altul, stînd cîteva săptămîni la fiecare și plecînd apoi mai departe. Adesea, mai ales în timpul iernii, se întîmpla ca gazdele să plece pentru cîteva luni la București sau în străinătate. Pantazi Măgureanu rămînea la conac, juca popa prostul sau tabinet cu vechilii și contabilii și făcea curte slujnicuțelor mai tinerele. Singur Alecu Cazimir, nevrînd să-l primească la conacul său de la Lunca, fiindcă „e inestetic, *mon cher*, și mă indispune", încheiase un pact cu el, servindu-i o pensie de o sută douăzeci lei pe lună. Această soluție, mult mai comodă, o încercaseră și celelalte rude. Dar Pantazi Măgureanu, cum primea o sumă de bani, se înfunda în tripouri și bordeluri, cheltuind totul într-o singură noapte. A doua zi, se instala la o cafenea și începea să dea telefoane, cerînd noi subsidii. Iar dacă i se răspundea că „Domnul lipsește", ceea ce se întîmpla mai totdeauna, cerea toc, cerneală și hîrtie, chema un comisionar și începea să bombardeze cu scrisori întreaga familie. Cînd nici acest sistem nu mai dădea rezultatul urmărit, Pantazi Măgureanu recurgea la a treia metodă : mînca pe datorie, locuia la hotel pe credit, iar notele de plată le trimitea spre achitare rudelor înstărite, oameni cu situații însemnate, cărora nu le convenea ca toți hotelierii și birtașii să știe că au în neamul lor un

atît de compromițător exemplar. Ca să pună capăt acestui scandal, care începuse să alimenteze copios cronica orală a saloanelor bucureștene, s-a ținut un adevărat consiliu de familie. Atunci s-a hotărît să nu i se mai dea lui Pantazi Măgureanu nici un ban în mînă și să fie poftit la țară, urmînd a sta cîteva săptămîni la fiecare conac. Decizia aceasta i-a fost notificată în termeni atît de categorici, încît Pantazi a înțeles că nu-i rămîne decît să se supună. De atunci el își poartă făptura-i schiloadă și glasul său din gît, ca un croncănit de cioară, pe la toate moșiile rudelor lui, într-un jalnic și neîntrerupt turneu.

— A, dragii mei, — zise el, intrînd în salon, — ce fericit sînt că vă văd! Dragă Toma, ce am auzit, să fie cu noroc... Și potrivit obiceiului, se grăbi să strecoare o insinuare răutăcioasă: — Dar boier Hristache și tante Sophie ce spun? Nu s-au împotrivit? Nu? Cu atît mai bine... — Apoi se întoarse către Cazimir: — Alec, *parce que nous sommes entre nous,* poți să-mi avansezi suma aceea pe luna viitoare. *Je suis dans la purée, mon vieux,* și îmi faci un mare serviciu. *Merci bien, gentil comme toujours...* Luă banii cu mîna stîngă și-i strecură în buzunarul din afară al hainei, cu un gest neglijent, de om deprins cu banii, iar cu dreapta îi făcu o bezea.

După aceea lipindu-se cu spatele de sobă, ca să se încălzească, începu a povesti neîntrebat pe la ce rude a mai fost, ce face fiecare, ce necazuri au, cum stau cu recolta, strecurînd mereu mici răutăți, dar trecînd repede asupra lor. Într-un loc s-a rupt o logodnă și: — Erau așa de amărîți, bieții oameni! Dar cred că exagerează... Adevărat, fata are vreo treizeci și doi de ani, ceea ce este o vîrstă, însă sînt sigur că se va mărita totuși. — Pe alții i-a găsit puțin cam plictisiți: — Vorbeau ceva de o ipotecă. Știți că nu-mi place să mă vîr in treburile altora, dar am înțeles că ticălosul de creditor își cere banii. E o sumă cam mare, pare-se, însă cu siguranță că o vor plăti. În altă parte, căzuse peste o ceartă între soți: — *Des hommes qui se querellent pour des riens, mes cher amis.* În definitiv, ce mare crimă dacă o femeie are un *flirt?* — Ca mai toți oa-

menii care trăiesc din pomana altora se simțea umilit și, în această umilință a lui, găsea o adevărată voluptate să scoată la iveală tot gunoiul, pe care-l găsise prin casele binefăcătorilor săi, spunînd parcă : „E adevărat că mă ajută, dar asta nu înseamnă că-mi sînt superiori în vreun fel oarecare. Nu, sînt tot așa de ticăloși ca și mine. Și nu sînt nici fericiți. Toți au necazuri și griji.“ Îi plăcea să-i răstoarne de pe piedestalurile lor de oameni de treabă sau de oameni mulțumiți de viață și nu avea decît un singur regret : că nu-i poate defăima pe față, că nu poate spune deschis tot răul pe care îl gîndește despre ei, și că, chiar în această răzbunare a lui, singura pe care și-o putea îngădui, trebuia să se mulțumească doar cu insinuări piezișe, ca un cîine care, neputînd să muște, fiindcă după aceea știe că va fi bătut, nu poate decît să mîrîie înfundat.

Pantazi Măgureanu nu se opri din măruntа lui bîrfeală, decît în clipa cînd Ilenuța, ajutată de Odette, aduse tava cu mîncare, fructe, vin și cafele.

— O, *la belle Odette !* — croncăni el, sărutîndu-i mîna, și îndată fața-i spînă și încrețită luă un aer de adîncă tristețe : — Ce necaz ai avut, *ma pauvre petite !* Cît trebuie să fi suferit din cauza ticălosului aceluia...

— N-am suferit deloc, Pantazi, — i-o tăie scurt Odette, trăgînd în fața canapelei o măsuță și așezînd o farfurie cu carne rece, un tacîm și un pahar de vin.

— Mai bine vino de mănîncă...

— *Merci bien, ma petite... Gentille comme toujours !* — murmură Pantazi, trăgînd cu coada ochiului către pulpele durdulii și roșii ale Ilenuței.

După ce mîncă, își trase scaunul între Toma și Alecu Cazimir și începu să urmărească jocul cu încordare, fără să mai scoată nici un cuvînt.

18

„Întîi trebuie să vorbesc cu Toma“ — își zise Sanda, a doua zi dimineața. Avusese o noapte de nesomn și

se simţea obosită. Stătuse cu lampa stinsă, pentru ca Toma să creadă că doarme. Nu ar fi putut să-i suporte nici măcar atingerea mîinii. Cînd l-a auzit venind de jos, din salon, şi urcînd scara de stejar, cu treptele ei vechi, care trozneau la fiecare pas, Sanda s-a repezit nebuneşte întîi la uşa dinspre coridor, apoi la cea dinspre odaia de baie, încuindu-le pe amîndouă şi cu aceeaşi mişcare precipitată s-a ghemuit sub plapomă. Toma a străbătut coridorul, păşind mai îndesat ca de obicei. Probabil că băuse mai mult, ceea ce i se întîmpla foarte rar. Atunci nu se îmbăta, fiindcă nu se îmbăta niciodată, ci doar călca mai apăsat, iar cînd vorbea, rostea cuvintele mai rar, răsfirîndu-le. Sanda l-a auzit intrînd în dormitorul lui şi a aşteptat mai departe, ghemuită sub plapomă. După un răstimp, în care desigur că Toma s-a dezbrăcat şi şi-a pus pijamaua de noapte, l-a auzit intrînd în odaia de baie, situată între cele două dormitoare. S-a oprit în faţa uşii ei şi-a apăsat pe clanţă. Clanţa s-a mişcat cu un ţăcănit metalic, care a răsunat neobişnuit de puternic în auzul încordat al Sandei, deşi afară vuia vîntul, iar Repedea mugea în albia-i adîncă şi îngustă. Acest ţăcănit metalic a declanşat în mintea ei aţîţată o vertiginoasă suită de imagini. L-a văzut aievea intrînd, liniştit şi sigur de sine, în dormitorul ei, închizînd cu grijă uşa şi îndreptîndu-se către ea cu acelaşi pas hotărît, cu care intra în grajd, ca să-şi ia calul preferat, cînd nenumăratele lui îndeletniciri îi îngăduiau să facă o oră de călărie; l-a văzut apoi aşezîndu-se pe marginea patului ei şi schiţînd o mişcare de mîngîiere a umărului, singurul lui gest de tandreţe, dar şi acesta abia schiţat şi foarte scurt. Iar după aceea, prin una din acele dedublări de personalitate care se produc în clipele de supremă încordare, cînd spiritul ajunge să-ţi înfăţişeze propria ta imagine într-o anume clipă a vieţii tale, ca într-un vis sau ca în delir, rămînînd însă de o dureroasă luciditate şi exactitate în reprezentarea acestei imagini, Sanda s-a văzut supunîndu-se voinţei lui, cu docilitatea unui animal în faţa stăpînului său. Şi imaginea era atît de precisă şi atît de crudă, încît îi invedera anumite amănunte, anumite gesturi ale ei, de care *atunci* nu-şi dăduse seama, dar care acum îi apăreau perfect adevărate, sporindu-i şi mai mult umi-

lința. „Cum a fost cu putință să mă cobor atît de jos? De vreme ce nu-l mai iubesc și nu mai am nimic pentru el, trebuia să-l alung. M-am prostituat, da, m-am prostituat!“ — își spunea Sanda, stăpînită de un simțămînt de revoltă împotriva ei înseși, simțămînt ce era cu atît mai puternic, cu cît îi apărea mai clară conștiința propriei sale înjosiri.

Toate acestea i-au trecut prin minte în răstimpul de o secundă, cel mult două, cît Toma apăsa clanța ușii. După aceea clanța s-a mișcat iarăși, liberată; pașii lui îndesați, mai îndesați ca de obicei, s-au îndepărtat și s-a auzit ușa de la dormitorul său închizîndu-se. Sanda s-a coborît din pat și a deschis ușița sobei. Jarul își juca șerpii roșiatici sub un fin pospai de cenușă, împrăștiind în cuprinsul odăii o pulbere purpurie. Și-a strîns halatul în jurul trupului și s-a așezat într-un jeț, la gura sobei. Acum gîndurile începeau să i se limpezească. Orice s-ar întîmpla, chiar dacă gluma Odettei ar fi adevărată, trebuie să aibă o explicație cu Toma. La urma urmei, venirea unui copil nu poate împiedica un divorț. Temerile de mai înainte se împrăștiau treptat. Către ziuă a prins-o somnul. S-a trezit obosită, dar hotărîtă. Baia și dușul au înviorat-o puțin. A îmbrăcat o rochie gri, simplă, (de altfel toate rochiile ei erau simple) și, bătînd la ușa lui Toma, i-a spus că-l așteaptă în salon.

— Ce este? — întrebă Toma intrînd și, după obiceiul lui, își aruncă ochii pe ceasornic, ca să vadă de cît timp liber dispune.

— Nu am să te rețin mult, — zise Sanda.

— Te rog să mă scuzi, a fost un gest involuntar. Înțelegi însă că după o lipsă de atîtea zile...

— Ești copleșit de treburi. Știu și înțeleg prea bine, Toma. Vrei să iei loc un moment? — și Sanda îi arătă scaunul din fața ei. Își privi o clipă mîinile, apoi ridică ochii către el și urmă cu acel glas liniștit și rece, cu care femeile pot rosti gîndurile și hotărîrile cele mai grave, după ce le-au frămîntat îndelung în minte și s-au deprins pînă într-atît cu ele, încît nu le mai pricinuiesc nici o emoție. În același timp ele pierd cu totul din vedere că aceste gînduri și hotărîri, care li se par simple și firești, pentru că le-au meditat atîta vreme și

mai ales pentru că răspund în totul simțămintelor, dorințelor și planurilor lor de viitor, sînt pentru bărbatul din fața lor de o noutate neașteptată și pot să-l contrarieze sau adesea să-l îndurereze.

— Aș dori, — zise Sanda, — să vorbim ca doi prieteni, Toma, cum vorbeam odinioară, înainte de a ne căsători, la mesele noastre atît de plăcute. Îți mai aduci aminte?

Toma dădu din cap, afirmativ, tăind vîrful havanei. Liniștea rece, cu care îi vorbea Sanda, îl surprinsese. Pînă acum, în discuțiile lor scurte, în care ea se plîngea de boier Hristache și de tante Sophie, era totdeauna nervoasă, repezită, cu ochii în lacrimi, cu buza de jos tremurîndă, cu nodul de plîns în gît. Într-o frază, cel mult două, spunea tot ce avea de spus și Toma putea să-i răspundă cu un cuvînt de încurajare și o bătaie ușoară pe umăr. De data aceasta își dădea seama că are în fața lui o *altă* femeie, calmă și hotărîtă și Toma se întreba, oarecum îngrijorat, ce schimbare s-a petrecut în ea.

— Atunci, — spunea Sanda, — eram numai prieteni, Toma, și astăzi sînt încredințată că așa ar fi trebuit să rămînem pînă la sfîrșit. Căsătoria noastră a fost o greșeală, o mare greșeală...

Toma, care se pregătea să-și aprindă havana, rămase cu chibritul în mînă și ridică brusc capul, cu o mișcare de om lovit în mîndria lui.

— Nu-ți fac nici o imputare, — se grăbi să adauge Sanda. — Greșeala nu a fost numai a ta, ci și a mea. Nu trebuia să primesc. Din păcate, nu mi-am dat seama cît de multe lucruri ne despart, cum nu ți-ai dat seama nici tu...

— Îmi dai voie? — o întrerupse Toma, zvîrlind în scrumieră chibritul care-i ardea degetele și aprinzînd altul.

— Nu, Toma. Lasă-mă, te rog, să-ți spun totul. După aceea am să te ascult...

Toma ridică din umeri, își aprinse havana și, trăgînd primul fum, se lăsă pe spătarul scaunului, punînd piciorul stîng, îndoit din genunchi, peste cel drept.

— Nu-mi cere să-ți spun tot ce ne desparte, — zise Sanda, cu același glas calm, rece, monoton și fără să

facă nici un gest. Ar fi de prisos... Și apoi aș înăspri inutil discuția... Fiecare om se naște cu temperamentul pe care i l-a dat Dumnezeu, natura... (O clipă, voise să spună : „sau părinții lui“, dar se opri la vreme.) Nimeni nu-i vinovat că-i așa cum e. Dar între noi nu e numai o deosebire de temperament, ci și de formație sufletească... Venim din două lumi diferite, Toma. Te rog să crezi că, în multe privințe, am tot respectul pentru lumea ta. Sînt desigur în ea lucruri care îmi displac, poate fiindcă nu le înțeleg îndeajuns sau fiindcă îmi contrariază concepția mea de viață, dar sînt și altele pe care nu pot să nu le admir. Exemplare ca Odette sau ca Radu se întîlnesc rar, foarte rar și îți mărturisesc că pentru mine sînt o adevărată desfătare, ca o bucată de muzică desăvîrșită și care are, în același timp, darul de-a corespunde gustului și stării tale sufletești. Tu însuți, cu pasiunea ta pentru moșia părintească, cu dorința de-a adăuga necontenit la ceea ce ai primit ca moștenire, ești vrednic de toată admirația...

Toma se înclină în semn de ironică mulțumire pentru asemenea laudă.

Sanda clătină din cap :

— Rău faci că încerci să bagatelizezi o discuție, care pentru mine are o deosebită importanță...

— Ai înțeles greșit gestul meu, Sanda, — zise el, vrînd să-i pună mîna pe braț, prietenește.

Dar Sanda, ca să nu-și retragă brațul, se ridică și începu să se plimbe prin salon, cu bărbia în piept, cu mîinile la spate, ghemuind batista în pumni și trecînd-o nervos dintr-unul în celălalt :

— Multă vreme am crezut, Toma, că am să mă adaptez, că am să mă pot integra în această lume a ta. Astăzi însă știu bine că aceasta nu este cu putință.

— Te gîndești fără îndoială la tata și la tante Sophie, — o întrerupse Toma.

— Nu numai la ei, — răspunse Sanda, oprindu-se o clipă, aruncîndu-i o privire și apoi continuînd să se plimbe iarăși, cu ochii în pămînt.

— A ! — făcu Toma vădit jignit, ridicînd capul.

— Nu e vorba numai de ei, — repetă Sanda.

— Atunci e vorba de mine...

— Da, Toma. Nu ne înțelegem. Nu ne-am înțeles niciodată și niciodată nu ne vom înțelege. E trist, e dureros, dacă vrei, dar acesta este adevărul.

— Ce vrei să spui? — întrebă Toma brutal, ridicîndu-se de pe scaun. Cenușa havanei îi căzu între încrețiturile vestei. Curățind-o cu mișcări iuți, nervoase, urmă: — O căsnicie serioasă nu este o idilă... De altfel, idile care să dureze o viață întreagă nu prea cunosc. Ce-ți lipsește? Cred că ai tot ce-ți trebuie, slavă Domnului...

„Ce departe sîntem unul de altul", își zise Sanda. Se oprise cu fața la fereastră și privea crengile desfrunzite ale copacilor, care se înălțau umede de ploaie și negre în dimineața mohorîtă de toamnă.

— Recunosc, — zise Toma, privind-o din spate, — că ai avut neplăceri cu tata și cu tante Sophie, neplăceri cărora însă le-ai acordat o „importanță exagerată". Dar acum e inutil să mai discutăm trecutul. Capitolul e încheiat. După cum ți-am spus aseară, ne vom muta la București și...

— Prea tîrziu, — spuse Sanda.

— Ce? — întrebă cu asprime Toma și, venind lîngă ea, o luă de umăr și o întoarse cu fața către el. — Ce înseamnă prea tîrziu?

— Trebuie să ne despărțim, Toma, — răspunse Sanda, uitîndu-se țintă în ochii lui.

— Ești nebună! Mai întîi pentru ce să ne despărțim? Și apoi acum, *tocmai* acum?

— Da, tocmai acum, cînd vei fi ministru, cînd vei avea atîtea ocupații și atîtea onoruri și cînd eu voi însemna în viața ta mai puțin chiar decît am însemnat pînă acum...

— Dar nu înțelegi că nu se poate? — izbucni Toma în plină furie. Trăsăturile feței i se înăspriseră. Ochii îi scăpărau de mînie. Un divorț în situația mea de astăzi m-ar compromite și ar da în mîna adversarilor mei o armă cumplită... Și apoi, repet, pentru ce să divorțăm? Nu, Sanda, nici nu poate fi vorba... Sper că nu vrei să-mi dai clasica lovitură de pumnal în spate. M-am purtat cu tine ca un om corect, ți-am dat numele meu, te-am adus în familia mea... Ai avut oarecari dezagramente, care nu contează, dar ai avut prietenia Odettei,

a lui Radu, a lui oncl' Alec... Nu poţi să te plîngi, nu ai dreptul să te plîngi şi în nici un caz nu ai dreptul ca, la purtarea mea, să răspunzi printr-o... (Voise să spună „mîrşăvie", dar se corectă) printr-o inelegantă...

Sanda îşi duse mîna la frunte şi îşi apăsă degetele pe tîmple. Nu mai înţelegea nimic. Fiindcă Toma voia să intre în guvern, ea nu putea să divorţeze, ca să se mărite după aceea cu Mihai? Dar ce legătură este între una şi alta? Nici o clipă nu-i trecuse prin minte că asta ar fi o împiedicare. Şi de unde, pentru ce această îndatorire de-a duce mai departe o viaţă imposibilă, lîngă un om faţă de care nu mai simte nimic?

Toma vorbea cu aceeaşi mînie, măsurînd salonul cu paşii lui îndesaţi şi gesticulînd cu havana, dar Sanda, uluită de această situaţie nouă, cu mintea asaltată de întrebări şi nedumeriri, nu mai prindea decît crîmpeie de frază :

— Te-am crezut şi-mi place să sper că eşti o femeie leală... Asta m-a determinat să-ţi dau numele meu... Nu ai dreptul să-mi sfărîmi cariera...

— Dar viaţa mea? — întrebă Sanda cu ochii mari, plini de groază şi deznădejde, fiindcă vedea cum i se prăbuşeşte planul, care pînă adineaori i se păruse atît de simplu, atît de firesc. Viaţa mea nu înseamnă nimic, Toma?

— Slavă Domnului, o ai întreagă şi poţi să te bucuri din plin de ea...

— Cum să mă bucur? Tu nu înţelegi că nu mai pot trăi cu tine? Ce vrei să-ţi spun mai mult?

— Toane, capricii, nebunii de femeie care nu are nici o grijă şi căreia nu-i lipseşte nimic, — strigă Toma, bătînd cu pumnul în masă. Ai înnebunit de prea mult bine... Nu mă sili să-ţi amintesc de unde ai pornit, de unde te-am luat...

— Vorbeşti ca şi cînd m-ai fi luat dintr-o casă de întîlnire, Toma! Şi apoi nu te-am rugat să mă iei.

— Dar ai acceptat şi deci ai contractat anumite obligaţii.

— Pe toată viaţa?

— Pe toată viaţa, dacă eşti o femeie cinstită şi dacă îţi dai seama ce nume porţi...

— Puţin îmî pasă de numele pe care-l port! Iar după cîte ştiu, divorţul te dezleagă de toate obligaţiile...

Cum se întîmplă totdeauna în asemenea împrejurări, cînd ura dospită îndelung ţîşneşte deodată, îşi trîntiră în faţă toate adevărurile crude şi toate ofensele, pe care pînă atunci şi le spuseseră numai în gînd, în orele de mînie înăbuşită. La sfîrşit, Toma îi strigă încă o dată:

— Scoate-ţi din cap nebunia cu divorţul! De asta nu poate fi vorba, cel puţin acum, — şi ieşi trîntind uşa.

Coborînd scara, îşi spunea: „Ce dreptate avea tata, cînd căuta să mă convingă să nu o iau. Parcă-l aud: „vine din altă lume, nu ai să te înţelegi cu ea". Aşa este! I-am dat frîu liber, şi-a luat vînt şi uite unde am ajuns... Dar nu-i nimic. Tot eu am să o domolesc...".

Sanda mai rămase o clipă în salon, întrebîndu-se ce putea, ce trebuia să facă în această nouă situaţie. Nu se simţea cu nimic îndatorată faţă de Toma. Toate argumentele lui în această privinţă nu numai că nu o convinseseră, dar dimpotrivă, o făceau să-l urască şi să-l dispreţuiască mai mult ca înainte. Pînă acum, el păstrase o anumită măsură în vorbă. În discuţia aceasta, se dăduse însă pe faţă. Vorbise de numele lui şi de familia lui cu aceeaşi trufie cu care vorbea boier Hristache. Bătrînul avea însă numai trufia. Toma mai avea şi cariera lui politică, pe care şi-o apăra cu un egoism feroce, gata să treacă peste orice. Desigur, se va împotrivi la divorţ, îi va face toate şicanele şi va prelungi procesul, cît îi va sta în putinţă. Ce-i de făcut? În frămîntarea ei, Sanda avu o străfulgerare: boier Hristache. Da, bătrînul o urăşte şi va fi încîntat să scape de ea...

Fără a mai sta la gînduri, coborî în goană scara şi bătu la uşa lui. Bătrînul o privi pe deasupra ochelarilor, surprins şi mînios. Ce caută Constandineasca în odaia lui? Cum vine aşa, fără măcar să-l întrebe printr-o slujnică dacă vrea să o primească sau nu?

— Ce vrei?

Nefiind poftită să stea, Sanda rămase în picioare. Nu se simţea însă nici umilită, nici descumpănită. Pentru a-şi ajunge ţinta, era în stare să suporte orice jignire. Iar gîndul, care-i venise, i se părea atît de clar,

încît primirea nepoliticoasă și ostilă a bătrînului nu o zdruncină defel. După atîtea suferințe și șovăieli simțea în ea o putere nouă și înviorătoare. În cîteva fraze, spuse tot ce credea că trebuie să spună: căsătoria ei cu Toma a fost o greșeală, pe care o regretă și vrea să o îndrepte; singura putință de îndreptare e divorțul; Toma însă se opune.

— Hm! — făcu boier Hristache, pufnind în mustața țepoasă, îngălbenită de tutun. Înțelesese de la început pentru ce se opunea Toma. Un om care, în ajun de-a intra în guvern, divorțează, dă dovadă de neseriozitate și riscă să-și piardă portofoliul. Boier Hristache era însă direct interesat ca Toma să izbutească, să se mute la București cu Constandineasca lui cu tot, iar el să poată lua iarăși conducerea moșiei. Și tocmai cînd lucrurile păreau pornite pe făgașul cel bun, Constandineasca asta, care i-a amărît anii bătrîneței, se pune de-a curmezișul...

— Hm! — făcu iarăși boier Hristache. — De ce nu ai venit să mă întrebi, cînd te-ai măritat? Și de ce nu te-ai hotărît să te desparți mai demult? Acuma e prea tîrziu... În orice caz eu nu mă amestec. Treaba dumnitale... De altfel, mă mir pentru ce ai venit la mine. Raporturile dintre noi nu te autorizau să faci un asemenea demers.

O jumătate de oră mai tîrziu, Sanda gonea în galop către conacul lui Alecu Cazimir. Sprijinul, pe care nu-l dobîndise de la boier Hristache, era sigură că-l va dobîndi de la oncl' Alec. Casa scundă, dar cochetă, era împresurată de brazi. În față, avea o verandă cu geamuri. Odăile puține și mici îi dădeau un aer de plăcută și prietenoasă intimitate. Sanda venise adesea aici și totdeauna găsise un sfat și o încurajare. Cazimir o întîmpină în ușă, cu monoclul în arcada ochiului, cu obișnuitele formule de politețe și cu veșnicul surîs amabil în superba lui mustață galică. Era îmbrăcat într-o elegantă pijama de casă. Din batista, pe care o avea în buzunarul din stînga, se desprindea o discretă undă de parfum tabac. Intrară în biroul mic, mobilat cu gust. Doi pereți erau acoperiți de rafturile cu cărți. Pe ceilalți doi se înșirau pînze în ulei, acuarele și cîteva desenuri. În *cheminée*, focul împrăștia o căldură plăcută. Sanda

ar fi vrut să înceapă cu o clipă mai degrabă dureroasa ei poveste. Cazimir o rugă însă să aștepte puțin și ieși din odaie. Ca mai toți holteii bătrîni, se ocupa singur de amănuntele gospodăriei. Trecu în sufragerie, rîndui cele de trebuință pentru o gustare și chemă slujnica numai ca să ducă tava.

— Ia, te rog, din aceste nimicuri *ce que le coeur vous en dit* și bea un pahar de Madera. Vremea aceasta umedă cere un reconfortant, mai ales după un drum ca al dumitale...

Cînd însă Sanda începu să-i spună despre ce e vorba, oncl' Alec, deși părea că o ascultă cu toată bunăvoința, în realitate se gîndea cum să scape din această încurcătură. Micul lui egoism de om comod, care nu vrea să-și complice existența cu suferințele celor din jurul său, îi interzicea orice amestec în conflictul dintre Toma și Sanda. În același timp, lamentările ei atît de des repetate începuseră să-l indispună. O compara în gînd cu Odette, cum mai făcuse și altă dată. Odette nu „inoportunează“ pe nimeni cu durerile ei. Pentru ce nu face și Sanda la fel? Și mai ales cum își închipuie ea că toți oamenii sînt obligați să-i sară în ajutor? Se vede bine că vine din altă lume. Păcat de ea... E total lipsită de discreție. Altminteri ar fi drăguță. Defectul acesta însă îi strică mult. Fiecare om trebuie să se descurce singur. Iar cînd se întîlnesc, trebuie să-și spună numai lucruri agreabile. Dacă am porni să ne istorisim toate suferințele, unde am ajunge? Viața socială ar deveni imposibilă.

Între timp, Sanda vorbea cu căldură și sinceritate. Ea credea că oamenii sînt datori să se ajute între ei și i se părea foarte firesc ca oncl' Alec să intervină pe lîngă Toma. Nu știa că același om, cu mulți ani în urmă, asistase cu aceeași amabilă bunăvoință la drama Măriucăi Măgureanu, fără să facă însă nimic pentru îndreptarea lucrurilor. Cînd sfîrși, Alecu Cazimir îi spuse cîteva fraze de consolare și de încurajare:

— Convingerea mea este că Toma ține la dumneata... Tot răul pornește de la Hristache și de la Sophie. Dar trebuie să-i înțelegi și pe ei, cu prejudecățile și cu ideile lor vechi. În scurtă vreme însă se va produce în viața voastră o schimbare fericită. Toma va intra în guvern și vă veți muta la București. Asta schimbă totul... E

păcat să sfărîmi o căsnicie și să dai cu piciorul unei situații strălucite, tocmai acum, după ce ai suferit atîta și cînd poți, ba chiar ai dreptul să culegi roadele acestor suferințe. Ascultă, te rog, pe bătrînul dumitale oncl' Alec... Viața trebuie privită și sub latura ei practică. Și bătînd-o ușurel pe obraz, ca pe un copil, urmă:

— Mai așteaptă cîteva luni. Sînt sigur că vei fi fericită. Iar dacă se va întîmpla dimpotrivă, ai tot timpul să divorțezi atunci. Pentru aceasta niciodată nu e prea tîrziu. În orice caz, nu lua o hotărîre pripită. Mai reflectează și după aceea vom vorbi... *Quant à moi*, bineînțeles că îți stau totdeauna la dispoziție cu toată afecțiunea ce-ți port. Dar te rog mai reflectează...

Sanda plecă dezamăgită și tristă. Lăsase calul domol. Pentru ce să-l mai gonească? Nu mai avea unde să se ducă, nu mai avea la ce ușă să bată. Tot mai limpede i se lămurea gîndul că, în lumea în care se afla, fiecare om trăiește pentru sine. Ce naivă fusese cînd își închipuise că ar putea obține sprijinul lui Alecu Cazimir! Și el e la fel cu ceilalți, doar mai amabil, mai glumeț, mai zîmbitor. În situația ei însă, acestea nu-i sînt de nici un folos. Și deodată o cuprinse un simțămînt de cumplită singurătate, pe care priveliștea înconjurătoare îl făcea și mai dureros. Ploaia contenise, dar norii acopereau încă toată zarea și prin pînza lor se cernea o lumină mohorîtă, ca o pulbere de cenușă. Copacii își înălțau în văzduh crengile negre, într-un gest de deznădăjduită implorare. Pe miriștile deșerte se zăreau ici și colo ochiuri de apă cu răsfrîngeri stinse. Un cîrd de ciori zbură foarte jos, fîlfîind greoi din aripi și croncănind sinistru. Din rîpi se ridicau pale de negură. Peste toată întinderea plutea parcă un duh de dezolare sau poate de moarte. La capătul drumului, într-o perdea de ceață, se înălța Măgura, cu coasta acoperită de copacii deși, despuiați de frunze, profilîndu-se uriașă și diformă, ca spinarea unui monstru din alte vremi sau din altă lume, cu pielea neagră și încrețită, stînd la pîndă pe patru labe, gata să se năpustească în orice clipă. Deasupra, castelul cu zidurile lui vechi și întunecate părea o cocoașă înfricoșătoare. „Nu, nu sînt singură, își repeta în gînd Sanda. Îl am pe Mihai. Trebuie să plec numaidecît. Trebuie să mă duc la el, să vorbesc cu el...".

Dar cînd ajunse la castel, cînd intră în holul cel mare, cînd trecu printre Măgurenii și Măgurencele care o priveau cu ochi morți din cadrele lor, cînd văzu enorma panoplie plină de arme din alte vremuri și toată grămădirea aceea de mobile greoaie și vechi, cînd urcă scara de stejar cu treptele care trozneau la fiecare pas, cînd se trezi între pereții înalți și groși ca de cetate sau ca de închisoare, în lumina aceea puțină și mohorîtă, se simți iarăși copleșită, paralizată de acea forță misterioasă, care se desprindea parcă din ziduri, din mobile, din faldurile draperiilor. Cum să plece fără o înțelegere cu Toma? — se întreba Sanda, intrînd în dormitorul ei și dezbrăcînd costumul de călărie. Oamenii aceștia sînt răi, înverșunați și puternici, au legături, pot să tărăgăneze procesul de divorț, un an, doi și în timpul acesta, pot să-l influențeze pe Mihai. Acum Mihai o iubește, în privința asta Sanda nu are nici o îndoială. Dar cît va rezista iubirea lui, supusă la atîtea amînări și presiuni? Oamenii sînt slabi, șovăielnici, schimbători. A iubit-o și Toma; dar după aceea... Și, în definitiv, ce știe ea despre Mihai? Pe Toma îl cunoștea mult mai bine și totuși s-a înșelat asupra lui. Pe Mihai îl cunoaște mult mai puțin... Trebuie să aibă o discuție clară cu el. Dar sub ce pretext să plece la București? De cînd s-a măritat, nu a ieșit niciodată din Măgura. Să spună că se duce pentru casa, pe care a moștenit-o, ar fi un pretext ridicul. Nu a făcut Toma atîtea glume pe seama acestei moșteniri? Singura soluție ar fi să-i scrie lui Mihai, să vină la Gorganu... „Doamne, ce nehotărîtă sînt! — își spuse Sanda. — Și acum mă înfricoșează viața... Unde este energia, unde este curajul meu de odinioară? Ce s-a întîmplat cu mine? În cazul cel mai rău, ce are să fie? Am să-mi reiau lecțiile de pian. Ei și?“ Își dădea seama însă că tocmai asta îi lipsea — curajul de-a se întoarce la viața ei de odinioară. Neavînd însă tăria să și-o mărturisească deschis, căuta alte motive, alte pretexte, sub care să-și poată ascunde propria-i slăbiciune. Își spuse astfel că nu are dreptul să-l expună pe Mihai la neplăceri și presiuni din partea lui Toma. Chiar dacă el va rezista — și desigur că va rezista —, căsnicia lor va începe într-un chip nefericit. Căci o fericire, care trece

dintru început printr-o perioadă de sîcîieli și amărăciuni, iese din această încercare știrbită, ciobită. Și apoi, nu poate să fugă de la Măgura pe furiș, ca o servitoare. Cum ar judeca-o lumea? Cum ar judeca-o chiar Mihai? Trebuie să plece cu fruntea sus, așa cum a venit. Și aceasta nu o poate face decît ajungînd la o înțelegere cu Toma. În discuția de azi, el s-a împotrivit, a fost violent, grosolan, dar greșeala este a ei, fiindcă a pus prea brutal problema despărțirii. Trebuie să-i dea timp, ca să se deprindă cu gîndul acesta. După cîteva zile va relua discuția cu calmul și cu tactul ce se cer în asemenea împrejurări. Pînă atunci nu ar fi rău să vorbească și cu Odette, care i-a arătat totdeauna atîta prietenie. Iar mîine îi va scrie lui Mihai să vină la Gorganu...

De cîtăva vreme însă, Odette trecea printr-o „pasă rea", cum spunea singură. În zilele acestea ploioase, de toamnă tîrzie, stătuse închisă în casă și, fără voie, se trezise împresurată de gînduri negre. Nu regreta, bineînțeles, că s-a despărțit de Jack. Regreta însă că după aceea a pierdut timpul într-un chip stupid. În adevăr, ce a făcut de cînd a venit la Măgura? A luat sub ocrotirea ei pe Sanda. Foarte frumos, dar nu prea amuzant. Sanda e o fată bună, dar neinteresantă. Are dreptate să se plîngă de Toma, dar plîngîndu-se toată ziua ajunge să te plictisească. A căutat să netezească asperitățile dintre Radu și ceilalți, ba și-a închipuit chiar că va fi de folos lui Radu. El însă s-a înfundat în birou, citește și scrie toată ziua și nu pare să aibă defel nevoie de ea. Acestea erau gîndurile Odettei, cînd își întorcea ochii către trecut iar cînd încerca să întrevadă viitorul, o cuprindea și mai strîns tristețea. În adevăr, ce avea să facă de-aci încolo? Să rămînă la Măgura toată iarna, cu eternele lamentări ale Sandei, cu Radu care își are preocupările lui, cu Pantazi Măgureanu, pe care nu-l poate suferi, cu Toma care așteaptă să intre în guvern, cu boier Hristache și tante Sophie și, din cînd în cînd, cu oncl' Alec, foarte amuzant, foarte drăguț, dar în definitiv mereu același? Să plece la București, unde nu are nici măcar un cerc de prietene și de prieteni? Singurul lucru care ar ispiti-o ar fi Parisul, care însă din cauza războiului este inaccesibil. Plictisită, enervată,

Odette sta mai tot timpul în camera ei, începea să citească trei cărți deodată și nu isprăvea nici una, fuma țigară după țigară, bea nenumărate cafele şi i se părea că viața ei s-a sfîrșit. Se vedea bătrînă, urîțită de ani, înrăită și înveninată ca tante Sophie, într-o bluză și o fustă cenușie, cu un inel de chei la centură, cotrobăind prin cămări, muștruluind pe viitorii copii ai lui Toma, certînd slugile și împărțindu-le cu zgîrcenie bucățelele de zahăr pentru ceai.

Cînd intră Sanda, Odette sta trîntită pe divan cu vreo trei-patru cărți deschise în jurul ei, cu scrumiera, pachetul de țigări și chibriturile la îndemînă. Își lustruia cu polisoarul unghiile, care nu aveau nevoie deloc să fie lustruite, și privea îngîndurată pe fereastră :

— A, tu erai ?

Decepționată de această primire rece, Sanda nu-i mai spuse nimic din ceea ce avea să-i spună. Începură o conversație anostă și dezlînată, cu lungi răstimpuri de tăcere. După un răstimp se auziră două bătăi în ușă și Pantazi Măgureanu își făcu apariția, cu un umăr mai sus și altul mai jos, cu capul plecat într-o parte, cu fața spînă ca de muscal, încrețită într-o schimă de zîmbet :

— *Bon jour*, copii ! — croncăni glasul din gît, ca un cîrîit de cioară. Își frecă mîinile, ca să se încălzească și se lipi cu spatele de sobă. Făcuse un turneu pe la grajduri, pe la birourile administrației, pe la cuhne și înfrigurat, dar plin de nerăbdare să-și descarce sacul de bîrfeli și răutăți față de cineva, față de oricine.

— *C'est vraiment extraordinaire* cum s-a îngrășat Vasilescu, vechilul. Trebuie să-l ciupească strajnic pe Toma... sau poate că e bine plătit... Herșcovici, contabilul, e supărat că băiatul cel mare e mereu concentrat și nu-și poate urma cursurile la Drept. M-a rugat să intervin la Statul Major și am să scriu chiar astăzi unui general cu care sînt prieten...

În realitate, lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Herșcovici se plînsese, în adevăr, că fecioru-său e concentrat de trei luni, dar nu-l rugase nimic pe Pantazi. Acesta se oferise însă din proprie inițiativă să intervină pe lîngă un general (pe care nu-l cunoștea decît din nume), adăugînd că trebuie să trimită generălesei, prin-

tr-un prieten comun, o cutie de bomboane de la Capşa şi un buchet de flori, ciupind astfel lui Herşcovici cincizeci de lei pentru un serviciu pe care ştia bine că nu poate să i-l facă.

— Madam Herşcovici, — croncăni mai departe Pantazi, — e iar însărcinată. Anul şi copilul! Extraordinar... Apropo, mă uitam aseară la Alecu Cazimir. Arată foarte rău, frate. Aţi băgat de seamă? Să nu facă un cancer, *le pauvre*. Sau poate avea o simplă indispoziţie stomacală, cine ştie!

Odette îşi lustruia unghiile în neştire, cu ochii pe fereastră. Sanda se ridică să plece, dar simţi iarăşi o ameţeală, ca în seara trecută. Făcu un efort, ca să iasă din odaie, să nu vadă nici Odette, nici mai ales Pantazi starea în care se află, dar după doi paşi, clătinîndu-se pe picioare, închise ochii, îşi duse mîna stîngă la frunte şi cu dreapta căuta un reazem în gol. Odette sări să o sprijine, iar Pantazi, cu temperamentul lui libidinos, se grăbi să intervină, folosind prilejul ca să-i poată pipăi formele pline şi frumos rotunjite.

— Lasă, Pantazi, nu-i nevoie, — îl repezi Odette, care-i cunoştea meteahna. Mai bine adu apa de Colonia de pe toaletă...

Şi după ce o aşeză pe divan, Odette începu să o fricţioneze pe tîmple.

— Nu-i nimic... are să treacă, — murmură Sanda cu glas slab, cu ochii închişi, străduindu-se să zîmbească.

— Bineînţeles că nu-i nimic grav, — o încuraja Odette. Trebuie totuşi să vorbim cu Toma şi eventual să-l chemăm pe doctorul Dan...

— Nu, Odette, nu e nevoie, — sări cu o grabă ciudată Sanda, dînd să se ridice într-un cot şi deschizînd ochii mari, întunecaţi, plini parcă de groază. În aceeaşi clipă însă i se păru iarăşi că odaia se învîrteşte şi pereţii se prăbuşesc asupra ei. Închise ochii şi îşi lăsă capul pe pernă.

— Bine, bine! — zise Odette. — Stai liniştită; dacă nu vrei nu chemăm doctorul...

— *Mais c'est très simple,* — croncăni Pantazi, zîmbind. Asta-i începutul unei sarcini, copii...

— *Tu es affreusement indiscret,* — îl repezi iarăşi Odette. — Te rog să-ţi ţii' gura. Auzi ?

— Dar e de la sine înţeles, *ma petite. Ça restera entre nous...*

Pantazi sta în picioare, lîngă divan, pipăind cu ochii trupul plin şi frumos al Sandei.

După cîteva minute, ea se ridică, îşi potrivi părul negru şi bogat şi plecă, încă slăbită, cu paşi încă şovăielnici. Pantazi Măgureanu mai rămase un sfert de ceas, deşi fierbea de nerăbdare să comunice celorlalţi noutatea pe care o deţinea. Apoi, găsind un pretext oarecare, plecă.

Tante Sophie primi ştirea cu mare furie. Aşadar Stanca ţiganca a înşelat-o ca o ticăloasă ce este. Farmecele ei nu fac doi bani. Constandineasca nu numai că nu se grăbeşte să-şi ia tălpăşiţa, dar are să le trîntească şi un plod. Frumoasă treabă ! Un plod al Constandineaschii în neamul Măgurenilor ! A făcut-o într-adins, ca să-l lege şi mai strîns pe Toma.

În rochia ei sură, tante Sophie se repezi ca un vîrtej de colb către odaia lui boier Hristache, unde îşi descărcă toată mînia :

— Numai tu eşti de vină ! Cu slăbiciunea ta, n-ai fost în stare să faci nimic şi acu uite unde au ajuns lucrurile. Copilul ăsta e răzbunarea ei împotriva noastră. Se răzbună şi ne înfruntă...

Bătrînul lăsă capul în jos, plin de amărăciune. Soră-sa avea dreptate. A fost slab. În loc să-l alunge pe Toma cu Constandineasca lui cu tot, a tărăgănit lucrurile, aşteptînd să plece ea singură. Acum în adevăr nu mai este nimic de făcut.

Toma se întoarse de pe moşie la vremea prînzului. Tante Sophie, care îi pîndise sosirea, îl chemă în camera ei, o încăpere mare, întunecată şi rece (nu se făcea focul decît dimineaţa şi seara). În colţul dinspre răsărit, era o colecţie de vreo zece icoane, toate vechi şi afumate, iar dedesubt ardeau două candele, una mai mare, alta mai mică. După ce îi spuse ştirea adusă de Pantazi, bătrîna îl întrebă scurt, fulgerîndu-l din ochii mici şi cenuşii :

— Ai să tolerezi şi asta ?

— Ce vrei să fac, tante Sophie ? S-o omor ?

Răspunsul căzuse iute şi nechibzuit. Încordarea în care îl ţineau cei de la Bucureşti îl făcuse să-şi piardă măsura. Într-o clipă uitase toate menajamentele pe care le avea faţă de tante Sophie în vederea eventualei moşteniri. Cu firea lui rece, bucuria de-a se şti tată nu era prea mare. Nu simţi în suflet decît o uşoară undă de duioşie. Apoi gîndurile i se întoarseră firesc la latura practică a lucrurilor. Dacă Sanda e însărcinată, planurile ei de divorţ cad. Cu atît mai bine! În discuţia din dimineaţa aceea, Toma îşi dădea seama că fusese lipsit de abilitate. În loc să caute s-o îmbuneze, o ameninţase. Ameninţări copilăreşti, ridicule... Dacă Sanda vrea să divorţeze, va divorţa, iar adversarii lui, ai lui Toma, vor exploata divorţul împotriva sa. Toată dimineaţa, văzîndu-şi de treburi, nu se gîndise decît la asta: cum a putut să fie atît de nedibaci? Se întorsese acasă, hotărît să caute o reconciliere cu nevastă-sa. Şi acum, deodată, află această ştire minunată, că Sanda e însărcinată. Asta rezolvă totul. Ce mai vrea tante Sophie?

— Bine, Toma! — zise bătrîna cu ton ameninţător. Dacă crezi că ai dreptul să-mi vorbeşti pe tonul acesta nu mai spun nimic. Eu te-am crescut, eu te-am îngrijit şi tu...

— Iartă-mă, tante Sophie...

— Te-am iubit ca pe copilul meu, — urmă bătrîna, deschizîndu-i perspectiva moştenirii, pe care ştia că Toma o doreşte cu toată lăcomia lui de pămînt. Da, ca pe copilul meu, — repetă ea. — Şi chiar aşa te-am socotit. Iar drept mulţumire, tu... Bine, Toma!

Toma îi luă mîna, i-o sărută şi îşi ceru iarăşi iertare, spunînd că era enervat, tulburat. Fără a-i făgădui că va divorţa îndată, o lasă să înţeleagă că aceasta este soluţia la care reflectează. Pregătirea ei îi cere însă oarecare timp.

— E singurul lucru ce-ţi rămîne de făcut, — zise bătrîna cu o rece neînduplecare: — Dă-i bani să plece. Femeile astea fac orice pentru bani. — Şi trecînd peste zgîrcenia ei înnăscută, feroce, adaose: — Dă-i oricît... În asemenea împrejurări, banii nu contează. N-ai destui? Îţi dau eu... Spune-i că în privinţa copilului să nu aibă nici o grijă. Îl vom lua şi-l vom creşte noi. E copilul tău şi nu o să-l lăsăm pe mîinile ei...

Stăteau în picioare, unul în faţa celuilalt. Mică şi slabă, cu trupul uscat, cu faţa zbîrcită, tante Sophie vorbea ca şi boier Hristache în fraze scurte, poruncitoare. Cînd rostea cuvintele, buza de sus se încreţea, ghemuindu-se sub nas şi dezvăluind dantura falsă, cu dinţii mari şi proeminenţi, iar ochii mici şi cenuşii aveau fulgerări ca de oţel. Toma o privea cu un fel de nelinişte. Abia acum îşi dădea seama, din scăpărările privirii, din glasul hotărît şi mai ales din aceste neobişnuite acte de generozitate — „n-ai bani? îţi dau eu", „copilul îl vom lua noi", — cîtă ură se adunase în bătrîna asta măruntă, în pumnul ăsta de oase grămădite într-un sac de piele veche şi tăbăcită. Fără pic de milă în înverşunarea ei, îşi apăra ceea ce credea că este puritatea neamului ei, puritatea sîngelui boieresc al Măgurenilor, cu acel fanatism care se confundă cu nebunia şi care îi făcea pe marii inchizitori de pe vremuri să trimită la tortură şi la moarte mii de eretici, fără să clipească măcar din ochi, convinşi că o fac în slujba şi din inspiraţia lui Dumnezeu. Comparaţia se ivi deodată în spiritul lui Toma, făcîndu-l să înţeleagă pentru întîia oară că această bătrînă maniacă nu se va mulţumi nici cu făgăduieli, nici cu jumătăţi de soluţii, ci îl va împinge la acele decizii extreme, pe care el, cu spiritul lui oportunist, căuta să le evite.

„Voi avea de furcă cu ea", îşi spunea cu oarecare îngrijorare, urcînd către apartamentul lui. Sanda era în dormitorul ei. Se simţea încă slăbită, îi era frig şi îşi trăsese un jeţ la gura sobei. Cînd auzi paşii lui Toma, luă cartea de pe masă şi o deschise la întîmplare, făcîndu-se că citeşte. El intră zîmbind, îşi trase un scaun lîngă ea şi-i luă mîna. Îi spuse că a trimis maşina să-l aducă pe doctorul Dan şi, precis ca de obicei, se uită la ceas şi calculă ceva în gînd:

— La trei jumătate, cel mult patru, doctorul va fi aici.

— Dar pentru ce, Toma? Nu am nimic, nu-mi trebuie nici un doctor...

— Ei, lasă, lasă, — zise el, bătînd-o uşurel pe umăr, eşti enervată. Stările acestea dau totdeauna mici crize de nervi. Acum îmi explic şi scena de azi-dimineaţă. Recunosc că am depăşit şi eu măsura şi îţi cer scuze.

Să uităm, Sanda, tot ceea ce ne-am spus şi să ne spunem, din toată inima: *sans rancune.* Nu-i aşa?

— Dar, Toma, trebuie totuşi să vorbim odată ca doi prieteni...

— Da, da, fireşte, dar altă dată. Avem tot timpul... Acum, hai la masă. Eu cobor să vorbesc puţin cu tata. A, să vezi cum are să se schimbe bătrînul, aflînd că va fi bunic! Toate se vor schimba, Sanda...

O mai bătu o dată pe umăr şi plecă.

Ea rămase descumpănită. Doamne, să fie adevărat? Ar fi groaznic... Dar cine s-o fi apucat să-i spună lui Toma? Odette desigur nu. Numai canalia de Pantazi... Ce ghinion să fie de faţă, cînd i s-a făcut rău! Acum însă este inutil să se mai gîndească la asta. Au aflat desigur şi tante Sophie şi boier Hristache, toţi... Dar nu, nu poate să fie adevărat. Criza de astăzi, ca şi cea de aseară, sînt foarte explicabile după atîta zbucium. Să vedem ce va spune doctorul...

Şi Sanda se agăţă cu deznădejde de această ultimă speranţă. Cînd bătu gongul, îşi dădu seama că îi e cu neputinţă să meargă la masă, să suporte privirile celor din jur. Sună şi ceru să i se aducă un ceai. Apoi începu să se plimbe prin odaie, uitîndu-se mereu la ceas. Timpul trecea îngrozitor de greu şi Sanda abia aştepta să vină doctorul, care, spera ea, îi va risipi cumplita teamă.

Doctorul Dan era cel mai bun medic din capitala judeţului. (Bucureştiul fiind la optzeci de kilometri depărtare, aducerea unui profesor ar fi necesitat timp mai mult, iar, pe de altă parte, starea Sandei nu-i inspira lui Toma îngrijorări serioase.) Înalt şi slab, cu fruntea bombată, nasul acvilin, faţa scofîlcită şi buzele subţiri, doctorul Dan era poreclit Dante, din pricina izbitoarei asemănări cu statueta marelui poet, care se fabrica în serie şi se găsea în vitrinele tuturor librăriilor şi în multe case de provincie. Practician eminent şi medic de casă al tuturor marilor proprietari din judeţ, nu voise să se mute la Bucureşti, preferînd viaţa tihnită de provincie.

Bine cunoscut şi preţuit în lumea medicală, cînd vreun pacient de-al său se ducea la Bucureşti, ca să controleze un diagnostic, profesori ca Nanu-Muscel,

Teohari Buicliu spuneau totdeauna : — Dacă ai fost la doctorul Dan și îl ai la îndemînă, în orașul dumitale, pentru ce mai cheltuiești bani să vii la mine ? — Doctorul Dan primea aceste elogii cu un zîmbet sceptic. Era conștient de valoarea lui, dar, ca toți medicii inteligenți, își dădea seama cît de neputincioasă este știința în fața Morții. Cînd venise mașina să-l ia, tocmai sfîrșise masa. Era holtei și gospodăria i-o ducea o bătrînă menageră germană, cu care vorbea nemțește. Ocupa o casă veche, de provincie, cu odăi mari și cu o grădină enormă, pe care nu o îngrijea niciodată. Îi plăcea să lase pomii și tufele de liliac să crească în voie. Numai cînd iarba creștea prea mare, chema un om să o cosească. Flori nu sădea. Priveliștea avea ceva sălbatic, dar frumos. Dimineața își făcea cursele la bolnavi în cupeu. La douăsprezece se așeza la masă, singur în sufrageria enormă, și în vreme ce mînca își citea gazeta. După aceea dormea două ceasuri. Apoi îmbrăca halatul alb și intra în cabinet, unde începea zilnica perindare a bolnavilor. Nu avea onorariu fix. Fiecare pacient dădea cît putea, iar cei săraci nu dădeau nimic. Totuși, în fiecare seară, cînd sfîrșea consultațiile, constata că s-a adunat în sertarul biroului o sumă enormă, față de cheltuielile lui restrînse. Pacienților săraci le dădea și bani să-și plătească rețeta la farmacie. La ora șase se îmbrăca și se ducea la club, unde juca uneori o panțarolă sau un tabinet pe miză mică. Cele mai adesea sta de vorbă și prietenii profitau de ocazie, ca să-i ceară cîte o consultație bineînțeles gratuită. Între nouă și zece seara își făcea plimbarea prin grădina publică sau pe Strada Mare. Dacă era vremea rea, se ducea la farmacie și sta de vorbă sau juca o partidă de table cu farmacistul. La zece și jumătate își făcea apariția la varieteu, unicul varieteu din oraș, unde era client obișnuit. Își avea masa rezervată, un cerc de prieteni, toți holtei ca și el. Cum îl vedea intrînd, patronul îi aducea invariabil un șnițel *pané* cu cartofi pai, un gogoșar sau un castravete murat, după anotimp, un măr, o cafea și o sticlă de șampanie. De treizeci de ani acesta era menu-ul lui în fiecare seară. Cele cîteva dansatoare și cîntărețe îi spuneau „papa Dan“, cu o prietenie respectuoasă. Prietenii săi începeau discuții aprinse despre

politica orașului, unii, mai tineri, chemau la masă cîte o dansatoare sau cîntăreață, glumeau, rîdeau, cereau alte sticle de vin și alte cafele. Doctorul Dan asculta și privea zîmbind, bîndu-și sticla lui de șampanie și amestecîndu-se în vorbă foarte rareori. Se întorcea acasă tîrziu, dar — noctambul incurabil — mai citea încă, fie revistele și noile tratate de medicină, fie cărți de călătorie. Fiindcă în acest om, pentru care un drum de două ore cu trenul, pînă la București, era o mare complicație (de altfel nu se ducea decît la doi-trei ani o dată și numai silit de împrejurări) trăia un pasionat călător refulat. Citise sute de volume despre Asia, Africa și America de Sud, toate cărțile marilor exploratori ai celor două poluri și cunoștea o mulțime de lucruri interesante, singurele despre care, din cînd în cînd, dar foarte rar, îi făcea plăcere să vorbească. Se stabilise în oraș cu patruzeci de ani în urmă. Nu i se cunoștea nici o rudă și nici o legătură cu vreo femeie, afară de prietenia cu fetele de la varieteu. Se știa vag că este din București și precis, după diploma pe care trebuise să o arate cînd începuse profesiunea, că și-a făcut studiile la Göttingen, în Germania. Unii susțineau că ar fi neamț, alții evreu. Prestigiul, pe care și-l crease, curmase însă de mult asemenea discuții. Asupra vieții lui plutea un mister și o mare tristețe. Îndeobște însă oamenii, interesîndu-se de semenii lor, nu izbutesc să se ridice deasupra cancanului și a intrigii mărunte. Din acest punct de vedere, doctorul Dan, cu existența lui de om politicos, amabil, dar retras și singuratic, nu era „un subiect", nici chiar pentru restrînsa societate a micului oraș de provincie. Problema, pe care o punea el, era mai complexă și mai înaltă, depășind astfel sfera și nivelul discuțiilor de la cafenea și din sindrofii. El era un curios exemplar de mizantrop, fiindcă avea totuși nevoie de un cerc de prieteni — holteii cu care lua masa în fiecare seară la varieteu — și era gata oricînd să ajute cu toată discreția pe cei în nevoie. Poate că priveliștea zilnică a suferinței fizice, care îi duce pe mulți oameni la penibile degradări morale și mai ales conștiința slabelor mijloace de care dispune știința în lupta ei cu Natura și cu Moartea, îi dăduseră această permanentă

stare de tristețe, ascunsă sub zîmbetul și manierele lui de o excesivă politețe.

Cînd sosi la Măgura, îl întîmpină întreaga familie, în frunte cu boier Hristache și tante Sophie, cinste de care doctorul Dan, cunoscînd obiceiurile de la castel, își dădea prea bine seama. Dar ce însemnau pentru el asemenea vane măguliri ?

— Eh, ce mai faci, Hristache ? Verde ca bradul... Bravo ! Și dumneata, Sophie, la fel... Mă bucur ! Știam că, slavă Domnului, în nici un caz nu o să am treabă cu voi. Mi-a spus șoferul că e vorba de Doamna Sanda. Vom vedea îndată... Ce-am auzit, dragă Toma ? intri în guvern ? Te felicit. A, uite-l și pe Pantazi...

De patruzeci de ani îi căutase pe toți, de cîte ori fuseseră sau li se păruse numai că sînt bolnavi. Le cunoștea toate metehnele fizice și, observator fin, pătrunsese multe din secretele lor.

— Dar Radu unde e ?

Radu tocmai intra. Fusese invitat la un conac din vecinătate, dejunase acolo și abia se întorsese.

— Ia să te văd, dragul meu... — Și privindu-l cu ochiul lui de medic experimentat, îl bătu pe spate :

— Beton armat !

Radu începu să-i vorbească de Davos, de doctorul Roux, dar doctorul Dan dădu din cap sceptic :

— Toate astea sînt bune, dar nu fac doi bani, dacă organismul nu reacționează cum trebuie. Și dumneata, Odette ? Cum trece vremea ! Parcă vă văd, mici și speriați, cînd mă chema Hristache pentru un pojar, pentru o scarlatină și acum... Ei, dar să mergem la Doamna Sanda. Ești bun să mă conduci, Toma ?

Se întoarse după un sfert de oră :

— Ce să fie ? O sarcină. Dar o sarcină, care trebuie supravegheată, *parce qu'il y a quelque chose qui cloche*. Nimic grav, dar... în sfîrșit, chestie de organism, de conformație... Cunoștea relațiile dintre Sanda și cei doi bătrîni, așa că nu voia să prelungească discuția. — Ar fi bine, dragă Toma, să o duci la București, la un specialist. Părerea mea este că nu poate ține copilul și, decît să avem un accident într-o zi sau într-o noapte, cînd nu ai nici medic, nici moașe, e preferabilă o intervenție la rece... Ce să facem ? Sînt cazuri

cînd... — și sfîrși fraza, ridicînd din umeri, în sensul : „nu ai ce face".

Ilenuța aduse cafele și coniac. Doctorul Dan aprinse o țigară. Înviorat de frigul de afară, spusese dintr-o dată tot ce avea de spus. Acum era bucuros să tacă și să asculte. Dar cum știa că de la ceilalți nu are să afle nimic interesant, îl întrebă pe Radu ce se aude în străinătate în legătură cu războiul. După ce bău cafeaua și un pahar de coniac, își luă rămas bun și se îndreptă spre ieșire. Toma și Odette îl însoțiră. Pe cînd Toma îi ținea blana, strecurînd în buzunar plicul cu onorariul cuvenit, Odette îi ceru precizări în legătură cu Sanda.

— Puteți să mai așteptați o lună, dar nu mai mult. În orice caz, mai întrebați un specialist...

— Știi bine că noi nu mai întrebăm pe nimeni, — răspunse Odette.

— De ce ? Se poate să mă înșel, deși nu cred...

— Așadar, în nici un caz nu poate avea un copil, — zise Toma.

— În nici un caz, — răspunse doctorul, trăgîndu-și șoșonii, pe care îi purta descheiați. Riști să pierzi și copilul și mama. Iar proporția riscului este de minimum optzeci la sută, ca să-ți vorbesc ca amicul meu Heim... Rămîneți cu bine.

— Destul de neplăcut, — zise Toma, îndreptîndu-se către salon, împreună cu Odette. Nu știu dacă Sanda are să accepte soluția asta...

— Cred că da, — răspunse Odette, care înțelesese că Sanda nu vrea să aibă un copil.

— Cum, crezi că da ? — întrebă Toma, oprindu-se locului.

— De vreme ce știe că își riscă viața, ce vrei să facă ? — se corectă repede Odette.

— A, în sensul ăsta, da, firește...

În camera ei, Sanda se simțea eliberată de spaima prin care trecuse. Cînd veni Toma, simulă o tristă resemnare în fața verdictului pe care i-l comunicase doctorul Dan.

Pantazi Măgureanu se dusese să comunice știrea administratorului Vasilescu și contabilului Herșcovici.

Radu era în birou şi se pregătea de scris, cînd veni Odette, cu ţigara în mînă.

— Ce spui de povestea asta? — întrebă, trîntindu-se pe divan, în colţul „ei".

— Un nenorocit mai puţin pe lume, — răspunse Radu, punîndu-i scrumiera la îndemînă. Îţi închipui ce viaţă ar fi avut copilul acesta, cînd Sanda e în conflict cu Toma, cu tata, cu tante Sophie...

Seara, tante Sophie îşi depăna gîndurile în odaia ei. Va să zică, farmecele ţigăncii nu au fost fără putere. Constandineasca a rămas însărcinată şi se află la un pas de primejdia cea mare. Desigur, Toma are să o ducă la doctori, la Bucureşti, dar cînd intri pe mîna doctorilor...

Stanca veni, îşi puse tăgîrţa şi băţul după uşă şi se aşeză turceşte la piciorul jeţului, în care şedea tante Sophie, gemînd de junghiuri şi dureri. Tante Sophie îi spuse în taină ce s-a petrecut peste zi. Ţiganca dădea din cap, clipind din ochii vicleni şi rînjind cu gingiile ştirbe.

— Apăi vezi? Nu greşeşte baba niciodată... Ştii doar cum a fost cu cucoana Măriuca! Acuma am să-ţi aduc eu altceva... Numa ai grijă de-mi pune în tăgîrţă niscai slănină şi rachiu, că tare m-a prins frigul ăsta...

Cele două candele de sub icoane, una mai mare, cealaltă mai mică, împrăştiau în odaie o lumină scăzută şi blîndă.

19

— Vă salut, Domnu Radu, şi îmi permit să vă felicit pentru apartamentul pe care l-aţi cumpărat la Bucureşti...

Heim se înfăţişa ca totdeauna, cu ţinuta lui corectă, cu bărbuţa neagră bine potrivită din foarfece, cu cravata bine înnodată, cu haina încheiată la un nasture.

— Ai izbutit? — îl întrebă Radu rîzînd. Nu-i venea să creadă deși îi trimisese banii pentru a face răscumpărarea.

— Doar v-am spus că puteți socoti afacerea ca încheiată! Poftiți actul autentic prin care colonelul vinde prietenului și omului meu de încredere. Acesta vă va revinde dumneavoastră în orice zi veți hotărî începînd de mîine.

— Atunci chiar mîine, — zise Radu nerăbdător.

Heim se înclină, în semn de încuviințare. Aranjară să se întîlnească a doua zi, la ora douăsprezece la tribunalul din capitala județului. Apoi Radu se uită îngîndurat pe fereastră:

— Din nefericire, reparația conacului nu o putem începe decît la primăvară.

— Așa este, — răspunse Heim, cerînd îngăduința de a-și aprinde o țigară. Împotriva vremii, așa cum a hotărît-o Dumnezeu, nu putem face nimic... — Apoi, luînd tonul indiferent, cu care se spun lucrurile lipsite de orice însemnătate și privind distrat cărțile din rafturi, adause: — Cred că ați luat procura de la Domnu Toma...

— Ca să-ți spun drept, m-am jenat să i-o cer.

— Da, este cam jenant, recunosc, dar e necesar... dacă ați răscumpărat moșia, trebuie să fiți sigur de ea.

— Ei nu, — zise Radu rîzînd, — de data asta exagerezi. Cum îți închipui că s-ar apuca Toma să utilizeze procura mea, eu fiind în țară, ca să revîndă Humele?

— Oamenii la mînie sînt în stare de orice. Iar Domnu Toma și boier Hristache vor fi tare mînioși, cînd vor afla că ați răscumpărat Humele. De altfel, nici nu e nevoie să vorbiți cu fratele dumneavoastră. Procura se află la Domnu Vasilescu, administratorul, în casa de bani.

— Dar adineauri mă întrebai dacă am luat-o, avînd aerul că nu știi nimic.

— Și ce este dacă v-am întrebat?

— Dă-mi voie să-ți atrag atenția că-mi răspunzi tot printr-o întrebare, — spuse Radu din ce în ce mai amuzat.

— Știu, Domnu Radu. Acesta este de altfel un obicei al nostru, al ovreilor. Pot să vă dau și explicația acestui obicei. Noi ne găsim adesea în situații în care nu este prudent să afirmăm nimic și atunci răspundem prin întrebări. Ca să înțelegeți bine acest lucru, ar trebui să fiți ovrei. Din fericire nu sînteți și mă bucur, pentru că țin la dumneavoastră.

— Sînt convins, Domnule Heim, că războiul acesta va soluționa și faimoasa chestie evreiască.

Heim clătină din cap de la stînga la dreapta și înapoi.

— Vă înșelați, Domnu Radu, — răspunse cu tonul trist și grav, pe care-l avea cînd vorbea de soarta evreilor. Înainte vreme, după cum știți, molimele, seceta, crizele economice erau atribuite mîniei zeilor, acțiunii vrăjitorilor, ereticilor și așa mai departe. Toate aceste pretexte, atît de comode pentru cîrmuitorii de popoare, astăzi nu mai au valabilitate. Le-a rămas unul singur, ovreii, și acest ultim pretext nu-l vor lăsa din mînă cu una, cu două.

Heim se ridică.

— V-am reținut cam mult și vă rog să mă scuzați ; Ne vedem mîine la tribunal. Și luînd iarăși tonul lui indiferent, adause, foarte grijuliu să zvîrle de pe mîneca hainei un fir de praf inexistent : — Fiindcă dumneavoastră sînteți ocupat, aș putea trece eu pe la Vasilescu, să iau procura aceea. Aveți ceva împotrivă ? Atunci o iau și v-o dau mîine la tribunal.

A doua zi Radu iscăli actul prin care interpusul lui Heim îi vindea Humele. Către seară, cînd se întoarse la Măgura, îl găsi pe Toma gata de plecare. Fusese chemat iarăși la București.

— Poate te întorci ministru, — îi spuse Radu zîmbind, fără să pomenească însă nimic de răscumpărarea moșiei.

Își dădu seama însă că Toma nu aprecie gluma. Era îngîndurat. Se temea probabil ca în lipsa lui să nu se fi ivit oarecare dificultăți. Strînse mîna lui Radu, se urcă în mașină și plecă.

Ca orice om înclinat către meditație și inapt pentru acțiune, Radu dădea acestei răscumpărări a moșiei proporții exagerate și era convins că Odette va fi cea dintîi care se va bucura alături de el. Ea primi însă știrea mai mult cu mirare decît cu căldură :

— Da, ai răscumpărat Humele ? Și lăsîndu-se alene și plictisită pe divanul din biroul lui Radu, în „colțul ei", îl întrebă : — Și ce ai de gînd să faci cu moșia ? Stînd în picioare în fața ei, cu ochii strălucitori, de bucurie, Radu îi expuse cu însuflețire tot planul : va arenda pămîntul, păstrîndu-și conacul, pe care îl va moderniza, păstrîndu-i însă tot farmecul de casă veche, bătrînească. Odette să-și aleagă camera care-i place și să spună ce tapet și ce mobilă vrea. Și începu să-i descrie o viață idilică, sculîndu-se în revărsatul zorilor, îngrijind de mica lor gospodărie, citind, stînd de vorbă, iar seara plimbîndu-se prin pădure, la ora minunată a amurgului. Zugrăvi apoi începutul toamnei, cu codrul care pălește și treptat se învestmîntă în culori de bronz și de aramă veche, cu turmele care coboară din munți în sunet de talangă, cu păsările călătoare care pornesc spre țările calde, lăsînd în urma lor o ușoară melancolie. Într-o noapte se dezlănțuie vîntul rece, pornesc ploile nesfîrșite și cîmpul se acoperă de neguri. Atunci faci focul în sobă, aprinzi lampa și cobori storurile la ferestre. Orizontul se îngustează și lumea întreagă se închide între pereții odăii. Ai un simțămînt, nu de singurătate, ci de plăcută izolare. Gîndurile, care în anotimpul însorit ți-au trecut fugar prin minte, te împresoară fără veste. Începi o viață lăuntrică mai concentrată, mai intensă. În zile ca acestea, de toamnă tîrzie, și-a scris desigur Ion Ghica faimoasele „Scrisori", în conacul de la Ghergani, și Alecsandri cele mai bune pagini ale lui, în casa de la Mircești. Mai tîrziu, în altă noapte, prinde a bate Crivățul și dimineața pămîntul e acoperit de omăt. E vremea plimbărilor cu sania, care lunecă lin pe drumeagurile ce abia se ghicesc. Un iepure îți taie calea. Vrăbiile stau zgribulite pe sîrma

telegrafului. Înviorat de aerul tare, te întorci acasă, unde te așteaptă o gustare și o ceașcă de țuică fiartă. După aceea, într-o zi Austrul, cu suflarea lui călduță, topește omătul. Noaptea gheața de pe rîu trozneşte, sfărîmîndu-se în blocuri care pornesc greoaie la vale. Din streșinile caselor și din copaci cad picături de apă, pe care le auzi ca o ploaie rară. Izvoarele clipocesc molcom și gîrlele se umflă. În pădure se ivesc cele dintîi fire de mărgăritar, iar copacii dau în mugur. Marele mister al renașterii naturii se împlinește simplu și firesc. Și în toată această vreme, în căsuța de la Humele va fi liniște și voie bună. Nici un glas răstit, nici o privire dușmănoasă. Două-trei slugi bătrîne și credincioase, — moș Ioniță vizitiul cu baba lui, moș Niculae pescarul, mutat de Toma la pepenărie, și o fată în casă, — vor duce în tihnă gospodăria. În această atmosferă prielnică, Radu avea să scrie tot ce îi stă pe suflet. Să se isprăvească odată cu războaiele acestea, nimicitoare de vieți omenești și de bunuri muncite cu trudă. Să se dea omenirii o așezare mai bună și mai dreaptă, în cadrul căreia fiecare ins să se poată bucura cel puțin de o bucată de pîine și de o locuință omenească...

— Așadar, — zise Odette zîmbind, — vrei să faci din Humele micul tău turn de fildeș și îmi rezervi și mie o cămăruță...

— Nu, — răspunse Radu. — Nu mă gîndesc defel să mă izolez de restul oamenilor, de durerile și speranțele lor. Mă cunosc însă destul de bine, și-mi dau seama că nu sînt făcut din oțelul tare, din care sînt făcuți marii luptători. Nu am ce căuta în vîltoarea vieții. Îmi trebuie un colțișor retras, ferit de bătaia valurilor, de pe care să pot privi lumea cu tot zbuciumul ei, studiind-o, analizînd-o, zugrăvind-o. Nu am nici una din calitățile ce se cer unui agitator și conducător de mase. Nu sînt și nu pot fi un făuritor de evenimente. Sînt cel mult, — și asta rămîne să o dovedesc de-aci înainte — un modest comentator. Din colțișorul meu re-

tras, dar așezat în marginea marelui fluviu, care e viața, nădăjduiesc să desprind din clocotul confuz al glasurilor ceea ce este vrednic de a fi așternut pe hîrtie și adus la cunoștința tuturor, limpezind năzuințele încă nelămurite, precizînd țelurile care par depărtate și neclare...

— Tot ceea ce îmi spui, e foarte frumos, Radule, — răspunse Odette, mîngîind covorul de pe divan, cu mîna ei mică și îngustă, cu degete lungi și subțiri. Îți doresc din toată inima să reușești. Nu-ți pot ascunde însă teama pe care o am... Și ridicînd ochii, îl învălui într-o privire caldă, de mare iubire frățească : — Nu știu dacă noi sîntem destul de pregătiți, destul de tari pentru ceea ce vrei tu să faci... Nu știu, de asemenea, dacă cei douăzeci de kilometri care despart Humele de Măgura sînt de ajuns pentru ca Humele să fie colțișorul liniștit, pe care îl visezi tu... și de care știu că ai absolută nevoie... Și ridicîndu-se alene, adause zîmbind : — În orice caz, să încercăm...

A doua zi, Radu ceru cheia de la pod și se urcă să cerceteze lucrurile rămase de la mamă-sa. Podul castelului era înalt, mare și destul de luminos. Cam două treimi erau ocupate de o mare îngrămădire de lucruri vechi, scaune și jețuri rupte, draperii ciuruite ca niște drapele care au luat parte la cumplite bătălii, mobile stricate, cufere pline de boarfe, ligheane sparte, jucării de copii jupuite și sfărîmate, mese fără un picior, oglinzi ciobite, tot ceea ce vremea scosese din uz, dar tante Sophie, cu zgîrcenia ei, nu se îndura să le arunce Peste toate se așternuse un strat gros de praf. Șoarecii, moliile și gîndacii ciupiseră din tapiseria jețurilor, din stofa draperiilor. În tot cuprinsul stăpînea un miros de colb, de aer stătut, de șoareci. În unghere erau mari pînze de păianjen, în care zăceau muște moarte, ca niște puncte negre. În grinzile și în lemnul mobilelor se auzea foșnetul neîntrerupt al carilor. Din toată îngrămădirea asta, se desprindea o tristețe grea, apăsătoare, tristețea lucrurilor moarte, în care zace parcă o a doua moarte,

mai dezolantă, a ființelor ce s-au slujit odată de ele. Toate aparțineau Măgurenilor.

Lucrurile mamei lui Radu erau așezate în alt ungher, la o respectabilă distanță de celelalte. Tante Sophie veghiase și aici, ca să nu se facă nici un amestec între fata micilor boiernași de la Humele și vechiul neam al boierilor Măgureni. Radu le recunoscu dintr-o privire. Erau cîteva mobile, puține, modeste, simple, din odaia de dormit a Măriucăi Măgureanu, — o comodă, o toaletă cu oglinda înaltă în trei părți și cu două rînduri de sfeșnice în dreapta și în stînga, două jețuri și o *causeuse* de catifea mov și un mic *secrétaire*. Toate se aflau în bună stare și fuseseră aruncate în acest cimitir de mobile numai pentru vina de a fi aparținut „intrusei". Radu le privi cu duioșie. Aducerile aminte îl învăluiră într-o clipă. La acest mic *secrétaire* îl învățase mamă-sa să scrie și să citească. Îi lua mînuța lui grăsuță, de copil, în mîna ei mică și fierbinte și i-o purta ușor pe fila de hîrtie. — Mamă, de ce ești tu așa de caldă ? — Așa sînt eu, puișor... Scrie mai departe. Mai tîrziu, cînd și-a simțit și el mîna veșnic fierbinte, Radu a înțeles de ce mamă-sa era „așa de caldă", de ce umerii obrajilor îi erau totdeauna trandafirii și de ce în ochi avea acea lucire sticloasă, pe care o dă febra. În această *causeuse* sta împreună cu mamă-sa, cînd îi spunea basme și povești sau cînd îi arăta pozele colorate dintr-o veche ediție a fabulelor lui La Fontaine. De colțul comodei se lovea adesea și începea să plîngă, pînă cînd mamă-sa venea și „bătea" cu pălmuța ei frumoasă, — „na, na", — lemnul care „a făcut *bobò copilului*". Toate acestea vor merge la primăvară la Humele, de unde au plecat cu atîția ani în urmă, într-o atît de tristă călătorie...

Între ele, se afla un cufăr mare, vechi. Radu îl deschise și din cuprinsul lui se desprinse o undă vagă de paciuli. Erau rochiile Măriucăi Măgureanu, toate mici, pe măsura trupului ei de miniatură gingașă și plăpîndă. De cîte ori își înfundase el capul în poalele lor, plîn-

gînd pentru cine știe ce necaz de copil sau rîzînd în hohote, de cine știe ce poznă ! Și totdeauna simțea pălmuța fină și fierbinte, lunecînd peste buclele-i cîrlionțate într-o mîngîiere ușoară. „Pentru ce n-au căutat-o, pentru ce n-au dus-o și pe ea la Davos ?" i se răsuci deodată gîndul, stîrnindu-și vechea ură împotriva lui boier Hristache și tante Sophie. „S-ar fi însănătoșit, ar fi trăit și astăzi și aș fi luat-o cu mine la Humele." De cîte ori o vedea plîngînd, îi spunea : „Lasă, mamă, că am să mă fac mare și am să te iau cu mine"... Iată, acum a venit să o ia, dar în locul ei, va lua numai cîteva mobile, cîteva rochii, lucruri fără viață. Au lăsat-o să moară, au vrut să o lase să moară, au împins-o cu bună-știință la moarte... Și crime ca aceasta rămîn nepedepsite, iar cei care le săvîrșesc continuă a trăi în societate, salutați și respectați de semenii lor !

Radu își mișca încet mîinile printre rochii, ridicîndu-le încet, ca să le vadă, să și le amintească, să le simtă parfumul, care mai stăruia încă în cutele lor. La fundul cufărului dădu de o casetă de lemn de nuc, cu o mică închizătoare de argint. Era singurul lucru al mamei lui, în care nu i se îngăduia să cotrobăiască. Îl lăsa să se joace cu toate flacoanele de parfum și cu toate cutiile de pudră, iar el abuzînd de această îngăduință, amesteca pudra cu parfumul și se boia pe față ca un clovn. Mamă-sa nu numai că nu-l certa, dar rîdea din toată inima și, potrivindu-se copilăriei lui, îl chema, boindu-l mai bine și boindu-se și ea. Cutiile de bomboane, borcanele de dulceață și chiar cutia ei cu cele cîteva bijuterii, toate erau deschise și în toate putea să umble în toată voia. Numai caseta de lemn era veșnic închisă. „Nu, puișor, *aici* te rog să nu umbli. Ai să mă asculți, nu-i așa ? Dacă te rog *eu*..." Și Radu o asculta. Cheița o păstra mamă-sa, atîrnată de un lănțug subțire la gît, dar ascunsă sub rochie. În serile cînd primeau lume, ceea ce se întîmpla foarte rar, cel mult de două ori pe an, în ziua întîi de Crăciun și în ziua întîi de Paște, și cînd trebuia să îmbrace o rochie decoltată, ascundea cheița undeva, în dulap. Altminteri nu se despărțea niciodată de această cheiță, iar cînd i se părea că a rătăcit-o sau că a uitat-o cine știe unde,

intra într-o adevărată panică : — Unde e cheiţa? — o căuta cu înfrigurare şi nu se liniştea pînă nu o găsea. Cînd îl lua în braţe pe Radu, el scotea cheiţa din ascunzişul ei de sub rochie — simte şi acum căldura sînului mamă-sii şi uşoara ei tresărire, cu un involuntar gest de fereală — şi o ducea la gură, încercînd să fluiere din ea ca dintr-un fluier. Mai tîrziu, cînd s-a mai mărit, a înţeles că în cutia de nuc mamă-sa îşi păstra anumite lucruri ce nu trebuiau cunoscute de nimeni. Şi acum, avea caseta în mînă. Cheiţa lipsea, dar era un joc de copil să desfacă mica închizătoare de argint. Radu privi îndelung caseta cu marginile tocite, cu înfloriturile de bronz şterse de vreme. Avea dreptul să o desfacă? „Nu, puişor, *aici* te rog să nu umbli. Ai să mă asculţi, nu-i aşa? Dacă te rog *eu*..." Ce taină se ascundea în cutioara asta, pe care nu trebuia să o cunoască el, pe care nu trebuia să o cunoască nimeni? Sau poate cutioara e goală, poate că tante Sophie a cotrobăit de mult prin ea, căutînd un secret, o scrisoare compromiţătoare, pe care să o vîre sub nasul lui boier Hristache : „Uite cine mi-a fost dumneaei! Uite pe cine ai adus în neamul Măgurenilor!" Radu clatină uşor caseta şi auzi foşnet de hîrtii, deplasîndu-se într-o parte şi alta. În orice caz, nu are să o mai lase aici. O vîrî sub haină, închise cufărul şi plecă.

20

Cînd ajunse în camera lui de lucru, Radu se încuie pe dinăuntru şi puse caseta pe birou, frămîntat de aceeaşi întrebare : are dreptul să o deschidă, acum, cînd mamă-sa nu mai putea să-şi apere taina? Deodată însă îi răsări în minte un alt gînd : bănuiala aceasta, că mamă-sa ar fi ascuns un secret înjositor pentru ea, nu este oare o profanare mult mai gravă decît deschiderea casetei? Nu, mama lui nu putea să aibă nici unul din acele secrete urîte, compromiţătoare, pe care le au atî-

tea femei... Şi hotărîndu-se deodată, smulse închizătoarea şi ridică brusc capacul. Erau cîteva scrisori cu colţurile îndoite şi roase, cu cerneala ştearsă de ani. Le răsfiră pe birou şi recunoscu scrisul lui Alecu Cazimir, un alt scris, bătrînesc, cu slove mari şi tremurate, pe care nu-l cunoştea şi cîteva file subţiri, cu litera prelungă şi elegantă a mamei sale. Se aplecă mai întîi asupra acestora, vrînd să le străbată dintr-o singură privire. Îşi dădu însă seama că, în această goană a lui nu prindea decît cuvinte răzleţe, înţelegînd numai că sînt mici însemnări personale, scrise în fugă, la răstimpuri diferite. Aşezîndu-se pe scaun, le reluă de la început, pe îndelete :

3 septembrie 1895 —

Am rugat pe Alecu Cazimir, singurul din familie care se poartă omeneşte cu mine, să vorbească din nou cu Hristache şi tante Sophie. De data aceasta nu mai cer nimic pentru mine. Pot să mă calce în picioare cît vor, fiindcă sînt legată de mîini şi de picioare : nu pot să-mi părăsesc copiii. Nu pot admite însă ca Odette şi Radu să fie trataţi ca nişte bastarzi, iar Toma ca un Kronprinz. Se sapă o prăpastie între ei şi efectele se vor vedea mai tîrziu. Radu, deşi încă mic, înţelege şi simte multe. Odette s-a mărit şi îşi dă seama de tot ce se petrece cu ea, cu noi. Alecu mi-a răspuns amabil, dar evaziv. Totuşi, plecînd împreună cu Hristache la Bucureşti şi fiind numai ei doi în compartiment, mi-a spus că i-a vorbit şi nu mă îndoiesc că a făcut-o, dar i-a vorbit probabil *à sa manière.* E un om cumsecade, dar are oroare de o discuţie deschisă şi *à fond.* Astăzi, întorcîndu-se de la Bucureşti, a venit să mă vadă şi să mă încredinţeze că Hristache ţine la mine, dar are o fire nenorocită şi că va căuta să nu mai facă nici o deosebire între copii. Dar şi eu, la rîndul meu, trebuie să mă port mai sever cu Odette şi Radu, care sînt prea răsfăţaţi şi supără pe tante Sophie.

Deci nici un rezultat ! I-am mulţumit totuşi, ca să-i dau impresia că a făcut ceva... Iar lucrurile vor continua tot aşa. Pînă cînd ?...

9 octombrie

Am fost cu Radu trei zile la Humele. Tata foarte slăbit. Mama mai în putere, dar tristă. Copilul i-a înviorat pe amîndoi. E îngrozitor cîte nebunii a făcut, iar ei rîdeau fericiţi. Cînd am încercat să-l cert, tata mi-a spus: — Lasă-l în pace, frate! Dacă n-o zburda acum, cînd vrei să zburde? La vîrsta mea? Şi-apoi cine ştie ce-l aşteaptă în viaţă. Nu-i strica bucuriile copilăriei...

21 octombrie

Aseară am găsit un oscior - de pui? de porumbel? nu ştiu - legat cu un fir de arnici negru şi pus sub saltea. Maria, nevasta lui Ioniţă vizitiul îmi spusese de mult că tante Sophie a pus-o pe Stanca ţiganca să-mi facă de urît, dar n-am crezut. Azi-dimineaţă am chemat pe Maria şi i-am arătat osciorul. Mi-a spus că nu-i „de urît", ci „de moarte", fiind legat cu arnici negru şi că trebuie să fie os de liliac sau de broască. Bineînţeles că nu cred în vrăji, descîntece etc., dar faptul acesta îmi arată cu cîtă ură mă urmăreşte bătrîna şi asta bineînţeles nu-mi poate fi deloc plăcut. Doamne, de aş trăi, să-mi văd copiii mari, să nu rămînă pe mîna ei...

2 ianuarie 1896

De şase săptămîni sînt răcită, tuşesc şi am febră. Doctorul Dan spune că e o simplă bronşită.

5 ianuarie

Doctorul Dan m-a examinat o jumătate de oră. L-am văzut îngrijorat şi rîndul trecut, dar atunci putea încă să-şi ascundă oarecum îngrijorarea. Astăzi i-am citit-o în ochi şi pe faţă. De altfel a schimbat formula, din bronşită, în infuenţă cu complicaţii pulmonare. După aceea, a vorbit mult cu Hristache. Ar fi groaznic să mor, înainte de a vedea copiii mari!

7 ianuarie

Stau la pat, beau mult lapte, mănînc carne friptă în sînge, iau întăritoare şi un vin tonic. Mă simt totuşi slăbită, iar febra nu cedează

7 ianuarie, seara

Adineaori am scuipat sînge. Nu mult, doar un firicel, însă nu mai pot avea nici o îndoială saupra bolii mele. Odette e la pension, dar ce am să mă fac cu Radu? Cum am să-l pot îndepărta de mine? E îngrozitor... Oricît nu cred în farmece, simt că mă cuprinde frica.

12 martie

Primăvară, cald. Eu din ce în ce mai slabă. Tante Sophie a vrut să-l ia pe Radu în odaia de lîngă dormitorul ei. L-am chemat pe Hristache și i-am spus că, dacă face asta, mă arunc în rîpă. Știu singură cum să-l apăr pe copil. Să mă lase în pace! A înțeles și a cedat.

15 martie

Tante Sophie vrea cu orice preț să-l ia pe Radu. M-am luptat ca o leoaică. Am strigat și am amenințat iarăși cu sinuciderea. Mi-a spus că sînt o criminală și o nebună și a plecat, trîntind ușa. Viața mea e un infern.

16 martie

Am citit *Une vie* de Maupassant. Ce carte tristă, totuși m-a consolat puțin...

Radu se deprinde foarte greu să nu mai vină în patul meu, să nu se mai joace cu mine și să nu mă mai sărute. I-am spus că a crescut și că trebuie să se poarte ca un băiat mare. A făcut botișor și mi-a răspuns: „Zici așa, fiindcă nu mă mai iubești" și a început să plîngă. Mi se rupea inima de el și totuși... Doamne, la ce chinuri sînt supusă! Ca să-l conving, i-am spus că sînt bolnavă și slăbită și nu mai am putere să mă joc cu el, trebuie să mă cruțe dacă vrea să mă fac bine mai repede. A ridicat ochii la mine, voind parcă să vadă dacă nu-l mint și apoi m-a întrebat: „Da cînd te-oi face bine, o să mă iei iar în pat?" I-am făgăduit, abia stăpînindu-mi plînsul. Voi mai fi însă vreodată bine?

18 martie

Mama îmi trimite o scrisoare sfîșietoare printr-un argat. Vrea să vină să mă îngrijească. Spune că nu-i

pasă de mitocăniile lui Hristache şi tante Sophie, are să le suporte. „Rabd orice numai să fiu lîngă tine." I-am răspuns căutînd să o liniştesc. Cum aş putea tolera să o văd umilită şi ofensată? Ce situaţie imposibilă! Şi pentru ce? Pentru nebunia lui Hristache şi a soră-sii, cu neamul lor boieresc. Dar bine, cînd m-a luat, de ce nu s-a gîndit la asta?

19 martie, noaptea

Insomnie şi gînduri negre. Copilul, mama, tata... Prea multe griji, prea multă suferinţă pentru bietele mele puteri

20 martie, noaptea

Aceeaşi insomnie, aceleaşi gînduri negre. Foarte tîrziu am adormit puţin şi am visat că mă înecam într-o apă neagră. Căutam în toate părţile să mă agăţ de ceva, dar nu găseam nimic. Numai înaintea mea plutea osciorul acela, pe care l-am descoperit astă-toamnă sub salteaua mea. M-am trezit lac de apă. Prefer să mă plimb prin casă, decît să dorm şi să am asemenea visuri...

2 aprilie

Altă scenă cu tante Sophie, care ţine cu orice preţ să mi-l ia pe Radu. L-am salvat şi de data asta. Dar cît voi putea să-l salvez? După plecarea ei, m-am simţit rău şi am scuipat iar sînge, mai mult ca rîndul trecut. Radu mă întreabă mereu, cînd mă fac bine, ca să-l iau iarăşi în pat.

Tata îmi scrie că vrea să vină să vorbească cu Hristache. Sînt sigură că, dacă ar face-o, nici nu l-ar primi sau i-ar spune cine ştie ce grosolănie. I-am răspuns să stea liniştit, fiindcă mă simt mai bine şi în curînd voi veni eu să-i văd. Dar cît am să-i pot duce cu minciuna? Ce bine era, dacă divorţam la timp, înainte de-a avea copiii!

29 mai

Doamne, e adevărat? Doctorul Dan spune că „momentul critic" a trecut. Mi-a dat voie să părăsesc patul, să ies în parc şi chiar să fac mici plimbări cu trăsura

5 iunie

Am fost la Humele. Ce bucurie, ce fericire! Tata însă e din ce în ce mai slăbit și nici mama nu arată bine.

30 octombrie, seara

Au început ploile de toamnă. Repedea s-a umflat în albie și mugește groaznic. Adineaori mi s-a părut că văd o cireadă de tauri negri care treceau mugind prin fața mea. Mă simt slăbită. Nervii mă lasă. De trei zile am iarăși febră. N-am mai spus nimănui, ca să nu-mi ia copilul.

5 noiembrie

Mi-e rău, mi-e rău și totuși trebuie să mă îmbrac, să mă duc la masă, să fac mină bună, ca să nu-mi ia copilul. Ce chin!

6 noiembrie

Astăzi nu m-am putut duce la masă. Vor veni iarăși să-mi ia copilul?

7 noiembrie

Din ce în ce mai rău.

8 noiembrie

Doctorul Dan vădit îngrijorat. L-am auzit spunîndu-i lui Hristache în camera cealaltă: „Ți-am spus de-acum un an să o duci la Davos sau la Reichenhall." Și să-mi las copilul pe mîna lui tante Sophie? Altă grijă, ca și cînd n-aș avea destule. Bine că a murit bietul tata...

9 noiembrie

Hristache a venit să mă convingă să dau copilul. M-am rugat, l-am implorat și am obținut o amînare. Radu se joacă neștiutor cu niște cuburi. Dragul mamei! Ieri m-a întrebat cînd o să mai cîntăm la pian...

22 decembrie

Mă simt mai în putere, cobor la masă, dar nervii, ce chin!

10 ianuarie 1897

Mă întorc de la înmormîntarea mamei. Nu mi-au mai rămas decît copiii.

12 ianuarie

Sînt mai bine cu plămînii, dar am niște migrene îngrozitoare. Baba Maria spune că sînt tot din farmecele lui tante Sophie. Cine știe ?

3 februarie

Am visat pe mama. Era o pajiște plină de flori și ea mă chema cu glas duios. Este nemaipomenit ce limpede i-am auzit glasul : „Vino, Măriuco, vino la mine." Iar eu voiam să mă duc și nu puteam. M-am uitat să văd ce mă ține pe loc. Mi se agățase fusta într-o tufă de mărăcini. Pe urmă a coborît din văzduh un oscior prins cu un fir de arnici negru și mama a fugit înfricoșată.

5 februarie

L-am întrebat pe Alecu Cazimir dacă are ceva cărți despre magie. Nu are nimic. (Sau poate nu vrea să-mi dea, văzîndu-mă atît de slăbită.) Mi-a spus că a citit însă în tinerețe la Paris, dar că toate astea sînt fleacuri. Am avut impresia că evită să discute. De altfel, s-a grăbit să schimbe vorba.

23 februarie

Insomnii și coșmaruri. Migrenele tot mai accentuate.

24 februarie

M-am dus pe furiș la Stanca, dar n-am găsit-o acasă. Mă voi duce mîine din nou. Trebuie să vorbesc cu ea.

25 februarie

Astăzi am găsit-o. În ce cocioabă infectă locuiește ! I-am spus că-i dau oricît numai să dezlege farmecele pe care le-a făcut împotriva mea. La început a tăgăduit, apoi a recunoscut și mi-a cerut cinci lei. I-am dat zece. A descîntat ceva, a stins niște cărbuni într-o cană cu apă. Precis nu știu ce a făcut, fiindcă m-a pus să mă întorc cu spatele, așa că n-am văzut decît

cînd a luat cărbunii din vatră, iar după aceea i-am auzit sfîrîind, cînd i-a pus, probabil, în apă. Mi-a dat și mie un oscior, legat cu arnici roșu, să-l pun sub căpătii.

28 februarie

Migrene, insomnii, coşmaruri. Mă tem că țiganca mi-a dat un farmec nou, îndreptat tot împotriva mea.

3 martie

M-am sfătuit cu Maria, nevasta lui Ioniță vizitiul. Ea spune să arunc osciorul dat de țigancă şi să mă duc la preot, să-mi citească o molitvă.

5 martie

Am fost la părintele Vasile de la Humele, care mă cunoaște de cînd eram mică. L-am găsit acasă. I-am istorisit tot. Bătrînul m-a ascultat cu atenție și, după aceea, mi-a spus să nu cred nimic din înșelătoriile țigăncii. „Nu există vrăji și farmece, cucoană Măriucă. Scoate-ți din cap asta. Țiganca ia bani și de la dumneata și de la cucoana Sofia, dar nu are nici o putere. Dumneata ești slăbită și tulburată. Hai cu mine la biserică, să ne rugăm împreună și bunul Dumnezeu, în mare mila sa, are să-ți dea putere și sănătate. Și atunci ai să rîzi singură de minciunile în care ai crezut." Am fost la biserică, bătrînul a citit din ceaslov, iar eu m-am rugat cu credință.

Mă simt mai liniștită.

28 martie

După o perioadă mai bună, mă simt iar sub o putere străină și rea. Nu o fi totuși puterea farmecelor?

6 aprilie

Îmi pare rău că am aruncat osciorul dat de țigancă. Mîine mă duc să-i cer altul.

7 aprilie

Am fost la Stanca și i-am mărturisit tot. Îmi dădeam seama că fac rău, dar nu mă puteam opri. Cînd i-am repetat cuvintele părintelui Vasile, s-a supărat: „Dacă-i așa, du-te la el. Ce mai cauți la mine?" Abia

am izbutit s-o împac. Mi-a spus că rugăciunea de la biserică are să-i stea împotrivă și că va trebui să-mi dea altceva, dar să mă hotărăsc într-un fel: ori mă țin de ce spune ea, ori mă iau după ce-mi spune popa.

8 aprilie

Stanca mi-a dat o cîrpă arsă, să dau cu ea pe pervazul ferestrei și pe pragul ușii în fiecare dimineață și în fiecare seară, trei zile în șir.

15 aprilie

Mă simt mai liniștită.

19 aprilie

Am avut o hemoptizie. Mă simt extrem de slăbită. Încep să cred că nu mai am decît o singură scăpare: moartea.

29 mai

Am putut face o plimbare prin parc. Era o zi minunată, dar ce folos? Vreau liniște, am nevoie de ea și liniștea nu o pot găsi decît în moarte.

6 august

Mereu migrene, insomnii, coșmaruri.

23 august

De cîtva timp, mama vine în fiecare noapte la căpătîiul meu, veșnic îmbrăcată într-un giulgiu alb și stăm de vorbă împreună. Sînt singurele mele ore de liniște. Îmi spune că ar fi fericită, dacă m-ar avea și pe mine lîngă dînsa. „Să fim tus-trei", — cum zice dînsa. — „Bine, dar ce să fac cu copiii? Odette și Radu sînt încă mici, au încă nevoie de mine. Cum să-i las pe mîna lui tante Sophie?" — „Ce prostuță ești! Ai să veghezi de aici asupra lor, cum veghez eu asupra ta. Pînă acum, după cum știi, bărbatul tău nu-mi dădea voie să te văd și acum, uite, vin în fiecare seară la patul tău și te îngrijesc. Așa ai să faci și tu cu copiii tăi."

Am întrebat-o: „Mamă, nu cumva mă amăgești? Gîndește-te, e în joc fericirea copiilor!" — Ea a zîmbit — era așa de frumoasă și parcă întinerită — și

mi-a răspuns: — „Cum să te amăgesc? Nu știi cît iubesc pe Odette și pe Radu? Tu fă cum îți spun și are să fie bine și de tine și de ei." Apoi a trecut în odaia de-alături, a lui Radu. L-a mîngîiat pe păr și l-a sărutat pe frunte, iar el a surîs în somn.

Noaptea trecută am întrebat-o: — „Nu ar fi bine, mamă, să-l iau și pe el cu mine și să venim amîndoi la tine?" — „Nu, fata mea, să nu faci asta", — mi-a răspuns. — „Ai mînia pe Dumnezeu și ar fi rău. Să vii singură la mine, iar el are să vină la vremea lui. Încetul cu încetul avem să ne adunăm cu toții acolo și vom fi fericiți, cum n-am fost pe pămînt." Vorbește atît de liniștită și e așa de frumoasă! Am rugat-o să-l aducă și pe tata cu dînsa și mi-a făgăduit că-l va aduce.

29 august

Noaptea trecută, mama a venit împreună cu tata la patul meu. Tata a început să plîngă, mi-a luat mîna în mîinile lui și mi-a spus: — „Iartă-mă, fata mea. Din pricina mea suferi, dar eu ți-am dorit binele, nu credeam că ai să ajungi unde ai ajuns." I-am răspuns că nu-i fac nici o vină, fiindcă în adevăr știu că el mi-a vrut binele. Atunci s-a înseninat la față și m-a îmbrățișat. După aceea m-a sfătuit să fac cum zice mama, că nu o să-mi pară rău. Apoi s-a ridicat să plece. L-am rugat să mai stea cu noi, dar mi-a spus că nu poate: — „Trebuie să mă rog pentru tine și pentru copii. Vreau numai să-l văd pe Radu." — Am trecut în odaia de-alături și, cînd a văzut copilul dormind, i-au dat lacrimile: — „Să nu ai grijă de el, fata mea. Va avea o viață fericită, fiindcă vom veghea tus-trei asupra lui." — Și a plecat.

Mama a mai rămas cu mine. Am întrebat-o: „— Cum să fac, mamă, ca să vin la voi?" — iar dînsa mi-a răspuns: — „Mîine, la asfințitul soarelui, vino la lacul din pădure, în fața pavilionului de vînătoare și am să te învăț."

Abia aștept să mă duc...

30 august

Am fost! Dar cu ce emoție m-am dus...

Mama nu venise. M-am așezat pe banca de pe ma-

lul lacului, sub salcia pletoasă cea bătrînă, care își moaie vîrful crengilor în apă. Paznicul pavilionului m-a întrebat dacă am nevoie de ceva. I-am spus că nu-mi trebuie nimic, să-și vadă de treburile lui și i-am dat cîțiva bani și un pachet de tutun. A plecat mulțumit (atîta plăcere îmi făcea să văd în jurul meu oameni mulțumiți !) și s-a dus la căsuța lui din spatele pavilionului. Apoi l-am auzit spărgînd lemne și vorbind cu nevastă-sa. De cîte ori am văzut o căsuță de pădurar sau de paznic, un canton singuratic de cale ferată, m-am gîndit cu duioșie la viața simplă și liniștită pe care o duc oamenii aceștia. Știu că au și ei grijile și lipsurile și necazurile lor, dar îmi închipui că simplitatea și liniștea existenței lor trebuie să le dea o mare mulțumire sufletească.

În fața mea se întindea oglinda lacului, lucie și netedă, fără nici o încrețitură. În pădurea, care înconjură lacul, păsărelele ciripeau, înainte de a se duce la culcare. Crengile copacilor stăteau neclintite. În văzduh nu trecea nici o adiere. Era o liniște dumnezeiască și nu se auzea decît concertul păsărelelor. Dar încetul cu încetul tăceau și glasurile lor mici. Mi-am adus aminte de *Lacul* lui Lamartine, de *Somnoroase păsărele*, pe care le-am citit la Humele, cînd aveam șaisprezece-șaptesprezece ani, de viața liniștită de acolo, de visurile mele de fată și apoi, gîndindu-mă la tot ceea ce a urmat, am început să plîng. Atunci a venit mama, în giulgiul ei alb, și m-a mîngîiat pe frunte : — „Nu mai plînge, fata mea. În curînd ai să fii fericită, ai să cunoști liniștea și fericirea cea mare, pe care în viață nimănui nu-i este dat să le cunoască“ — „Dar cum să fac, mamă ?“ — am întrebat-o desperată. Ea sta în picioare, în fața mea ; cu o mînă mă mîngîia pe frunte, iar cu cealaltă mi-a arătat barca, priponită de un țăruș înfipt în pămînt. Și atunci am înțeles ce trebuie să fac. Am ridicat ochii către dînsa : „— Acum, mamă ?“ — Ea a clătinat din cap : — „Nu acum, la toamnă, cînd vor începe ploile cele mari.“ Și a plecat...

3 septembrie

De trei nopți, mama nu a mai venit la patul meu... Mă simt singură și părăsită. Au reînceput migrenele.

Odette, care și-a făcut vacanța aici, s-a întors la pension. Casa, adică odaia mea, mi se pare mai goală și mai tristă. Am rămas numai cu Radu...

4 septembrie

Ce-o fi cu mama? De ce m-o fi părăsit?

7 septembrie

În sfîrșit, mama a venit iarăși. Am stat de vorbă aproape trei ore. Mi-a spus cum să fac: să mă urc în barcă și să vîslesc pînă în mijlocul lacului. Acolo mă va aștepta ea. — „Dar nu acum, ci cînd vor începe ploile cele mari." — mi-a repetat, uitîndu-se țintă în ochii mei.

15 septembrie

Am fost iarăși la pavilionul de vînătoare și am stat un ceas și mai bine pe banca din marginea lacului. E singurul loc unde îmi găsesc liniștea.

16 septembrie

Doctorul Dan m-a examinat o jumătate de oră și mi-a spus că plămînii merg bine. Am zîmbit. Acum nu mă mai interesează nimic din toate acestea. (Bineînțeles că nu i-am spus-o.) După aceea, a stat mult de vorbă cu mine, punîndu-mi tot felul de întrebări despre viața de la Humele, din copilărie, din tinerețe, ce cărți citeam atunci, ce citesc astăzi etc. Deși inteligent și abil, cum este, păstra tonul unei conversații prietenești; mi-am dat seama că voia să cunoască starea mea nervoasă sau psihică, memoria etc. Ce naivitate! I-am răspuns cum se cuvenea, dar nu i-am spus nimic despre convorbirile pe care le am cu mama.

22 septembrie

E o toamnă minunată. Am fost de trei ori la lacul din pădure. Ce priveliște minunată și ce liniște!

24 septembrie

Iarăși la lac. M-am urcat în barcă și am vîslit pînă în mijlocul apei. Ce liniște, Doamne, ce liniște! Am

ales locul, mi l-am fixat în memorie şi m-am întors la mai

La castel, Hristache lipsea, iar tante Sophie era dusă în vizită la nişte vecini. Am cîntat la pian cu Radu cîteva bucăţi uşoare, de exerciţiu. Dragul mamei, ce fericit era! Voi veghea mereu asupra lui şi de-acolo, îi voi fi mai de folos. Voi veni în fiecare noapte la căpătîiul lui să-l mîngîi şi să-i vorbesc.

27 septembrie

Două zile şi două nopţi de insomnie şi migrenă. Astăzi după-amiază am aţipit puţin şi am avut un coşmar. Se făcea că eram întinsă pe iarbă, la marginea lacului din pădure şi deodată s-au ivit mii de oscioare, fiecare legat cu un fir de arnici negru, unele ieşind din pămînt, altele coborînd din văzduh şi toate căzînd peste mine, acoperindu-mă şi înăbuşindu-mă. M-am ridicat cu greu, am sărit în barcă şi am vîslit din toate puterile, pînă am ajuns la locul meu. Acolo, am oprit barca şi m-am uitat înapoi. Oscioarele se zbăteau pe mal, sărind în aer şi căzînd iarăşi pe pămînt, dar nici *unul nu izbutea să treacă apa*. Apoi a venit mama, în giulgiul ei alb, păşind uşor pe unda tremurătoare a lacului. S-a oprit lîngă barca mea, m-a mîngîiat pe frunte, iar cu mîna cealaltă mi-a arătat zbuciumul nebun al oscioarelor de pe mal şi mi-a spus: — „Vezi? Aici nu te mai poate ajunge nici un duh rău".

M-am trezit, m-am îmbrăcat în grabă şi m-am dus la pavilionul de vînătoare. Era în amurg. Barca mă aştepta. M-am urcat şi am vîslit iarăşi pînă la locul meu. Era atîta linişte! Pădurea a pălit şi frunzele au început să cadă. Dar cad aşa de rar, aşa de încet, încît abia se aude foşnetul lor lin. Păsările se culcaseră, iar cele de noapte nu începuseră încă să cînte. Apusul violet arunca pe lac o uşoară dîră roşietică, despărţindu-l parcă în două Barca mă legăna încetişor. Am stat acolo pînă s-a întunecat şi nu-mi venea să mă întorc la castel. Dar nu au început încă ploile cele mari.

3 octombrie

Insomnii şi migrene, groaznice. Calmantele nu mă mai ajută. Cred că am răcit şi simt că am febră. N-am

mai pus termometrul. (La ce bun, cînd în curînd voi scăpa de toate mizeriile acestea?)

4 octombrie

O ușoară hemoptizie. Nu spun nimănui, ca să nu-mi ia copilul. Cît mai sînt încă aici, vreau să-l am lîngă mine. După aceea, știu că nu vor mai avea puterea să mă oprească de a-l vedea în fiecare noapte, mîngîindu-l, veghind asupra lui, învățîndu-l cum să-și călăuzească pașii în viață.

6 octombrie

Mama a venit să mă vadă și, între altele, mi-a spus să mă pregătesc. Am întrebat-o dacă să las o scrisoare pentru Hristache și tante Sophie. Mi-a răspuns zîmbind: — „Tot mică și prostuță ai rămas! Cînd vei avea să le spui ceva, te vei duce la ei și le vei spune. Nu e nevoie de nici o scrisoare." O, atunci am să le spun tot! Tot ce au făcut cu mine, împotriva mea, cum mi-au zdrobit sufletul și viața, cum m-au chinuit, cum au chinuit copiii...

10 octombrie

Primesc o scrisoare duioasă de la Odètte. Îmi spune, cu toate menajamentele, că m-a găsit slăbită și mă roagă să mă îngrijesc. Cînd va veni acasă de Crăciun, vrea să mă găsească „bine". Fetița mea, am să te văd mai devreme, mult mai devreme, peste cîteva zile, cînd vor începe ploile cele mari... Am să vin la tine, am să te mîngîi, am să te îmbrățișez și nu ai să mai fii singură, acolo, la pensionul acela sever, cu clase și dormitoare reci, cu profesori și profesoare aspre și fără inimă. Voi fi mereu lîngă tine, sufletul meu...

12 octombrie

Încă o hemoptizie. Am pierdut sînge mult, așa că nu am mai putut să mă ascund de cei din casă. Dimineața a început să plouă... În sfîrșit!

La amiază, Hristache mi-a pus în vedere că îmi va lua copilul. A și dat ordin să i se aranjeze o cameră la parter, între dormitorul lui și al lui tante Sophie. Îmi stătea pe buze să-i spun că, *acum*, puțin îmi pasă

de toate șicanele lor! Oriunde îl vor duce, eu voi fi mereu lîngă copil, fiindcă acum eu sînt cea puternică... L-am rugat totuși să mi-l mai lase o săptămînă, pe care mi-a acordat-o cu multă greutate.

14 octombrie

Noua cameră a lui Radu e gata. Deși mă simt foarte slăbită, m-am coborît să o văd. Am făcut cîteva schimbări de mobile, am pus să se bată un covor în perete și l-am schimbat pe cel de jos. Astfel odaia pare mai veselă, mai primitoare. El nu știe încă nimic. Se joacă neștiutor în camera lui și așteaptă să mă fac „bine". Da, puișor, în curînd am să fiu bine, foarte bine și atunci am să te pot îmbrățișa cum te îmbrățișam altădată. Abia aștept să-ți pui iarăși obrăjorul tău lîngă obrazul meu, să simt cum îmi gîdilă fruntea cîrlionții tăi și să te strîng în brațe cu toată puterea. Ce dor mi-e de tine! Ce greu mi-e să te privesc de departe, să nu te iau pe genunchi, să nu te sărut! *Atunci* însă nu va mai trebui să te apăr de boala mea; *atunci* vom fi iarăși fericiți, puișorul meu drag și scump!

15 octombrie, noaptea

Au început ploile cele mari. Vîntul zgîlțîie obloanele. Copacii din parc gem și troznesc. Parcă niciodată n-a fost ca anul acesta. E groaznic ce putere are vîntul aici, pe coama Măgurii! Sînt clipe cînd crezi că va smulge acoperișul, că va sfărîma obloanele și ferestrele, pătrunzînd în odaie, sau va mătura întreg castelul de pe temeliile lui. Ce așezare sălbatică! Aici nu pot trăi decît oameni cu nervii tari, lipsiți de sensibilitate. Și, ca și cînd atît nu ar fi de ajuns, Repedea s-a umflat în albia ei îngustă și mugește ca o dihanie apocaliptică. Este în tot văzduhul o dezlănțuire bezmetică de zgomote și de sunete, în care se amestecă scîncete de copil cu bătăi de tobă, vaete de muribunzi cu urlete de mînie, gemete, troznete și pocnete. Și fiecare sunet îți evocă o priveliște sinistră: un cîmp de luptă acoperit de răniți care cer ajutor: o ceată de milogi care cerșesc cu glasuri jalnice, arătîndu-și mădularele schilodite sau pline de bube și puroi: o bandă de ocnași, care vin spumegînd de furie și zornăindu-și lanțurile: un

pîlc de nebuni furioşi, care urcă spre castel urlînd şi ridicînd în aer pumnii lor mari şi păroşi. Şi cum fiecare sunet ţine numai o clipă, imaginea pe care ţi-a stîrnit-o e acoperită îndată de alta, toate deopotrivă de înspăimîntătoare. Deasupra tuturor se ridică vuietul puternic al Repedei, evocîndu-mi mereu aceeaşi viziune — o mulţime de tauri negri, care ies din rîpă, furioşi, cu priviri sălbatice, mugind cumplit.

Doamne, cum am putut trăi atîţia ani aici ? Bine că se sfîrşeşte...

16 octombrie

Ploaia şi vîntul continuă. Dar de ce nu mai vine mama la patul meu ?

17 octombrie, dimineaţa

Mama a venit foarte tîrziu, în giulgiul ei alb şi cu surîsul ei bun. Mi-a pus mîna pe frunte şi, îndată, migrena a încetat, au încetat şi zgomotele furtunii. S-a făcut o linişte mare şi m-am simţit uşoară şi înseninată. S-a uitat în ochii mei şi mi-a spus : — „Astăzi, pe seară, fetiţa mea."

Da, mamă, voi veni. Abia aştept să vin...

17 octombrie, ora 4 d.am.

Vin, mamă, vin...

Mă voi opri o clipă în parc, unde Radu îşi face plimbarea obişnuită. Nu am să-l pot îmbrăţişa, dar am să-i spun în gînd : Rămîi cu bine, puişor, rămîi cu bine, viaţa mea, sufletul meu. Tu şi Odette aţi fost singura mea mîngîiere. Vă mulţumesc pentru toată fericirea, pe care mi-aţi dăruit-o, în nemărginita mea durere. Ce m-aş fi făcut, dacă nu v-aş fi avut pe voi ? Pînă şi suferinţele, pe care le-am îndurat pentru voi îmi sînt scumpe şi nu le regret. Rămîneţi cu bine, micuţii mei, şi nu fiţi trişti. La noapte am să vin la fiecare din voi şi am să vă mîngîi şi am să vă sărut. Şi de-aici încolo, în fiecare noapte şi în fiecare zi vom fi împreună şi ne vom juca şi vom rîde fericiţi. Iar oamenii cei răi nu vor mai putea să ne împiedice şi să ne strice bucuria noastră,

pentru că veţi fi sub veghea şi în paza mea şi de-aici înainte eu sînt cea puternică.

Rămîneţi cu bine, puişori...

21

Toată vremea cît citise aceste însemnări ale mamei lui, Radu avusese impresia confuză a unei mari răsturnări, a unei prăbuşiri. Cînd sfîrşi, se uită în jurul său cu acea privire uluită şi plină de groază, pe care o au oamenii cînd se trezesc dintr-un vis rău, cînd sînt salvaţi dintr-un naufragiu sau din altă primejdie de moarte. Cărţile se înşirau în rafturi; divanul era la locul lui; focul ardea în sobă; cele două ferestre care dădeau asupra rîpei erau ca totdeauna deschise, ca să aibă aer curat în cameră; afară era aceeaşi zi cenuşie şi umedă de toamnă, după burniţa care ţinuse aproape o săptămînă; iar Repedea vuia în albia ei adîncă. Nimic nu se răsturnase, nimic nu se prăbuşise, nimic nu se clintise măcar din loc. Cu un gest inconştient, trase sertarul, scoase o ţigară elveţiană şi o aprinse. Nu mai fumase de patru ani şi mai bine, de cînd căzuse bolnav. Cînd trase cel dintîi fum şi simţi în gură aroma plăcută a tutunului, privi cu mirare ţigara, întrebîndu-se parcă cine i-a pus-o în mînă, cine i-a aprins-o. Îşi spuse că ar trebui să o arunce, dar ridică din umeri: „Ce importanţă are", şi fumă mai departe. Reciti cîteva fragmente răzleţe, cu capul rezemat în palmă. Drama pe care o bănuise, pe care încercase să şi-o refacă în imaginaţie, punînd cap la cap mici crîmpeie de amintiri vagi, nelămurite, drama pe care mai mult o ghicise decît o cunoscuse, îi apărea acum limpede, în toată grozăvia ei. Cum a fost cu putinţă? Cum au fost în stare să o chinuiască în felul acesta? Un biet suflet sensibil, o biată fiinţă plăpîndă, între doi temniceri cruzi, neînduplecaţi, — boier Hristache şi tante Sophie...

Pe cînd aduna filele de hîrtie subțire, cu scrisul lunguieț și elegant al Măriucăi Măgureanu, Radu găsi sub ele cele două scrisori de care uitase cu totul. Cea dintîi era de la Alecu Cazimir :

Hotel Capșa

București, 5 noiembrie 1895

Dragă Măriuco,

Ieri dimineață am primit scrisoarea ta, care m-a întristat profund. Ai perfectă dreptate : Sophie are o purtare detestabilă atît față de tine, cît și față de copii. Te rog să crezi că i-am spus-o francamente de două sau trei ori și, îndată ce mă voi înapoia la Lunca, voi veni la voi, ca să am o nouă discuțiune cu ea.

Aseară l-am invitat pe Hristache la masă, la Agricol, ca să vorbesc și cu el în aceeași dureroasă chestiune, în care nu îți poți imagina cît de mult doresc să pot aduce o ameliorare. La întoarcerea mea, îți voi relata discuțiunea detaliat. Acum, îți spun în linii generale, că am făcut un cald apel la sufletul și sentimentele lui de om, de soț și de părinte. Împotriva obiceiului său, s-a stăpînit și m-a ascultat cu răbdare, întărindu-mă încă o dată în convicțiunea mea că, îndată ce iese de sub influența nefastă a Sophiei, devine mult mai conciliant. La urmă mi-a răspuns, recunoscînd în parte dreptatea susținerilor mele. Mi-a spus textual că, în adevăr, „Sophie exagerează“, ceea ce din partea lui e foarte mult, dar că „la vîrsta ei, e greu să o schimbi“, adăugînd : „Fată bătrînă, Alecule, ce poți să-i faci ?“ Și, cu felul lui de a vorbi, a avut un cuvînt, pe care nu ți-l pot reda. Nu mi-a ridicat decît o singură obiecțiune. După părerea lui, la crearea și menținerea acestei regretabile situațiuni contribuie și copiii, prin atitudinea lor. I-am replicat, firește, că este de datoria celor vîrstnici să fie înțelegători și toleranți față de copii, iar cînd au a le face vreo admonestațiune, să se comporte cu moderațiune și, în orice caz, fără să te ofenseze pe tine. Mi-a promis că va vorbi cu Sophie, în sensul indicat de mine. El se întoarce la Măgura peste două sau trei zile și cred că vei vedea de la început o schimbare în

bine, în atitudinea lui. Să știi, dragă Măriuco, că îți poartă multă afecțiune. Am avut prilejul să mă conving de aceasta încă o dată.

Eu mai rămîn aici pînă la mijlocul lui decembrie. Sezonul de iarnă este destul de animat. Serile trecute am asistat la o foarte reușită serbare în scop de binefacere, în Cișmigiu. Erau —15°, lacul înghețat, grădina acoperită toată de zăpadă, iar cerul senin, înstelat. Nenumărate torțe mari luminau feeric priveliștea, iar în jurul lacului și pe aleea principală atîrnau ghirlande de lampioane japoneze. Spectatorii ședeau pe scaunele ce se înșiruiau pe mal, în blăni și șube, cu căciuli și șoșoni și cu picioarele înfundate într-un strat gros de paie. În timpul acesta, tineri și tinere din înalta societate, *la fine fleur*, în elegante costume de patinaj, evoluau grațios pe luciul gheței, fiecare avînd la centură o mică lanternă. Era o adevărată desfătare a ochiului. Am întîlnit acolo *quelque vieux copains* de la Vachette, între care și pe Claymoor (Vacaresco). Ne-am amintit anii petrecuți la Paris și am ciocnit cîte un pahar de grog, căci am uitat să-ți spun că, în timpul serbării, perechi de domnișoare și cavaleri circulau printre spectatori, purtînd tăvi cu ceai, rom, vin și țuică fiartă, grog și coniac, plus delicioase sandviciuri cu caviar. Regret că grija copiilor te reține tot anul la Măgura. Ți-ar face foarte bine o evadare de o lună sau două la București, mai ales în sezonul de iarnă, cînd sînt serbări, concerte, iar la Teatrul Național spectacole destul de interesante.

Îndată ce mă întorc la Lunca, vin să vă văd și sînt sigur că ai să-mi dai novele bune.

Îți sărut mîna cu toată afecțiunea,

Alecu.

P.S. Îți voi aduce cîteva cărți, care cred că te vor interesa ; iar pentru copii am găsit cîteva fleacuri, care sper că le vor face plăcere.

A.

La sfîrșitul scrisorii, Măriuca Măgureanu notase cu creionul : „Ca totdeauna — nimic !"

A doua scrisoare era de la bătrînul Stanian, tatăl ei :

Humele, în 23 dechembrie 1896

Scumpa mea fiică,

Profit de ocaziune că Domnulû Heim vine la Măgura, ca să-ți trimit aceste cîteva rînduri. Aud că ești bolnavă, ceea ce ne-a îngrijorat foarte mult, atît pe mamă-ta, cît și pe mine. Te rugăm să ne scrii lămurit ce ai și să dai scrisoarea tot domnului Heim, care, serbiabilû și inimosû ca totdeauna, s-a oferit să ne-o aducă. Este pentru noi o mare durere, că nu putem fi lîngă tine, uniculû nostru copilû, în asemenea împrejurări. De asemenea, că nu putem face sărbătorile Crăciunului împreună. Eu am însă speranța că bunulû Dumnezeu va îmbuna inimele cele rele și va lumina mințile orbite de o patimă ce nu pot să-mi explic. Ai curaj, scumpa mea fiică, și ai încredere în Dumnezeu. Îndată ce te faci bine, vino să ne vezi. Ne este dorû atît de tine, cît și de Radu, care este cea din urmă bucurie a bătrînețelor noastre.

Cu prilejul Sf. Sărbători, vă dorim, ție și copiilor, ani mulți și fericiți, cu împlinirea tuturor dorințelor.

Te îmbrățișem cu părintească dragoste,

tatăl tău,
I. Stanian

P.S. — Grație bunăvoinței Domnului Heim, îți pot trimite o ladă de pere din grădina noastră, care știu că îți plac mult, iar mamă-ta trimite o tortă pentru copii. În tortă sînt puse monede de cîte unû leu, doui și cinci, cum va cădea la fieștecare copilû. Ia seama la cele de cîte unû și doui lei, care sînt mai mici, să nu le înghită din greșeală. I-am spus mamă-tei mai bine să trimită banii separat, dar nu a vrut, zicînd că asa va fi mai mare bucuria copiilor.

I.S.

„Biata mama“, își zise Radu, „a bătut la toate ușile, a încercat în toate felurile, dar nu a înțeles-o nimeni, nimeni nu i-a venit în ajutor“. Strînse hîrtiile, le așeză în casetă, iar caseta o închise în sertarul biroului.

În coridor se auzi zdupăitul pașilor Ilenuței.

— Ce este ? — o întrebă Radu, descuind ușa.

— Domnu' mare 'ce că nu veniţi la masă ? A bătut *gongu* de mult...

El rămase o clipă tăcut. Abia atunci îşi aduse aminte că locuieşte laolaltă cu boier Hristache şi tante Sophie, că va trebui să se întîlnească cu ei cel puţin la cele două mese şi chiar să vorbească. Îşi dădu seama că *acum*, după tot ce ştia, aceasta nu mai era cu putinţă.

— Am de lucru, nu pot veni. Adu-mi, te rog ceva de mîncare aici și spune la grajd să înhame pe Vînluleţ şi să tragă docarul la scară. Dar repede, te rog, fiindcă trebuie să plec îndată.

Apoi se așeză la birou şi începu să-i scrie lui Heim, spunîndu-i că împrejurări neprevăzute îl silesc să se mute chiar în toamna aceasta la Humele. În două, cel mult trei săptămîni, conacul să fie gata. Nu cerea decît să se facă o curățenie bună, să se zugrăvească pereţii, să se verifice ferestrele și ușile, dacă se închid bine şi să se controleze sobele şi coșurile. Lucrările mai importante pentru modernizarea clădirii se vor face la primăvară. Închise scrisoarea, o puse în buzunar și trecu în dormitor, unde își ţinea paltonul şi bascul de drum.

— Unde eşti, Radule ? — răsună în urma lui, în camera de lucru, glasul Odettei.

— Aici, draga mea. Dar ce vrei ? Nu stai la masă ? — zise Radu întorcîndu-se, cu paltonul îmbrăcat numai pe o mînecă.

— Ți-am adus mîncarea, — zise Odette, punînd tava pe birou. Ce e cu tine ? Nu te simţi bine ?

— A, uitasem de mîncare, — răspunse Radu, rîzînd forțat și continuă pe acelaşi ton de veselie nefirească : — Dar ce ţi-a venit să mă întrebi dacă nu mi-e bine ? Mă simt perfect, *ma chère*. Nu l-ai auzit pe doctorul Dan ? „Beton armat !" — Și își trînti un pumn în piept.

Dar Odette îl cunoștea bine și își dădu seama că rîsul, tonul glumeţ și mai ales gestul acesta din urmă erau silite.

— Îmi ascunzi ceva, Radule. Și fiindcă el schiță o mişcare de protestare, se grăbi să adauge : — Nu, nu insist. Îmi vei spune cînd vei vrea sau nu-mi vei spune deloc. Deocamdată stai jos și mănîncă. Îi luă palto-

nul și îl puse pe divan, vorbind mai departe: Dă-mi voie să-ți spun numai că te agiți prea mult. Frămîntarea asta nu poate să-ți facă bine. Veni lîngă el, și, potrivindu-i un cîrlionț rebel de pe frunte, continuă cu glas rugător: — Nu mai pune atîta pasiune în fiecare lucru...

— Bine, bine, așa am să fac, — răspunse el nervos, mîncînd grăbit o bucată de friptură.

— Dar asta ce e? — îl întrebă Odette, arătînd restul de țigară din scrumieră.

— Ei, ce să fie? Am avut poftă să fumez o țigară...

— Nu, Radule. Ai avut o mare supărare. Dar orice ar fi, nu trebuie să fumezi, dragul meu...

Odette îi mîngîia părul, dojenindu-l cu blîndețe. Gestul și tonul ei stîrniră în mintea lui Radu vechi amintiri din copilărie. Cu cîțiva ani mai mare, dar copilă încă, avea față de el aceeași atitudine maternă, cu aceeași mîngîiere lină, abia simțită și cu aceeași mlădiere a vocii ei catifelate, cum au adesea fetele față de frații lor mai mici. Sub puterea acestei amintiri, Radu își simți sufletul plin de duioșie. „Ar trebui să-i spun și ei. Numai ei i-aș putea împărtăși această taină." Dar îndată își spuse: „La ce bun? Aș întrista-o zadarnic, cînd chiar fără asta, are o viață destul de tristă..." Îi luă încet mîna de pe fruntea lui și i-o sărută...

— Buna mea Odette, n-ai nici o grijă. N-am să mai fumez, n-am să mai fac prostii, am să fiu cel mai cuminte copil din lume...

Rîzînd, dădu farfuria la o parte, sorbi din paharul de vin negru, se îmbrăcă și, trimițîndu-i din prag un bun rămas, într-un gest de fluturare a mîinii, ieși.

„Ce-o fi cu el?" se întrebă Odette îngrijorată, privind către ușa, care se închisese în urma lui. Apoi își întoarse ochii către tava de pe birou: „Nu a mîncat nimic... Numai de nu s-ar îmbolnăvi iarăși..."

În timpul acesta, Vîntuleț bătea trap întins pe drumul gării, printre cele două șiruri de plopi înalți și desfrunziți. Norii se destrămaseră și prin rupturile lor soarele se ivea o clipă, aruncînd pe pămînt o lumină palidă și rece; apoi se ascundea iarăși, iar văzduhul plumburiu și mohorît rămînea mai trist parcă. În stînga,

după niște sălcii vechi și rare, Repedea bolborosea mînioasă, tivindu-și unda tulbure cu crețuri de spumă albă. În dreapta, ogoarele de toamnă se desfășurau negre și pustii. Vîntul foșnea în ierburile uscate, zgîlțîia tufele de ciulini și spulbera prin băltoacele drumului frunzele căzute.

Cînd Radu ajunse la gară, șeful îi luă scrisoarea din mînă, spunîndu-i să nu aibă nici o grijă, fiindcă o va trimite el printr-un frînar de încredere — „care face slujbă pe 403, un bătrîn cu mustața cît vrabia, da' om de nădejde, trebuie să-l fi văzut dumneavoastră, că e vechi pe linia noastră, da' nu vi-l mai aduceți aminte“ — și are să meargă „mai repede ca poșta“. Radu lăsă un bacșiș pentru frînarul cu pricina, se urcă în docar și plecă, spre disperarea șefului care nu avusese vreme să-l întrebe ce se mai aude cu ministeriatul lui Toma și nici să-l roage a transmite cuvenitele omagii, salutări respectuoase, sărutări de mîini etc. la toți membrii familiei, luați în ordinea vîrstei, de la boier Hristache în jos. Ca să scurteze drumul, Radu apucă pe un drumeag de care, cam desfundat. Vîntuleț trăgea din greu și din cînd în cînd întorcea capul îndărăt, ca să arunce o privire dojenitoare lui stăpînu'su. Cînd intră în sat la Măgura, Radu opri la moș Ioniță vizitiul. Bătrînul ieși în cerdac cu părul ciufulit și cu fața boțită, ca omul abia trezit din somn.

— Moșule, am răscumpărat Humele — îi strigă Radu plin de bucurie, de cum intră pe poartă.

— Eh ? — făcu uncheșul, cam cu neîncredere, rămînînd o clipă cu gura căscată. Apoi întrebă : — Cu act în regulă ?

— Cu act în regulă, — repetă Radu rîzînd. Peste două-trei săptămîni mă mut la conacul bunicilor. I-am scris lui Heim să-l curețe, să-l zugrăvească, să dreagă sobele. Vii cu mine ?

— Vin, domnișorule, cum să nu vin ? Îmi iau baba și vin. Aici ce să păzesc ? O sărăcie de-un pogon juma, cît am ? Las pe băiat și pe noră-mea în casă și vin. Că tot n-au unde sta și s-au grămădit claie peste grămadă la cuscri. Dac-am slujit o viață de om la castel, apoi mai cu drag te-oi sluji pe'mneatale.

— Vreau să-l iau și pe moș Niculae pescarul și chiar te rog să vorbești cu el

— Îl luăm, de ce să nu-l luăm? Mă duc mîine să-i spui. Ce-o să se mai bucure, săracu' de el, că tare-i amărît, de cînd l-a pus Domnu' Toma paznic la pepenărie. Da' poftim în casă, domnișorule, că acu pică baba și iar se pune cu gura pe mine că te-am ținut afară...

Intrară. Bătrînul netezi țolul de pe lavița pe care dormise, luă cojocul, cu care se învelise, și-l agăță în cuiul din ușă, șterse cu palma un scăunaș și-l pofti să șadă.

— Acuma să vorbim de simbrie și tain, — zise Radu.

— Apăi cu mneatale nu ne-om tocmi noi... Mi-oi da și mie și babei ce-am avut la curte și gata socoteala. Și lui Niculae tot așa.

— O să vă dau și ceva pe deasupra, — zise Radu, știind că tată-său și frate-său au plătit întotdeauna cam puțin.

— Cum te-o lăsa inima, domnișorule. Că să-ți spun drept : dacă nu m-am procopsit pîn'acuma, n-am să mă procopsesc de-aci încolo. Băiatului îi las un pogon juma și casa. Mie nu mi-a lăsat tata nimic. Afară d-asta, s-a însurat și a luat două pogoane. Are vasăzică trei pogoane juma. Nu e mult, dar tot e ceva. Dac-o fi vrednic, o mai cumpăra. Cît despre mine, Domnișorule, la anii mei, ce-mi trebuie? O fiertură să-mi pui la cale burta, un țoi de țuică ori o ulcea de vin, — și zîmbind, adause : — dac-o fi și una și alta nu-i nici o supărare, — că fără un strop de băutură parcă nu simți că trăiești, o vorbă bună, bună, să-mi meargă la inimă și un pac de tutun — nărav vechi, nu pot să mă dezbăr, — ca să am de ce tuși, că bătrînețea fără tuse e ca-nmormîntarea fără bocitoare, Domnișorule... Astea la mneatale știu c-o să le avem cu prisosință. Pentru celelalte, — o pereche de cizme, un cojoc, o cămașă, o broboadă pentru babă, — om ține rînduiala de la castel, că țoale ne dădea, nu pot să zic, ca să ne înfățișăm în lume ca niște slugi boierești ce eram...

— O să aveți de toate, moșule, n-ai nici o grijă!

— D'apoi că n-am, cum să am ? Nu te cunosc eu ? Şi bătrînul îl privi cu duioşie şi cu un zîmbet bun în ochii mici, ascunşi într-un păienjeniş de creţuri. Apoi, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte de ceva, întrebă grav şi cu oarecare îngrijorare : — Da' vorba e, ai răscumpărat Humele cu adevărat ? Ai făcut actu-n toată regula ? Că oamenii sînt tare şireţi, Domnişorule...

— Actul l-a făcut Heim, moşule, — răspunse Radu, dîndu-şi seama că bătrînul nu avea nici o încredere în calităţile lui de om de afaceri.

— Domnu' Aim ? Eh, atuncea e bine, — făcu moşul cu un fel de uşurare. — Ce face mnealui, nici dracu nu dezleagă, ştiu eu. Tăcu o clipă încurcat, scărpinîndu-se după ureche, ca orice ţăran cînd are de spus ceva, dar nu cutează. Apoi îşi luă inima în dinţi şi, ridicînd ochii către Radu, îl întrebă : — Da boieru' ce-a zis, Domnişorule ?

— N-are nici o importanţă, — răspunse Radu evaziv. (Nu voia să-i spună că boier Hristache nu ştia încă nimic.) — Asta-i o afacere a mea...

— De ! — făcu moş Ioniţă îngîndurat. Boieru' are putere mare şi inimă aspră, Domnişorule. Să nu *ne* facă f-un rău...

— Ce rău ? N-are ce să facă.

— Adicăte mie sau băiatului...

— Nu te teme, — zise Radu, bătîndu-l pe umăr. Ştiu pe ce mă bizui... Dar baba unde e ?

— Alături, la o vecină. S-a dus s-o doftoricească de junghi. Treburi muiereşti... S-o chem ? Ai ceva cu ea ?

— Da, aş vrea să vorbesc ceva cu ea.

— Iaca, m-am dus !

Îşi luă cojocul pe umeri, îşi puse căciula-n cap şi ieşi. Radu se plimba nerăbdător prin odăiţa bine îngrijită, cu perdeluţe albe ca zăpada la fereastră, cu un şir de gutui şi altul de mere pe dulap, cu icoana în colţul dinspre răsărit şi cu candela aprinsă dedesubt. Focul ardea în vatră, împrăştiind un miros acruţ de fum.

Bătrînul se întoarse cu baba după el. Aceasta, bucuroasă de ştirea ce primise, se repezi să sărute mîna lui Radu, dar el şi-o trase la vreme. Apoi, scoţînd borca-

nul cu dulceață de coacăze, începu a sporovăi, spunînd cum are să-l îngrijească și ce mîncare are să-i facă ea la Humele. Domnișoru' să-i cumpere numai crătițele, oalele și tigăile de trebuință, cum a avut ea la castel. Adicăte chiar de-atîtea n-o să fie trebuință, da f-o cîteva numai să cumpere Domnișoru. Și, punîndu-i farfuria cu dulceață dinainte, începu să înșire : — O oală mare de supă...

— D-apăi stăi, babo, că n-am ajuns la oale, — zise bătrînul, scormonind jeratecul în vatră și aruncînd o mînă de găteje, care începură a pocni și a trozni, zvîrcolindu-se ca niște șerpi, și împrăștiind puzderie de scîntei. — Domnișoru' te-a chemat pentru o treabă. Stăi și ascultă.

— Așa? Bine. Și potrivindu-și tulpanul negru pe cap, se așeză pe marginea laviței, cu picioarele atîrnînd deasupra podelei.

— În adevăr, vream să te întreb ceva, babă Mario, — zise Radu stînjenit.

Întrebarea îl urmărea de dimineață, de cînd citise acele însemnări rămase de la mamă-sa. Întîmplarea cu farmecele făcute de tante Sophie să fie oare adevărată, sau o halucinație a minții ei chinuite și tulburate? Radu ar fi vrut ca măcar aceasta să nu fie adevărată. Prea era josnică, prea era urîtă. Și din prima clipă fusese cuprins de acea dorință de a ști, pe care nu o mai simțise atît de intens de acolo, de la Davos, cînd iscodea toate surorile, toți asistenții și toți medicii cu întrebările cele mai piezișe, cele mai ocolite, cele mai viclene, ca să afle adevărata semnificație a unui gest, a unei schime a doctorului Roux, în care i se păruse că a citit resemnarea, revolta sau alarma în fața morții ce nu mai putea fi oprită. Ca și atunci, voia să cunoască adevărul, (sau cel puțin așa i se părea), chiar dacă aceasta ar fi însemnat spulberarea celei din urmă speranțe, fiindcă nu mai putea să suporte nesiguranța. În realitate, însă, dacă întreba și iscodea pe toată lumea, o făcea, nu în dorința de-a afla adevărul cu prețul pierderii celei din urmă speranțe, ci tocmai dimpotrivă, în credința că plăpînda și sfioasa speranță, care abia mai pîlpîia undeva, în străfundul sufletului său, se va transforma deodată într-o puternică și luminoasă

certitudine. Desigur, tante Sophie avea un milion de defecte. Era cicălitoare, sîcîitoare, zgîrcită și rea. „Fată bătrînă, Alecule, ce poți să faci ?“ — cum exclamase boier Hristache către Cazimir cu atîția ani în urmă și cum scria acesta Măriucăi Măgureanu, în scrisoarea pe care Radu o citise în dimineața aceea. Dar tante Sophie era totuși sora tatălui lui și era o boieroaică. Între cărțile din odaia ei, Radu găsise *Le génie du christianisme*, iar în copilăria lui, după moartea mamă-sei, în rarele zile cînd era bine dispusă, îi dădea să citească *Nopțile* lui Musset, *Odele și baladele* lui Victor Hugo. Uneori, seara, venea în odaia lui și, neștiind basme, îi citea dintr-o veche carte franceză legende mitologice, explicîndu-i că zeii nu au existat și că pentru noi nu au decît valoarea unor simboluri. Acestea se întîmplau rar, foarte rar și peste fiecare clipă bună, tante Sophie deșerta a doua zi o găleată de dojeni și ofense. Dar clipele acestea bune, oricît de rare, au fost totuși. Și Radu nu ar vrea ca femeia aceasta, sora tatălui său, mătușa lui, să se fi coborît la acea penibilă complicitate cu Stanca, țiganca, plătind-o ca să facă farmece împotriva mamei lui. Măcar *aceasta* să nu fie adevărat. De aceea venise cu atîta grabă la moș Ioniță vizitiul. Angajarea bătrînului la Humele putea să o facă și mîine și poimîine. Voia să vorbească însă cu baba Maria, fiindcă Măriuca Măgureanu, în însemnările ei, pomenește de aceasta. Și totuși acum, cînd bătrîna ședea pe marginea laviței, în fața lui, cu picioarele atîrnînd deasupra podelei de scînduri albe, proaspăt spălate și mirosind încă a leșie, Radu se simțea stînjenit, ca totdeauna, ca totdeauna cînd trebuia să vorbească cu alții despre tristele intimități ale vieții de la castel. Cu alții și mai ales cu acești doi bătrîni. Sînt oameni de treabă, fără îndoială, dar ce vor înțelege ei din frămîntarea lui ? Ce vor crede ? Ce își vor închipui ? Și mai cu osebire, cum să le dezvăluie lucruri atît de umilitoare pentru ai săi ?

— Da, — zise Radu după un timp, — voiam să te întreb ceva în legătură cu mama...

Baba Maria aruncă o privire furișată către moș Ioniță, foindu-se neliniștită pe locul ei și încrucișîndu-și brațele pe piept.

— Ți-a spus mama vreodată că i-ar fi făcut cineva farmece ?

— Eh, Domnișorule, ce să mai vorbim ce-a fost ? Morții cu morții, vorba ceea, — și iar se uită către bătrîn, întrebîndu-l parcă din ochi ce să facă.

Dar Radu stărui. Bătrîna se mai codi o vreme, pînă cînd se amestecă în vorbă unchiașul, de pe scăunelul lui din fața vetrei :

— Dacă zice Domnișoru să spui, spune !

— Atunci spune tu, na ! — Că doar știi cum a fost, — se iuți bătrîna, dînd din mîini. Apoi și le încrucișe iarăși pe piept și întoarse fața către fereastră, cu buzele strînse pungă.

— D'apoi tu știi mai bine, — o îndemnă moș Ioniță. — Cu tine a vorbit cucoana Măriuca, fie-i țărîna ușoară și amîndouă ați fost la țigancă... Spune ! De ce să nu spui ?

— Dacă-i așa, iaca spun, — zise bătrîna după un răstimp, hotărîndu-se deodată și potrivindu-și cu amîndouă mîinile tulpanul pe tîmple, începu...

Stînd pe scăunașul țărănesc, cu picioare scurte, Radu o urmărea din ochi. Istorisirea se desfășura, așa cum o aflase din cele cîteva însemnări lăsate de mamă-sa, dar cu toate amănuntele, din care multe erau de prisos.

— La-nceput, cucoana Măriuca nu credea în puterea farmecelor, Domnișorule. Și m-am căznit și eu, cît am putut, cu mintea mea proastă, s-o țin în necredința dumneaei, măcar că, îți spun drept, eu cred, fiindc-am văzut multe ! Da dumneaei nu i-am spus nici atîtica, ferit-a Sfîntu ! Asta i-ar mai fi trebuit, cît era de chinuită și slăbită, că vezi mneatale, începuse a tuși...

Și Radu o vedea pe mamă-sa, micuță și cu plămînii măcinați de boală, ca o vietate plăpîndă, hăituită de o droaie de dulăi. Unde să-și găsească un ascunziș ? Scria lui Alecu Cazimir. Trimitea vorbe prin Heim bătrînilor de la Humele. Și atît ! Alte uși la care să bată nu mai avea. Iar de la acestea două venea același răspuns. „Ai răbdare“, spunea oncl' Alec și, ca să o amuze, îi descria feerica serbare din Cișmigiu, cu torțe și cu lampioane japoneze. „Ai încredere în bunulû Dumnezeu“, răspundea Iancu Stanian și-i trimitea o ladă de pere zemoase, iar nevastă-sa adăuga o

tortă cu monede „de cîte unu, doui și cinci lei“ pentru bucuria copiilor. Firește, cei doi bătrîni o iubeau ca „pe unica fiică“. Oncl' Alec o încredința de toată afecțiunea lui. Dar nimeni nu venea să o ia, să o smulgă din infernul acela, în care își pierduse plămînii și acum începea să-și piardă și mintea.

— După o vreme, — urma baba Maria, — am băgat de seamă că începe să creadă, biata... Cînd vorbea de osciorul, care-l găsise sub căpătîi, se uita în toate părțile cu spaimă și parcă avea altă privire, Doamne iartă-mă. Atuncea m-am sfătuit cu el, — bătrîna arătă din cap către moș Ioniță. — Eh, zice, dacă i-a intrat în cap asta, e rău. Și m-am dus la țigancă și am luat-o din scurt : „Ce-ai făcut, Stanco ? Nu ți-e frică de Dumnezeu ?“ — „Ce-am făcut pentru cocoana Sofia, fac și pentru cucoana Măriuca“, zice. — Bun. Să-i dezlege, vasăzică, farmecele și să-și scoată dumneaei spaima din suflet...

Și în toată frămîntarea ei, mica vietate hăituită nu avea decît sprijinul acestor două slugi, cu înțelegerea lor puțină și fără nici o putere.

— Țiganca trăiește, Domnișorule. Poți să mă pui față, dacă nu crezi ce-ți spun. Cucoana Sofia i-a cerut farmecele. Mi-a spus și atunci și am mai vorbit cu ea și după aia și tot așa mi-a spus. Poți s-o întrebi... Și biată cucoana Măriuca umbla de colo-colo prin odaie și nu-și mai găsea locul și se uita în toate părțile, de parcă o pîndea o primejdie nevăzută. Atuncea i-am spus să se ducă la părintele de la Humele, să-i citească... Și s-a dus, da ce s-o fi întîmplat, că nu i-a fost de nici un folos. Vezi mneatale, atuncea a început să se ducă mereu la lacul din pădure, de parcă o trăgea apa...

— Cine era paznic la pavilion în vremea aceea ? — întrebă Radu.

Răspunsul îl dădu moș Ioniță :

— Era unu' Niță Calmuc, om de treabă, da' a murit săracu. Am vorbit eu cu el, chiar în noaptea aceea, după ce au scos-o din apă. Nu știa nimica. Atîta mi-a spus, că venea mereu la lac, la ceasul serii, se așeza pe banca de sub salcie, — era o bancă sub salcie atuncea, acu nu mai e, — și ședea pînă se-ntuneca... De cîteva ori a luat barca și-a pornit pe apă, da s-a-ntors... Pînă-n

seara din urmă, cînd știi cum a fost... — Apoi bătrînul se întoarse către babă : — Acu, dac-ai început să spui, barem spune tot !

— Ce să spui ? — se burzului bătrîna, ridicînd din umeri. Poate că nici nu e adevărat. S-o fi lăudat ţiganca...

— Ba nu, — zise cu hotărîre vizitiul. Cînd a fost întîmplarea cu cucoana Măriuca, n-aveam cui spune. Unde să ne ducem ? Toţi erau împotriva dumneaei. Acuma se schimbă socoteala. Acuma a venit Domnișoru să ne-ntrebe. De ce să-mi încarc sufletul c-un păcat ? Iacă, am să-i spun eu... Se ridică de pe scaun și veni în faţa lui Radu : — Cucoana Sofia a cerut farmece de la ţigancă pentru cucoana Sanda, Domnișorule. Asta e !

— V-a spus ţiganca ?

— I-a spus babei...

Radu își mușcă buza de sus, care se făcu albă ca hîrtia. Apoi se ridică anevoie, obosit ca după un drum lung :

— Bine, vă mulţumesc...

— Da' să nu ne spui, Domnișorule, — sări speriată bătrîna.

— Nu te teme...

Coborînd scările cerdacului, moș Ioniță își aduse aminte de altele :

— Iacă, era să uit... Adineaori, cînd mă dusei s-aduc baba acasă, mă uitai oleacă la Vîntuleț. Să iei mneatale seama că i-a bătut un cui strîmb la piciorul drept din faţă și-i strică bunătate de copită. Cum ajungi la castel, pune să i-l scoată și să-l lase așa o zi-două, pînă s-o hodini locul.

— Bine, bine, — zise Radu zîmbind cu tristeţe, — am să fac întocmai, — și rămase o clipă lîngă docar.

Însera și în zare Măgura se înălţa uriașă și întunecată, ca mătăhală din altă lume. Peste un ceas va bate gongul în sufrageria cea mare. Boier Hristache se va așeza în capul mesei, vîrînd colţul șervetului în deschizătura gulerului. Tante Sophie, cu ochii mici și cenușii, cu buzele subţiri și încreţite, cu mîinile uscate ca de mumie, va împărţi mîncarea în farfurii. Pantazi Măgureanu, cu faţa spînă ca de scapet, cu un umăr mai sus și altul mai jos, își va debita micile lui bîrfeli, arun-

cînd pe furiş priviri libidinoase către pulpele durdulii şi roşii ale Ilenuţei. Odette va glumi şi va rîde cu Sanda, care e foarte fericită de cînd doctorul Dan i-a spus că nu poate fi mamă. Laurenţiu Blebea, cu tîmplele tunse cu maşina numărul zero şi cu gulerul înalt şi lucios, îi va spune „Excelenţei sale" ce progrese a făcut în studiul lui despre neamul Măgurenilor. Radu simţi că cel puţin în seara aceea nu va putea să-şi ocupe locul la masă. Se urcă în docar, întoarse calul şi porni către căsuţa lui oncle Pierre.

— La piciorul drept din faţă, Domnişorule, să nu uiţi ! îi strigă din urmă moş Ioniţă vizitiul. — Vezi c-a şi început să şchioapete, bietu' cal... Şi scărpinîndu-se după ureche, adause pentru sine : — Măi, ce om şi potcovarul ăsta de la curte... Al vechi era priceput, da' l-a alungat Domnu Toma şi-a adus pe neisprăvitul ăsta !

22

Cînd ajunse la capătul satului şi văzu cocioaba, în care locuia Stanca, Radu avu o tresărire. Pînă atunci nici nu se gîndise să vorbească cu ea. Ceea ce aflase de la baba Maria şi moş Ioniţă vizitiul îi era de ajuns. În clipa aceea însă, deodată, aproape fără să-şi dea seama, opri scurt calul, sări din docar şi, intrînd în curte, păşind prin noroi şi prin băltoace, fără să-i pese, bătu cu putere în uşa şubredă.

— Aoleu, da', cine bate aşa ? — se auzi dinlăuntru glasul gros al Stancăi, înecat îndată într-o dezlănţuire de tuse.

Înlăuntru stăpînea o duhoare grea. Pe prichiciul vetrei sfîrîia un opaiţ cu seu. Flăcăruia mică tremura la orice mişcare ce se făcea în casă. Pe laviţă un ţol murdar şi o pernă slinoasă. În vatră, ardeau cîteva găteje ude, împrăştiind mai mult fum decît căldură. Pe cuptor, un motan negru, trezit din somn, îşi sticlea ochii verzi în semiîntuneric. „Aici a venit înfricoşată biată mama",

își spuse Radu, simțind un val de ură și mînie în suflet. „Aici în mizeria asta, a căutat scăparea, cu mintea ei tulburată."

— Domnișoru Radu al nostru, — zise bătrîna, cu zîmbet și glas de lingușire. Ia poftim, Domnișorule... — și dădu să-i șteargă cu mîna un scăunaș.

— Unde-ți sînt oscioarele, unde-ți sînt farmecele? — o întrebă Radu, cu un glas pe care nu și-l mai recunoștea, un glas gîtuit și gîjîit de ură și de furie.

— Vai de mine, Domnișorule, da unde s-a pomenit așa ceva? Acestea sînt numa scorniri d-ale dușmanilor...

Stătea în fața lui încovoiată de mijloc, cu lațele unsuroase, ieșindu-i de sub broboadă, privindu-l de jos în sus. Broboada aceasta însă, gri și cu ciucuri maro, Radu o cunoștea. Era a lui tante Sophie. O purta în anul cînd s-a îmbolnăvit el și a plecat la Davos. I-o adusese Toma din străinătate. Apucînd-o cu două degete, i-o smulse din cap și o ținu spînzurată în aer:

— Cu asta te-a plătit mătușe-mea, ca să-i faci farmece cucoanei Sanda?

— Vai de mine, Domnișorule, — zise Stanca încercînd să-și adune lațele unsuroase, care i se revărsaseră pe umeri, — ce pacoste a căzut pe mine? Mi-a dat-o cucoana Sofia de milă, că m-a văzut rebegită și înghețată... Ce farmece? Apăi d-asta-mi arde mie?

— Aha, nu vrei să mărturisești! — izbucni Radu, zgîlțîind-o de umăr. — Crezi că nu știu ce ai făcut împotriva mamei? Tu ai băgat-o în pămînt, auzi? Tu, cu oscioarele legate cu arnici negru... Și ai să înfunzi ocna, ticăloaso!

— Aoleu, aoleu, ce pacoste pe capul meu, — se văicărea bătrîna cu glas tremurat.

— Mi-a spus tante Sophie tot, — strigă Radu, uluit el însuși de gîndul care-i venise în clipa aceea. Am luat-o din scurt și a mărturisit.

— A spus dumneaei? — întrebă cu bănuială Stanca.

— Tot... Tot ce-ați pus la cale împreună! Degeaba încerci să minți, că te-a dat de gol. Hai la post... Cînd s-or pune jandarmii cu trăgătorile pe tine, să vezi cum o să-ți mai turuie gura, — și Radu o tîrî de umăr către ușă.

— Stăi, Domnişorule, stăi — zise Stanca, termurînd vargă. De ce să mă dai pe mîna jandarilor? N-am omorît pe nimeni. Oscioarele mele ce putere au? Cine crede-n ele? Doar cucoana Sofia... Le dau şi eu, ca să iau un ban şi o ţoală... Mama mneatale s-a aruncat în apă că n-a mai avut zile. Cît despre cucoana Sanda, voinică şi sănătoasă cum e, o să împlinească suta. Cucoana Sofia mi-a cerut şi i-am dat, da ce putere am eu? Fie-vă milă de bătrîneţele mele, Domnişorule...

Radu plecă plin de silă.

Stanca aşteptă pînă nu se mai auzi duruitul docarului. Apoi îşi puse broboada, îşi luă băţul şi tăgîrţa şi ieşi. Se uită în toate părţile. Nu era nimeni. Apucă pe o cărare, care scurta drumul, ca să ajungă degrabă la castel. Lipăia desculţă prin noroi, bodogănind şi blestemînd pe „cotoroanţa a bătrînă", care pentru două bucăţi de slănină rîncedă, o broboadă mîncată de molii şi un car de găteje ude, a băgat-o în bucluc. Adevărat că i-a mai dat şi bănuţii de aur, dar nici aceia nu fac mare lucru, că sînt numai trei şi mici şi tociţi, de nu vrea să-i cumpere nimeni...

În timpul acesta, Vîntuleţ mergea în trap domol. Radu lăsase frîul moale. Valul de ură trecuse şi acum se simţea ostenit şi scîrbit. O senzaţie de greaţă îi întorcea parcă pe dos stomacul. Pentru ce s-a oprit la cocioaba Stancăi? Pentru ce s-a dus la moş Ioniţă vizitiul? Pentru ce a desfăcut caseta mamă-sii? Ştie tot ce s-a petrecut, dar la ce-i foloseşte? Se va muta la Humele, dar dincolo, la castel, viaţa îşi va urma rostul ei, în aceeaşi josnicie. Sînt ticăloşii, care nu pot fi pedepsite... Şi tot ce a făcut el, în ziua aceasta, începînd de dimineaţă, cînd a deschis caseta, pînă adineauri, e inutil...

Pe drum, în faţa lui, se auzi tropot de cal. Era Sanda, care venea într-un galop nebun, cu o căciuliţă de lutru pusă pe o sprînceană, cu buclele negre, răvăşite de vînt, cu ochii plini de bucurie, cu obrajii îmbujoraţi, cu un zîmbet pe buzele roşii, cărnoase. Îi flutură din mînă, de departe, punînd calul în trap, iar cînd ajunse în dreptul docarului, opriră amîndoi:

— Ce faci, Radule, nu mergi la masă? E tîrziu...

— Sînt invitat undeva, — zise Radu, coborînd și sărutîndu-i mîna.

— O escapadă ? — glumi ea, făcînd ștrengărește cu ochiul.

— Din păcate, numai o banală întîlnire cu un prieten...

Aplecîndu-se de pe cal, ca să-l vadă mai bine prin negura serii, Sanda schimbă îndată tonul glumeț, întrebîndu-l cu îngrijorare :

— Dar ce ai, pentru Dumnezeu ? Ești așa de palid... și părul în dezordine... Ce s-a întîmplat ?

— Nimic, nimic, — răspunse Radu, zîmbind silit. Își scoase basca, își netezi părul și, potrivindu-și-o pe cap, urmă : — Mai degrabă ar trebui să te dojenesc eu pe dumneata. Doctorul Dan ți-a interzis orice efort. Pentru ce faci imprudențe ? Pentru ce galopezi nebunește ? Și-apoi, atîtea ceasuri, în fiecare zi ?

Sanda ridică nepăsătoare din umeri :

— N-am nici pe dracu ! Și schimbînd vorba, îl întrebă : — Îmi acorzi, mîine, o jumătate de ceas ? Vreau să-ți vorbesc ceva...

— Oricînd vrei și oricît vrei, nu numai o jumătate de ceas, — răspunse Radu, înclinîndu-se.

— Îți mulțumesc... — Îi strînse mîna mai apăsat, ca unui prieten cu care a făcut un legămînt și luă iarăși tonul glumeț : — Aș mai sta, dar e tîrziu și-mi capăt beleaua cu boier Hristache și tante Sophie ! Și se cutremură comic, cu o veselie care arăta că acum puțin îi pasă de cei doi bătrîni. — La revedere... — îl amenință cu degetul și adause : — Să fii cuminte !

— N-ai nici o grijă. Trăim într-un ținut în care virtutea se menține de la sine, prin totala lipsă a tentațiilor...

— Nu se știe, — zise Sanda rîzînd și plecîndu-și capul pe un umăr.

Apoi atinse cu cravașa crupa calului și porni.

— Mergi încet ! — îi strigă Radu...

Ea răspunse ceva, dar nu se auzi decît tropotul copitelor în același galop nebun.

Ce veselă e ! — își spuse Radu, urcîndu-se în docar — Dar în starea ei își riscă viața...

Cînd ajunse la Pierre Măgureanu, bătrînul ieși în cerdac, cu o lumînare în mînă, înalt și spătos, cu coama de păr alb și cu bărbuța răzvrătită.

— Tu ești, *mon petit?* Ce plăcere! Ha-ha-ha! — și rîsul plin răsună în noapte, făcînd flăcăruia lumînării să tremure speriată.

— Am venit să mănînc la dumneata. Mă primești?

— Mai e vorbă? Intră, intră... Zinco, pune un tacîm pentru Radu. Ha-ha-ha! Ai nimerit cum nu se poate mai bine. Mănînci iepure? Bravo... Mi-a trimis Alecu Cazimir, *gentil comme toujours*, o pereche. Dar ce pereche! Două exemplare superbe... Așa că avem pateu de iepure, iepure cu smîntînă și spinare de iepure împănată cu slănină. Precum vezi, o adevărată iepurărie...

Sufrageria era mică și prietenoasă. O masă cu patru scaune și un bufet de brad, ieftin, alcătuiau toată mobila. Pereții erau văruiți în alb. În sobă ardea focul. Un singur tablou: o litografie, probabil dintr-o revistă străină, înfățișînd un bătrîn vagabond sprijinindu-se în băț, cu cîinele după el, mergînd de-a lungul unui drum ce părea că nu se mai sfîrșește, printre ogoare pustii, sub un cer mohorît de toamnă...

— Steinlen? — întrebă Radu.

Oncle Pierre dădu din cap de sus în jos și, privind îngîndurat litografia, adause:

— *C'est toute la vie, mon vieux!* Aceste cîteva trăsături de cărbune și estompă spun mai mult decît toate cărțile de filozofie și toate poeziile din lume...

Radu își dădu seama că bătrînul vedea în desenul plin de tristețe al lui Steinlen, propria lui viață, irosită zadarnic, tristă și pustie. După cîteva secunde însă, oncle Pierre se smulse din îngîndurarea lui și izbucni cu însuflețire:

— Și totuși un prieten, o masă bună, un pahar de vin cinstit, eh, ce poți dori mai mult? Dar mai întîi un prieten, Radule! Cum or fi putînd trăi unii oameni fără nici un prieten, în vrăjmășie cu toată lumea?

Zinca se ivi, sfioasă ca totdeauna și cu zîmbetul ei stingherit, punînd pateul pe masă.

— Ai văzut ce surpriză ne-a făcut Radu? — o întrebă Pierre Măgureanu, învăluind-o într-o privire grea și tristă, în care se citea apropiatul bun rămas pentru

totdeauna. După o clipă însă, bătrînul izbucni iarăși cu vocea lui tunătoare: — Pateul e opera mea! Știi, în viața mea am avut *des hautes et des bas. Une fois, quand j'étais dans la purée,* m-am angajat spălător de vase la un mic restaurant...

Și istorisi cum s-a împrietenit cu bucătarul șef, un italian, care era un tip „formidabil", și cum a învățat de la acesta niște rețete „colosale".

— Gustă, te rog, din pateu *et tu m'en diras des nouvelles*... Hei? — Apoi își reluă povestirea: — După un an, cînd a aflat tata ce-am ajuns, s-a hotărît să-mi trimită mai departe venitul la Paris, ca să nu compromit neamul Măgurenilor. Ha-ha-ha! Fiindcă am uitat să-ți spun că toată chestia de-aici pornise: nu-mi mai trimitea nici un ban, ca să mă constrîngă să vin în țară și să intru inginer la calea ferată. Ce idee! Ha-ha-ha...

De la amintirile din tinerețe, Pierre Măgureanu ajunse la mersul războiului, iar de-aci la politică:

— A, *mon petit,* nu mai sînt nici în Occident oameni de mare talie! A, Jaurès... Viviani... Waldeck-Rousseau...

Și începu să istorisească ședințe memorabile din Camera franceză, la care asistase, sau furtunoase întruniri în contradictoriu la Salle Wagram. Cu arta lui de mare povestitor, zugrăvea portretele oratorilor, reda atmosfera sălii și, apoi, cu prodigioasa lui memorie, debita pasagii întregi din discursurile pe care le auzise și desigur le și citise.

Radu îl asculta, fericit că poate uita în aceste cîteva clipe tot zbuciumul și toată sila de peste zi.

Zinca, cu părul ei ruginiu ușor încărunțit pe tîmple, cu ochii migdalați, de culoarea prunii brumate, ședea la masă, împărțea mîncarea, se ridica, aducea felul următor, cu darul ei ciudat de-a trece aproape neluată în seamă. Numai la sfîrșit, Pierre Măgureanu îi spuse zîmbind:

— *Merci, ma chère!* Excelentă masă, — și, ducîndu-și degetele la buze, îi trimise o bezea, cu un gest de bătrînească ștrengărie, care îl prindea de minune.

La rîndul său, Radu îi mulțumi și-i sărută mîna. Ea se roși toată și plecă grăbită. Apoi aduse cafelele, o

farfurie cu mere şi o cană cu vin proaspăt şi trecu în camera de alături.

Pierre Măgureanu, în loc să urmeze şirul amintirilor, se întoarse către Radu şi îl apucă de mînă :

— Voiam să te întreb de cînd ai venit, dar... — şi arătă din sprînceană către uşa, pe care ieşise Zinca. — Ce e cu tine ? S-a întîmplat ceva ? Ai vreo neplăcere ?

— Am răscumpărat Humele...

— *Vraiment ?* Ha-ha-ha ! *Mais c'est un vrai coup de théâtre, de théâtre vecu, mon vieux !* — Apoi, cu ton grav : — Şi ce ai de gînd ?

— Am pus să repare conacul şi peste două-trei săptămîni mă mut...

Bătrînul rămase o clipă îngîndurat, bătînd tamburina pe masă :

— Hm, da... da... şi Odette ?

— Are să vină cu mine.

— Da... da... Hm ! Ridică ochii către Radu şi-l întrebă cu glas scăzut : — A intervenit ceva nou ? Vreau să spun ceva mai grav decît ceea ce a fost pînă acum ?

Radu, care simţea demult nevoia unei descărcări sufleteşti, îi istorisi tot : însemnările mamă-sii, destăinuirile lui Ioniţă vizitiul şi ale babei Maria şi mărturisirea Stancăi.

— Îngrozitor... Îngrozitor, — murmură de cîteva ori Pierre Măgureanu. — *Mon pauvre petit...*

Cînd sfîrşi Radu, spuse scurt, hotărît :

— Atunci, mută-te la Humele. Şi gata, capitolul e încheiat. Să vorbim de altceva... Vreau să uit, sau cel puţin să nu mă mai gîndesc la ceea ce mi-ai spus. Ce-ţi povesteam înainte de... de mizeria asta ? A, da... *La grève des cheminots* care a prilejuit în Cameră faimosul duel oratoric Jaurès-Briand. Briand *très habile, mais tout à fait politicien,* pe cînd Jaurès, ah, Jaurès *était l'Apotre...* Ce păcat că l-a ucis anul trecut canalia aceea de Raoul Vilain ! *C'est une perte irréparable, mon petit...* Ce talent ! Dar nu numai talent... Ce conştiinţă ! Era încarnaţiunea spiritului de dreptate şi de omenie. Dar să-ţi spun cum a decurs şedinţa la Palais Bourbon...

Radu plecă pe la ceasul două. Era obosit şi feluritele imagini de peste zi i se amestecau, confuze, în minte.

Simțea o mare nevoie de somn și se bucura la gîndul că va dormi, că va uita totul. În legănarea lină a docarului, cînd și cînd ațipea și apoi se trezea. Calul ținea cuminte bătaia drumului și Radu îl simțea în frîu voios și puțin grăbit, știind că merge acasă. Noaptea era întunecată și rece. Vîntul se întețise, stîrnind zgomote stranii. Cele două felinare de la docar aruncau de o parte și de alta două mici mănunchiuri de raze, slabe dar prietenoase. Cînd începu să urce drumul în serpentină, spre castel, Radu simți cîteva picături mari și rare pe obraz. Calul iuți singur pasul, fără să mai aștepte îndemn. Deodată se dezlănțui vijelia. În noapte se auzeau troznetele sinistre ale copacilor și foșnetul frunzelor căzute ca o curgere de apă mare, iar în fundul rîpei, Repedea mugea cu furie. Picăturile de ploaie se îndeseau întruna. Cînd intră în parc, se produse o adevărată ruptură de nori. Apa cădea în pale, acoperind toate celelalte zgomote cu vuietul ei. „Cînd vor începe ploile cele mari", își aminti Radu cuvintele mamă-sii. La capătul aleii, zări holul și mai multe ferestre de la castel luminate. Ce s-o fi întîmplat? Un glas de argat răsună în beznă, printre zgomotele vijeliei:

— Încet, boierule, să nu dați peste otomòbilu' lu' domnu' doftor...

Cuvintele fură repede spulberate în noapte și omul luă calul de căpăstru, ducîndu-l încet către scara terasei. Radu abia îl desluși ca o mogîldeață; își ținea probabil un sac în cap, ca să se apere de ploaie.

— Ce s-a întîmplat? — întrebă Radu.

Omul răspunse ceva, dar nu se înțelese nimic, fiindcă tocmai atunci căzu uruind și șuruind, un puhoi de apă, învîrtejit de vînt.

— Ce ai spus? — strigă Radu, aplecîndu-se înainte.

— Conița Sanda... — răspunse omul, strigînd și el, dar celelalte cuvinte se pierdură, înghițite de larma furtunii.

Radu simți pe obraz o sfichiuire de crenguță udă, smulsă și repezită de vînt. Ajungînd în fața terasei, desluși capota fumurie și înaltă a vechiului Ford, pe care doctorul Dan îl folosea numai cînd era chemat la țară. Ploaia bătea în pînza capotei ca într-o tobă. Argatul opri calul și, scoțînd un felinar de la docar, lumină

drumul, ţinîndu-şi cu mîna cealaltă sacul în cap. Apa, căzînd pe tinicheaua încălzită a felinarului, împrăştia şuviţe de aburi, care se mistuiau într-o clipă.

Radu străbătu din cîţiva paşi terasa şi, în hol, aruncă pe un scaun basca şi paltonul, nemaiavînd răbdare să le agaţe în cuier. Odette îl auzise şi cobora în grabă scara de stejar, cu o mînă pe balustradă şi cu ţigara în mîna cealaltă. Holul era luminat de trei lumînări într-un sfeşnic, aşezat pe masa din mijloc.

— Bine că ai venit! Ţi-am dus grija, — zise Odette trecîndu-şi mîna, în care ţinea ţigara, pe umerii şi pe spatele lui, ca să vadă dacă l-a pătruns ploaia.

— Ce e cu Sanda?

— O hemoragie... Dacă de-atîtea zile călăreşte ca o nebună, de dimineaţa pînă seara! Parcă a vrut să şi-o provoace cu tot dinadinsul... Şi, uitîndu-se la picioarele lui, adause: — Ar fi bine să-ţi schimbi pantofii, Radule. Hainele nu sînt ude, însă pantofii...

— Nu e nevoie, — răspunse el enervat. Dar doctorul Dan ce zice? E ceva grav?

— La început, da... Pierdea sînge mult. Am avut noroc cu madam Herşcovici. Eu, îţi închipui, nu mă pricep deloc, dar ea are experienţă şi a fost de mult folos pînă a venit doctorul Dan. Am vorbit adineauri cu el şi spune că pericolul a trecut. Hai sus, la mine, să bei ceva cald... Şi, dacă vrei să fiu liniştită, schimbă te rog, pantofii... Spune-mi ce să-ţi prepar? Un ceai, un grog?

— Aş prefera o ceaşcă de cafea.

— Bine, pînă îţi schimbi pantofii, e gata...

Ştiind că nu va scăpa de stăruinţele ei, Radu se supuse şi intră în dormitorul lui. Abia atunci simţi că îl pătrunsese frigul. Aprinse lumînarea, îşi scoase haina, îmbrăcă un halat călduros de păr de cămilă şi îşi puse pantofii de casă căptuşiţi cu blană. Deodată îşi aminti de întîlnirea lui din seara aceea cu Sanda. Ce veselă, ce fericită era! Cu obrajii îmbujoraţi, cu buclele negre, care-i ţîşneau de sub căciuliţa de lutru, răvăşit de vînt, părea plină de sănătate. Cînd i-a spus să nu mai gonească în galop, a ridicat nepăsătoare din umeri: „N-am nici pe dracu!" Şi i-a cerut o întrevedere pe a doua zi, ca să-i spună ceva... Ce-o fi avînd de spus? În timpul acesta, moartea o pîndea din spate... Şi Radu

avu iarăşi simţămîntul deprimant al neputinţei omului în faţa acelei mari şi misterioase forţe, care este Neprevăzutul. Gîndul acesta i se ivise în minte, întîia oară, în ziua cînd căzuse bolnav. Îl frămîntase în timpul bolii şi de-atunci îi revenea adesea, nu ca o obsesie, ci ca o tristă încredinţare. Toate planurile noastre stau sub acelaşi tragic semn de întrebare, îşi spunea el acum. Mîine vom face cutare lucru. Mîine vom vorbi cu cutare. Mîine ne vom duce în cutare loc. Dar pînă mîine... Gînd banal, desigur, dar pe care nu-l poţi înlătura. Toate măsurile noastre de prevedere şi de apărare sînt atît de slabe... Neprevăzutul te pîndeşte din toate părţile şi din tine însuţi. E ascuns în microbul care începe să-ţi găurească plămînii sau în celula care începe să se cancerizeze, cînd tu te simţi sănătos, optimist, entuziast şi faci proiecte de viitor. E ascuns în cărămida care începe să se desprindă din zid, ca să-ţi cadă în cap cînd nici nu te gîndeşti ; în coaja de fructă zvîrlită de un trecător în marginea trotuarului şi pe care vei luneca pricinuindu-ţi fractura bazei craniului. Toate acestea le numim cu dispreţ fapte diverse, cînd ele sînt însăşi viaţa, alcătuită dintr-o infinită succesiune de detalii imprevizibile. De pretutindeni ne pîndeşte acest Neprevăzut, transformînd existenţa fiecăruia dintre noi într-o permanentă incertitudine... „N-am nici pe dracu !“ spunea nepăsătoare Sanda, pentru ca după trei sau patru ore să dea ochi cu moartea.

Întors cu gîndul la întîmplările de la castel, Radu îşi aminti brusc de tante Sophie şi de Stanca ţiganca. Ce va fi gîndit tante Sophie, în momentul cînd i s-a anunţat că Sanda e rău, că e în primejdie de moarte ? Şi-au spus desigur că farmecele Stancăi au avut putere şi s-a bucurat... Dar cum să te bucuri de moartea cuiva ? Din ce material infam poate fi plămădită o fiinţă omenească, pentru ca să poată avea asemenea bucurii ? Şi Radu avu iarăşi senzaţia de silă şi de greaţă, pe care o avusese în cocioaba Stancăi. Suflă în lumînare şi se îndreptă grăbit către odaia Odettei. Cafeaua îl aştepta pe măsuţa de lîngă divan, dar Odette lipsea. Radu luă o ţigară din pachetul ei şi-o aprinse. Lampa de pe noptieră împrăştia o lumină plăcută, era cald, era bine, dar ploaia răpăia în ferestre şi furtuna urla

cu mii de glasuri afară, în parc. După cîteva minute Odette se întoarse cu doctorul Dan. Bătrînul era obosit. Se luptase încă o dată cu moartea şi o biruise Dar ştia că în atîtea rînduri fusese învins şi că alte înfrîngeri îl aşteaptă în viitor. Şi mai ştia de asemenea că el însuşi e bătrîn şi că în curînd moartea îl va răpune. Şi era trist. Pe faţa lui uscată şi cu nasul acvilin, care semăna atît de izbitor cu faţa lui Dante, dungile se adînciseră, iar ochii i se afundaseră în orbite. Schiţă totuşi o schimă de surîs către Radu şi, văzîndu-i privirea întrebătoare, îi spuse :

— A scăpat... E tînără, e voinică... În trei zile va fi complet refăcută. Şi uitîndu-se către fereastră, se zgribuli friguros ca toţi oamenii slabi : Ce vreme !

— O cafea, un ceai, doctore ? — îl întrebă Odette.

— Un coniac şi un pat bun, fetiţo, dacă vrei... Şi, ca să-ţi spun sincer, aş prefera să beau coniacul cînd mă urc în pat. De coniţa Sanda să nu aveţi nici o grijă. Sora, pe care am adus-o, e o femeie pricepută şi devotată, aşa că vă puteţi culca şi voi în toată liniştea...

Odette îl însoţi în odaia pe care i-o pregătise şi apoi se întoarse. Văzîndu-l pe Radu cu ţigara în mînă, se opri în faţa lui :

— Vai, Radule, iar fumezi ?

— O ţigară din cînd în cînd nu are nici o importanţă, dragă. Spune-mi, te rog, tata şi tante Sophie ce fac ?

— Fiecare e în odaia lui. Tata a trimis de cîteva ori pe Ilenuţa să întrebe ce face Sanda. Tante Sophie însă n-a mişcat un deget... De altfel, e foarte nervoasă.

— De cînd ? — întrebă Radu cu interes.

— De aseară. Cînd şedeam la masă, a venit femeia ei de încredere, Bălaşa, dacă ţi-o mai aduci aminte, şi i-a şoptit ceva la ureche. S-a sculat, a ieşit şi s-a întors peste vreo jumătate de ceas, foarte agitată... Pe urmă a întrebat de cîteva ori de tine, unde eşti

Aşadar, Stanca a venit să dea raportul, îşi spuse Radu. Tante Sophie cunoaşte deci toată întîmplarea. Cum va reacţiona ? Ce atitudine va lua faţă de el ? Se apropie furtuna...

— La ce te gîndești ? — îl întrebă Odette, lăsîndu-se alene pe divan.

— La nimic.

Își bău cafeaua, flutură din mînă „noapte bună“ și plecă.

Ce-o fi cu el ? — se întrebă Odette, petrecîndu-l din ochi. De nu ar face vreo copilărie...

23

Pantazi Măgureanu avea o cameră dosnică, la capătul unui coridor lateral. Toată forfota de peste noapte nu ajunsese pînă la el, mai ales că avea un somn de prunc nou-născut. A doua zi dimineață însă, Ilenuța, venind să-i aducă ghetele văxuite și lustruite, îi istorisi tot ce se petrecuse cu Sanda.

— Extraordinar ! — zise Pantazi. Și eu să nu aflu nimic...

Se îmbrăcă în grabă și porni în căutare de informații. Ilenuța îi spusese tot, cu bucuria tuturor slugilor de a divulga amănuntele cele mai intime din viața stăpînilor lor. Pantazi nu era însă mulțumit. Se dojenea că se culcase prea devreme. Trebuia să mai stea, deși plecase cel din urmă din sufragerie, după ce toți ceilalți se duseseră la culcare. Oricum, trebuia să mai facă două-trei pasiențe în odaia lui și să mai aștepte poate se întîmplă ceva. Cum să se gîndească însă la o „chestie“ ca asta ? De atîția ani, de cînd în obișnuitul lui turneu își face popasul de o lună la Măgura, știe că aici nu se petrece nimic sau aproape nimic. Viața la castel curge liniștită ca o gîrlă domoală. Zilele merg toate după același tipic. Ceaiul de dimineață, masa de prînz și cea de seara, la șapte. La nouă, fiecare se închide în odaia lui. Dar iată că în noaptea asta a fost o întîmplare, care i-a scăpat. O întîmplare, pe care ar fi putut să o speculeze cel puțin un an, la celelalte conace, unde avea să se ducă, istorisind-o amă-

nunțit, scenă cu scenă, jucînd și mimînd fiecare personag gradîndu-și efectele, pînă la episodul final. Căci din asemenea întîmplări trăiește Pantazi. Ele sînt singurul lui capital și cu ele poate stîrni interesul rudelor, care altmintreli îl acceptă ca pe o povară. Ceea ce a pierdut în noaptea asta, trebuie să recupereze acum, dimineața.

Dar unde să se ducă și cu cine să înceapă ? De bună seamă cu doctorul Dan. Dar doctorul Dan dormise trei ore, se sculase, o mai examinase o dată pe Sanda și plecase, spunînd că totul e „în regulă". Odette are să-l repeadă, ca totdeauna, iar Radu nu-i va spune nimic. Pe boier Hristache nu îndrăznea să-l întrebe. De altfel bătrînul își luase geamantanul și plecase pentru trei zile prin satele de la vale. Muncile de toamnă se sfîrșiseră de mult și nu avea nici o treabă ; însă, fericit că lipsește Toma, își căutase un pretext, ca să plece. Voia să vadă iarăși locurile și oamenii. Știa că are să umble pe drumuri desfundate, că are să mănînce prost și are să doarmă în odăi încălzite în grabă, cu zidurile încă reci și cu hornurile mirosind a funingine și a fum, dar nu-i păsa. Aceasta fusese viața lui de totdeauna și acum, cînd putea să o reia, fie și numai pentru cîteva zile, era plin de bucurie.

Pantazi Măgureanu socoti că trebuie să-și înceapă ancheta cu tante Sophie. Bătrîna nu-l simpatiza, dar, iubitoare de cancanuri, îl asculta bucuroasă, cînd îi istorisea intimități și intrigi din viața celorlalte rude. O găsi în sufragerie, luîndu-și ceaiul și o abordă, făcînd uz de toată abilitatea lui. Știind că tante Sophie e în conflict cu Sanda, Pantazi nu se arătă deloc îngrijorat de soarta acesteia, ci începu să o compătimească pe bătrînă.

— Ce obosită trebuie să fii, — croncăni cu glasul lui de cioară și cu cel mai dulce zîmbet pe fața-i spînă de scapet.

— De ce ? — întrebă tante Sophie, privindu-l peste umăr.

— Păi cu nenorocirea asta...

— A, cu Constandineasca ? Și încrețindu-și buzele cu o schimă de dispreț, adause : — Madam Herșcovici s-a ocupat de ea, pînă a venit doctorul Dan...

Pantazi Măgureanu mai spuse două-trei cuvinte și plecă grăbit, cu un umăr mai sus și cu celălalt mai jos, la nevasta contabilului Herșcovici, sperînd că de la ea va putea afla amănuntele care îi trebuiau.

În timpul acesta, Odette se duse să vadă pe Sanda, dar sora, care o îngrijea, îi spuse că doarme.

— Asta e semn bun, — zise Odette zîmbind și coborî în sufragerie.

Tante Sophie plecase la cuhne, cîrîitul lui Pantazi Măgureanu se auzea în curtea din dos, pe la birourile administrației, iar Radu nu se sculase încă. În sufragerie se făcuse focul tîrziu, era cam frig, iar prin ferestrele înalte venea o lumină puțină, cenușie, tristă. Afară ploaia răpăia întruna. Ilenuța, înfrigurată și somnoroasă, ca după o noapte nedormită, aduse ceaiul.

— Spune să înhame caii la trăsură, — zise Odette. Trebuie să mă duc la primărie ca să vorbesc la telefon cu Domnu Toma. Sau nu, — adause, uitîndu-se îngîndurată pe fereastră, la șuroaiele de apă care curgeau pe geam, — mai bine să pună caii la cupeu...

Primăria se afla în mijlocul satului și era o clădire veche, dar solidă, înălțată cu vreo cinci-șase trepte de la pămînt, cu cerdac în față și cu acoperiș de șiță, cu streașina lată. Înăuntru era o căldură înăbușitoare, după obiceiul țărănesc de a-și încălzi casele peste măsură atunci cînd au cu ce face focul, și stăpînea un miros greu de cizmă, de suman ud și de tutun prost. Fumul de tutun se adunase la vreo două palme sub tavan și stătea aproape nemișcat, ca o pînză suspendată. Primarul se ridică respectuos în picioare. Fusese argat la curte. Boier Hristache îl pusese în slujbă și îl menținea de vreo douăzeci de ani, după alt primar, tot argat, care și acela stătuse douăzeci-treizeci de ani, pînă murise. Prefecții, care se perindaseră în acest lung răstimp, știau că la Măgura nu au a se amesteca, aici urmînd a se face totul așa cum hotăra bătrînul. Cît despre sat, nu avea cuvînt, alegerile făcîndu-se la curte. Boier Hristache dădea poruncă să se adune oamenii și le spunea : — Eu zic să-l punem tot p-ăsta, că e bun ! Țăranii mormăiau un fel de încuviințare și apoi se împrăștiau pe la casele lor, înjurînd : — De ce ne-o fi mai adus, mă vericule ?

După atîția ani de stat pe scaun și de trai bun, primarul se îngrășase și, chiar cînd voia, ca acuma, să se încovoaie în plecăciuni și temenele, se mișca greoi. Avea părul alb, tuns scurt, iar mustața tot albă și groasă; numai sprîncenele stufoase îi rămăseseră negre. Purta cămașă curată, mintean negru și chimir lat de piele, bătut în țintișoare de alamă. Pe cizmele înalte, cu tureatca moale și încrețită, noroiul se uscase și crăpase.

— Poftiți, ședeți, — zise primarul, fîstîcindu-se și învîrtindu-se greoi în jurul Odettei. — Am auzit că ați avut necaz mare cu cucoana Sanda... Vai de mine, vai de mine! — și în slugărnicia lui, se văita mai mult decît s-ar fi cuvenit, de parcă ar fi fost vorba de nevastă-sa sau de fiică-sa.

Între timp, secretarul sărise de la masa lui încărcată de dosare și, învîrtind de zor manivela telefonului din perete, cu vădit exces de zel, striga cît putea în pîlnie; — Alo, oficiul? Alo, n-auzi oficiule? Alo, alo... — Apoi cu glas obișnuit: — Așa fac totdeauna ăștia de la oficiu, — după care începea iarăși să strige: — Alo, oficiul? N-auzi, dom'le? Ce faci acolo, dormi?

Secretarul era un băiat de la tîrg, de vreo douăzeci și trei de ani, cu părul negru, pieptănat cu cărare în stînga, lucios și lipit de tîmple, cu un strat gros de cosmetic, cu mustața tunsă scurt și subțiată din foarfec, cu guler și manșete albe, de celuloid, cu cravata înnodată nițel cam strîmb și purta haine de oraș, cumpărate gata, cam vechi și lustruite în coate și la spate, dar bine îngrijite. În toată ținuta lui se vădea o excesivă preocupare de eleganță, ceea ce îi dădea înfățișarea tipică a unui crai de mahala. Totuși unghiile îi erau negre și degetele, cu care ținea condeiul, îi erau pătate de cerneală violetă. Fecior al unui mic funcționar din capitala județului, învățase vreo două clase de liceu, se lăsase de carte, își făcuse stagiul militar și apoi, după nenumărate stăruințe ale lui tată-său, obținuse postul de secretar al primăriei din Măgura. Fiind singurul care, de bine, de rău, putea să redacteze și să scrie citeț o adresă, fiindcă primarul și notarul (fost argat la curte și acesta) abia știau să se iscălească, mai mult desenînd literele, decît scriindu-le, secretarul avea

o excelentă părere despre sine și se socotea un nedreptățit. Lua pe furiș bacșișuri și plocoane de la țărani, iar primarul sau notarul, cînd îl prindeau, îl înjurau și-l amenințau, furioși că ia din „dreptul“ lor. După aceea însă, se împăcau la cîrciuma din sat, în odăița din fund, unde se adunau în fiecare seară împreună cu perceptorul și șeful de post, bînd și mîncînd zdravăn, dar plătind mai nimica toată, pentru ca în schimb să închidă ochii asupra potlogăriilor cîrciumarului, să-l impună la un bir mic și așa mai departe. Secretarul îi disprețuia pe toți, socotindu-i țopîrlani proști și-i ura, pentru că aveau pămînt, casă bună, vite și gospodărie împlinită, iar el trebuia să se mulțumească numai cu „picușuri“ mărunte.

La rîndul lor, dregătorii din Măgura nu-l puteau suferi pe secretar din pricina aerelor lui de superioritate, și, în același timp, din cauză că, oricît îl țineau ei din scurt, el tot izbutea să ciupească un bacșiș sau plocon. — Ne fură, dom'le ! — spuneau ei cu încredințare, indignați și fără îndoială că l-ar fi bătut, l-ar fi reclamat, dar nu se puteau lipsi de serviciile lui.

După vreo trei sferturi de ceas de urlete în pîlnia telefonului, secretarul izbuti să obțină Bucureștii. Odette, care între timp își scosese blana de astrahan și o întinsese pe un scaun, ba chiar îl pusese pe primar să deschidă fereastra, ca să aibă puțin aer curat, vorbi cu Toma. Se auzea greu și trebuia să strige tare, ceea ce o enerva. Primarul și mai ales secretarul ciuliseră urechea, dornici să afle cît mai multe, ca să aibă ce povesti acasă, sau seara, la cîrciumă, către ceilalți dregători ai Măgurei, dar Odette vorbea franțuzește, ceea ce îi dezamăgi cu totul. Toma trimise vorbă Sandei să fie cuminte, să se îngrijească și anunța că el nu se poate înapoia la Măgura decît peste cinci-șase zile. Va trimite însă pe Mihai Grigorescu, ca să o vadă pe Sanda si să-i aducă știri amănunțite și îl va chema la telefon pe doctorul Dan, în același scop.

La întoarcere, înfășurată în blană și ghemuită în fundul cupeului, Odette se simți plictisită, contrariată, enervată. Viața la castel era de nesuportat. Apucase să-i făgăduiască lui Radu că se va muta cu el, la Humele, și acum îi părea rău. Ce o aștepta acolo, ce viață putea

să ducă? Pînă atunci însă, va trebui să asiste la scandalul pe care îl simţea în aer. Cînd vor afla că Radu a răscumpărat Humele, ceea ce se va întîmpla foarte curînd, boier Hristache, tante Sophie şi Toma vor fi furioşi. Se vor certa, îşi vor spune iarăşi vorbe grele, aceasta îi va face rău lui Radu, iar ea, Odette, nu mai are putere să suporte asemenea scene, mai ales că ştie cît de inutile sînt. Se gîndi iarăşi să se instaleze la Bucureşti. Dar în afară de cîteva rude bătrîne şi plictisitoare, nu avea pe nimeni. De Paris nu putea fi vorbă, din pricina războiului. Şi iarăşi îşi văzu viaţa pustie şi goală şi se văzu bătrînă şi înrăită, poate la Măgura, poate la Humele, îngrijindu-l pe Radu, care îşi va face desigur cariera lui de scriitor. Îşi aminti de sora lui Renan, (citise de curînd o biografie a acestuia), care se devotase toată viaţa fratelui său. Jertfa i se părea frumoasă, dar nu o ispitea. Ploaia şuruia pe geamurile cupeului. Cîmpul năpădit de apă era negru şi trist. Odette îşi simţi ochii înotînd în lacrimi...

Toată dimineaţa Radu se plimbase prin odaia lui de lucru, înfăşurat în halatul călduros de păr de cămilă, cu mîinile la spate, cu ochii în pămînt. Focul ardea în sobă, dar fereastra era deschisă. Se auzea răpăiala ploii şi mugetul Repedei. „Aşadar, tante Sophie ştie că eu îi cunosc taina", îşi spunea el. „Tata şi Toma vor veni să mă întrebe pentru ce am trecut peste voinţa lor, răscumpărînd Humele. Voi avea cu ei explicaţia cea mare. Să le spun tot, tot ce ştiu? Să le trîntesc în faţă însemnările mamei? Adevărul integral, total, este oare util? Să afle şi Odette şi Sanda ceea ce deocamdată ştiu numai eu? La ce bun? Atunci să tac, să ascund această mizerie morală în sufletul meu. Dar e drept? E cinstit? Să nu hamletizăm, zicea bunul doctor Roux... Uşor de spus, însă..."

Pantazi Măgureanu se ivi în prag. Era încărcat de ştiri ca o albină de polen. Vorbise cu madam Herşcovici şi cu servitoarele. Acestea, cu exagerările obişnuite în asemenea împrejurări, îi vorbiseră de lighene întregi de sînge pierdut de Sanda, de tampoanele de vată care se roşeau cît ai clipi din ochi, de doctorul Dan, care îşi schimbase haina, îşi suflecase mînecile cămăşii şi era plin de sînge pe mîini, pe şorţul alb ce-şi pusese în faţă şi chiar pe ghete. Cu

invidia lui de stîrpitură față de ceilalți oameni sănătoși, Pantazi înregistrase cu satisfacție toate aceste detalii de mizerie fizică. La această satisfacție se adăuga, fiind vorba de o femeie frumoasă ca Sanda, curiozitatea lui de pătimaș libidinos și bucuria că dispune de un bogat material informativ, necesar ca să obțină oarecare bunăvoință și interes de la binefăcătorii la ale căror uși avea să bată în neîntreruptul lui turneu.

— Vai, *mon cher*, dar ce rău arăți, — cîrîi glasul de cioară, adăugînd însă cu grabă : — Sau poate ești obosit după noaptea trecută. Îmi închipui ce trebuie să fi fost... O hemoragie ca asta...

— Ai să-mi spui ceva ? — îl întrebă Radu, cu o asprime ce nu-i era obișnuită.

— Nu, venisem așa... ca să mai stăm de vorbă...

— Atunci, nu te supăra, dar te rog lasă-mă...

— Bine, bine... — și Pantazi ieși, cu un umăr mai sus, cu celălalt mai jos, spunîndu-și : „Ce tip imposibil ! De altfel, așa sînt toți tuberculoșii..."

„Ce caut aici ?" se întrebă Radu, privind ușa pe care ieșise Pantazi. „Nu am nimic comun cu oamenii aceștia. Totul ne desparte și, oricît m-aș căzni, nu găsesc nimic care să ne unească." De cînd se întorsese de la Davos, nu lucrase și nu citise nimic sau aproape nimic. Își pierduse vremea în lupta inutilă cu *ei*. Și dacă va mai sta aici cincizeci de ani, vor fi ani prăpădiți degeaba. Dacă vrea să realizeze ceva în lumea asta, trebuie să plece, să plece cît mai degrabă...

Puțin după aceea, Laurențiu Blebea, cu întregul și complicatul lui aparat de formule de politețe, veni să-i solicite „în modul cel mai respectuos" o jumătate de oră, avînd a-i vorbi „într-o chestiune care este de cea mai mare importanță pentru mine", preciză el.

— Pot spune că e vorba de un adevărat caz de conștiință — adause după o scurtă pauză.

Radu îl privi cu mirare. Blebea, de obicei volubil, elocvent și stăpîn pe sine, acum era tulburat, agitat. Glasul îi tremura, roșeața feței i se urcase pînă sus, pe tîmplele tunse cu mașina numărul zero și ochii îi erau umezi, parcă de lacrimi.

— La dispoziția dumneavoastră, — zise Radu, cu dorința lui de totdeauna de a ajuta pe cei necăjiți și

frămîntați. — Ce s-a întîmplat? Dar mai întîi liniștiți-vă... — și trăgînd sertarul biroului, îi puse în față o cutie de țigări elvețiene.

Laurențiu Blebea aprinse una și Radu băgă de seamă că îi tremurau mîinile.

— Eu, Domnule Măgureanu, — începu bătrînul ardelean cu ton solemn, — sînt un om onest. Nu sînt un mare istoric, nu sînt un om deosebit, dar, repet, sînt onest. Am primit de la Excelența sa misiunea de-a scrie istoria familiei Dumneavoastră, dar înțeleg să o scriu cinstit, așa cum reiese din documente. Eu nu-mi vînd conștiința, Domnule Măgureanu!

— Dar ce s-a întîmplat? — stărui Radu.

— Să vedeți...

Boier Hristache îi spusese dintru început că neamul Măgurenilor nu mai avea acum decît o singură spiță și anume spița Hristache Măgureanu cu succesorii lui și cu soră-sa Sophie. Laurențiu Blebea descoperise însă în actele de stare civilă și în documentele ce i-au fost predate, un Petre Măgureanu, frate cu Excelența sa. (În cele cîteva luni, de cînd stătea la castel, profesorul ardelean își trecuse zilele lucrînd, întrerupîndu-se numai pentru orele de masă și pentru cîte o scurtă plimbare în parc. Discret și rezervat, nu căutase să intre în intimitatea celor de la castel și, bineînțeles, nici în discuții cu servitorii. Cum la Măgura numele lui Pierre Măgureanu nu era rostit niciodată, Laurențiu Blebea habar n-avea de existența lui.)

— Cînd am văzut aceasta, mi-am închipuit că Domnu Petre Măgureanu a decedat și că Excelența sa a omis fără voie să-mi semnaleze existența sa, care în orice caz trebuie consemnată în istoricul familiei dumneavoastră. Astăzi de dimineață mi-am permis să mă înfățișez Excelenței sale, rugîndu-l să-mi lămurească această chestiune. Excelența sa se pregătea de plecare și, făcîndu-si geamantanul, mi-a răspuns peste umăr: — „Nu există nici un Petre Măgureanu!“ — „Excelență, — am spus cu toată deferența cuvenită, — îngăduiți-mi să vă atrag respectuos atenția că documentele ce mi-ați dat semnalează în chipul cel mai precis existența Domnului Petre Măgureanu.“ — Atunci Excelența sa s-a întors către mine și mi-a răspuns cu un ton, cu care nu sînt

deprins: — „Domnule, cînd îți spun eu că nu există nici un Petre Măgureanu, să știi că nu există. Pentru mine, Domnul acesta este mort și mort trebuie să fie și pentru dumneata." — „În cazul acesta, trebuie să-l trecem în studiul nostru ca mort, dar nu-l putem omite." — „N-ai să-l treci deloc, așa cum ți-am spus", mi-a răspuns Excelența sa, luîndu-și geamantanul și plecînd, fără să-mi spună ziua bună...

Laurențiu Blebea se opri, trase din țigară și urmă cu glas tremurat, amintindu-și jignirea ce primise:

— Vă închipuiți în ce hal m-am întors în bibliotecă. Vă rog să credeți că în viața mea nu am suferit o asemenea ofensă. Cînd acum patruzeci de ani am plecat din Ardealul robit, părăsindu-mi rude, prieteni, locul de baștină, am făcut-o tocmai ca să nu fiu expus la asemenea umilințe și am venit în țara liberă, ca să pot trăi ca un om liber și demn. Pentru ce să mi se vorbească în felul acesta? Bătrînul se îndreptă din spate și rosti grav: — Eu porunci nu pot primi de la nimeni, fiindcă nu m-am băgat slugă, iar retribuția ce mi s-a acordat, este numai plata justă a muncii mele Pe cînd mă plimbam prin bibliotecă fără să pot lucra, din cauza tulburării în care mă aflam, a venit Domnul Pantazi Măgureanu și m-am adresat dumisale, rugîndu-l să-mi dea explicațiile pe care tatăl dumneavoastră mi le refuzase într-un mod atît de brutal. Domnul Pantazi Măgureanu a răspuns cu toată amabilitatea la solicitarea mea, istorisindu-mi viața Domnului Petre Măgureanu, încercările sale în domeniul invențiunilor etc., iar, după aceea, mi-a arătat în bibliotecă locul unde se aflau numeroase reviste și ziare, care se ocupau în chipul cel mai elogios de această activitate a unchiului dumneavoastră.

Bietul oncle Pierre, — își spuse Radu cu tristețe. Povestirea bătrînului profesor ardelean îl durea ca o umilință personală. Ar fi dorit ca toată această meschinărie și josnicie să rămînă în cercul familiei

— Trei ore în șir, — urmă Laurențiu Blebea, după ce își ceru voie să aprindă încă o țigară, — am studiat materialul indicat de Domnul Pantazi Măgureanu și pot afirma că n-am găsit nimic compromițător pentru familia dumneavoastră, ci dimpotrivă, am găsit numai fapte

de laudă, care pot şi trebuie să stea la loc de cinste în istoricul neamului Măgurenilor. În orice caz, eu nu pot omite aceste fapte. Modestele mele studii s-au bucurat de recenzii elogioase din partea Domnilor profesori Nicolae Iorga şi Dimitrie Onciu, iar unul din aceste studii a fost încununat cu un premiu al Academiei Române. Aceste distincţiuni, ca şi conştiinţa mea de om, mă obligă ca în lucrările mele viitoare să depun mai multă rîvnă și îndeosebi să nu cad în culpa de a denatura adevărul. Cu Excelența sa, după scena de azi dimineață, eu nu mai pot să risc o nouă discuțiune. După gîndire, m-am decis să mă adresez dumneavoastră, fiindcă mi-ați arătat totdeauna o bunăvoință pentru care vă sînt mult îndatorat.

— Bine, domnule profesor, — răspunse Radu, — voi vorbi cu tata. Pînă atunci nu trebuie să luăm lucrurile în tragic. În aceste cîteva luni, de cînd ești oaspetele nostru, ai avut putința să-l cunoști puțin. Nu este un om rău, te încredințez. Are însă prejudecățile vremii lui — nu uita că e foarte bătrîn — și ale clasei din care face parte. Are și un temperament nenorocit. Descinde dintr-un neam de stăpînitori și a fost deprins să poruncească. Cînd s-au introdus în țară instituțiile și moravurile cele noi, era prea înaintat în vîrstă ca să se mai poată adapta la noua stare de lucruri. Te rog să-l înțelegi și să-l ierți. Iar dacă te-a jignit, te asigur că a făcut-o fără voie, fiind încă o dată victima firii lui impulsive. Din conversațiile ce am avut cu el, știu că te prețuiește, cum te prețuim toți și că are pentru dumneata toată considerația ce ți se cuvine. În orice caz, dacă a avut un gest sau un cuvînt nepotrivit, dă-mi voie să-ți cer scuze în numele lui și în numele întregii familii.

Tonul solemn și în același timp sincer, cu care îi vorbise Radu, îl cîștigă cu totul pe bătrîn. El se ridică de pe scaun și îi mulțumi emoționat. De jos se auzi sunetul plin al gongului. Radu își ceru voie să treacă o clipă în dormitor, dezbrăcă halatul de casă, își luă haina și apoi coborî împreună cu Laurențiu Blebea la masă.

Boier Hristache fiind plecat pe moșie, locul lui din capul mesei era gol. Sandei i se trimisese dejunul în camera ei, neavînd încă voie să părăsească patul.

— Am rămas cam puțini, croncăni Pantazi Măgureanu, încercînd să glumească, dar nimeni nu-l luă în seamă.

În picioare, puțin aplecată asupra mesei, tante Sophie împărțea ca de obicei mîncarea. Radu o privea stăruitor. Ea îi evita însă privirea.

— Ai vorbit cu Toma? — croncăni iarăși Pantazi, întorcîndu-și fața spînă și zbîrcită, de scapet, către Odette, în dorința lui de a ști tot.

Dar ea îi răspunse un „da" atît de sec, încît nu mai îndrăzni să pună nici o întrebare.

Radu intră într-o discuție de istorie cu Laurențiu Blebea, ca să umple tăcerea supărătoare ce se așternuse asupra întregii mese. Tante Sophie îi aruncă o privire furișată. „Cum seamănă cu mă-sa", își spuse bătrîna. „Aceeași față zîmbitoare, să zici că e numai bunătate, dar același suflet ascuns, și ticălos. Auzi dumneata, să se ducă la Stanca, să o amenințe, să o mintă că eu am dat-o de gol, ca să-i smulgă secretul. Las' că și țiganca s-a purtat ca o tîmpită... Însă nu e vorba de ea, ci de el. Ce-o fi zicînd acuma? Că mă are la mînă... Să poftească numai să deschidă gura, că știu eu cum să i-o închid!"

Laurențiu Blebea, băgînd de seamă că Sanda lipsește de la masă, se interesă care e cauza. Nu cumva nu se simte bine?

— Păi nu știi? — începu Pantazi Măgureanu, dar Odette îl fulgeră din ochi și apoi se întoarse către bătrînul profesor: — În adevăr, nu se simte bine, dar nu e nimic grav...

(Laurențiu Blebea își avea odaia pe același culoar dosnic, pe care se afla și camera lui Pantazi, așa că în timpul nopții nu auzise nimic. Pe de altă parte, nefiind în raporturi intime cu slugile, cum era Pantazi, acestea nu se grăbiseră să-l înștiințeze despre cele petrecute peste noapte.)

Către seară, Sanda primi o lungă telegramă telefonată de la Toma, prin care acesta își exprima mulțumirea că „totul s-a sfîrșit cu bine", adăugînd că a vorbit la telefon cu doctorul Dan, care l-a liniștit complet. Cu toate acestea, l-a rugat pe Mihai Grigorescu să vină la Măgura, ca să ia amănunte precise, el, Toma, fiind

obligat să mai rămînă la București încă vreo șase-șapte zile. Telegrama era redactată în stilul măsurat și aproape rece, caracteristic lui Toma. Din cuprinsul ei, Sanda nu reținu decît că a doua zi va putea să-l vadă pe Mihai. Era cea dintîi bucurie a ei, după suferințele și primejdia prin care trecuse. Și, ca și cînd Mihai ar fi urmat să sosească peste un sfert de ceas, se săltă între perne și rugă pe sora, care o îngrijea, să-i dea oglinda.

— Oglinda v-o dau cu plăcere, — răspunse sora, — și sînt chiar bucuroasă că mi-o cereți, înseamnă că vă simțiți mai bine, dar vă rog să stați liniștită. Domnul doctor Dan mi-a spus că timp de trei zile nu trebuie să faceți nici o mișcare...

— Bine, bine, dă-mi te rog oglinda...

Sanda constată cu mulțumire că nu arăta prea rău. Era în adevăr palidă, avea cearcăne în jurul ochilor și fața trasă, dar asta nu însemna nimic. Trebuia să intre în tratative cu sora, care se arăta neînduplecată în executarea instrucțiunilor primite de la doctorul Dan.

— Mîine, — zise ea, — vine un prieten al bărbatului meu, trimis de el să mă vadă și nu pot să-l primesc așa, trebuie să mă schimb.

— Imposibil, Doamnă. Îl veți primi așa. Eu nu pot să-mi iau răspunderea...

— Bine, soră, dar ești femeie, ești tînără, ești frumoasă, trebuie să înțelegi, trebuie să mă înțelegi...

— Vă înțeleg, Doamnă, dar eu nu pot face nimic. De altfel ați vorbit prea mult și Domnul doctor a spus că nici efortul acesta nu vă este îngăduit. Vă rog să stați liniștită. Dumneavoastră nu știți prin ce ați trecut... — Și sora îi potrivi perna și-i trase plapuma pînă sub bărbie.

Era o femeie de vreo treizeci de ani, înaltă și bine făcută, cu părul castaniu, cu fața plăcută și liniștită, dar hotărîtă. Din toată făptura ei plină, din privirea senină, din mișcările niciodată grăbite, din vorba cumpănită, se desprindea o impresie de energie calmă, care impunea chiar celor mai recalcitranți bolnavi, făcîndu-i pînă la urmă docili și ascultători. Sanda încercă să reia discuția în cursul serii și a doua zi dimineața, însă se lovi de aceeași împotrivire liniștită, dar fermă. „Am să mai încerc o dată în timpul dejunului“, își zise Sanda.

Nu mai avu timp însă, fiindcă Mihai Grigorescu, plecînd din București dis-de-dimineață și gonind cu mașina mai mult decît îi îngăduiau vremea rea și drumurile desfundate, ajunse la Măgura pe la unsprezece și jumătate. Sora îi puse în vedere că „Doamna nu are voie să vorbească decît foarte puțin", așa că întrevederea nu trebuie să depășească un sfert de oră.

— E în joc viața Doamnei, — adause ea cu ton grav și, luîndu-și cartea pe care o citea, trecu alături, în salon.

Mihai avea două cutii de bomboane și două buchete de flori, care îl făceau să se simtă stînjenit și ridicul. Le puse pe masă, sărută mîna Sandei și își trase un scaun lîngă pat.

— Cred că ai înțeles, — începu el, cu glas scăzut, ca să nu audă sora din camera cealaltă. Toma îți trimite o cutie de bomboane și flori, la care mi-am permis să adaug și eu altă cutie de bomboane și alte flori. E puțin ridicul, dar nu e vina mea... Asta dovedește mai mult ca orice că ne aflăm într-o situație imposibilă, pe care trebuie să o curmăm cu un ceas mai devreme. Ce s-a întîmplat cu dumneata nu te mai întreb, fiindcă știu Venind de la București, m-am oprit pe la doctorul Dan, care mi-a spus tot. Ai fost... adică a fost ceva grav, foarte grav. Acum ești în afară de orice primejdie, cu o singură condiție : să urmezi întocmai instrucțiunile lui. Văd că sora aceasta, pe care doctorul mi-a lăudat-o mult, pare în adevăr pricepută și energică. Te rog, te implor s-o asculți... Îmi făgăduiești ?

Sanda dădu din cap, zîmbind :

— Dacă mi-o ceri dumneata, de ce mă mai întrebi ?

Mihai se aplecă și-i sărută mîna. Meșa de păr negru îi lunecă pe frunte.

— Pentru că timpul este limitat și nu e bine să vorbești mult, te rog spune-mi în două cuvinte ce ai făcut ? Ai vorbit cu Toma ?

— Am vorbit. Discuția a fost violentă și cred că, pe lîngă imprudențele mele, a contribuit și ea la accidentul care s-a produs... Trebuie să mă înțelegi : cînd doctorul Dan, prima oară cînd m-a examinat, mi-a spus că nu pot ține... în sfîrșit, ceea ce ți-a spus, desigur și dumitale, eram așa de fericită, încît călăream ca o nebună,

toată ziua, bizuindu-mă pe sănătatea mea. Ce vrei? Asta simplifica totul... Îți închipui ce ar fi fost, dacă ar fi trebuit să am un copil. Avizul doctorului Dan mă scotea dintr-un adevărat coșmar. Dar cui puteam să spun această mare bucurie a mea? Nu puteam să o mărturisesc nimănui dintre cei de aici, de la castel. Și atunci, singurul fel de a mă descărca de ea, erau aceste cavalcade, imprudente, recunosc, dar care...

— Înțeleg, înțeleg — zise Mihai, strîngîndu-i ușor mîna.

— La asta s-a adăugat însă și discuția cu Toma. A fost violent și mai ales m-a revoltat argumentul lui, că un divorț acum, cînd e vorba să intre în guvern, echivalează cu un scandal public, menit să-i sfărîme cariera politică. Deci, pentru cariera lui politică, să-mi ratez eu viața...

— Mă așteptam la asta. Spune-mi, te rog, care este convingerea sau cel puțin impresia dumitale: crezi că-și va da asentimentul? Fiindcă, în cazul cînd nu-și dă asentimentul, e inutil să pierdem vremea și să prelungim o situație imposibilă. Îndată ce te faci bine, pleci de-aici și restul mă privește...

Sanda îi răspunse cu un zîmbet și o privire plină de recunoștință:

— Nu-ți poți închipui cît bine mi-ai făcut cu aceste cuvinte ale dumitale...

— Te-ai îndoit o clipă?

— Nu m-am îndoit, dar voiam să le aud. Sigur că în extrem vom ajunge la soluția pe care ai spus-o. Nu aș vrea însă să fug pe furiș, ca o servitoare... Pentru lume, pentru conștiința mea și chiar pentru dumneata...

— De lume te rog să nu ții seama, iar de mine să nu te îngrijești, — răspunse Mihai hotărît. — Mi-am făcut toate socotelile și îmi asum întreaga răspundere. Iar cu conștiința dumitale ți-aș cere îngăduința să stau și eu puțin de vorbă, bineînțeles nu acum, cînd cerberul acesta de sex feminin și în halat alb ne pîndește la ușă...

— Bine, — zise Sanda zîmbind fericită, — ai să stai de vorbă cu conștiința mea îndată ce mă voi însănătoși... Cum îți spuneam, doresc să mai vorbesc o dată, pentru ultima oară, cu Toma. Poate că îl voi con-

vinge să ne despărţim în bună înţelegere. Nu e aşa că ar fi mai bine ?

— Fără îndoială. Dacă însă nu izbuteşti, în aceeaşi zi te urci în tren şi vii la Bucureşti. Restul, cum îţi spusei, mă priveşte.

— Iubitule, — murmură Sanda, cu ochii în lacrimi de fericire.

Mihai se aplecă asupra patului şi o sărută lung pe gură. Ea închise ochii şi, fără să-şi dea seama, mîinile i se împreunară pe după gîtul lui, trăgîndu-l către sine.

Sora bătu în uşă. Mihai se smulse din îmbrăţişare şi îşi netezi părul.

— Poftim, soră, — zise el, cu zîmbetul lui deschis, sincer pe faţa-i lată de om puternic şi bun.

24.

— Nu există nici un Petre Măgureanu şi nici un Pierre Măgureanu, — strigă boier Hristache, bătînd cu pumnul în birou.

După o lipsă de trei zile, se întorsese din satele de la vale şi Radu venise să-i vorbească. Nu-şi făcuse nici o iluzie în privinţa rezultatului acestei discuţii. Trebuise totuşi să încerce, fiindcă îi făgăduise lui Laurenţiu Blebea. Şi, ca în tot ce făcea, Radu punea în această discuţie tot sufletul şi toată convingerea lui.

— Ceea ce susţii dumneata, — răspunse el revoltat, — e o absurditate. Oncle Pierre există, trăieşte...

— Pentru mine, nu !

Radu ridică din umeri :

— În felul acesta, e inutil să mai vorbim.

— Ai fi putut să mă scuteşti de la început de această plăcere !

— Am încercat să te împiedic de-a face o greşeală, — rosti Radu tăios. Nu poţi sili un om onest, cum este profesorul Blebea, să falsifice adevărul şi încă într-un studiu de istorie.

— Nu e lucrarea lui, — mormăi boier Hristache. Eu am comandat-o, eu o plătesc...

— Dar o semnează el!

— Cu un nume care nu înseamnă nimic, — zise bătrînul. Laurenţiu Blebea... Nimic! — şi pufnind mînios în mustaţa-i zburlită, se ghemui în fundul jeţului de la birou, cu bărbia în piept, mic şi ţepos ca un arici.

— Dar e numele lui, — spuse Radu.

— Ei şi? Puţin îmi pasă... — Şi cuprins de un nou acces de furie, începu iarăşi să strige: — Să nu-ţi închipui că nu ştiu de unde porneşte toată povestea asta! Domnul Laurenţiu Blebea al dumitale n-a găsit pe altcineva, de la care să se documenteze, decît pe lepădătura de Pantazi...

— Nu ştiu, — răspunse Radu evaziv.

— Eu ştiu! Mi-a spus Sophie... Dar ce să mai pierdem vremea de pomană! Belferul dumitale şi lepădătura de Pantazi vor părăsi chiar astăzi, chiar acum, castelul. Scurt! — Şi boier Hristache se ridică, împingînd jeţul cu furie şi îndreptîndu-se cu paşi mărunţi şi iuţi către uşă.

Radu îl apucă de mînă:

— Tată, gîndeşte-te în ce situaţie penibilă te pui...

Bătrînul îşi smuci mîna şi ieşi, trîntind uşa cu putere. Cîteva file de hîrtie de pe birou se împrăştiară pe covor.

Radu se urcă în apartamentul lui şi încuie uşa pe dinăuntru. Îi era ruşine să dea ochii cu Laurenţiu Blebea; îi era ruşine pînă şi de Pantazi Măgureanu.

După o jumătate de oră, aceştia se urcau în trăsură, cu valizele făcute în grabă şi porneau către gară, prin ploaia care nu mai contenea. Profesorul ardelean, atît de calm de obicei, acum aprindea ţigară de la ţigară şi nu scotea nici o vorbă. În schimb, Pantazi Măgureanu croncănea întruna:

— *Il est toqué, le vieux! Parole d'honneur...* De altfel, ţicnit a fost toată viaţa, dar acum e nebun de legat. De ce nu l-or fi ducînd la balamuc, dom'le?

25

În timpul acesta, la București, Toma primise asigurări precise din partea primului ministru că intrarea lui în guvern este definitiv hotărîtă. Decretul de numire trebuia să apară în ziua de 15 noiembrie, cînd se deschidea parlamentul, (care fusese prorogat cu o lună). În felul acesta, majoritatea guvernamentală urma să fie pusă în fața faptului împlinit, pentru ca actualul ministru al Agriculturii să nu mai aibă timp a intriga prietenii și devotații săi. Data de 15 noiembrie era cunoscută numai de primul ministru, de trei sau patru inițiați și bineînțeles de Toma, și trebuia ținută în mare taină. Celorlalți li se spusese că remanierea a fost amînată *sine die*, dîndu-li-se a înțelege chiar că e înmormîntată de-a binelea. Manevra reușise ; ministrul Agriculturii anunța triumfător că e „mai tare ca oricînd", iar prietenii lui jubilau. Pentru ca lucrurile să pară că în adevăr stau astfel, șeful guvernului îl rugase pe Toma să se întoarcă la Măgura, dînd impresia că nu mai are ce să aștepte la București. El trebuia să revină însă în Capitală, în ajunul deschiderii parlamentului, iar a doua zi, la ora 11 dimineața, urma să depună jurămîntul în fața regelui. În același timp, un deputat din majoritate avea să demisioneze, primind drept compensație un scaun într-un mănos consiliu de administrație. Pentru locul vacant trebuia să candideze Toma, împlinindu-se astfel forma care cerea ca miniștrii să fie membri ai parlamentului. Alegerea lui Toma era asigurată nu numai fiindcă era candidat al guvernului, ci și pentru că opoziția conservatoare, mulțumită că un mare latifundiar ia departamentul Agriculturii, (ceea ce constituia cea mai bună garanție că proiectata reformă agrară va fi cît se poate de blîndă pentru moșieri), hotărîse să nu-i opună contracandidat. La început se spusese că Toma avea misiunea să organizeze agricultura țării în perioada neutralității și pentru eventualitatea unui război, adăugîndu-se în surdină și numai în cercurile de sus, că în același timp, el trebuie să găsească o formulă „mai dulce" pentru expropriere. După aceea, punctul întîi al

misiunii lui Toma, organizarea agriculturii în aceste împrejurări excepționale, căzuse cu totul, iar punctul doi, despre care pînă atunci se vorbise numai în șoaptă și în cerc restrîns, era anunțat cu glas tare prin cluburi și cafenele. În afară de aceasta, asentimentul partidului conservator la remaniere nu mai lăsa nici o îndoială asupra adevăratului rost al intrării lui Toma în minister. Drept urmare, presa de stînga începu o violentă campanie împotriva lui, înfățișîndu-l în articole și caricaturi ca exponent al coaliției marilor moșieri din cele două partide, numindu-l „groparul" reformei agrare și învinuindu-l că prin „rolul infam, pe care l-a acceptat, pregătește un nou 1907, fiindcă țăranii nu se vor mai lăsa înșelați și mințiți".

Nedeprins cu asemenea atacuri, Toma suferea cumplit în vanitatea lui. Fiecare articol i se părea o umilință, și, citindu-l, se întreba ce vor spune despre el și cum îl vor privi după aceea șeful gării, primarul și notarul de la Măgura, administratorul Vasilescu, contabilul Herscovici, Isidor Heim cu zîmbetul lui aproape imperceptibil și, în general, toți oamenii cu care lucra. Totodată însă, din aceeași vanitate adînc rănită pornea și un simțămînt de amară satisfacție și mîndrie pentru că era ținta atîtor lovituri și pentru că atîtea condeie se uniseră împotriva lui. I se părea că suferă pentru o cauză mare și că a intrat deodată în rîndul celor mai de seamă bărbați de stat.

În seara din urmă, înainte de a pleca la Măgura, Toma avusese o nouă întrevedere cu primul ministru. Acesta era vestit în lumea politică prin însușirile sale de *charmeur*, pentru care fusese poreclit Sirena. În convorbirea cu Toma își desfășurase întreaga gamă de abilități și de amabilități, cucerindu-l cu totul. Ce om încîntător, își spunea Toma în drum spre hotel. E o adevărată plăcere să lucrezi cu el...

Era o seară de noiembrie, neguroasă, umedă, rece. O ceață deasă se lăsase asupra orașului, încît abia puteai vedea la doi pași înainte. Felinarele se zăreau ca niște globuri albicioase, iar trecătorii ca niște fantome. Tramvaiele mergeau încet și vatmanii băteau mereu din clopot. Mașinile mergeau, de asemenea, încet, claxonînd întruna și în lumina farurilor negura se

destrăma o clipă, pentru ca apoi să se adune iarăşi mai deasă, mai compactă. Toma îşi aminti ceaţa de la Londra şi anii de studenţie. Ei, de-atunci şi pînă acum, a străbătut un drum frumos. A muncit, dar a avut şi succese, ba chiar numai succese. Căsătoria cu Sanda i-a creat oarecare complicaţii, dar acum se vor rezolva şi acestea. Tată-său şi tante Sophie se vor îmblînzi ; s-ar putea chiar ca tante Sophie să-l lase moştenitor. Bătrîna va fi măgulită că nepotul ei, — nepotul ei favorit, — va intra în guvern. Şi nu ca ministru oarecare, ci ca o personalitate de seamă, cu sprijinul amînduror partidelor şi cu o mare misiune... Toma îi va vorbi de lupta pe care este chemat să o ducă, nu pentru el, ci pentru cauza pe care o reprezintă. Îi va explica apoi că în această luptă, el are nevoie de o situaţie materială solidă, de bani mulţi. Iar bătrîna va înţelege Dacă ea îi va lăsa partea ei din Măgura şi banii, pe care i-a adunat în atîţia ani, va fi unul din oamenii cei mai bogaţi şi cei mai puternici. Va putea face politică şi plugărie în stil mare. Cîţi bani o fi strîns tante Sophie în atîţia ani ? Nu ştie nimeni, cum nimeni nu ştie nici unde i-o fi depus. La doi-trei ani odată, pleacă singură la Bucureşti pentru două sau trei zile şi îşi face singură depunerile şi regularea conturilor. Şi, mergînd prin ceaţă, Toma începu să facă o socoteală aproximativă, cît i-a revenit în fiecare an bătrînei, numai de cînd conducea el moşia. Suma totală se ridica la aproape un milion. Dar aceasta a fost numai în ultimii ani. Cît o fi primit înainte, cînd se ocupa de moşie boier Hristache ? Toma socoti în gînd recoltele şi preţurile de atunci, ajungînd, împreună cu milionul din urmă, la vreo trei milioane jumătate. Cu banii acestia, ar putea întemeia orezăria, la care se gîndeşte de atîta vreme, şi o fabrică de conserve în stil occidental, cum a văzut în străinătate. După aceea o tipografie şi o revistă, în jurul căreia să adune un grup de prieteni, cum a făcut Constantin Stere cu „Viaţa Românească". Prin revistă şi ajutat de grupul său de prieteni, Stere a ajuns să aibă o puternică înrîurire asupra întregului partid liberal, izbutind să impună cele două reforme constituţionale, exproprierea şi votul universal. Acum, şeful guvernului şi al partidului

pare puțin îngrijorat că a mers prea departe și caută o retragere discretă pe o linie mai moderată. Toma și-a dat seama de lucrul acesta din conversația pe care a avut-o adineauri cu el. Acesta este rostul chemării lui în guvern. — În chestia reformelor, trebuie să exerciți o influență moderatoare, — i-a spus primul ministru, graseind, ceea ce adăuga un farmec în plus puterii lui de seducție. Și a continuat zîmbind: — Aud că ziarele te arată ca un reprezentant al negrei reacțiuni. Aceasta te va ajuta mult... — Și Toma, cu revista și cu grupul său, se vedea reprezentînd aripa dreaptă a partidului liberal, cum Stere reprezenta aripa stîngă, tot așa de puternic, tot așa de respectat ca și acesta.

În clipa aceea, un trecător, care venea grăbit prin ceață, îl izbi dintr-o parte, mormăi un „pardon" aruncat peste umăr și își văzu de drum. Toma rămase mirat și indignat că omul nu s-a oprit să-și ceară scuze. Ce nesimțire! În țara asta totul trebuie luat de la început, de la primele elemente de educație a individului. Și, pornind de la acest mic incident și de la această reflecție, Toma începu să se gîndească la un întreg program de reformă a țării. Dar acum nu mai avea în vedere doar agricultura ca un viitor ministru al resortului respectiv, ci cugeta la toate problemele, ca un șef de grupare, ca un diriguitor de revistă. Din tot ce văzuse prin străinătate, din tot ce citise, din tot ce discutase cu prietenii și cunoscuții, îi reveneau în minte căpețele de idei și formule rostite odată, dar la care după aceea nu se mai gîndise. „Abecedarul, Domnilor, trebuie să pornim de la abecedar, de la o bună școală primară!" „Școli practice, de meserii și de agricultură pentru băieți, de croitorie și gospodărie pentru fete, iată ce ne trebuie!" „O vastă rețea de ateliere sătești, de olărie, de tîmplărie etc., după specificul fiecărei regiuni, care să-l ocupe pe țăran în timpul iernii și în același timp să-i aducă și un venit... Aici este soluția chestiei țărănești, iar nu în exproprierea marilor moșii, care ar duce la fărîmițarea producției, la ruina acestei importante ramuri de avuție națională... Ceva pămînt trebuie dat, desigur țăranilor. Dar nu din pămînturile moșierilor care își muncesc singuri și cu vrednicie moșiile, ci din moșiile statului, care astăzi se arendează pe nimi-

ca toată, din cele ale mînăstirilor, ale Academiei, ale Eforiei spitalelor etc., care sînt prost muncite și slujesc mai degrabă la chivernisirea slujbașilor respectivi și bineînțeles din moșiile arendate. În privința asta, nimeni nu poate susține contrariul. Proprietarul, care își arendează pămîntul, în loc să-l muncească singur, nu-și împlinește funcția socială și trebuie expropriat." (Teoria funcției sociale a proprietății, în locul principiului clasic că proprietatea este „sacră și inviolabilă", fusese introdusă de curînd și abia începuse să circule prin publicațiile românești. Toma și-o însușise, dornic să pară un om cu idei „progresiste", fără ca prin aceasta să piardă ceva, fiindcă el își plugărea singur pămîntul.) „Școala nu trebuie să distribuie numai diplome, ci să creeze caractere, mai ales caractere". „Toate elementele meritorii din școli, indiferent de avere sau de apartenență de clasă, trebuie să aibă acces în învățămîntul superior și, în măsura posibilului, printr-un sistem de burse, să poată studia chiar în străinătate. Din aceste elemente trebuie să se recruteze elita intelectuală, de care are nevoie țara." „Sănătatea și higiena publică trebuie să se întemeieze pe o largă rețea de spitale, dispensare și băi populare, pînă în cele mai îndepărtate sate din țară." Cam acestea erau „ideile" care îi veneau în minte lui Toma, în vreme ce mergea prin ceață către hotel. Pînă acum două luni, el nu le atribuia decît importanța minoră cuvenită unor banale subiecte de conversație. Acum însă, de cînd fusese prins în vîltoarea politicii, aceleași banalități îi apăreau ca idei noi, chiar îndrăznețe, din care avea să alcătuiască programul *lui*, programul grupului și revistei ce avea să scoată.

Nu-i mai rămînea decît un singur lucru: să obțină banii bătrînei. Tante Sophie va înțelege situația. E adevărat că o urăște pe Sanda, dar în ura ei este ceva copilăresc. Toma are să o ia ca pe un copil, dîndu-i impresia că îi acceptă capriciile. Își are planul lui și tocmai de aceea l-a chemat pe Isidor Heim astă-seară, la hotel. Amintindu-și de această întîlnire, Toma grăbi pasul. Era mulțumit de discuția cu primul ministru, de ideile care-i veniseră în minte pe drum, de planul ce alcătuise pentru a dobîndi moștenirea bătrînei, de tot ce făcuse și de tot ce avea de gînd să facă. Se opri la

un chioşc, cumpără, ca de obicei, toate ziarele de seară şi apoi intră la hotel. Heim aştepta în hol, cufundat într-un fotoliu şi răsfoia un magazin ilustrat. Era îmbrăcat ca totdeauna cu o sobră corectitudine, cu bărbuţa neagră bine potrivită din foarfec, cu părul bine pieptănat. Cînd îl văzu pe Toma, se ridică, punînd revista pe masă.

— Te rog să mă ierţi, — îi spuse acesta, dîndu-i mîna, — că te-am scos din casă pe vremea asta mizerabilă... Aş fi venit eu la dumneata, la birou, dar n-am avut nici un sfert de oră liber, iar mîine trebuie să plec la Măgura...

— Nu era nevoie să vă deranjaţi, — răspunse Heim cu zîmbetul lui aproape imperceptibil. — Oamenii spun că un bun misit are nevoie mai mult de picioare decît de cap. E un adevăr general care, prin însăşi generalitatea lui, cuprinde o mare doză de neadevăr. Un misit paralitic poate înlocui picioarele cu o birjă. Dar un misit fără cap, ce ar putea face ?

— Mă bucur că te văd bine dispus, ca totdeauna. Iei o ţuică, un vermut ?

— O ţuică, dacă vreţi...

— Băiete, două ţuici, te rog, şi nişte fileuri de *anchois*, măsline, ce aveţi pe-acolo, — comandă Toma unui picolo, care răsărise ca din pămînt lîngă masa lor. Şi scoţîndu-şi blana, şoşonii şi căciula, le dădu băiatului să i le ducă în cameră.

Apoi, lăsîndu-se într-un fotoliu, se uită prin hol. La o masă, un bătrîn chel, cu ochelarii cam pe vîrful nasului şi cu mustaţa albă, groasă, citea o gazetă, învîrtind cu mîna stîngă linguriţa într-un pahar cu ceai. La altă masă, o doamnă cu părul argintiu şi creţ şi cu faţa foarte fanată sta de vorbă cu o fată de vreo şaisprezece ani, care-i era probabil nepoată. Celelalte mese erau libere. Toma se întoarse puţin cam dezamăgit către Heim. Ar fi vrut să fie lume mai multă. De cînd începuse să-i apară fotografia prin gazete, se deprinsese să vadă oamenii privindu-l cu interes şi apoi vorbind între ei, în şoaptă. Băiatul adusese ţuicile şi gustarea şi puse pe masă cheia de la cameră şi cîteva scrisori pe care i le dăduse portarul. Toma le puse distrat în buzunar şi, după ce ciocni cu Heim, începu vorba :

— Uite de ce te-am rugat să vii... Aș vrea să cumpăr o vie de vreo zece hectare pe la Valea Călugărească sau în orice caz în regiunea Mizil-Urlați.. Ai ceva în vedere ?

— Deocamdată nu, dar cred că se poate găsi.

— Cît mai repede însă, dragă domnule Heim, fiindcă țin să-i fac o surpriză neveste-mi... Pentru ea vreau să cumpăr... Și netezindu-și mustața groasă, tăiată pe buza de sus, adause : — Știu că-i va face plăcere să aibă un bun al ei, de care să se ocupe...

— Și cît timp îmi puteți da, ca să găsesc ceva convenabil ? — întrebă Heim, luînd un file de *anchois* în vîrful scobitorii și părînd foarte preocupat de această operație.

— Cît timp ? — zise Toma. În nici un caz mai mult de două săptămîni.

Așadar, își spuse Heim, în două săptămîni va fi ministru. Și vrea ori să divorțeze de conița Sanda, ori, ceea ce este mai probabil, să o trimită în surghiun la vie. O fostă profesoară de pian nu e o soție convenabilă pentru o excelență...

În realitate, Toma nu se gîndea să divorțeze, ca să nu dea prilej de vorbă și cancanuri pe seama vieții lui de familie, tocmai acum, cînd urma să intre în guvern. Intenția lui era să trimită pe Sanda la vie. Dar nu pentru considerentul presupus de Heim, că o fostă profesoară de pian nu e o soție „convenabilă“ pentru o excelență. Erau miniștri care aveau neveste mai puțin „convenabile“ chiar decît o fostă profesoară de pian. Unul din ei se căsătorise cu o croitoreasă. Și apoi Toma, cu vanitatea lui, știa că Doamna Sanda Toma Măgureanu este Doamna Sanda Toma Măgureanu, indiferent de ce a fost înainte... Gîndul lui era altul Trimițînd pe Sanda la vie, tante Sophie va vedea în aceasta un prim pas către divorț și se va îmbuna. În același timp, el o va ruga să vină la București, spunîndu-i că are nevoie de ea, ca să-i ducă menajul în lipsa Sandei. Bătrîna va veni fericită că a scăpat de Sanda și va fi mîndră să prezideze mesele nepotului ajuns ministru, să fie înconjurată și adulată, să meargă la Cameră, în tribuna prezidențială, cînd va lua cuvîntul Toma. El își va organiza între timp grupul de prieteni și tante Sophie va înțelege că

ea, cu banii ei, este chemată să sprijine o acțiune politică, menită să ducă la salvarea marii proprietăți și în genere a clasei boierești, — căci așa era hotărît Toma să-i înfățișeze acțiunea inițiată de el. Bătrîna se va simți măgulită și-i va da banii. Cît despre Sanda, Toma nu avea nici o îndoială că ea, cu mentalitatea ei de mică burgheză și cu oroarea ei pentru viața mondenă, va fi fericită să scape de mesele și de recepțiile de la București și să stea liniștită la vie.

— În două săptămîni se poate găsi ceva, — răspunse Heim. Mai ceru cîteva precizări în privința prețului, își luă rămas bun și plecă.

Toma se urcă în camera lui și ceru să i se aducă o friptură, brînză, fructe, o sticlă de vin și cafea. Pînă să așeze chelnerul masa, el aprinse veieuza de pe noptieră și începu să răsfoiască ziarele de seară. Nu găsi nimic despre remaniere. Subiectul, exploatat atîtea săptămîni, își pierduse interesul. Războiul și problema intrării României într-o tabără sau alta trecuseră iarăși pe primul plan. Numai „Facla" publica un articol de fond intitulat *Un nou Barbu Catargiu?* Toma citi începutul articolului :

„Oligarhia românească nu vrea să înțeleagă situația, nu vrea să cedeze. Nici sîngele, care a curs la 1907, nici flăcările, care au incendiat conacele și hambarele, luminînd nopți de-a rîndul bezna satelor noastre, n-au izbutit să o deștepte. Zgîrcită și tîmpă ca o cămătăreasă de mahala, lipsită de tradiție, de inteligență și de orizont politic, improvizată din lepădăturile Fanarului, cărora li s-a adăugat o droaie de parveniți și îmbogățiți, oligarhia românească nu știe nimic, nu pricepe nimic. Împotriva tuturor avertismentelor, ea crede că își poate păstra încă moșiile și privilegiile. Într-un lung șir de conciliabule secrete, de mese copioase din belșug stropite cu șampanie în cabinetele separate de la Capșa și de la Flora, s-a pus la cale un odios complot împotriva celor două reforme — exproprierea și votul universal — care au fost făgăduite solemn și pe care țara le așteaptă. Omul acestui complot este d. Toma Măgureanu, mare latifundiar. El este chemat să ia Ministerul Agriculturii și Domeniilor, el este sortit să îngroape reformele, el

este menit să salveze încă o dată abjecta clasă din care face parte."

Articolul continua pe același ton și sfîrșea astfel:

„Dar cine este acest d. Toma Măgureanu? Ce a făcut pînă acum? Ce merite îl designează pentru portofoliul, care-i va fi încredințat? Pe cît știm, domnia sa nu este nici mai prost, nici mai inteligent decît nenumărați alți miniștri. Aceștia însă, dacă nu au nici o însușire în ochii noștri, au față de patronii lor calitatea unor slugi devotate. D. Toma Măgureanu nu e nici măcar atît. Atunci cine l-a inventat? De unde, ca să zicem așa, a ieșit? Pentru ce a fost scos în ultimul moment din anonimat? Numai pentru că este mare proprietar? Numai pentru că acceptă să se preteze la acest joc? Îl sfătuim, atît cît mai e vreme, să reflecteze la soarta lui Barbu Catargiu. Acesta a fost, după cum se știe, un om inteligent și cultivat, un orator strălucit, un conservator convins. Toate aceste însușiri le-a pus în slujba clasei din care făcea parte, în slujba unei cauze pierdute. De aceea, din toată activitatea lui politică nu a rămas nimic pozitiv, ci numai o colecție de discursuri parlamentare, pe care astăzi nu le mai citește nimeni. La 1862, într-un moment de mare încordare, ca și acum, cînd țăranii își cereau dreptul lor, ca și acum, Barbu Catargiu s-a ridicat să apere oligarhia românească. Dar într-o zi, pe cînd se ducea la Cameră, în trăsură, un glonț din mulțime i-a pus capăt vieții. Cine a tras acel glonț, nu s-a putut afla. A fost desigur un om hotărît, unul din acei oameni care apar totdeauna din mijlocul maselor, în ceasurile de mare luptă, ca să descotorosească o societate de cîte un conducător care nu-și înțelege menirea, care se pune de-a curmezișul aspirațiilor populare și care are ambiția nebună de a opri vremea în loc. D. Toma Măgureanu vrea să sfîrșească, așa cum a sfîrșit Barbu Catargiu, fără să aibă măcar strălucirea acestuia?"

Toma zîmbi mulțumit. „Articolul ăsta e bun pentru tata și pentru tante Sophie." Comparația cu Barbu Catargiu îl măgulea, iar amenințarea cu moartea nu-l înfricoșa. Tocmai se pregătea să pună gazeta deoparte, ca să o ia la Măgura, cînd văzu jos, în dreapta, un titlu mare, pe trei coloane:

SUCCESUL D-LUI RADU MĂGUREANU, UN TÎNĂR ROMÂN, ÎN PRESA ELVEȚIANĂ O SCRISOARE A LUI ROMAIN ROLLAND

Toma citea și nu-i venea să creadă :

„Comunicațiile cu Apusul fiind mult îngreuiate din cauza războiului, luăm cunoștință abia acum de succesul unui tînăr român, d. Radu Măgureanu, în presa elvețiană. Domnia sa a trimis lui Romain Rolland un eseu asupra războiului, pe care marele scriitor francez l-a publicat, însoțit de o scrisoare elogioasă. În săptămînile următoare, cîteva din principalele ziare, care apar la Zürich și Lausanne, au publicat largi pasagii din eseul d-lui Măgureanu, iar altele l-au discutat și comentat. «Un gînditor original și interesant» «o mare conștiință» «un om care nu se sfiește să spună adevărul» «un scriitor de mare talent», acestea sînt aprecierile care însoțesc numele d-lui Radu Măgureanu. Publicăm mai jos scrisoarea lui Romain Rolland, iar în pagina a doua cititorii vor găsi eseul tînărului nostru compatriot..."

Toma nu citi mai departe. Nu-l interesa. Zvîrli furios gazeta pe pat și începu să se plimbe prin odaie, cu mîinile la spate, cu bărbia în piept. E nemaipomenit ! Tocmai acum, cînd intrarea lui în guvern e sigură... Și în același ziar, în care el e atacat și amenințat cu moartea... Ce fel de ministru mai poate fi Toma, cînd frate-său s-a alăturat acțiunii defetiste a lui Romain Rolland, socotit în Franța ca un trădător ? Și cînd un pamflet ordinar ca „Facla" lui N.D. Cocea, avînd cunoscute legături cu socialiștii, trîmbițează „succesul tînărului nostru compatriot, d. Radu Măgureanu ?" Actualul ministru al Agriculturii trebuie să jubileze : „Uite pe cine voiați să puneți în locul meu ! Puneți-l, dacă vă mai dă mîna... Să vedem ce va spune regele, batjocorit în fiecare zi în «Facla» ca agent german. În aceeași «Facla» care îl laudă pe Domnul Radu Măgureanu, fratele Domnului Toma Măgureanu... Să vedem ce va spune și Domnul Blondel, atît de atent și de bănuitor față de orice mișcare a primului ministru. Căci atunci cînd aduci în guvern pe un om, al cărui frate luptă împotriva războiului — și unde ? în presa elvețiană, care are răsunet în toată lumea ; și alături de cine ? alături de un defetist

notoriu, ca Romain Rolland — arunci o gravă suspiciune împotriva întregului cabinet."

Toma fu chemat la telefon de unul din prietenii lui, care avea strînse legături cu șeful guvernului. A citit „Facla ?" Da, a citit-o... Amîndouă articolele ? Da, amîndouă... Radu Măgureanu e rudă, e văr cu el ?

— E fratele meu, — răspunse Toma. N-am știut nimic de toată afacerea asta... A fost la Davos patru ani. Poftim ? Tuberculoză, da... Știi că boala asta dă un anumit dezechilibru. Trebuie să înțelegi... Și apoi e foarte tînăr... douăzeci și doi de ani... (Spunînd cu doi ani mai puțin, Toma își închipuia că mai atenuează oarecum gravitatea faptului...) Te-a întrebat șeful ceva ?

— Pînă acum, nu, — răspunse prietenul de la celălalt capăt al firului. Șeful nu citește nici o gazetă, nu știi ? El nu va afla decît mîine, cînd desigur i se va spune. Voiam să fiu informat, fiindcă probabil mă va întreba... Și după o scurtă pauză : — Supărătoare afacere...

— Te rog explică, — zise Toma, — că băiatul nu știa nimic... E o chestie mai veche... Și pe urmă, ce vină am eu ?

— Sigur că am să explic, dar oricum... Pleci mîine ? Drum bun. Și am să-ți scriu ce-o mai fi pe-aici...

Ce plictisit era ! Și sfîrșitul ăsta, „am să-ți scriu ce-o mai fi pe-aici", e destul de descurajant. Hotărît lucru, Radu i-a dat o lovitură grea...

Chelnerul aduse friptura. Toma începu să mănînce fără poftă, abătut și îngîndurat. Venise atît de mulțumit, atît de fericit și acum, deodată... Dar e absurd ca pentru o prostie, pentru o nebunie a lui Radu să plătească el ! În aceeași clipă însă își aminti glasul plictisit cu care prietenul său îi spusese : „Supărătoare afacere... Sigur că am să explic, dar oricum..." Radu a fost toată viața lui un aiurit. La Davos, în loc să-și vadă de oftica lui, s-a apucat să scrie. Că nu mai putea să trăiască omenirea fără opiniile Domnului Radu Măgureanu ! Ce caraghios... Dar un caraghios ca ăsta îți face un pocinog de nu mai poți să te descurci.

Toma fu chemat din nou la telefon. Era același prieten :

— Uite ce m-am gîndit... Fratele dumitale e la țară? Bun. Vorbește cu el și roagă-l să dea o scrisoare, în care să spună că articolul acesta a fost scris mai demult... în sanatoriu... cînd nu avea toate informațiile asupra împrejurărilor în care s-a declanșat războiul... Înțelegi? Acum însă, cunoscînd toate împrejurările etc., a avut prilejul să-și revizuiască ideile sau cam așa ceva... Înțelegi? Nu e vorba de o retractare, ci de o explicație... Și te rog trimite-mi imediat scrisoarea, ca să o public într-un ziar serios. Asta cred că ar putea să aranjeze lucrurile...

— Îți mulțumesc, — răspunse Toma. Soluția e foarte bună

— Pot să anunț mîine dimineață *à qui de droit* că vom avea scrisoarea?

— Fără îndoială.

— Bun. Asta va bara calea intrigilor...

Toma se întoarse la masă mai înviorat. Dădu deoparte restul de friptură care se răcise, gustă din brînză și își turnă un pahar de vin, pe care îl bău dintr-o dată. Abia acum simți ce sete îi era... Scrisoarea asta e o soluție excelentă. De altfel nici nu se putea ca pentru nerozia unui zănatic ca Radu să se prăbușească totul! Își aminti iarăși de articolul în care era comparat cu Barbu Catargiu. Ce impresionată o să fie tante Sophie! Dacă și-ar fi comandat singur un asemenea articol, nu putea să nimerească mai bine... Și Toma își turnă încă un pahar, pe care îl bău pe îndelete, curățind o pară. Chelnerul îi aduse cafeaua. Toma scoase o țigară de foi, îi tăie vîrful și, căutînd chibriturile în buzunar, găsi scrisorile, de care uitase cu totul. Două erau oferte în legătură cu vînzarea recoltei. Le puse deoparte. Are să răspundă de la țară. A treia era de la Vasilescu, administratorul Măgurei: „...S-a făcut tot ce ați ordonat, cînd ați plecat la București, așa că să nu aveți nici o grijă. Singura noutate este că Domnul Radu a răscumpărat Humele..." Ce? Și Toma citi repede, furios: „...și a angajat pe Ioniță vizitiul și pe Niculae pescarul, care s-au și instalat acolo și au început repararea conacului. Am fost personal la fața locului, ca să mă încredințez și ei mi-au spus că Domnul Radu se mută la Humele peste vreo două săptămîni cel mai

tîrziu Nu am îndrăznit să-i spun boierului și nici cucoanei Sofia, ca să nu-i mai amărăsc, știind ce supărare le va produce. Mai bine să le spuneți dumneavoastră, cînd veți veni. De oamenii de la curte nu mai vorbesc, că și-au luat toți nasul la purtare. Azi i-am spus lui Dumitru văcarul că se rătăcise o vițea, care pe urmă s-a găsit, dar cu greu, că dacă se mai întîmplă o dată, îl dau afară și mi-a răspuns : las-o mai domol cu datul afară, că nu se mai sperie nimeni, că ne ia Domnul Radu la Humele. Precum vedeți, are să fie cam greu cu oamenii din pricina aceasta. Al Dv. devotat cu stimă..."

Asta nu mai e o nerozie, asta e făcută într-adins ca să-l umilească pe el, pe Toma. El a vîndut Humele și acum Radu le răscumpără, avînd aerul că spune : „le-a vîndut fără știrea mea, a comis un abu_ de încredere !" Ce vor zice proprietarii din împrejurimi ? Și, ca și cînd atît nu ar fi de ajuns, angajează pe Ioniță vizitiul, pe care l-a dat afară el, Toma, și pe Niculae pescarul, pe care tot el l-a mutat de la iaz, le pepenărie. Și ce înseamnă hotărîrea asta de-a se muta la Humele ? Altă înfruntare și altă umilință... Și toate astea cu ce bani ? Cu banii pe care i-a dat Toma. Era venitul lui, firește, dar cine a muncit, cine s-a zbătut ca să i-l asigure ? Nu, nu, așa nu merge... *Domnul* Radu are să facă bine să revîndă imediat Humele. Cui o vrea, cui o pofti, dar să le revîndă. Și să stea frumușel la castel, că stă foarte bine. În felul acesta, autoritatea, prestigiul lui Toma va fi restabilit. Asta are s-o discute chiar mîine dimineață, îndată ce sosește la Măgura. Ce să discute ? Nu încape nici o discuție. Radu trebuie să se supună și atîta tot...

26

A doua zi dimineața, la Măgura, Radu se afla în odaia lui de lucru. Încercase să scrie ceva, dar nu izbutise să-și adune gîndurile și mai ales să le aștearnă

pe hîrtie, în cuvinte. Toma își anunțase sosirea și Radu era nerăbdător, nervos. Frate-său trebuie să fi aflat de răscumpărarea Humelor și, atins în marea lui vanitate, va reacționa violent. Vor avea o explicație definitivă, cea din urmă din viața lor, căci după aceasta va urma ruptura. „Cea din urmă explicație" își spunea Radu îngîndurat, conștient de faptul că se află în preajma unei întîmplări mari. Va fi o ciocnire de cîteva minute, poate un sfert, poate o jumătate de oră, în care își vor spune tot ce au de spus. În acest scurt răstimp, faptul se va fi consumat, va cădea în trecut, în acel trecut ireversibil, în acel trecut din care nimic nu se mai întoarce. Radu se va instala la Humele și va fi pentru boier Hristache, pentru tante Sophie, pentru Toma un proscris, mai rău chiar, un om mort, ca oncle Pierre. „Nu există nici un oncle Pierre, îi striga alaltăieri boier Hristache. Pentru mine e mort și, dacă e mort pentru mine, e mort pentru toată lumea." Tot așa va spune și despre Radu : „Nu există nici un Radu Măgureanu ! E mort, s-a sfîrșit". „Vor trece ani și ani și el nu va mai vedea niciodată pe Toma, pe tată-său, pe mătușă-sa. Acum îi detestă, pe tante Sophie o urăște chiar, dar el știe că vremea va estompa aceste simțăminte, că într-o zi va dori, nu să se întoarcă între ei, nu să reia viața alături de ei, dar să-i vadă din cînd în cînd, fiindcă îi va fi milă de ei, de lipsa lor de înțelegere, de lipsa lor de suflet, de prejudecățile lor. Va dori să-i vadă, desigur, dar nu va putea. Ruptura dintre el și ei, ruptura care se va produce peste cîteva ore, cînd va sosi Toma, va fi definitivă și el va pleca din casa aceasta urmărit de o ură care nu se va stinge niciodată. Ura Măgurenilor... Ura, care l-a înmormîntat de viu pe oncle Pierre... Ca și acesta, Radu va trăi la cîțiva kilometri de castel, dar va fi ca și cînd s-ar afla la celălalt capăt al lumii. Pentru ce această ură, pentru ce atîta ură ? Oamenii aceștia nu știu, nu pot să-și spună cu înțelepciune : „Bine, nu ne înțelegem, e regretabil și trebuie să ne despărțim. Ne vom vedea însă din cînd în cînd și vom vorbi despre alte lucruri..." Pentru ei o ruptură înseamnă moartea și înmormîntarea celuilalt. Și Radu își aminti că acum vreo cinci ani, cînd se ducea pe furiș la oncle Pierre, într-o seară de iarnă bătrînul a început să-l

întrebe: „Ia spune-mi, *mon petit*, se mai află în parc la noi (i-a scăpat vorba: la noi) acolo, în stînga castelului, știi? se mai află grupul acela de doi stejari crescuți din aceeași rădăcină? Da, se mai află? Ha-ha-ha! Ce plăcere îmi face să știu că sînt încă în viață... Dar trebuie să fie foarte bătrîni, așa-i? Între ei îmi întinsesem un hamac, de mult, în tinerețe și acolo am lucrat cele dintîi calcule pentru inv... (voise să spună: invențiile mele, dar amintindu-și insuccesele ce avusese, s-a corectat) pentru năzdrăvăniile mele. Ha-ha-ha!" Apoi a continuat gînditor cu ochii în gol: „Vasăzică cei doi stejari trăiesc încă... Eh, îmi pare bine". După aceea s-a smuls din gînduri și a întrebat cu vioiciunea pe care i-o dădeau aducerile aminte stîrnite deodată: „Dar chioșcul cu hamei mai este? Cele cu trandafiri agățători nu-mi plăceau, aveau ceva de carte poștală, ilustrată. Dar în dreapta castelului, pe o alee lăturalnică, era un chioșc vechi clădit, cred, de bunicul și învăluit în tufe groase de hamei. Mai este? Ei, bravo, îmi pare bine... Acolo am făcut eu într-o seară de vară cea dintîi declarație de dragoste din viața mea". Și bătrînul a izbucnit în rîsul lui plin, puternic: ha-ha-ha, cum face și acum, cînd vrea să acopere o clipă de emoție: „Asta s-a întîmplat în '66. Țin minte, fiindcă era tocmai în vremea cînd venise Vodă Carol în țară. Aveam douăzeci și unu de ani cum ai să ai tu în curînd, *mon petit*. Ha, douăzeci și unu de ani... Ce avere, ce tezaur! Eram îndrăgostit de o vară a mea, pot să-i spun numele, fiindcă a murit, sărmana... Lența Vișoreanu... tu n-ai mai apucat-o în viață... O frumusețe de femeie! Era mai mare ca mine, avea douăzeci și cinci de ani și era văduvă, dar părea o fetișcană. Mică, slabă, dar ce trup admirabil! Îi spuneam statueta de Tanagra și avea niște ochi de japoneză... Fusese vreo trei-patru ani în străinătate și înnebunise Parisul, *mon cher*. *Non, vraiment*, înnebunise Parisul... O iubeam nebunește, dar nu îndrăzneam să-i spun. Ehe, pe vremea aceea o declarație de dragoste nu era glumă! Într-o seară de vară însă, în chioșcul cu hamei, i-am spus... Adică nu i-am spus, am prins-o în brațe, — eu eram înalt, spătos, ca și acum, dar... ha-ha-ha, aveam douăzeci și unu de ani, ce vrei? — am prins-o în brațe, cum era micuță

și slabă și am sărutat-o... Pe urmă am plecat în lume frămîntat de inv... de năzdrăvăniile mele. Ea și-a urmat firește, viața ei... Mai tîrziu, în '77, cînd au venit trupele rusești în țară, am auzit că Marele Duce se îndrăgostise nebunește de dînsa și voia să o ia la Petersburg... Da, da... Însă ea n-a vrut, a rămas în țară... Și-a tocat mare parte din avere și a rămas numai un petec de pămînt pe Topolog, unde s-a și retras la urmă. Și, imaginează-ți, *mon petit,* femeia asta, care o viață întreagă a zvîrlit aurul pe fereastră, s-a transformat la bătrînețe într-o moșieriță lacomă și cărpănoasă, încît în 1907 au ucis-o țăranii. Eternele curiozități și contradicții ale sufletului omenesc!" Iar după un răstimp de tăcere: „Vasăzică chioșcul cu hamei mai este încă. Îmi pare bine. Dar panoplia din hol? A, să știi că acolo sînt cîteva piese de valoare. Îți recomand în special stiletul venețian..." Și o seară întreagă oncle Pierre l-a întrebat pe Radu despre nenumărate lucruri de la castel. Iar Radu a înțeles că bătrînul, care se rupsese de atîta vreme de ai lui, lăsase aici, între zidurile acestea și în parcul acesta, amintiri și simțăminte ce nu puteau fi uitate, fiindcă alcătuiau o parte din viața, din ființa lui. În căsuța dărăpănată de la vie el trăia ca într-un exil și se gîndea la castel și la parc, cum se gîndește exilatul la mica lui patrie, pe care nu o va mai vedea niciodată.

„Totuși trebuie să rup cu *ei,* — își spunea Radu, — trebuie să plec de-aici. Altfel mă înăbuș, pier... Dacă vreau să realizez ceva în viață, să scriu ceea ce gîndesc, ceea ce simt, trebuie să-mi găsesc o așezare prielnică. Între *ei* voi fi contrariat și sîcîit la tot pasul, voi fi ca o plantă care crește strîmbă și chircită, fără soare și fără lumină." Între timp, privea cu o duioșie, de care se mira singur, pereții odăii, bucata de parc, care se vedea prin fereastra din față și rîpa, care se vedea prin fereastra din stînga. Ploaia din noiembrie cădea năprasnic. Prin trîmbele de apă, copacii se zăreau ca niște umbre negre, tremurate. Cînd și cînd, vîntul îi zgîlțîia puternic, lăsîndu-i după aceea parcă într-o jalnică istovire. Și peste tot cuprinsul se ridica mugetul neîntrerupt al Repedei. „Acum nu am nimic de regretat", — își spunea Radu, gîndindu-se la însemnările mamă-sii, la suferințele lui de copil, la certurile cu boier Hrista-

che și cu Toma, la farmecele făcute de tante Sophie, la toate lucrurile urîte și josnice pe care le știe. Desigur, acum nu avea nimic de regretat. Dar mai tîrziu?... Orice ar fi să simtă mai tîrziu, nu-i era totuși îngăduit ca, pentru cîteva amintiri, să-și jertfească viața, să-și ucidă personalitatea și să renunțe la convingerile lui...

Pe la ceasul zece veni Odette, cu obișnuita ei întrebare: — Te deranjez? Purta un jerseu alb de lînă, care-i modela desăvîrșit bustul, cu sînii mici, brațele lungi și mijlocul subțire și o fustă *bleu-marine*. Se lăsă alene pe divan, în „colțul ei", punîndu-și unul peste altul picioarele lungi și frumos arcuite:

— De ce n-ai deschis fereastra?

— E prea umed afară, — răspunse Radu. Odette voi să stingă țigara, dar el se împotrivi, puțin enervat, cum făcea totdeauna, cînd vedea că cei din jurul lui îl socot încă bolnav. — Fumează, te rog, în toată voia... Nu mă supără fumul... Dar ce ai? Văd că nu ești în apele tale.

— Nimic... Am dormit cam prost...

În realitate, era îngrijorată de discuția care urma să aibă loc probabil în ziua aceea, îndată ce va sosi Toma, dar nu voia să-i spună lui Radu. Venise însă lîngă el, ca să-l sprijine, ca să-l ajute. Amîndoi se gîndeau la același lucru, la același fapt și la consecințele lui, dar, fiindcă nu voiau să vorbească despre aceasta, nu găseau nimic altceva de spus și tăcerea se prelungea stînjenitoare și grea. Vuietul vîntului, căderea ploii și mugetul Repedei se amplificau în această tăcere, cum se amplifică toate zgomotele într-o cameră goală, devenind mai supărătoare, mai obsedante. Cînd bătu cineva la ușă, amîndoi întoarseră capul cu aceeași grabă, bucuroși să găsească o ieșire din tăcerea care îi încercuise. Era contabilul Herșcovici, mic și chel, timid și stîngaci, zîmbind forțat și potrivindu-și cu o mînă ochelarii cu multe dioptrii, iar cu cealaltă trăgîndu-și mereu haina în jos:

— Vă salut... și scuzați pentru deranj...

Deși birourile administrației se aflau la mai puțin de cincizeci de pași, în curtea din dos, despărțită numai printr-o ulucă, venirea unui funcționar la castel

era totuși un eveniment rar și de mare importanță în viața lui. Boier Hristache și după dînsul Toma, păstraseră obiceiul ca, atunci cînd aveau de dat ordine, să se ducă ei la administrație. Tot așa procedau și la sărbători, ca să evite vizita funcționarilor pentru felicitări. De aceea, Herșcovici, timid de felul lui, era acum aproape înfricoșat. Își mai reveni puțin, cînd Radu, poftindu-l să șadă, îi oferi țigări și cînd Odette îl încurajă cu un zîmbet. Contabilul se așeză pe jumătatea din față a scaunului, la o distanță de două palme de spătar, gata parcă să sară în sus în orice clipă, dacă s-ar ivi o primejdie :

— Știți, domnu' Radu... eu sînt abonat la „Facla", începu el, cu același zîmbet forțat.

— Așadar ești socialist, — glumi Radu.

— Am fost, — răspunse Herșcovici, avînd aerul că se scuză. — Am fost în tinerețe... și am rămas așa... cum să spun ?... cu amintiri... Dar „Facla" nu este ziarul *mișcării*... Este așa, independent... Și în numărul de astăzi publică un articol despre dumneavoastră...

— Despre mine ? — întrebă Radu mirat.

— Da... Am primit poșta chiar acum, m-am uitat prin gazetă, am văzut articolul și m-am grăbit să vi-l aduc. Poate nu știți... Și, scoțînd ziarul din buzunarul surtucului, Herșcovici i-l dădu, arătîndu-i titlul : — Aici scrie de dumneavoastră... Îmi permit să vă prezint respectuoase felicitări, domnu' Radu... Am numai o rugăminte : după ce-l citiți, vă rog să mi-l dați înapoi, fiindcă țin să-l păstrez. Doriți să scriu la ziar ca să ne trimită cîteva exemplare ?

— Da, scrie te rog să ne trimită vreo două exemplare. Pe acesta ți-l voi restitui, să n-ai grijă. În orice caz, îți mulțumesc...

— Pentru nimic. Salut și scuzați pentru deranj... — zise Herșcovici, înclinîndu-se scurt, ca împins și tras înapoi de un resort și ieși, ținînd în mînă țigara, pe care nu îndrăznise s-o aprindă.

— Toma o să fie furios, — murmură Radu, după ce își aruncă ochii pe gazetă. Apoi se ridică și începu să se plimbe prin odaie îngîndurat.

Sprijinindu-se într-un cot, Odette citea articolul

bucuroasă de succesul fratelui ei. Ţigara ardea uitată pe marginea scrumierii, înălţînd o şuviţă de fum albăstruie.

O jumătate de oră mai tîrziu, Toma coborî din mașina acoperită toată de o crustă de noroi ud încă și claxonă lung. Ilenuța veni în goană să ia valiza, zdupăind din tîrlicii de pîslă și cu pulpele roșii de frig. Toma se urcă în grabă la Sanda, o întrebă cum se simte și, fără să aștepte răspunsul, îi spuse că arată foarte bine, bătînd-o ușurel pe umăr, cu gestul lui obișnuit („cum ar bate un cal pe grumaz", gîndi Sanda). Apoi, fără să-și mai schimbe hainele de drum, coborî la boier Hristache, unde chemă și pe tante Sophie.

— Radule, să fii calm, te rog, — zise Odette, lăsînd jurnalul pe divan, cînd auzi claxonul.

— N-ai nici o grijă, — răspunse Radu, aplecîndu-se la gura sobei, ca să pună un lemn în foc. După aceea, se așeză liniștit la birou.

Odette stinse ţigara, care arsese singură pe marginea scrumierii, și aprinse alta.

Astfel trecură vreo zece minute, într-o tăcere grea și într-o așteptare încordată.

— Toma ţine probabil un consiliu de familie cu tata și cu tante Sophie, — zise Odette.

— Mai degrabă un consiliu de război, — răspunse Radu zîmbind.

Apoi se auziră pași grăbiți pe scară, ușa fu deschisă violent și boier Hristache, sburlit și furios, începu din prag :

— Vasăzică ai hotărît să te faci moșier la Humele și anarhist la București ! Frumoasă treabă, n-am ce zice...

— Contele Leon Nicolaevici Tolstoi era mai bogat ca mine, mai boier ca noi toţi laolaltă și mai anarhist, cum zici dumneata, decît am să pot ajunge eu vreodată, — răspunse Radu cu un calm de care se mira singur. Dar fiindcă îmi faceţi onoarea unei vizite în trei (bătrînul era urmat de Toma și de tante Sophie), vă rog să luaţi loc...

— Ce vizită ? Nu e nici o vizită, — pufni bătrînul în mustaţa ţepoasă. — Ai făcut două ticăloșii, pe care trebuie să le îndrepţi imediat. Auzi ? I-me-di-at ! — și scandînd cuvîntul, bătu cu pumnul în masă.

— Mă obligi să-ţi spun că nu-ţi accept nici tonul, nici vocabularul, nici gestul, — răspunse Radu, alb ca varul, strîngînd pumnii, ca să se poată stăpîni.

— Tată, pentru Dumnezeu, — interveni Odette — asta nu este o manieră de-a discuta...

— Ce ? — făcu bătrînul, fulgerînd-o cu privirea. — Şi tu ? Am ajuns să primesc lecţii de la voi ?

— Tu i-ai lăsat să ţi se urce în cap, bodogăni tante Sophie.

— Dumneata păstrează-te pentru răfuiala pe care o s-o avem pe urmă, după ce voi sfîrşi cu tata, — îi spuse Radu peste umăr.

— Ce răfuială ? Ce răfuială ?

— Ştii prea bine... Deocamdată să vedem ce vrea tata...

Toma îşi dădu seama că, aşa cum începuseră cei doi bătrîni, nu vor obţine nimic de la Radu.

— Daţi-mi voie, — zise el, stăpînit şi măsurat. Radu are dreptate... să stăm jos şi să discutăm liniştit...

Boier Hristache şi Toma se aşezară în cele două fotolii din faţa biroului, Odette pe divan, iar Radu îşi reluă locul. Numai tante Sophie rămase în picioare, măruntă şi uscată, în rochia ei fumurie, cu buzele strînse, cu inelul de chei la centură.

— Uite despre ce este vorba, Radule, — zise Toma întinzînd picioarele în voie, după ce stătuse atîtea ore la volan, aprinzîndu-şi o ţigară de foi. — Mi-a scris Vasilescu că ai răscumpărat Humele. E adevărat ?

— Da, — răspunse Radu, aprinzînd şi el o ţigară elveţiană.

— De ce fumezi ? — îl întrebă Toma. — N-are să-ţi facă bine.

— Lasă asta, te rog, şi spune ce ai de spus...

Toma îl fixă o clipă cu privirea lui rece şi apoi urmă :

— Răscumpărarea Humelor ne pune, pe tata şi pe mine, într-o situaţie delicată. Îţi dai seama, nu-i aşa ? Oamenii îşi vor spune că noi am vîndut Humele fără asentimentul tău... şi Toma se opri, aşteptînd un răspuns.

— Continuă, te rog, — zise Radu. Am să-ţi răspund la urmă.

Toma îl fixă iarăși cu privirea lui rece și, după o clipă, reluă firul :

— În plus, ai angajat doi oameni, din care unul a fost dat afară de mine, iar celălalt, Niculae pescarul, mutat pentru incapacitate. Răscumpărarea moșiei și angajarea acestor două slugi sînt de natură să zdruncine prestigiul tatei și al meu. Or, dragă Radule, noi administrăm Măgura, noi muncim, noi vă aducem — ție și Odettei — venitul, pe care îl primiți în fiecare an. O facem cu plăcere, nu ne plîngem, nu cerem să ne ajuți, dar cerem să nu ne împiedici, să nu ne pui bețe în roate... De aceea tata, tante Sophie și eu, te rugăm să renunți la această... fantezie a ta și să revinzi Humele. E o cerere justă și logică, mai ales că nici nu prea văd ce ai putea face cu petecul acela de pămînt...

Și Toma se opri iarăși, așteptînd măcar acum un răspuns.

— Asta este prima mea ticăloșie, — zise Radu. Aș vrea să o știu pe a doua...

— Ei, frate, — spuse Toma, — te legi și tu de un cuvînt spus la mînie... A doua chestiune, în care vrem să-ți vorbim, este articolul acesta, al tău... Îți adusesem ziarul, dar văd că-l ai... — și Toma arătă către exemplarul din „Facla" pe care Odette îl lăsase despăturit pe divan.

— Articolul este al meu, dar nu eu l-am publicat în „Facla". Eu l-am publicat în presa elvețiană.

— Știam, știam, dragă Radule, și asta mă face să cred, să fiu chiar sigur că ne vom înțelege foarte ușor... În aceeași gazetă este un articol infam împotriva mea, un articol în care sînt insultat și amenințat cu moartea...

— Habar n-am !

— Atunci citește, te rog, — și Toma, luînd gazeta de pe divan, i-o întinse peste birou, arătîndu-i articolul de fond intitulat *Un nou Barbu Catargiu ?*

Radu îl citi în grabă.

— Este o coincidență supărătoare, în adevăr, — recunoscu el după aceea. Dacă te-ai decis însă să intri în politică, trebuie să te aștepți la orice fel de atacuri. În orice caz, eu voi scrie chiar acum o scrisoare lui Cocea, deși nu-l cunosc, spunîndu-i că sînt nevoit să resping laudele lui, cînd tu, indiferent de convingerile tale, ești

atacat pe un ton inacceptabil și, mai ales, amenințat cu moartea. O asemenea scrisoare, publicată în gazetă, cred că îți dă deplină satisfacție...

— Eu mă gîndisem la altceva, — zise Toma încurcat de această propunere, la care nu se aștepta. Mai ales că nu-i putea spune lui Radu că a făgăduit primului ministru, printr-un prieten comun, o scrisoare de retractare a întregului articol. Cred că ceea ce propui tu nu este de ajuns... Singurul lucru, care ar putea să clarifice definitiv situația, înlăturînd orișice echivoc, ar fi o scrisoare a ta în care să spui... nu-i așa ?... că articolul tradus și publicat de ei cuprinde idei mai vechi ale tale... din perioada cînd, fiind în sanatoriu, nu dispuneai de suficiente informații... Acum însă, — nu-i așa ? — aflînd cum a fost declanșat războiul, ți-ai revizuit ideile...

— Adică o scrisoare de retractare? — întrebă Radu, iritat.

— Nu de retractare, frate... O scrisoare explicativă... o scrisoare...

— Nu, Toma, — îl întrerupse scurt, hotărît, Radu. Asta nu pot să fac... Nu pot să renunț la convingerile mele. Pot să resping laudele, care mi se aduc, pot să dezavuez articolul scris împotriva ta, dar mai mult nu... Nu-mi cere un lucru imposibil.

— Chiar dacă ți-aș spune că publicarea articolului tău este o lovitură în anumite proiecte ale mele ? — întrebă Toma. Trăsăturile drepte ale feței i se accentuaseră, dîndu-i o înfățișare dură, de om hotărît să-și apere cu orice preț tot ceea ce este și tot ceea ce poate deveni în viitor al lui. Îndeosebi falca de jos era parcă mai proeminentă, scoțînd mult în afară bărbia pătrată și puternică.

— Chiar dacă mi-ai spune orice, — răspunse Radu. Mă cunoști îndeajuns ca să știi că este inutil să insiști...

— Dar nu insist numai eu. Insistă tata, insistă tante Sophie... Chiar și din acest pamflet murdar împotriva mea se vede totuși că am inițiat o acțiune politică de mare importanță. De aceea sînt atacat, de aceea sînt amenințat cu moartea... Și tocmai acum, tu îngădui ca dintr-un articol al tău, să rezulte o armă împotriva mea ? Eu speram că ai să vii lîngă mine, că ai să mă ajuți...

Vrei să scrii ? N-avem decît să scoatem o revistă, Radule, o revistă serioasă, în care...

— În care să spun exact contrariu de ceea ce cred, nu-i așa ? Mulțumesc...

— Dar, în fond, ce îți cer ? — izbucni Toma.

— Îmi ceri ca, pentru acțiunea ta politică, să renunț la convingerile mele, ba mai mult, să mi le însușesc pe ale tale. Și ești atît de deprins să te gîndești numai la ceea ce vrei tu să faci, încît sacrificiile pe care le ceri celorlalți, ți se par foarte simple și foarte firești... Nu, Toma, nu mai stărui, fiindcă e inutil ! De asemenea, nu pot și nici nu mă gîndesc să revînd Humele. Ai vîndut moșia fără să mă întrebi, nu ți-am făcut nici o imputare, dar am răscumpărat-o. Era dreptul meu...

— Dreptul tău ? — izbucni boier Hristache, care își potrivea o țigară în țigaretul de chihlimbar împodobit cu mica semilună de argint. Dreptul tău să mă umilești pe mine și pe frate-tău ?

— Tată, încercă să-l domolească Toma, sperînd că printr-o discuție calmă va dobîndi totuși ceea ce voia.

Dar boier Hristache urmă mînios, cu țigara într-o mînă și țigaretul în cealaltă :

— Dreptul tău să te pui în calea lui frate-tău, cînd i se oferă o situație strălucită ?

— Nu-i vorba de asta, — zise Toma stînjenit.

— De cînd erai mic, — strigă bătrînul, — am văzut dușmănia care clocea în tine, ura cu care te uitai la mine, la mătușă-ta, la frate-tău... Ură și venin, asta e în sufletul tău...

Radu îl asculta palid, cu un zîmbet trist, îndurerat : ce departe, ce străin se simțea de omul acesta, care era cu toate astea tatăl lui... Mînia îi trecuse și acum se simțea foarte obosit, ca după un drum istovitor și zadarnic. În această oboseală însă mintea își păstrase o stranie luciditate și, în vreme ce bătrînul îi azvîrlea unul după altul cuvinte din ce în ce mai grele, Radu înregistra fiecare amănunt al acestei scene, ca un observator străin desprins cu totul de cele ce se întîmplau. Fața lui Toma, cu trăsăturile înăsprite, cu buza de jos și bărbia mult ieșite în afară, îl făcu să-și spună : „nu l-am văzut niciodată așa ; parc-ar fi altul..." Eforturile lui de a-l domoli pe boier Hristache erau comice prin efec-

tul lor, exact contrariu celui urmărit. Astfel, cînd Toma voi să-l apuce de braț pe bătrîn, acesta se smulse cu furie, strigînd : — Lasă-mă, domnule ! Doar n-oi fi vrînd să mă cenzurezi și dumneata acuma ! — Toma se retrase jignit, strecurînd o privire stînjenită către Radu, iar cînd văzu că frate-său a înregistrat acest moment penibil, desfăcu mîinile în lături, într-un gest care voia să spună : „Nu-l vezi ? Ce pot să fac ?“ „Ce ciudată concepție are Toma asupra demnității personale ! — gîndea Radu. În fața noastră acceptă să fie repezit de tata în felul ăsta, dar față de lumea cealaltă simpla răscumpărare a Humelor i se pare ofensa ceva mai gravă...“ Odette interveni, rugătoare și calină, cum nu-i era firea : — Tată, te rog... Și își puse mîinile înguste, cu degete lungi și fine, pe umerii bătrînului : — Te rog, tată... — „Biata Odette — mă crede încă bolnav, își spunea Radu, vrea să mă cruțe și pentru aceasta ea, atît de mîndră, se umilește, roagă, imploră...“ Boier Hristache scutură din umeri și mîinile Odettei căzură în jos ca două păsări mici și albe, rănite de moarte. „Ce brutal e tata...“ Bătrînul spumega mai departe, cu vocea lui seacă, uscată, gesticulînd cu țigaretul într-o mînă și cu țigara neaprinsă în cealaltă și aruncînd una peste alta insulte și porunci :

— Ai să faci cum îți spun eu, că nu ești de capul dumitale ! Așa să știi... Nu uita că porți numele meu și nu-ți dau voie să-l terfelești, cum văd că ai început... Numele ăsta nu l-ai făcut dumneata ! L-au făcut șase generații de Măgureni, care l-au purtat cu cinste și l-au înălțat în vremuri de grea cumpănă. Măgura a fost apărată cu pieptul lor și stropită cu sîngele lor. Știu că pentru dumneata nu e decît o moșie ca oricare alta, care trebuie să-ți dea un venit, ca să trăiești în belșug, să te îmbraci după ultima modă și să-ți permiți fanteziile dezordonate, la care văd că te dedai... Află că pentru mine Măgura e mai mult decît atît ! Aici a trăit și a poruncit neamul nostru și, cît mi-o mai da Dumnezeu zile, n-am să îngădui ca un inconștient și un descreierat ca dumneata să batjocorească un nume și un trecut de a căror strălucire nu ești în stare să-ți dai seama... Ai să dai imediat scrisoarea, pe care ți-a

cerut-o frate-tău și ai să revinzi fără întîrziere Humele! Ai înțeles?

„Cum i s-au umflat vinele pe tîmple, — își zise Radu. Dacă ar face o congestie cerebrală în clipa asta, l-aș avea pe conștiință. Și totuși n-am nici o vină. Ce absurdă e viața!"

— Ai înțeles? — repetă bătrînul.

— Te rog liniștește-te, — răspunse Radu. Stai jos și aprinde-ți țigara...

— Termină cu impertinențele, — strigă iarăși boier Hristache, trîntind pe birou țigara, care rămase stropșită, împrăștiind cîteva fire de tutun auriu, și țigaretul, care se rostogoli jos, pe parchet. Ia condeiul și scrie... Și bătrînul întinse într-un gest poruncitor mîna uscată, cu pete mici vineții, cu arătătorul întins înainte, cu unghia ușor îngălbenită de nicotină.

Tante Sophie stătuse tot timpul în picioare, deoparte, rezemată de rafturile cu cărți, mișcîndu-și ochii mici și cenușii de la unul la altul. Radu, absorbit de observațiile ce făcea în desine cu privire la tată-său și la Toma, aproape că uitase de prezența ei. Bătrîna nu voia să se amestece, ca să evite o ciocnire cu Radu, dar nu se putu stăpîni și izbucni cu toată ura:

— Ți-ai răcit gura degeaba, Hristache! Nu te uiți la el? Toată răutatea mă-sii zace în sufletul lui...

Radu o privi o clipă, ca și cînd atunci ar fi văzut-o întîia oară. În aceeași secundă își aminti de însemnările mamă-sii și trase violent sertarul biroului, dar se opri la mijloc, fulgerat de un gînd: „Are să fugă din odaie, cînd voi începe să citesc... Trebuie să încui ușa". Țîșni de pe scaun, ocolind biroul prin stînga, încît părea că se îndreaptă amenințător către tanti Sophie, poate ca s-o lovească. — Ce faci, Radule? — strigă Odette, iar Toma se ridică, să-l oprească. Dar Radu, trecînd vertiginos pe lîngă bătrînă, se îndreptă spre ușă, o încuie, vîrî cheia în buzunar și se întoarse la birou. Toți îl priveau ca pe un nebun. Era de o paloare mortală, părul castaniu și mătăsos i se revărsase în șuvițe cîrlionțate pe tîmple, iar pe gîtul dezgolit de gulerul răsfrînt al halatului de casă o arteră zvîcnea ca o mică și ciudată vietate, într-un puls precipitat. Scoase caseta cu însemnări și, smulgîndu-i capacul, încheietoarea

de aur sări din ținte, descrise un arc peste birou și căzu fără zgomot pe covor, în mijlocul odăii. Totul se petrecuse în cîteva secunde și într-o tăcere deplină.

— Vreți să știți pentru ce am răscumpărat Humele, pentru ce vreau să mă mut acolo ? ! începu el, rotindu-și privirea asupra tuturor. Vorbea gîfîit și puțin răgușit, iar mîna, în care ținea filele cu însemnări ale mamă-sii, îi tremura. — Nu e vina mea... Nu voiam să dezvălui un secret, care nu-mi aparține... Și mai ales doream ca Odette să nu afle această pagină urîtă din viața noastră... Acum un minut mi-am dat seama însă că tăcerea mea ar fi o infamie. Trebuie să ne spunem tot ce avem de spus, trebuie să ne lămurim definitiv. E mai bine așa... Am aici niște însemnări ale mamei. Am să vă citesc numai cîteva fraze. „3 septembrie 1895. Am rugat pe Alecu Cazimir, singurul din familie care se poartă omenește cu mine, să vorbească din nou cu Hristache și tante Sophie. De data aceasta nu mai cer nimic pentru mine. Pot să mă calce în picioare cît vor, fiindcă sînt legată de mîini și de picioare : nu pot să-mi părăsesc copiii. Nu pot admite însă ca Odette și Radu să fie tratați ca niște bastarzi, iar Toma ca un Kronprintz. Se sapă o prăpastie între ei, iar efectele se vor vedea mai tîrziu..."

— Exagerări, — zise boier Hristache, ridicîndu-și țigaretul de jos.

Radu citi mai departe :

— „21 octombrie. — Aseară am găsit un oscior — de pui ? de porumbel ? nu știu — legat cu un fir de arnici negru și pus sub saltea. Maria, nevasta lui Ioniță vizitiul, îmi spusese demult că tante Sophie a pus-o pe Stanca țiganca să-mi facă de urît, dar n-am crezut...

— Minciuni de-ale slugilor, — strigă bătrîna.

— „Azi-dimineață, citi Radu fără să se întrerupă, am chemat pe Maria și i-am arătat osciorul. Mi-a spus că nu e «de urît», ci «de moarte», fiind legat cu arnici negru și că trebuie să fie os de liliac sau de broască. Bineînțeles că nu cred în vrăji, descîntece etc., dar faptul acesta îmi arată cu cîtă ură mă urmărește bătrîna..."

— Minciuni, minciuni, — strigă tante Sophie

Radu continuă :

— „Doamne, de aș trăi să-mi văd copiii mari, să nu rămînă pe mîna ei."

— Hristache, Toma, — strigă iarăși tante Sophie, îl lăsați să mă batjocorească și nu ziceți nimic?

— Radule, — voi să-l întrerupă Toma, dar Radu îl opri :

— Du-te mai bine și caută sub salteaua Sandei. Sînt sigur că vei găsi un oscior de liliac... Am fost la Stanca și mi-a mărturisit tot.

— Minte!

— Nu minte, tante Sophie. Ai pus-o să facă farmece pentru mama, iar acum pentru Sanda. Mi s-a plîns că ai plătit-o prost. Slănina pe care i-ai dat-o era rîncedă, iar cele trei monede de aur sînt așa de vechi și tocite, că nu vrea să le cumpere nimeni... Asta este, dragă tată, măreția neamului Măgurenilor, de care mi-ai vorbit adineauri cu atîta căldură. Precum vedeți, nu ne înțelegem și nu ne vom putea înțelege niciodată. E preferabil pentru toți să ne despărțim. Rămîneți sănătoși aici. Eu mă mut la Humele...

După această scenă, Toma se urcă în mașină și plecă pe moșie. Nu avea nici o treabă, fiindcă muncile se isprăviseră de mult. Simțea însă nevoia să se miște, să facă ceva, să iasă din atmosfera de la castel. Boier Hristache se închise în odaia lui, iar tante Sophie dădu cîteva porunci la cuhne și apoi se retrase în camera ei.

Cînd rămase numai cu Radu, Odette îl întrebă cu glas frînt :

— Pentru ce ai făcut asta ?

El o privi o clipă îngîndurat și apoi murmură ca pentru sine :

— Nu se putea altfel...

Sanda își petrecuse toată dimineața în apartamentul ei. Ea simțise totuși că s-a petrecut ceva neobișnuit, fără să știe, bineînțeles, ce anume. Cînd văzu că trece ora douăsprezece fără să sune gongul pentru masă, își dădu seama că e vorba de ceva grav. Puțin după aceea, se ivi Ilenuța, nedumerită și fîstîcită de noutatea pe care o aducea, sperînd că va afla poate o lămurire de la Sanda.

— Ce este, Ilenuțo ?

— Ce să fie, coniță ? Boierii a zis că nu stă la masă

în sufragerie, mănîncă fieștecare în odaia'mnealui, — și fata ridică din umeri, vrînd parcă să spună : „pricepe ceva dacă poți !"

Sanda ceru și ea să i se servească masa în cameră, dar mîncă puțin, cu mișcări iuți și nervoase. S-a întîmplat desigur ceva grav, foarte grav. Singurul lucru pe care îl știa precis, era că s-au adunat toți în biroul lui Radu (îi auzise urcînd scara) și că discuția, sau cearta ținuse mai bine de două ore. După aceea, a venit Toma, nervos, cu fața descompusă, și-a luat browningul, fără care nu pleca niciodată pe moșie, și i-a spus să nu-l aștepte cu masa, fiindcă are treabă. — Nici desearâ ? — l-a întrebat Sanda. El a ezitat o clipă, cu mîna pe clanța ușii, după care a răspuns : — Nu, nici deseară... Nu știu cînd mă întorc, — și a ieșit.

De la Toma nu se aștepta la mai mult. El a ținut-o totdeauna departe de viața, de preocupările lui. Niciodată nu a socotit-o drept o tovarășă de viață, cu care să se sfătuiască sau cel puțin să împărtășească împreună bucuriile și durerile, speranțele și decepțiile. A tratat-o ca pe o metresă, în care nu ai prea multă încredere și care nu e bine să-ți cunoască prea multe secrete. Asta a fost poate partea cea mai jignitoare din purtarea lui față de dînsa. De aceea s-a și hotărît să se despartă de el. Fără îndoială, de la Toma nu putea să se aștepte la altceva. Dar Odette ? Dar Radu ? Unde este prietenia lor, dacă într-o împrejurare ca aceasta nu vin să-i spună nimic, nici măcar o minciună ? Vechea și dureroasa bănuială a Sandei, că această prietenie nu era în realitate decît un umilitor simțămînt de compătimire, îi apăru deodată limpede, ca o certitudine. „Le era milă de mine și căutau să-mi îndulcească suferința, cum încerci să alini durerea unui bolnav. Atîta tot. Cînd se întîmplă însă ceva grav în familia lor, care este sau ar trebui să fie și a mea, nu-mi spun nimic și se închid în odăile lor. Ca și Toma, mă țin departe de ei, doar că sînt mai miloși față de mine și, din cauza asta, mai amabili... Altminteri ocup același loc, la periferia preocupărilor lor... Hotărît, nu am ce căuta între ei. Trebuie să plec. Astă-seară chiar, oricît de tîrziu s-ar înapoia Toma, trebuie să am o ultimă discuție cu el, trebuie să fac o ultimă încercare de a ne des-

părți prin bună învoială. Dacă nu voi reuși, voi pleca chiar mîine. Mihai mi-a spus clar : „restul mă privește."

Dar ce a putut să se întîmple ? O ceartă gravă ? Ceva în legătură cu intrarea lui Toma în guvern ? Un eșec al eforturilor lui ? Numai pentru atît, nu s-ar fi hotărît să ia masa fiecare în camera sa, dînd prilej de vorbă slugilor. Pînă acum, orice se petrecea între ei, căutau totuși să salveze aparențele și, cînd suna gongul, se adunau toți în sufragerie, ba chiar schimbau cîteva vorbe, cîteva banalități, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Sanda era adesea revoltată de această ipocrizie. Cu firea sinceră, deschisă, aceste relații întreținute artificial i se păreau absurde. Astăzi e întîia oară, cînd se abat de la această normă de viață. Da, da, trebuie să fie ceva foarte grav...

Și Sanda fu cuprinsă deodată de îngrijorare. Întîmplarea din ziua aceea, pe care nu o cunoștea și nici nu o putea bănui, va fi oare de natură să impună o amînare a plecării ei, a despărțirii ei de Toma ? Asta nu, în nici un caz... Orice ar fi, îi privește. De vreme ce nu au acceptat-o în familie, — și astăzi e mai limpede ca oricînd că nu au acceptat-o, — nici ea nu are vreo obligație față de ei. Ei își urmează viața lor. Și-o va urma și ea pe-a ei. Acum nu mai e singură. Acum îl are pe Mihai — și știe că se poate bizui pe el. Și-a îngropat aproape patru ani între zidurile acestea mohorîte, între oamenii aceștia care i-au rămas străini. Chiar cei mai buni dintre ei, Odette și Radu tot străini i-au rămas... A pierdut destulă vreme ; și-a măcinat îndeajuns nervii...

Sanda se uită în jur. Deși era ceasul trei după amiază, în odaie lumina se împuținase. Afară ploaia bătea neîntrerupt în ferestrele înalte, iar Repedea mugea cumplit. Din nou o cuprinse îngrijorarea și teama, o teamă fără cauză, fără sens, dar cu atît mai tulburătoare. Ah, Doamne, de s-ar vedea scăpată odată din temnița asta ! Ar fi mai bine să plece chiar în clipa aceea... Se urcă pe un scaun, luă o valiză de mînă de pe dulap, puse înăuntru cîteva lucruri strict necesare și scoase din micul ei *secrétaire* cele cîteva vechi fotografii de familie și amintiri, care îi aparțineau. Caietele de note erau jos, în hol, pe pian. Nu le putea lua.

Erau prea mari, prea multe, prea grele. Le va lăsa și le va cere mai tîrziu printr-o scrisoare. Închise valiza, dar auzind pași în coridor, o vîrî cu piciorul sub pat și rămase în așteptare. Simți că îi tremură genunchii și că obrajii îi ard.

— Te deranjez ?

Era Odette, palidă, cu ochii plînși.

— Nu mă deranjezi, intră, — răspunse Sanda stînjenită. Ușa dulapului din care își scosese o rochie și cîteva lucruri de lenjerie, rămăsese deschisă. Sertarul *secrétaire*-ului era tras în afară. Cîteva mărunțișuri căzuseră pe covor. — Făceam puțină ordine, — îngăimă Sanda, ca o scuză, adunînd în grabă lucrurile de pe jos și închizînd dulapul.

Dar Odette, absentă, nu băgase de seamă dezordinea din cameră și se lăsă, istovită, într-un jilț.

— Ce ai ? Nu te simți bine ? — o întrebă Sanda, alarmată.

— E îngrozitor, Sanda, — murmură Odette cu fruntea rezemată în palmă și izbucni în plîns.

— Pentru Dumnezeu, ce ai, ce s-a întîmplat ? — întrebă iarăși Sanda, plecîndu-se asupra ei și mîngîindu-i părul. Și urmă cu un fel de desperare, în care intra și îngrijorarea pentru propria ei situație și mila față de femeia aceasta, care se purtase atît de bine cu ea : — Mi-am dat seama că se petrece ceva grav... Spune-mi ce este ?... Simt că înnebunesc...

— Nu pot să-ți spun nimic, — răspunse Odette, clătinînd din cap și ștergîndu-și ochii. Sînt lucruri care nu se pot spune... lucruri, la care ți-e rușine chiar să te gîndești... Tu însă fii liniștită, fiindcă nu au nici o legătură cu tine...

Sanda se îndreptă din umeri și trase adînc aerul în piept, cu o senzație de ușurare : așadar, cele ce s-au întîmplat nu o privesc întru nimic.

— Îmi pare rău, — spuse ea după un răstimp, — că nu pot să-ți fiu de nici un folos...

— Te rog să mă ierți, — zise Odette, cînd se mai liniști. N-am vrut să plîng în fața lui Radu și... după atîtea ceasuri de încordare... înțelegi, nu-i așa...

— Nu numai că înțeleg, dar știu ce înseamnă asta...

— Da, așa e, din nefericire știi și tu... — murmură Odette. Ceea ce se petrece cu noi e însă mult mai groaznic, crede-mă... Se opri, își potrivi rochia, care se ridicase prea mult spre gît și adause, rostind cuvîntele cu anevoință, ca o mărturisire umilitoare : — Am venit să-ți spun că noi... Radu și cu mine... plecăm mîine dimineață... Știi, ne mutăm la un conac mic din apropiere, la Humele... O moșie care a fost a mamei noastre... Se opri iarăși și respiră adînc : — Dacă vrei și... dacă vei putea, fără să-ți complici raporturile tale cu Toma, care și așa sînt destul de complicate, vom fi bucuroși să te primim la noi oricînd... oricît de des...

— Plecați mîine ? — întrebă Sanda descumpănită. Abia atunci își dădu seama că rămîne cu desăvîrșire singură și că deci trebuie să plece și ea. Nici o amînare nu mai e cu putință. Adineauri își făcuse valiza, era hotărîtă să plece imediat, dar în străfundul sufletului ei, undeva, într-o cută tainică, stătea ascunsă o reticență : „dacă nu se va putea azi, atunci mîine sau poimîine, sau săptămîna viitoare“ și rezerva aceasta nerostită, estompată, pierdută undeva în planul ultim al preocupărilor ei, îi dădea oarecare liniște, cum se întîmplă totdeauna cînd credem că am luat o hotărîre, dar în realitate sîntem încă șovăielnici. Mărturisirea Odettei înlătura însă orice posibilitate de amînare și ea se vedea acum în fața necesității de a pleca imediat, sau cel mai tîrziu mîine. Această necesitate însă, la care adineauri *credea* că este deplin hotărîtă, acum o înfricoșa. Dar dacă nu va putea să plece nici astăzi, nici mîine ? Ce se va face singură, fără Odette, fără Radu ?

— V-ați hotărît definitiv ? Plecați chiar mîine ?

— Da, trebuie să plecăm mîine...

— Atunci trebuie să-ți fac și eu o mărturisire, Odette. Am hotărît să mă despart de Toma...

— Nu mă mir, Sanda. Îți voi spune chiar că e cel mai cuminte lucru pe care îl poți face.

— Nu e așa ?

Odette încuviință din cap și o întrebă dacă a vorbit cu Toma.

— Am avut acum cîtva timp, înainte de plecarea lui la București, o discuție penibilă. Mi-a spus că un divorț, acum, i-ar dăuna în cariera lui politică... Aș fi

vrut să mai amîn, dar nu mai pot, Odette. Îți închipui ce viață aș avea aici, dacă plecați și voi...

— Să știi, Sanda, că, indiferent de raporturile tale cu Toma, tu rămîi pentru Radu și pentru mine o foarte bună prietenă și casa noastră îți este totdeauna deschisă.

— Îți mulțumesc, — răspunse emoționată Sanda, strîngîndu-i mîna.

27

O bucată de vreme, Toma goni cu mașina în neștire, prin băltoacele drumurilor desfundate și prin ploaia care cădea năprasnic. El, atît de ordonat și de practic în tot ce făcea și în tot ce gîndea, acum mergea fără țintă, fără măcar să se întrebe unde se duce și ce avea să facă. Toate planurile, alcătuite atît de amănunțit și pînă adineauri urmărite atît de metodic și atît de stăruitor, îi pieriseră deodată din minte, ca și cînd nu ar fi fost. De aceea, nici nu-și dădea seama de întinderea nenorocirii, care se petrecuse sub ochii lui, acolo, în odaia de lucru a lui Radu. Era întîia oară în viața lui, cînd nu-l mai preocupa nici Măgura, nici moștenirea mătușă-sii, nici cariera lui politică. Simțea numai o nevoie aproape animalică de-a fugi de *acolo*, de la locul dezastrului, cum în marile cataclisme — incendii, inundații, cutremure de pămînt — vitele sparg grajdurile și se împrăștie bezmetice, la mari depărtări. Goana aceasta nu-i era totuși de nici un folos. Crîmpeie din cearta de adineauri îi veneau mereu în minte. Îl obsedau mai ales cele cîteva rînduri citite de Radu din însemnările mamei lor. Ce vor fi cuprinzînd mai departe aceste însemnări ? Radu alesese oare părțile cele mai grave ? Probabil că nu... Radu e impulsiv, dar nu e crud. În ultimul moment, se oprește la mijlocul drumului. În însemnări se află desigur și alte mărturisiri. Dar și atît cît a citit Radu, e de ajuns. În perioada aceea, Toma era la învățătură în străinătate. Departe de casă,

absorbit de studii și înclinat să vadă numai ceea ce era în directă legătură cu planurile lui de viitor, nu-și dăduse seama de drama pe care o trăia mamă-sa. Știa de bună seamă că între ea și boier Hristache au fost neînțelegeri, dar își spunea că așa se întîmplă în orice căsnicie. Nu bănuia că acest conflict a luat proporțiile unei adevărate drame și încă a unei drame cunoscute de toată lumea, afară de el. Chiar sinuciderea mamei lui îi fusese explicată ca urmare a unei crize de neurastenie. Vecinii de moșie, rudele, cunoscuții, doctorul Dan, Alecu Cazimir, Pantazi Măgureanu cu gura lui de mahala, slugile din curte, Ioniță vizitiul, nevastă-sa Maria, Stanca țiganca, Isidor Heim, toți cunoșteau desigur adevărata situație. Mai ales complicitatea dintre tante Sophie și Stanca țiganca îl jignea, îl umilea, îl dezgusta... Farmece împotriva mamei lui și, acum, în urmă, împotriva Sandei! Ce murdărie! Atîția ani Toma a crezut că stă cu demnitate în fața vecinilor, a rudelor, a slugilor, a oamenilor din ținut. Aceștia însă cunoșteau putregaiul din casa lor, iar el habar n-avea... Ce rușine!

Toma simți că respiră greu. Opri automobilul și deschise portiera. Fumul de țigară dădea să iasă afară în rotocoale compacte, dar vîntul îl repezea înapoi. „Ce prostie, am fumat peste măsură", își spuse Toma, coborînd din mașină și împingîndu-și pălăria pe ceafă. Aerul îl învioră, iar ploaia îi răcori fruntea. Era în marginea unei păduri. Norii coborîseră jos. Pe trunchiurile copacilor, apa se prelingea cu sclipiri stinse. Pe stratul de frunze uscate, care acoperea pămîntul, ploaia bătea mărunt, cu un foșnet neîntrerupt ca mișunarea a mii și mii de gîngănii. Afară de foșnetul acesta, nu se mai auzea nici un alt zgomot. Toma îl ascultă îndelung, ca și cînd atunci l-ar fi auzit întîia oară. Îl pătrunsese umezeala, îi era foame și se simțea obosit. Se uită la ceas: trei și un sfert. Se urcă în mașină și porni mai departe. Are să mănînce la Poiana Mărului. Aveau acolo o vie, pe la care nu mai fusese de multă vreme.

Îngrijitorul, un țăran de vreo patruzeci de ani, slab și deșirat, cu un enorm nas roșu, ieși speriat, îndată ce auzi claxonul. În casă era o căldură înăbușitoare și

mirosea groaznic a usturoi. Doi copii, care se zbenguiau în pat, se ascunseră după cuptor.

— Vreți să *ispectați* crama ? — întrebă omul, luînd un mănunchi de chei de sub perna slinoasă de la căpătîiul patului.

— Lasă..., om vedea mai tîrziu, — răspunse Toma plictisit. Deocamdată vreau să mănînc ceva...

— Cum nu, pregătim îndată ! — și ieșind în tindă, îngrijitorul își lungi gîtul către gura deschisă a podului : — Mario, hai degrabă c-a venit boieru !

Femeia, bondoacă și cu burta la gură, era altminteri sprintenă în mișcări. Vînturase niște mălai și pulberea aurie îi rămăsese prinsă pe gene și pe sprîncene.

— Săru'mîna ! Vreți să mîncați ? Numaidecît... — Punînd de mămăligă, vorbea întruna : — Pînă fierbe apa, fac focu-n odaia bună. Se-ncălzește-ndată, că soba trage bine. Avem ouă, brînză... Ia du-te, Marine, de taie o găină... A moțată, că e mai plinuță.

— Lasă găina, — zise Toma, — că durează prea mult... Dacă ai ouă și brînză, altceva nu-mi mai trebuie.

Pînă să se încălzească odaia, Toma se duse să vadă crama, mai mult ca să scape de mirosul de usturoi, și să-și găsească o treabă. Gustă din vinul cel nou, pe care-l găsi bun ; pentru masă ceru însă o cană din cel vechi. Îngrijitorul îi dădu tot felul de lămuriri, voind să arate, după obiceiul tuturor îngrijitorilor din lume, că treburile au mers greu, că s-a lovit de niște piedici nemaipomenite, dar bineînțeles că le-a biruit pe toate. Toma îl asculta cu gîndurile împrăștiate. Ciocănind butoaiele, văzu că unul din ele nu era tocmai plin :

— De ce n-ai avut grijă să-l umpli ? O să se acrească vinul... Observația o făcu mai mult din obișnuință, cum tot din obișnuință începuse să ciocăne butoaiele. Gîndurile îi erau în altă parte și nu mai simțea pentru treburi tragerea de inimă de altădată.

Odaia bună era curată, cu pereții văruiți în toamna aceea, cu scîndurile albe spălate de curînd. Asta era una din rînduielile introduse de Toma. Unde nu găsise conac zidit din vechi, clădise case-tip pentru vechili, îngrijitori și pădurari, păstrînd o cameră pentru el sau pentru boier Hristache, cînd veneau în inspecție. Camerele acestea erau mobilate la fel : un pat de fier

cu somieră, un dulap de haine cu oglindă, un lavoar de tablă cu cele de trebuință pentru spălat, o masă cu patru scaune și un dulăpior cu cîteva farfurii, tacîmuri, pahare, iar pe jos era un covor țărănesc. Îngrijitorul, vechilul sau pădurarul respectiv trebuia să țină odaia bună în desăvîrșită curățenie, gata să-și primească în orice clipă stăpînul. Toma văzu că ordinul lui era respectat cu strictețe chiar și la această vie de cîteva pogoane, pe la care se abătea foarte rar. Altă dată constatarea aceasta i-ar fi făcut plăcere. Acum ea îl lăsa cu totul rece. Ba chiar se gîndi cu tristețe că, în timp ce el introducea tot felul de inovații, menite să modernizeze, să civilizeze viața de pe moșie, acolo, la castel, stăruia vechiul putregai... Mîncă fără poftă, mai mult ca să ia ceva în gură și să înlăture amăreala, pe care i-o lăsaseră havanele fumate una după alta. Goli însă cana de vin și ceru încă una. Înserase și femeia aduse o lampă cu oglindă, pe care o agăță în perete. Apoi strînse masa și ieși.

Toma fu mulțumit cînd se văzu în sfîrșit singur. Își umplu paharul, aprinse o havană și încercă să-și adune gîndurile. În definitiv, ce s-a petrecut? Radu a răscumpărat Humele și vrea să se mute acolo. Neplăcut, dar nu prea grav... În „Facla", odată cu articolul împotriva lui, a apărut și articolul acela al lui Radu. Nici asta nu-i prea grav... Mai ales că Radu s-a oferit să dea o scrisoare, nu chiar așa cum ar fi vrut Toma, dar destul de bună, spunînd că nu poate accepta laudele ce i se aduc, cînd în același număr de ziar fratele lui este insultat și amenințat cu moartea. Nu încape îndoială că primul ministru s-ar da mulțumit cu o asemenea dezavuare. Toma își dădea seama că totul poate fi îndreptat, toate planurile lui pot fi refăcute și puse în aplicare. Pentru un om cu energia și abilitatea lui, lucrul era foatre ușor. I se ivise însă deodată în minte întrebarea: la ce bun? Tot ce îl ispitise pînă atunci, i se părea acum lipsit de orice interes. *Înainte*, da, ar fi făcut-o, dar *acum* ce sens mai are? Fără să-și dea seama, întîmplarea de adineauri, din camera lui Radu, se înscrise pe răbojul vieții lui ca o dată definitivă, care nu mai putea fi ștearsă și care îi împărțea existența în două perioade cu totul deosebite: *înainte*, și

după aceea... Și tot fără să-și dea seama, se frînsese ceva în sine și se schimbase ceva în lume sau, poate, el însuși începuse a privi lumea cu alți ochi. Avea simțămîntul dureros că nici moștenirea mătușe-sii, nici intrarea lui în guvern, nici acțiunea politică pe care o plănuise, nimic nu putea să șteargă acele fapte crude și josnice care se petrecuseră în casa lor și pe care lumea le cunoștea, în vreme ce el habar n-avea de ele. Era acolo o rușine și un putregai, de care nu voia să-și mai amintească, dar care îi veneau mereu în gînd ca o unică și obsedantă preocupare. Dar mai ales îi reveneau în minte cuvintele mamă-sii, citite de Radu : „Pot să mă calce în picioare cît vor, fiindcă sînt legată de mîini și de picioare : nu pot să-mi părăsesc copiii. Nu pot admite însă ca Odette și Radu să fie tratați ca niște bastarzi, iar Toma ca un Kronprintz. Se sapă o prăpastie între ei, iar efectele se vor vedea mai tîrziu..."

Ce puțin a cunoscut-o pe mamă-sa ! Ce puțin a vorbit cu ea ! Și iată, acum ar vrea să-i explice că el nu a cerut niciodată să fie tratat ca un Kronprintz, nu a cerut niciodată ca Odette și Radu să fie tratați ca niște bastarzi... Ar vrea să-i spună că el nu a știut, nu a simțit, nu a bănuit nimic din durerea ei... „Fiind mai mare decît Odette și Radu, ea o fi crezut că știu, că înțeleg totul, ba chiar că sînt de acord cu tata și cu tante Sophie. Cît trebuie să fi suferit din cauza asta ! Și cît trebuie să mă fi disprețuit ! De fapt, s-ar fi cuvenit ca eu să fiu sprijinul ei, eu să intervin pe lîngă tata și tante Sophie. Dar acum ea a murit și nu mai pot să-i spun, nu mai pot să-i explic, nu mai pot să fac nimic." Și Toma, deprins să găsească soluții și îndreptări în împrejurările cele mai grele și mai complicate, se găsea întîia oară în viață în fața unei situații care nu mai putea fi îndreptată și își dădea seama cu un fel de descurajare că există forțe mai puternice decît voința, energia și dibăcia lui, în care crezuse pînă atunci, orbește. Totul i se păruse simplu, schematic, linear și deodată totul i se părea complicat și confuz.

În sufletul lui Toma se petrecuseră două mari schimbări : mîndria de-a fi Toma Măgureanu se spulberase, lăsînd în urmă un simțămînt de rușine, așa încît vanitatea, cel mai puternic dintre resorturile lui lăuntrice,

nu mai funcţiona ; în acelaşi timp, destăinuirile mamă-sii îi stîrneau întrebări, gînduri şi mustrări de conştiinţă, care-i paralizau voinţa şi energia, celelalte două resorturi ale personalităţii lui. Întîmplarea de la castel îl aruncase în această casă a îngrijitorului de la Poiana Mărului, ca pe un motor proiectat la mare depărtare, cu toate piesele sfărîmate de o explozie distrugătoare. Toma zăcea pe scaun, cu fruntea rezemată în palmă, cu ţigara de foi în mîna cealaltă, cu paharul de vin în faţă, incapabil să-şi adune gîndurile, să ia o hotărîre, repetîndu-şi neîncetat aceleaşi două lucruri, din care unul pornea din vanitatea mortal rănită, iar celălalt din mustrarea de conştiinţă... : „Toate rudele, toţi cunoscuţii, toate slugile noastre ştiu totul... Ce ruşine ! Iar biata mama a suferit singură... Ce durere !..." La acestea se adăuga un simţămînt de groaznică singurătate. Sanda ocupa un loc atît de neînsemnat în viaţa lui, încît imaginea ei nu-i trecu nici o clipă prin faţa ochilor. De Radu şi Odette fusese totdeauna departe sufleteşte, iar de boier Hristache şi tante Sophie era legată toată întîmplarea din dimineaţa aceea, tot trecutul care-i fusese dezvăluit. Gîndul că va trebui totuşi să se înapoieze la castel, să reia viaţa cu bătrînul şi cu tante Sophie, să lucreze mai departe cu funcţionarii şi cu slugile, despre care acum *ştia* că ştiu totul, îl umplea de umilinţă şi de silă. Să plece pentru două-trei luni în străinătate ? Abia ar da prilej de vorbă celor din jur... Şi apoi tot va trebui să se întoarcă... Să-şi clădească un conac, undeva, departe de Măgura ? Ar scăpa de cei doi bătrîni... Dar de funcţionari, de slugi, de vecini, de cunoscuţi, de toţi cei care cunosc cele întîmplate, cum să scape ? De altfel, grajdurile, hambarele, magaziile, povarna, serele de flori, pepiniera, toate acaretele şi instalaţiile vechi, toate inovaţiile introduse de el sînt la Măgura, aşa că ar trebui să vină în fiecare zi... Toate îl ţin legat de Măgura, iar Măgura, mîndria lui de pînă acum, a ajuns un loc de ruşine şi de umilinţă... Un moment se gîndi să rămînă la Poiana Mărului. Patul simplu de fier, cu vergele albe, îl aştepta curat şi primitor. Îşi scoase haina şi o puse pe spătarul unui scaun, scoase revolverul din buzunarul de la spate al pantalonilor şi îl puse pe noptieră, dar

îndată se răzgîndi. Se va întoarce la castel. Îi va găsi pe toţi culcaţi, aşa că nu va mai vedea pe nimeni. Mîine dimineaţă va trimite o scrisoare prietenilor de la Bucureşti, spunîndu-le că împrejurări survenite în ultimul moment îl împiedică să mai intre în guvern şi mulţumindu-le pentru tot sprijinul pe care i l-au dat. După aceea, își va lua valiza și va pleca pe moșie, prin satele cele mai depărtate, pentru cinci-șase săptămîni, poate chiar mai mult... Își îmbrăcă haina, puse browningul în buzunar și, lăsînd cîțiva lei pe masă pentru ce-i dăduse de mîncare, plecă. Îngrijitorul îl duse pînă la mașină și, întorcîndu-se în casă, spuse către femeie:

— Ce-o fi avînd? Nu l-am văzut niciodată așa de întunecat...

— Las' că nu-i port grija, — răspunse nevasta, cu încredinţarea tuturor oamenilor nevoiaşi că cei bogaţi nu pot avea dureri și suferințe adevărate.

Cînd intră pe poarta castelului, Toma își aruncă ochii pe cadranul luminat al ceasului, fixat la bordul mașinii. Era unsprezece și jumătate. Apoi privi fațada castelului. La tante Sophie era întuneric. La boier Hristache, Odette, Radu și Sanda era lumină. „Fiecare în odaia lui, cu gîndurile lui... De altfel, așa am trăit totdeauna. Nu ne-am adunat laolaltă decît pentru o ceartă, pentru o răfuială..." Opri în fața terasei și, împotriva obiceiului, lăsă mașina afară, în ploaie. Îi era silă să o mai bage în garaj. Și apoi, mîine va pleca dis-de-dimineață...

Ilenuța, somnoroasă, cu o lumînare în mînă, veni să-i deschidă și-l întrebă dacă vrea să mănînce.

— Mulțumesc, nu-mi trebuie nimic, răspunse Toma.

Boier Hristache se ivi în prag, în halatul lui, cu ochelarii pe nas, căci își petrecuse toată ziua citind:

— Unde ai întîrziat pîn-acuma? Vino să vorbim, să vedem ce facem...

— Lasă, tată... sînt obosit... o să vorbim mîine...

Bătrînul îl privi pe deasupra ochelarilor, cu vădită nemulțumire. Apoi închise ușa și se așeză iarăși la birou.

Toma urcă scara și o clipă se gîndi că ar trebui să intre la Sanda, ca să-i spună un cuvînt. În aceeași secundă însă, dădu din mînă cu silă și intră în dormitorul lui. Aprinse lumînarea de pe noptieră și se uită nehotărît în jur. Își dădea seama că e foarte agitat și

că nu o să poată dormi. Mai bine rămînea la Poiana Mărului. Acolo se simțea mai liniștit. Deschise un mic dulap, în care avea totdeauna ceva de băut. Luă o cupă, turnă coniac și, încălzindu-l în palmă, respiră cu poftă aroma. Sanda bătu la ușa care dădea spre camera de baie, situată între dormitoarele lor :

— Pot să intru, Toma ?

El privi fix ușa, fără să răspundă pe loc. Desigur, vine să-l întrebe ce s-a întîmplat. Și rosti plictisit, obosit :

— Intră...

Sanda îl așteptase nerăbdătoare, dar hotărîtă. Și, ca să evite orice caracter de intimitate în discuția pe care trebuia să o aibă cu el, rămăsese pînă la ora aceea îmbrăcată în rochia de peste zi, cenușie, cu mîneci lungi și încheiată pînă sub bărbie. „Și-a luat toate măsurile de apărare, ca să nu mă culc cu ea", își spuse Toma brutal, pornit împotriva ei. O întrebă totuși :

— Vrei un coniac ?

— Nu, mulțumesc.

Stăteau amîndoi în picioare, de-o parte și de alta a mesei din mijlocul camerei. „Ce ciudat se uită la mine !" gîndi Toma, din ce în ce mai întărîtat, în vreme ce Sanda își spunea : „A băut mai mult decît de obicei. Ochii îi sînt injectați, iar privirea îi e tulbure". Știa că asta i se întîmplă foarte rar, dar cînd i se întîmplă, e brutal și violent. Ar fi poate mai bine să amîne discuția pentru mîine dimineață... Dar îndată gîndul acesta i se păru o slăbiciune... De altfel nici nu au prea multe de vorbit. Îi va anunța hotărîrea ei și atîta tot...

Între timp, Toma golise cupa și își turna iarăși coniac. „Trebuie să-i vorbesc îndată. Peste un sfert de oră va fi mai rău", își zise Sanda.

— De ce nu te-ai dezbrăcat pînă acum ? — o întrebă Toma. Îl obseda gîndul că Sanda se apără de el, se simțea jignit și dorea să o umilească, să-i spună o grosolănie : — Nu te teme, astă-seară n-am poftă să mă culc cu tine...

— Cu atît mai bine, o să putem vorbi în liniște, — răspunse Sanda, vrînd să evite înăsprirea discuției.

— Ce să vorbim ? — Sanda băgă de seamă că Toma pronunţase greu litera r. La rîndul lui, Toma simţi acest lucru şi se îndîrji şi mai tare împotriva ei : — Crezi că sînt beat, nu-i aşa ? Şi ai venit să mă tragi de limbă, să afli ce s-a întîmplat astăzi... Arzi de nerăbdare, să afli, te văd...

— Te înşeli, Toma. Nu mă interesează defel ceea ce s-a întîmplat astăzi...

— Nu te interesează ? o întrebă Toma, privind-o bănuitor pe sub sprîncene, fulgerat de gîndul că Odette sau Radu sau amîndoi îi vor fi spus totul. Văzînd-o atît de liniştită şi neştiind că ea îşi impusese această linişte printr-un efort de voinţă, în vederea discuţiei pe care urma s-o aibă, bănuiala lui Toma deveni într-o clipă certitudine : — Aha, prietenii dumitale, Radu şi Odette s-au grăbit să te informeze... Am înţeles ! Ei şi ? Crezi că mă simt umilit, nu ? Şi tocmai fiindcă se simţea umilit, dar nu voia să recunoască, izbucni cu răutate : — Te înşeli, fetiţo ! N-am pentru ce să fiu umilit... Orice se petrece aici, are o anume măreţie... Zidurile acestea uriaşe, armele vechi din panoplia de jos, portretele de familie, totul ne impune să păstrăm o măreţie chiar şi în josniciile noastre ! Gîndul acesta îi venise pe loc (stîrnit din cine ştie ce ascunziş al creierului, de băutură şi de surescitarea de peste zi) şi i se părea deosebit de interesant. — Dar tu nu poţi să înţelegi asta, fetiţo ! — şi rosti cuvîntul din urmă cu tonul cel mai dispreţuitor

Sanda îl primi ca o şfichiuire de bici peste faţă şi nu mai putu să se stăpînească :

— Încetează odată, Toma ! N-am venit să-ţi ascult grosolăniile...

„Îndrăzneşte să-mi vorbească aşa, fiindcă Odette şi Radu s-au apucat să-i spună“, gîndi el şi izbi cu pumnul în masă :

— Să nu fii impertinentă cu mine ! Ai înţeles ?

Falca de jos, cu bărbia patrată, îi ieşise în afară, ca în momentele de mînie. În ochii înceţoşaţi de băutură avea o sclipire sălbatică.

— E de prisos să mai discutăm, — zise Sanda, hotărîtă să sfîrşească în seara aceea, şi tremurînd toată de enervare : — Nu ne-am înţeles niciodată, n-o să ne

înțelegem acum... Am venit să-ți spun că mîine dimineață plec...

— Unde pleci ? — o întrebă peste umăr, batjocoritor Toma, turnîndu-și iarăși coniac.

— Treaba mea...

Toma zvîrli cupa, care se sfărîmă într-un ungher, întinse mîna și-o apucă pe Sanda de braț, trăgînd-o peste masă :

— Treaba ta ? Dar eu ce sînt ? Crezi că poți să mă calci în picioare ?

— Lasă-mă...

— Nu, fetițo ! Ai să stai aici, auzi ? Aici ai să stai...

— Nu, — strigă Sanda și, zmulgîndu-și brațul din strînsoarea lui, urmă cu furie : — M-am săturat ! M-am săturat de zidurile astea uriașe, de care tu vorbeai cu îngîmfare adineauri, dar care pentru mine sînt ziduri de temniță, mai rău chiar, de cavou...

„Da, ea poate să plece, ea e liberă, pe cînd eu trebuie să rămîn aici, orice s-ar întîmpla", își spunea Toma, cu pumnii strînși, cu fălcile încleștate, cu o privire de ură în ochi.

— M-am săturat, — urmă Sanda, în una din acele dezlănțuiri îndelung înăbușite și care nu mai pot fi oprite, — m-am săturat de boieria voastră, de neamul vostru...

— Sanda, taci ! — strigă Toma cu glas răgușit de mînie.

— De maniile și de nebuniile voastre ! Plec, Toma ! — și cu un zîmbet de încîntare pe fața-i chinuită, continuă cu ochii către ușă, ca și cînd ar fi plecat chiar atunci : — Abia aștept să plec, să scap, să mă văd liberă... Înțelegi, Toma ? Liberă... Să respir în voie, să trăiesc, să simt că trăiesc... Să...

Toma scoase revolverul și trase în plin. Sanda, cu ochii către ușă, nu văzuse gestul lui și se prăbuși pe spate, cu mîinile în lături. Toma rămase cu revolverul în mîna care-i atîrna moale în jos, cu spinarea încovoiată, cu gîtul lungit, privind țintă, parcă speriat sau îndobitocit, sîngele care curgea din pieptul Sandei, înroșindu-i partea stîngă a rochiei.

Radu veni cel dintîi, palid, cu buzele albe, cu ochii holbați, în halatul lui de păr de cămilă :

— Ce ai făcut, Toma?

Dar Toma nu răspunse nimic și privea mai departe sîngele, care acum începuse să se prelingă pe covor. Odette sosi aproape în același timp. Tremura toată și abia putu să îngăimeze: — Toma... — Apoi, se lăsă într-un genunchi lîngă Sanda și-i prinse încheietura mîinii, dar după două secunde murmură:

— Nu mai are puls...

Boier Hristache se ivi în prag, mic, zburlit, încruntat, în halatul lui de dimie, cu ochelarii pe nas, cu o carte în mînă, cum ieșise din odaia sa cînd auzise detunătura armei. Aruncă o privire în odaie și, smulgînd revolverul din mîna lui Toma, îl zvîrli lîngă trupul fără viață al Sandei, rostind hotărît, aspru, cu glasul lui uscat și poruncitor:

— S-a sinucis... Dumnezeu s-o ierte...

— Dar, tată... — strigă Radu.

— Ce? — făcu bătrînul, privindu-l țintă: — Vrei să-l denunți pe frate-tău?

Radu lăsă capul în jos și porni încet către odaia lui. Bătrînul îl petrecu o clipă din ochi cu aceeași privire cu care își urmărea slugile, după ce le certa. Apoi se întoarse scurt către Toma:

— Tu treci în altă cameră!

Dar Toma stătea împietrit, absent, cu spinarea încovoiată, cu ochii încețoșați, fără expresie, cu falca de jos ieșită în afară și agitată de un tremur nervos. Părea că nu aude, că nu vede, că nu pricepe nimic din ceea ce s-a întîmplat; părea că în clipa cînd a apăsat pe trăgaci, s-a scurs din ființa lui cel din urmă strop de vlagă, de voință, de înțelegere. Bătrînul îl măsură cu aceeași privire, cu care îl măsurase adineauri pe Radu și sub mustața țepoasă, gura își lăsă colțurile în jos, într-o schimă de dispreț:

— Odette, ia-l la tine în odaie... Și ai grijă, să nu-l tulbure nimeni, cu condoleanțe și cu mofturi d-astea. Nevastă-sa s-a sinucis și omul e îndurerat! Să-l lase toată lumea-n pace! Ai înțeles?

— Da, tată, — murmură Odette printre sughițuri de plîns și, tamponîndu-și ochii cu batista, îl împinse pe Toma de umeri, ca pe o mobilă stricată

Ilenuța și alte două femei de la conac apărură în ușă, lungindu-și gîtul, ca să vadă ce s-a întîmplat.

— Cucoana Sanda s-a împușcat, — rosti bătrînul și, făcîndu-și semnul crucii, adause : — Dumnezeu s-o ierte... Spuneți-i șoferului să ia mașina și să aducă îndată pe zapciu și pe șeful de post...

Slugile plecară îndată să împlinească porunca.

Boier Hristache aruncă o ultimă privire în odaie. Cu mișcări liniștite, de om stăpîn pe sine, luă sticla de coniac și o puse în dulap. Scoase o batistă de-a lui Toma, o despături și, ținînd-o de două colțuri, acoperi fața Sandei, iar lumînarea care ardea pe masă, i-o așeză la căpătîi. După aceea, încuie ușa și, punînd cheia în buzunarul halatului, coborî scara, îndreptîndu-se către odaia lui.

— Ce s-a întîmplat, Hristache ? — îl întrebă tante Sophie, ieșind din camera ei.

— S-a împușcat nevasta lui Toma. Bătrîna tresări și rămase locului, neștiind ce să facă. Intră înăuntru și cată-ți de ale tale, — rosti boier Hristache cu glasul său uscat și poruncitor.

Tante Sophie se întoarse în odaie, închizînd ușa fără zgomot.

Toți îl ascultau, toți se supuneau, simțind într-însul o voință și o energie de fier. Mărunt de stat, uscat și zburlit, dar încordat și dîrz, boier Hristache transformase în cinci minute o crimă într-o sinucidere, ca să apere Măgura și neamul Măgurenilor împotriva faptei lui Toma, împotriva problemei de conștiință a lui Radu, împotriva adevărului și a evidenței însăși. Cu mîna pe clanța ușii, își întoarse o clipă fața către holul cel mare, luminat de un sfeșnic cu trei brațe, și cuprinse într-o singură privire portretele Măgurenilor de odinioară, panoplia uriașă, cu arme vechi, sofalele și toată îngrămădirea de mobile din altă vreme. Cîte întîmplări nu vor fi fost și atunci ! Toate au rămas însă între zidurile acestea înalte și puternice, ca de cetate, în castelul acesta înălțat deasupra lumii celeilalte, deasupra lumii de rînd. Intrînd în odaie, bătrînul își aprinse o țigară și începu să se plimbe cu capul în jos, cu mîinile la spate.

Reprezentanţii autorităţilor locale ştiau dintotdeauna că puterea lor şi a legilor ţării încetează la poarta castelului. De-acolo înainte stăpînea cu străşnicie şi hotărîre de unul singur boier Hristache. O scrisoare a dumisale putea să te înalţe în rang, să te zvîrle la celălalt capăt al ţării sau chiar să te lase pe drumuri, pieritor de foame, cu toţi ai tăi. În această privinţă, bătrînul era neînduplecat. Pe cei supuşi îi ocrotea în toate împrejurările, scoţîndu-i basma curată din orice încurcătură, apărîndu-i de pedepsele şefilor, sprijinindu-le copiii prin şcoli sau cînd voiau să ocupe vreun post, dîndu-le în fiecare an cîteva pogoane de pămînt fără dijmă, fără arendă, dăruindu-le loc de casă, lemne de foc toamna, iar la Crăciun şi la Paşte făină, mălai, porci, paseri, vin, ţuică, de toate. Acestor generozităţi, în care intra o mare doză de dispreţ, bătrînul ştia să le imprime un caracter de pomană boierească. Astfel, în afară de darurile făcute de sărbători, ca unor milogi de rînd, peste an nu mai dădea nimic, iar bani niciodată, fiindcă şi una şi cealaltă i s-ar fi părut din parte-i o umilinţă. Ferească Dumnezeu, însă, ca, în vreo împrejurare, să invoci împotrivirea unui text de lege, sau a unei dispoziţii ministeriale, fiindcă te urmărea pînă-n pînzele albe. Asemenea cazuri nu se mai iviseră însă de multă vreme şi anume de cînd un subprefect, el însuşi boiernaş ruinat, în urma unei asemenea întîmplări fusese destituit şi urmărit de boier Hristache cu atîta înverşunare, încît bietul om abia apuca să-şi găsească altă slujbă, că se şi trezea dat afară. Demoralizat, nenorocitul căzuse la darul beţiei şi trăia în cea mai neagră mizerie în capitala judeţului, cerşind pe la biserici, jalnică epavă menită să amintească tuturor slujbaşilor din ţinut ce soartă îi aşteaptă, dacă ar îndrăzni să-i urmeze pilda. Cînd vreun reprezentant al autorităţilor locale era chemat la castel, el se înfăţişa mai înfricoşat decît înaintea prefectului sau vreunui superior de la Bucureşti, pentru că aceştia treceau odată cu guvernele, pe cînd boier Hristache rămînea la Măgura, neclintit şi atotputernic.

Aşa se înfăţişară în noaptea aceea şeful de post, un zdrahon cît uşa, în poziţie de drepţi, cu capela turtită sub braţ şi subprefectul, un bătrîn chel, sfrijit şi umilit.

— Vă rugăm să primiţi respectuoase condoleanţe, — bîigui acesta. Ce nenorocire, ce nenorocire!

— Da, — rosti boier Hristache, stînd în picioare, a să nu-i poftească nici pe cei doi pe scaun, — bietul fiu-meu e distrus.

— Îmi închipui, îmi închipui...

— Eh, ce putem să facem? Aşa a fost voia Domnului... — urmă boierul. Acuma, te rog du-te la primărie şi telefonează procurorului că-l rog să dea autorizaţia de înmormîntare fără autopsie... Nu vreau să mai ciopîrţească trupul bietei femei...

— Da' ce nevoie? — se grăbi să încuviinţeze servil subprefectul, în vreme ce şeful de post sta smirnă, lîngă uşă.

— Tocmai! — zise boier Hristache. Este o formalitate inutilă în cazul de faţă, iar pentru fiu-meu ar fi o durere în plus. Spune-i procurorului că din acelaşi motiv, doresc să se păstreze cel mai strict secret asupra acestei nenorociri şi în special să nu se dea nimic la gazete...

— Nici vorbă, — încuviinţă cu aceeaşi grabă umilă subprefectul.

Bineînţeles că nici el şi cu atît mai puţin şeful de post nu îndrăzniră să ceară a vedea cadavrul. Ar fi însemnat să pună la îndoială cuvîntul lui boier Hristache, cînd în realitate nu aveau nici o bănuială. În tot ţinutul se ştia că Sanda nu se înţelegea cu socru-său şi cu tante Sophie, încît, după trei ani de suferinţe, sinuciderea ei părea cel mai logic deznodămînt.

La primărie, subprefectul şi şeful de post bătură îndelung în uşă, strigînd şi înjurînd, pînă izbutiră să trezească din somn pe vătăşelul care dormea înăuntru, pe masa de lucru a primarului, cu capul pe nişte registre, sforăind atît de tare, încît se auzea de la poartă.

— Ce dracu dormi, bă, ca un bou! — strigă subprefectul, care îndată ce ieşise de la castel, îşi regăsise autoritatea şi tonul poruncitor. Du-te de scoală pe primar, pe notar şi pe secretar... Hai, mişcă!

Nu era nici o nevoie de cei trei subalterni, dar nu înţelegea ca ei să doarmă liniştiţi, cînd el, superiorul lor, şi-a stricat somnul şi e nevoit să umble pe drumuri în miez de noapte, pe ploaia asta care nu mai conte-

nește. Șeful de post aprinse o lampă de gaz, cu oglinda pătată de muștele din vară, cu sticla afumată, spartă și lipită cu un petec de jurnal. Soba era caldă, fiindcă vătășelul o înfundase cu lemne de-cu-seara, ca să țină peste noapte.

— Tii, afurisită vreme, — zise subprefectul, scoțîndu-și scurta îmblănită și trăgîndu-și un scaun lîngă sobă. Ia treci, șefule, la telefon și spune să ni-l dea pe procuror...

Șeful de post începu să învîrtă manivela telefonului strigînd răgușit în pîlnie :

— Alo, Oficiul ? Alo, alo... Oficiul ? — și peste umăr către subprefect : — Dorm toți, dormir-ar morți...

Secretarul, care locuia lîngă primărie, sosi cel dintîi. Nu mai era chiar așa de sclivisit, cum se înfățișa de obicei. Părul, deși năclăit din belșug cu unsoare, era cam ciufulit, gulerul de celuloid era prost încheiat în buton, iar cravata lipsea

— Hai, dom'le, mai repede ! — strigă șeful de post, care își regăsise și el autoritatea. N-oi fi vrînd să-ți fac eu slujba...

— Îndată... să trăiți, dom'subprefect... — bîigui secretarul și apoi începu a striga și el în pîlnie : — Alo, Oficiul ? N-auzi Oficiule ? Alo, Alo !

Primarul și notarul sosiră împreună, grăbiți, îngrijorați, fiindcă nu știau ce s-a întîmplat, dar încă somnoroși

— Eh, n-a mai avut zile, mormăiră amîndoi, cînd aflară. Dumnezeu s-o ierte...

După două ceasuri de strigăte și răcnete în pîlnia telefonului, secretarul obținu capitala județului și, în sfîrșit, casa procurorului. O servitoare somnoroasă și arțăgoasă răspunse însă că „dom'*procoror* e la dom'*judicător de istrucție.*" Alte strigăte, alte răcnete în pîlnie, fiindcă între timp telefonista de serviciu adormise iarăși, pînă cînd i se dădu legătura. Judecătorul de instrucție, magistrat vechi în grad, împlinea patruzeci și cinci de ani. Pentru sărbătorirea acestui eveniment, adusese de la via ce avea în marginea orașului o damigeană de vin și invitase cîțiva colegi și prieteni. Petrecerea era în toi. În salon se înjghebase o masă de pocker și una de maus, iar cîteva cucoane în vîrstă stăteau de vorbă despre gută și reumatisme, despre căsătoriile ce se proiectau în tîrg și despre servitoarele de astăzi, niște toante

și niște stricate, care nu sînt bune de nimic, își aduc noaptea tot felul de golani de pot să te și omoare, Doamne ferește, și fură la coșniță de zvîntă. Cîțiva magistrați și avocați rămăseseră în sufragerie, la o cafea și un pahar de vin, discutînd cu aprindere dacă trebuie să intrăm sau nu în război. O cuconiță oacheșă și nurlie, văduvă tînără și îndrăcită, care înnebunise toți bărbații și stîrnise dușmănia tuturor nevestelor, cînta la pian *Sous les ponts de Paris*, iar procurorul, „cel mai *charmant* tînăr din oraș" după părerea unanimă, „zicea" cuvintele, afundîndu-și privirile în ochii jucăuși ai partenerei sale. Dar tocmai cînd să atace strofa ultimă, de mare efect, servitoarea veni să-l anunțe că e chemat la telefon. Trecu în birou și luă receptorul :

— Da, eu... Ce ? S-a sinucis ? I-auzi, dom'le...

Subprefectul de la Măgura nu spuse nici că a văzut, nici că n-a văzut cadavrul, ci transmise numai cererea lui boier Hristache.

— Stai un moment la telefon, — zise procurorul și chemînd pe judecătorul de instrucție, îl puse în curent. Amîndoi erau de acord că „autopsia n-ar avea nici un sens". Fără să și-o mărturisească, amîndoi se gîndeau la același lucru : nu e prudent să-l indispună pe boier Hristache, iar pe de altă parte Toma Măgureanu urmează să intre în guvern peste cîteva zile. De altfel, și ei, ca și subprefectul, nu aveau nici o bănuială.

— Cum să nu se sinucidă biata femeie ? — zise judecătorul de instrucție. Am auzit că bătrînul îi făcea viața imposibilă... Spune-i că pot s-o înmormînteze fără autopsie. Să vină cineva mîine să ia autorizația scrisă... Și să transmită condoleanțe din partea noastră... Atrage-i atenția să nu uite de condoleanțe, că subprefectul ăsta e cam zaharisit, îl știu eu... Iar mîine cheamă pe băiatul ăla care trimite știri la gazetele din București și spune-i să nu dea nimic în chestia asta, că altfel are a face cu noi... Dar spune-i apăsat, ca să-nțeleagă.

După două minute, judecătorul de instrucție se întoarse la masa din sufragerie, cerînd vin rece și încă un rînd de cafele, iar procurorul, împreună cu văduva cea ochioasă, luă de la început *Sous les ponts de Paris*.

Era ceasul cinci dimineața, cînd subprefectul se înfățișă la castel, aducînd răspunsul afirmativ și condo-

leanțele celor doi magistrați. Boier Hristache dădu scurt din cap:

— Bine!

Radu nu dormise toată noaptea. După cele întîmplate, i se părea că, mutîndu-se la Humele, s-ar afla totuși prea aproape de Măgura, de frate-său, de tată-său, de tante Sophie. Un an, doi, simțea nevoia să fie undeva, mai departe, cît mai departe, ca să nu-i vadă, ca să nu-i întîlnească. După ce plecă subprefectul, se duse la boier Hristache.

— Eh, ce este? — îl întrebă acesta.

— Tată, eu plec astăzi la București să-mi aranjez treburile și peste trei-patru zile mă întorc în Elveția.

— Da Bine, te-ai gîndit foarte bine...

— Am vorbit cu Odette. Ea rămîne, ca să asiste la înmormîntare, și apoi vrea să se instaleze la București.

— Da? Foarte bine... Spune-i lui Heim să-i caute un apartament bun... Tu pleci chiar acum?

— Da, am un tren peste o oră. Am spus să pună caii la trăsură.

— Foarte bine. Mergi sănătos, — și bătrînul îl sărută pe frunte.

Radu chemă pe Odette în camera lui, ca să-și ia rămas bun.

— Pe Toma nu vrei să-l vezi? — îl întrebă ea. Stă într-un fotoliu, cu ochii pironiți în gol și nu scoate o vorbă. Am insistat să se culce, să se odihnească... S-a uitat la mine, ca și cînd nu m-ar fi cunoscut și a ridicat din umeri...

— Nu vreau să-l tulbur, — răspunse Radu, după o scurtă ezitare.

De tante Sophie nu pomeni nici ea, nici el.

Cum sosi la București, Radu telefonă la biroul lui Isidor Heim. Acesta însă plecase în provincie pentru două zile. Ca să nu piardă vremea, Radu se duse la prefectura de poliție și își scoase pașaportul, iar apoi la bancă, unde dispuse ca o parte din banii lui să rămînă la dispoziția lui Heim, iar ceilalți să fie transferați în Elveția. Restul timpului încercă să citească, dar nu putu. Gîndurile i se întorceau mereu la drama de la Măgura. Încercă să scrie, dar nu izbuti să aștearnă pe hîrtie nici un rînd. Se îmbrăcă și ieși în oraș. Vremea

era neguroasă, umedă, tristă. Rătăci fără țintă pe străzi, printre oameni grăbiți și zgribuliți de frig. Trecu prin Cișmigiu. Vîntul spulbera frunzele căzute pe alei, iar copacii își răsfrîngeau trunchiurile dezgolite în oglinda lacului. Intră la o expoziție de pictură, dar nu avu răbdare să vadă toate pînzele. Ziua următoare i se păru nesfîrșită. Telefonă din nou la Isidor Heim. Poate că s-a întors mai devreme. Nu se întorsese însă. Rugă pe un funcționar din birou să-i spună că, îndată ce sosește, să vină la hotel. A treia zi, pe la nouă dimineața, Heim se înfățișă, demn, corect, îngrijit, ca totdeauna :

— Ce nenorocire, domnu' Radu !

— De unde ai aflat ? S-a scris ceva în gazete ?

— Din fericire, gazetele n-au scris nimic, dar mi-a spus cineva în tren... Și îngustîndu-și ochii, adause : — Ce putem face ? În lumea asta se întîmplă multe lucruri... Așa spune, mi se pare, Hamlet...

Radu înțelese că Isidor Heim știa sau cel puțin bănuia adevărul, dar nu stărui. Îl rugă să caute un apartament pentru Odette și să se ocupe mai departe de Humele. Moșia să o arendeze, iar conacul să-l repare cu banii pe care i-a trecut în contul lui Heim la bancă. Ioniță vizitiul și Niculae pescarul să-și primească leafa regulat. De asemenea, să li se dea la primăvară cîte cinci pogoane, fără nici o dijmă.

— Cînd se sfîrșesc reparațiile, — zise Radu, — te rog să iei lucrurile mamei și ale mele de la Măgura și să le muți la Humele. Odette îți va fi de ajutor, ca să aranjezi conacul.

Heim îi ură călătorie bună și se retrase.

La Măgura, Sanda nu a fost înmormîntată în cripta bisericii, unde își dorm somnul de veci Măgurenii și Măgurencele, de odinioară, ci, după hotărîrea lui boier Hristache, în cimitirul satului, punîndu-i-se la căpătîi o simplă cruce de piatră. Potrivit rînduielilor bisericii, sinucigașii nu au drept la îngropăciune creștinească. Preotul de la Măgura nu s-a gîndit însă nici o clipă să se pună la adăpostul acestor rînduieli.

Mihai Grigorescu, fiind la Iași cu treburile lui avocățești, nu a aflat decît după vreo cinci-șase zile. Îndurerat, l-a frămîntat de la început bănuiala că nu este vorba de o sinucidere. Sanda îi spusese că, în cea dintîi

discuție pe care o avusese cu Toma în privința divorțului, acesta se împotrivise, fiind „brutal și violent". De-aci și pînă la un foc de armă, nu este decît un pas. Sanda nu avea nici un motiv să-și pună capăt zilelor tocmai acum, cînd se pregătea fericită să înceapă o viață nouă... Aceasta nu era însă decît o bănuială : ce poți face cu atît de puțin împotriva unor oameni atît de bogați și atît de puternici ? Și apoi, Mihai știa prea bine că orice s-ar întîmpla, nimeni și nimic nu putea să-i redea pe Sanda...

Astfel, moartea ei a trecut, cum trec toate lucrurile pe lumea asta.

Epilog

Cinci ani mai tîrziu, în toamna lui 1920, un Ford vechi și hodorogit mergea către Măgura, clănțănind și zdrăngănind din toate încheieturile, tușind și strănutînd, înăbușindu-se și horcăind de credeai că acu-acu își dă sufletul. Dar, după ce șoferul apăsa cu toată puterea pe accelerator și schimba de cîteva ori vitezele, adăugînd bineînțeles și înjurăturile de rigoare, motorul își relua respirația mai domolită și mașina pornea iarăși, pînă la viitoarea criză care de altfel nu se lăsa mult așteptată.

— Ei, dom'le, — spunea șoferul întorcînd capul către călătorul din spate, — asta a fost mașină, nu glumă ! Cîte mirese am plimbat eu, n-am păr în cap. Că nu se pomenea nuntă prin părțile astea fără mine ! Da' a venit afurisitu' ăsta de război, mi-a luat-o și uite în ce hal mi-a adus-o înapoi... Vezi și dumneata !

Ca o promptă confirmare, mașina își încetini brusc mersul, începînd iarăși să gîfîie și să geamă.

— Io-te a dracului ! — strigă cu ciudă șoferul apăsînd din nou pe accelerator și schimbînd viteza. Apoi, ascultînd păcănitul motorului, care era acum mai regulat, rosti cu satisfacție : — Păi vezi ? — și se întoarse

pe jumătate către călătorul din spate, ținînd volanul numai cu o mînă : — Războiul ăsta, dom'le, a prăpădit și mașinile și vitele și casele și drumurile și oamenii... Și chiar ăi care au scăpat, crezi dumneata că mai sînt ce-au fost ? Nici pe departe... Mă uit la fiu-meu, la ginere-miu, la toți care au fost pe front. Păi cum au fost cînd au plecat și cum sînt acuma ? Nu vorbesc adicăte că au plecat grași, sănătoși, voinici și s-au întors sfrijiți și pirpirii, fi'n'că asta nu contează. Osînza, cum o dai jos, tot așa o pui la loc, bineînțeles dacă ai ce mînca... Da' vreau să spun că toți ăștia, care au fost pe front, și-au schimbat firea. Să bagi dumneata de seamă...

Și omul de la volan începu o disertație asupra deosebirilor psihologice dintre omul ante și cel postbelic.

Radu Măgureanu, — fiindcă el era călătorul din mașină, — își întipărise pe față un zîmbet amabil ca să-i dea impresia că-i ascultă sporovăiala și chiar îl interesează. Gîndurile lui însă se întorseseră cu cinci ani în urmă. Își amintea noaptea aceea din noiembrie 1915, cînd boier Hristache l-a întrebat cu glasul lui uscat și poruncitor : „Ce ? Vrei să denunți pe frate-tău ?“ În adevăr, nu putea să-l denunțe pe Toma. Și atunci a înțeles că nu mai are ce căuta între ai săi. Cu cîteva luni înainte, se întorsese în țară hotărît să scrie, să lupte, să spună adevărul împotriva oricui, iar acum se făcea părtaș la tăinuire de crimă. La aceasta a ajuns, strîns în lanțul legăturilor de familie. Dacă voia să se salveze, dacă voia să mai salveze ceva din ființa lui lăuntrică, din visurile și năzuințele lui, din idealul lui, dacă voia să nu cadă la fund ca Toma, ca tante Sophie, ca boier Hristache, nu avea decît o singură soluție : să plece... să plece, să fugă departe, cît mai departe. Micul conac de la Humele era prea aproape de ei, de ai lui.

A luat măsurile de trebuință, a dat dispozițiile cuvenite lui Isidor Heim și a plecat în Elveția. Abia ajuns la Geneva, într-o seară pe cînd răsfoia ziarele într-o cafenea, cu o ceașcă de cafea în față, a simțit un fior rece în spate și o ușoară senzație de căldură în obraji. Le cunoștea prea bine, pe amîndouă. Vechea lui boală de plămîni reapărea.

A trebuit să se instaleze iarăși la Davos. Bunul doctor Roux l-a dojenit cu blîndețe și l-a luat din nou

în îngrijirea lui. Radu a reluat viața de sanatoriu, mărginită între patul din camera lui și șezlongul de pe terasă, condamnat la tăcere, imobilitate și supra-alimentație. Așa au trecut săptămîni, luni... singurele bucurii erau veștile pe care le primea de la Odette: „Îți scriu din București. Deocamdată stau la hotel. Heim îmi caută un mic apartament." Mai tîrziu: „Heim mi-a găsit un apartament mic, dar foarte drăguț. Ți-am aranjat o cameră luminoasă și plăcută, care te așteaptă". Iar pe la sfîrșitul lui mai 1916: „Îți scriu de la Humele. Conacul e gata. Am adus de la Măgura lucrurile mamei, ale tale și ale mele și le-am așezat în odăi. Totul a ieșit minunat. Venisem hotărîtă să stau două săptămîni, dar voi rămîne pînă la toamnă. Au înflorit pomii și e atîta liniște, Radule! Oncl' Alec și oncle Pierre vin mereu să mă vadă. Moș Ioniță vizitiul și moș Niculae pescarul îngrijesc livada și sînt foarte mulțumiți de slujba lor. Toți te așteaptă cu dragoste și nerăbdare. Cît despre mine, n-am decît un singur vis: să te văd la masa ta de lucru și să-mi iau în primire funcția de secretară."

După aceea a primit cea dintîi scrisoare mai amănunțită:

„Pe ai noștri nu i-am mai văzut din ziua cînd am fost la Măgura să iau lucrurile și cărțile noastre. Oncl' Alec îmi aduce însă vești despre ei. Vești triste, Radule... Toma, după întîmplarea aceea, nu mai poate să suporte viața de la castel. Tot timpul e pe moșie, dormind prin conacele cele mai depărtate sau prin casele pădurarilor și ale îngrijitorilor. Stă trei-patru zile într-un loc și apoi pleacă mai departe, fugind parcă de el însuși. Din cînd în cînd, vine la Măgura, dar numai pentru două-trei ore, ca să-și schimbe hainele și să-și umple valiza cu lenjerie curată. Apoi pleacă iarăși. Zilele trecute a venit să mă vadă. E foarte slab și are parcă altă privire. Era nebărbierit de cîteva zile și el, odinioară atît de îngrijit, acum e foarte neglijent în îmbrăcăminte. I-am atras atenția, bineînțeles cu toate menajamentele necesare, dar el a ridicat din umeri și a răspuns: «Ce importanță mai au fleacurile astea?» S-a interesat mult de tine și mi-a cerut scrisorile tale să le citească. Apoi a rămas tăcut și, după cîteva se-

cunde, a murmurat : «Ce fericiți sînteți voi !» I-am propus să mergem împreună la București sau la Sinaia, la Predeal, la Constanța, unde vrea el, sperînd că o schimbare îi va face bine. Mi-a răspuns că oamenii îl plictisesc, nu poate să-i mai suporte. Trebuie să știi că, deși e tot timpul pe moșie, nu se ocupă totuși de nimic, așa că tata a fost nevoit să ia din nou conducerea treburilor, ceea ce de altfel i-a făcut mare plăcere".

Într-altă scrisoare, Odette spunea : „Heim a venit iară să mă vadă. Ceremonios și protocolar, cum îl știi, a adus vorba de Toma și mi-a spus *qu'il boit beaucoup*. Se pare că singurul loc, unde stă mai mult, e o mică vie a noastră de la Poiana Mărului, la care eu n-am fost niciodată. Din celelalte locuri pleacă după trei-patru zile. Aici rămîne cîte o lună întreagă, din care cauză țăranii din partea locului îl bănuiesc că ar trăi cu nevasta vierului, ceea ce bineînțeles că este o prostie. Fiind obligat să-l vadă, pentru nu știu ce treburi, Heim l-a căutat pe la toate conacele și în cele din urmă l-a găsit la Poiana Mărului. Toma *était entre deux vins* și, oprindu-l la masă, i-a spus între altele : «Aici mă aflam în seara aceea și dacă aș fi rămas nu s-ar fi întîmplat nimic». Am impresia că Heim bănuiește (sau poate chiar Toma i-a spus mai mult) *parce qu'il était très inquieté* să nu facă vreo imprudență. Mă voi duce să vorbesc cu el".

Iar în scrisoarea următoare : „Am fost la Poiana Mărului și am stat o zi întreagă cu Toma. Era nebărbierit, cu ghetele murdare, cu hainele ghemuite (probabil că adesea doarme îmbrăcat). I-am vorbit cu blîndețe, dar în modul cel mai serios, arătîndu-i situația în care se pune prin purtarea și felul lui de viață și atrăgîndu-i atenția că toate acestea pot da naștere la grave bănuieli asupra lui, în legătură cu întîmplarea aceea. M-a ascultat fără să protesteze, dar am avut impresia că nu putea să se concentreze asupra celor ce-i spusesem. La sfîrșit, m-a întrebat ce s-aude cu războiul (el nu întîlnește pe nimeni și nu citește nici gazetele). Văzînd nedumerirea mea față de o întrebare care nu avea nici o legătură cu discuția noastră, mi-a spus : «Războiul ar fi singura mea salvare».

La mijlocul lui august, Radu a aflat din ziarele elveţiene că România a intrat în război. După aceea, ştiri scurte anunţau înaintarea trupelor noastre în Transilvania, dar în acelaşi timp și dezastrul de la Turtucaia. Începînd din septembrie, veștile erau din ce în ce mai triste : „Armata română, copleșită de un inamic mult superior numericește şi mai bine utilat, e nevoită să se retragă..." „Retragerea românilor continuă..."

Erau informații de cîteva rînduri, prizărite în josul paginilor și trebuia să le cauți cu atenție, ca să le găsești. Cîtă vreme România stătuse în afara conflictului, se scrisese mai mult și mai stăruitor despre ea. Acum, după ce se angajase în luptă, ea nu mai prezenta atîta interes. Era o țară depărtată, un mic fragment din marele front de Răsărit, unde mureau niște oameni și cădeau în mîna inamicului niște orașe, sate, munți și rîuri cu nume ciudate, atît de ciudate încît în ziarele străine apăreau mai totdeauna stîlcite de greșeli de tipar... Dar orașele, satele, munții și rîurile acestea, pentru Radu erau realități, erau orașele și satele, munții și rîurile din țara lui. Cît despre oameni, de cîte ori se gîndea la ei, își amintea de cei cîțiva soldați, pe care îi văzuse cu un an înainte în gara Măgura, tunși chilug, nădușiți leoarcă în vestoanele prea groase, descheiați la piept, coborînd de pe acoperișul vagonului ca să bea o gură de apă de la cișmeaua din capul micului peron... Deși nu știa nici cum îi cheamă, din ce regiment fac parte, se gîndea la ei ca la niște prieteni, întrebîndu-se unde or fi luptînd sau dacă nu vor fi căzut morți ori răniți.

De acolo, de pe terasa sanatoriului, condamnat la imobilitate și tăcere, Radu refăcea în gînd, din aceste știri puține și laconice, drama țării lui, copleșit de un dureros simțămînt de neputință.

Abia prin noiembrie, a primit o scrisoare de la Odette, datată cu o lună înainte, și trimisă prin niște prieteni, care, trecînd prin Rusia, Suedia și Norvegia, izbutiseră să ajungă la Paris „Toma — îi scria ea — fiind, cum știi, locotenent de cavalerie, a plecat pe front. Seara de 15/28 august, cînd s-a decretat mobilizarea, l-a prins tot la Poiana Mărului. S-a urcat imediat în mașină și s-a dus la Măgura, să-și ia uniforma militară.

Cu relațiile lui, i-ar fi fost foarte ușor să rămînă la vreo parte sedentară sau la vreun comandament, dar n-a vrut. În această hotărîre a contat foarte mult starea lui sufletească, despre care ți-am scris. În drum spre regiment s-a oprit la Humele, ca să-și ia rămas bun de la mine. De atunci nu ne-a scris nimic, nici mie, nici bătrînilor de la Măgura. Am aflat din ziare că a fost citat cu ordin de zi pe divizie pentru acte de bravură. Eu am intrat la Crucea Roșie și lucrez la un spital, ca infirmieră. Heim a insistat să rămîn la Humele, dar n-am putut. Simt nevoia să fac ceva, să fiu ocupată, să uit, să nu mă mai gîndesc la tot ce știi. Și-apoi, toată lumea lucrează, fiecare ia parte într-un fel la efortul și la nenorocirea care s-a abătut asupra țării. Profit de ocazie că scrisoarea aceasta nu trece prin cenzura poștală, ca să-ți scriu situația reală. Țara e pierdută, dragă Radule. Am intrat în război nepregătiți, dar o mare vină o au și aliații, fiindcă ne-au presat să intrăm, iar acum nu ne dau nici un ajutor. Nu avem arme, nu avem muniții, nu avem material sanitar, nu avem nimic. Tu nu poți scrie în ziarele de acolo despre situația disperată în care ne aflăm? Nu știu dacă lucrul acesta este posibil, dar mă agăț și eu de orice speranță, cum facem toți aici... Măgura va fi ocupată azi-mîine. Tata și tante Sophie au rămas pe loc. Bucureștiul se evacuează. Eu voi pleca în Moldova cu spitalul la care lucrez. Muncim mult, vedem lucruri groaznice, dar... acesta e războiul. Abia acum îmi dau seama cîtă dreptate aveai tu în articolul acela atît de frumos, despre pace. Vom trăi oare să o vedem? Și vom mai avea puterea sufletească să ne bucurăm de ea?"

După scrisoarea aceasta, Radu nu a mai primit nici o veste de la Odette, nici o scrisoare din țară. În primăvara lui 1917, doctorul Roux i-a îngăduit să facă mici plimbări prin parcul sanatoriului și chiar să scrie, dar numai o oră pe zi. A reluat vechea temă, care îl frămîntase în tot timpul acesta — lupta împotriva războiului. S-a așternut pe muncă cu nesaț, cu patimă, lucrînd mai mult decît îi permisese medicul, deși știa că-și prelungește boala și riscă să-și piardă viața. Articolele, eseurile și poemele în proză pe care le-a publicat i-au făcut numele cunoscut, procurîndu-i totodată

onorarii bune. Ca oricărui scriitor, aceasta îi aducea o mare mulţumire, dar nu o satisfacţie deplină. Fiindcă dincolo de faimă şi de bani, el urmărea o ţintă, care din păcate era încă foarte depărtată. Cînd s-a sfîrşit războiul, au început tot felul de acţiuni pentru organizarea păcii. Ele însă se dovedeau zadarnice. Oamenii de stat din toate ţările îşi urmau vechea lor politică. Afară de cîţiva scriitori, nimeni nu trăsese din marele măcel lecţia cuvenită. Chiar luptătorii de pe front, întorcîndu-se la casele lor, uitau trecutul şi încercau să reia viaţa, ca pe o dantelă la care se poate înnoda firul fără să se deşire ochii lucraţi înainte cu migală.

Din cînd în cînd, omul de la volan îşi dezvăluia gîndurile, care zburau pe cîmpuri întrecînd automobilul ·

— Da... da... şi totuşi nimic nu mai seamănă cu ce-a fost înainte. Chiar şi copacii sînt alţii... Uite — îndrăzni el mai departe, încurajat de intimitatea care intervine în mod obişnuit între călători — tare aş fi fost curios să văd cum ar fi arătat dom' Toma după războiul ăsta...

— Frate-meu, Toma, zici ? — şi Radu se întoarse către el cu vădită mirare.

— Da, mă gîndeam aşa... dacă s-ar mai fi întors de pe front. Cum a fost dat dispărut şi... de atunci a trecut atîta timp... Eh, înseamnă c-am spus o vorbă proastă ! Da' nu e aşa, c-aţi aflat încă de acolo... ?

După cîtva timp, Radu a afirmat din cap, gîndindu-se că este mai bine aşa. Puţini ar fi putut crede că vestea i-a ajuns tîrziu, după terminarea războiului, şi numai printr-un student român care îl căutase la redacţie. — „Domnul Pierre Măgureanu — începuse acesta cu timiditate — se scuză că în ultimul timp a părăsit genul epistolar, pe care îl consideră prea viciat de cîteva secole de literatură. De aceea vă transmite prin mine..."

Mai tîrziu, Pierre îi adresase o telegramă din care cele mai importante cuvinte erau : „...de dorit voiajul tău în ţară..."

Atunci înţelesese că trebuie să renunţe la comoditatea pe care i-o asigura distanţa de cîteva mii de kilometri şi să mai ia o dată viaţa în piept. Nu chiar la castelul de la Măgura, dar la destul de apropiatul său

conac de la Humele. Odette și Pierre îl vor apăra, desigur, de... tot ce i se poate întîmpla unui om care se mai consideră cu sufletul bolnav, ca el. Poate că și intervențiile binevoitoare, dar făcute cu un aer „neutru" de către oncl' Alec vor constitui un fel de sprijin... Trebuie însă să recunoască, nu fără tristețe, că dacă n-ar fi avut siguranța că nu-l mai poate întîlni pe Toma, n-ar fi reușit să se suie în trenul de București. Chiar și acum, cînd începuse să se zărească în depărtare castelul, se întreba cum l-ar fi putut privi în ochi pe Toma, dacă n-ar fi intervenit acest îngrozitor război, care a deschis multe probleme, dar a și rezolvat altele...

Războiul revenea mereu, tot la el gîndindu-se și șoferul, în timp ce își aprindea cu o mînă țigara.

— Vorbeau unii că... și dumneata ai fi făcut războiu pe-acolo, dom' Radule. Zicea doamna Odeta că... așa, cu „condeiu".

— Sănătatea nu mi-a permis să fac altceva decît să scriu împotriva războiului — se apără Radu surîzînd.

— Înțeleg, ar veni cum am luptat noi, meșterii... că mașinile se cer și pe-acolo. Dar... cu scrisu ? Adică, crede cineva în ăle scrise de altul ?

— Asta e nenorocirea, că oamenii nu prea ascultă de cele citite ! Le plac... se declară chiar de acord cu ele... și cam atît.

N-avea rost să-i povestească (și tot n-ar fi înțeles...) despre articolele scrise cu patimă în săptămînalul „La Roumanie" care apărea din ianuarie 1918, susținînd acțiunile grupului de români care înființaseră mai întîi Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina — sub președenția inginerului Traian Vuia — și mai tîrziu Consiliul Național al Unității Române — în frunte cu Take Ionescu. La un moment dat voise să plece la Paris pentru a participa direct la cauza afirmării drepturilor românilor pentru o singură patrie. Dar această dorință nu-i lăsase decît amintirea unei discuții aprinse (pînă la ceartă !) cu doctorul Roux, care nu-l considera suficient de robust pentru agitația vieții politice.

Mai tîrziu, părăsind spitalul de la Davos, se stabilise într-un mic hotel dintr-o stațiune de pe lacul Le-

man Aici — cu ziarele pe masă şi cu tocul în mînă — fusese martorul din depărtare al evenimentelor din care se născuse România întregită, dar se simţea deocamdată incapabil să desluşească toate semnificaţiile actului istoric. Ce va însemna noua Românie ? Cum va fi organizată pacea ? Cu ce vor începe înnoirile sociale ? Dacă nu mai seamănă copacii cu cei dinainte — cum spunea şoferul — viaţa, în sine, va deveni alta. Neîndoielnic, alta decît aceea în care se complăceau boier Hristache şi tante Sophie la castelul de la Măgura ! Alta, chiar, decî aceea pe care o întrevăzuseră cei de la Humele... Nu se considera marcat de pesimism, deşi o boală ca a lui nu putea să nu lase urme şi asupra structurii sufleteşti sau temperamentului. Simţea, desigur, un început de scepticism... Este semnificativă însăşi întrebarea care îi revine mereu : cum se va integra el în noua societate ? El, care, propovăduind pacea deschisese larg poarta înnoirilor sociale, dar, care, peste cîteva minute va urca treptele castelului de la Măgura ca *moştenitor în linie bărbătească al lui boier Hristache...*

Intrat în parcul castelului, automobilul se opri brusc, scrîşnind pe pietrele aleii. Se auzise strigătul şoferului : — Uite... nebuna, dracului ! — Radu, care apucase să se sprijine cu umărul de bord, văzuse doar o umbră desprinzîndu-se din frunziş şi sărind prin faţa maşinii. Apoi, o mînă prinsese portiera pe din afară.

— Bine ai venit, boierule Radu ! De cînd te aşteptam.

— Păi, bine mă fato, vrei să te plătesc de nouă ? — sări şoferul, revoltat. Pentru asta, să-mi dai o sticlă de tămîioasă din cămară !

— Să-ţi intre bine în cap, Ilenuţo, că în castel a rămas un singur boier şi... acela nu sînt eu ! — glumi Radu cu un amestec de seriozitate.

— Atunci... pentru mine rămîneţi tot dom' Radu... al nostru ! — Şi întorcîndu-se către şofer : — Mă stii pe mine că fac praznic cu vinul stăpînilor ?

— Îţi spun eu să-i dai trei sticle de tămîioasă, după cît s-a prostit drumul pînă aici ! — interveni Radu, coborînd din automobil. Şi acum, hai cu mine. Dar ce ţi-a venit cu cheile... prinse aşa, de brîu ?

— De cînd a murit coana Sofia... adică, nu trebuia să le ia altcineva la purtat ?

Radu înțelese că zăngănitul cheilor de la cămări și pivnițe era însemnul puterii actuale a Ilenuței. Oprindu-se, se uită la fată cu mai multă atenție : tot cu părul ca porumbul copt, devenise acum cu adevărat frumoasă și suficient de sigură de ea. Simțindu-se privită, își trecu mîna peste părul de la tîmple, cu gestul aceleia care știe să se dichisească.

— Cum s-a întîmplat... cu tante Sophie ? — întrebă Radu pornind mai departe. Nu se simțea prea dispus s-o asculte pe Ilenuța, dar vrea să privească în liniște parcul care, la prima vedere, arăta îmbătrînit și obosit.

— Cînd ți-ai luat drumul matale, mai ieșea din casă ? Încă... ? N-a trecut mult și n-a mai fost în stare...

Ilenuța — dornică de vorbă și bucuroasă să-i arate lui Radu cîte știe — povesti cu destule amănunte cum „începuse să se-nvîrtă casa cu coana Sofia" și, ca să nu cadă, „tîra un scaun dinainte". Numai așa mai umbla de colo pînă colo în odaie și pe sălile castelului. — Huruia scaunul pe scînduri... — și Ilenuța își ascunse rîsul cu palma. — Mai tîrziu, o găseam dărîmată lîngă ușă și... scaunul cu picioarele în sus. Mătușa Sultana, cea mai veche de la bucătărie, se închina : Astea-s păcate mari, Ilenuțo !

— Păcate mari... ! — repetă și Radu, fără să vrea, ca un ecou.

— Într-o seară, deschizînd ușa să-i dau să mănînce... că așa ajunsese, să-i dau în gură... se liniștise. Pe urmă, au dus-o la biserică și... au zidit-o.

Cînd Radu și Ilenuța au început să urce scara castelului, către terasă, l-au auzit pe boier Hristache strigînd din ușa camerii :

— Ilenuțo... hei fato ! Ce, nu răspunzi ? Dă-mi ceva de mîncare, că nu mai pot ! Vrei să mă înfometezi, hai ?

— Păi... nu v-am dat acu' ouăle și ficatu ? — țipă și ea ca să fie auzită. Apoi către Radu : — Așa pățesc cu dînsul ! Uită c-a mîncat și-mi tot cere... Încolo, toate-s bune ! Se scoală dimineața și merge pe cîmp... face socoteli la birou...

— Îmi dai odată să mănînc sau vrei să cobor la tine ? Te spulber, să știi ! — se auzi urletul gîjîit al lui boier Hristache.

— Așteptați oleacă ! Uite că intră și dom' Radu și... vă servesc masa la amîndoi...

— Nu stau deloc ! Îmi astîmpăr foamea și pe urmă mănînc cu Radu. Auzi tu ? Vrei să te spun și lui Radu că mă ții de la mîncare ? Am să mă plîng la toți... !

Radu o convinse pe Ilenuța să-i ducă bătrînului ceva de mîncare, ca să nu se enerveze mai rău.

Probabil că schimbul de strigăte de pînă acum l-au determinat și pe Laurențiu Blebea să-și întrerupă lucrările în bibliotecă și să coboare la intrare.

— Sînt fericit să vă reîntîlnesc, mult stimate domnule Radu Măgureanu... Să nu vă prindă mirarea, dar la vîrsta noastră — adică a Excelenței sale și a mea — nimic nu mai pare a fi definitiv... nici chiar o despărțire ! Simplu : m-am înapoiat și domnia sa m-a reprimit.

— Foarte bine... foarte bine, domnule profesor ! În afară de studiile dvs. merituoase, pentru mine este important că vă știu aici, lîngă tata, că el are cu cine purta o convorbire, comenta un articol...

— Poate că aveți dreptate. Să nu vă îndoiți însă, că ne ținem de protocolul de pe vremuri ! Excelența sa își păstrează în sufragerie locul din capul mesei, de la intrare, iar eu l-am luat pe cel din capul opus. Dacă vrem să mai schimbăm o vorbă în timpul mesei, ca să ne putem auzi, lăsăm tacîmurile și venim unul lîngă celălalt...

Pe figura imperturbabilă a lui Laurențiu Blebea s-a strecurat totuși un zîmbet și, ca să nu abdice de la rigiditatea obișnuită, cu un gest simbolic și-a închis și primul nasture de la vesta sa înaltă.

Trecînd cu tava spre camera lui boier Hristache, Ilenuța se opri în fața lui Radu :

— Odaia dumneavoastră... adică unde ați stat... e deretecată de mine. Vă puteți duce.

— Nu rămîn aici. M-am anunțat la Humele.

— Nici noaptea asta ? — și ea trecu cu tava mai departe, dînd din umeri.

Cu obișnuita sa perseverență, Laurențiu Blebea reluă convorbirea îndreptînd-o spre preocupările lui zilnice :

— Dacă rămîneţi atît de puţin la noi, vă solicit o întrevedere după-amiază. Aş vrea să vă informez asupra lucrărilor mele, care, trebuie să recunosc, au întîrziat peste aşteptări. A mai intervenit şi întreruperea aceea... În sfîrşit, într-unul din sertarele mai dosnice ale bibliotecii se află dosarul cu istoria completă a Măgurenilor, care vă este rezervat dumneavoastră. Veţi decide singur dacă va fi cazul să fie încredinţat tiparului, cîndva... În schimb, întîlniţi la vedere dosarul cu istoria restrînsă — ca urmare a sugestiilor Excelenţei sale — pe care îl parcurgem deseori împreună.

— Aţi găsit, oricum, o rezolvare practică, domnule profesor — interveni Radu pe un ton binevoitor.

— Vă declar cu sinceritate, domnule Radu Măgureanu — replică profesorul cu solemnitate, înălţîndu-se pe vîrful picioarelor — că n-am confundat niciodată un biet compromis cu o rezolvare! Şi de îndată îşi găsi refugiul în tema sa favorită: Ardealul. Găsise de mai mult timp o ramură a Măgurenilor stabilită prin părţile Albei şi acum avea, în sfîrşit, posibilitatea să-şi completeze documentele, revăzîndu-şi locurile tinereţii şi mergînd pe urmele faimoasei Adunări Naţionale de la Alba-Iulia, din 1918. Dintr-una într-alta, cuteză să-l întrebe pe Radu dacă o călătorie de două săptămîni, împreună, către toamnă, aşa... Sibiu, Alba-Iulia, Blaj si Cluj nu l-ar interesa. Ştia că pînă acum el scrisese articole admirabile despre Ardeal, dar fără să-l cunoască; n-avea oare acum chiar îndatorirea de a se apleca asupra rănilor ţării, chiar acolo unde „bate cel mai puternic inima românismului?"

Intuind că profesorul cu inteligenţa, cunoştinţele si discreţia sa era cel mai bun tovarăş de călătorie, Radu a acceptat fără ezitare propunerea. De cînd îşi dorea să cunoască viaţa, cerinţele, dezideratele şi împlinirile ardelenilor, fiindcă suferinţele lor traversaseră de mult Carpaţii! Nici nu-şi putea dori o tematică mai interesantă pentru intrarea în publicistica română. În entuziasmul său, îl îmbrăţişe pe Laurenţiu Blebea, mulţumindu-i pentru plăcerea pe care i-o oferă şi rugîndu-l să nu întîrzie plecarea peste începutul lui septembrie.

— Boierul mîntuie de mîncat îndată şi puteţi intra... — spuse Ilenuţa, jucîndu-se cu tava goală. Se ve-

dea că o interesează altceva şi nu ştie cum să înceapă.

— Doamna Odeta a venit mai des... Sta cîte trei-patru zile. Îl ajuta pe boier la multe... chiar şi la cîmp...

— Are să vină din nou zilele acestea. Mi-a promis că mîine la prînz va fi la mine, la Humele.

Într-adevăr, Odette se schimbase mult, remarcase Radu de îndată ce-o văzuse intrînd în holul hotelului lui, la București. Fata cu ţigara în mînă, care înţepenea pe un colţ de divan sau aluneca pe lîngă obiectele din cameră, întrebînd de nenumărate ori: — Deranjez? — intrase acum cu pas sigur, și văzîndu-l, își aruncase capul pe spate și se îndreptase spre el întinzîndu-i mîna să i-o sărute. Părea că frumusețea i se maturizase și îi contura mai bine personalitatea, chiar dacă ceea ce impresiona în primul moment era aerul ei de deosebită distincţie. Cîteva cute pe frunte şi în jurul gurii erau adînc imprimate. — Nimic n-a fost inutil pînă acum, dragă Radule, și cu atît mai mult sîngele și disperarea din spitale! — îi mărturisise surîzînd amar. Iar mai tîrziu, adause cu un echilibru pe care nu i-l presupunea: — Am înțeles că tata mai știe încă să joace rolul de „om dur". Îl ajut, în calitate de regizor al spectacolului. Trebuie să consum puţin timp... dar nervi, nu... În București țin legătura cu cerealiștii și furnizorii, iar la Măgura, din cînd în cînd, mai fac ce-mi amintesc de la tante Sophie...

— Adică doamna Odeta — murmurase Ilenuța, într-un tîrziu — n-ar vrea să rămînă la noi?

— Mai mult ca sigur că nu! — şi prinzînd-o de umeri, Radu o expedie la treburile ei mai simple. — Caută-mă după masă să-ţi dau cadourile, ca de obicei...

Ea se rușină, mulţumise și fugise rîzînd și zăngănind cheile de la brîu.

Laurenţiu Blebea, cu mîinile în buzunarele hainei sale lungi şi negre, se apropie de Radu insinuant:

— Vă uitaţi la portretele Măgurenilor, de aici, din hol? Ce anecdotică variată şi o singură tradiţie! Toţi cu ochii larg deschiși, fixaţi cu grijă și chiar cu suspiciune spre intrare. Să nu pătrundă oricine... mai ales răufăcătorii! Sînt paznicii tradiţiei Măgurii. Şi dintre ei lipseşte unul...

— V-aţi gîndit, desigur, la ultimul !

— N-aş vrea să cred asta... Potrivit simţămintelor mele, este doar cel din urmă pe care îl ştim.

— De ce să nu recunoaştem, domnule profesor, că bate din toate părţile un vînt neprielnic ? Departe de a fi numai un curent care transportă fermenţii progresului, cum se întîmplă după marile războaie ! E ceva mai mult, o schimbare profundă de mentalitate, ca la un final de epocă. În sfîrşit... ca să revenim la lucrurile de sub puterea noastră... — V-aţi gîndit probabil cum să împlinim lipsa portretului ?

— Bineînţeles... — Şi ochii lui Laurenţiu Blebea au clipit cu subînţeles. — Am găsit o fotografie a Excelenţei sale, cu adnotarea „...la 45 de ani". Am şi vorbit cu un pictor din Bucureşti, încercat în asemenea portrete. Aşteptam numai încuviinţarea dvs.

— Foarte bine v-aţi gîndit, domnule profesor ! Vă sîntem îndatoraţi... Odette şi cu mine

Traversînd holul nesfîrşit spre camera lui boier Hristache, Radu se simţea urmărit ca un străin de privirile fixe şi pătrunzătoare, strălucind în semiîntuneric, ale Măgurenilor din portrete. Cîtă abundenţă de păr la cei vechi — se gîndi el cu ironie, ca să scape de obsesia perechilor de ochi — plete pe umeri, favoriţi cît lungul obrazului, mustăţi răsucite, bărbi de patriarhi... Cu timpul, pe măsură ce moşiile se înjumătăţesc, pletele se scurtează, favoriţii dispar, mustăţile se subţiază, iar de bărbi... ce să mai vorbim ! Ultimului îi mai rămîn doar nişte mustăţi ţepoase, aproape simbolice.

La începutul culoarului, Radu se mai întoarse spre Laurenţiu Blebea :

— Vom mai sta de vorbă după-amiază, domnule profesor. Vă rog, însă, de la început, să nu vă gîndiţi la restrîngerea lucrărilor dv. Istoria, azi, se petrece sub ochii noştri şi sînteţi în măsură s-o consemnaţi. Poate — ştiu eu ? — cu timpul să fim cu toţii ca o familie mai mare...

După cîţiva paşi, Radu se opri în faţa camerei lui boier Hristache, respiră o dată adînc — ca înaintea unui efort — şi apucă clanţa uşii cu putere. Bătrînă şi grea, uşa de stejar lucrat se deschise trosnind.

— În sfîrşit, tu...? Aş fi zis că nu vrei să ne mai vezi ! — se auzi glasul mai puţin gutural al bătrînului, care poate că ascundea şi un început de emoţie.

Cineva, care ar fi trecut din întîmplare prin dreptul uşii deschise, n-ar fi putut auzi răspunsul pe un ton scăzut al lui Radu. l-ar fi văzut, însă, pe cei doi îmbrăţişîndu-se.

— Ce se mai aude ? Mai întîi, la Bucureşti... Cu exproprierea.. Dar, stai jos odată, omule !

Şi înainte de a răspunde, Radu trase în spatele lui uşa de stejar masiv, care se închise cu o altă trosnitură, despărţindu-l parcă iremediabil de lume... de cealaltă lume din care venea.

LECTOR : MARIA CORDONEANU
TEHNOREDACTOR : GHEORGHE POPOVICI

APARUT : 1986. BUN DE TIPAR : 29.04.1986.
COLI TIPAR : 19,50.

TIPARUL EXECUTAT SUB COMANDA NR. 10 LA
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICA GALAŢI
B-DUL GEORGE COŞBUC NR. 223 A
REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

Lei 13

Cu doi ani în urmă, cititorii generațiilor tinere și mai puțin tinere au descoperit cu un interes și cu o bucurie estetică neobișnuită romanul PRINȚUL de Tudor Teodorescu-Braniște, de la a cărui primă apariție — într-un anotimp cînd vîlvătăile celei de a doua conflagrații mondiale erau mai încinse decît oricînd — se împlineau patru decenii. De data aceasta, cititorii se vor întîlni cu un ROMAN INEDIT de Tudor Teodorescu-Braniște, scris cîțiva ani numai după cea dintîi ediție a PRINȚULUI. Ne intoarcem odată cu PAVILIONUL DE VÎNĂTOARE la cumpăna dintre veacul trecut și cel de acum. În paginile acestui roman, scris cu pasiunea ziaristului atît de legat de frămîntările societății românești, destinele se înfruntă, se sfîșie nu o dată cu atrocitate, fiecare în parte și toate laolaltă, relevînd fața ascunsă a unei lumi învăluită în negurile tragismului.

VALERIU RÂPEANU

Editura Eminescu